T.C.

SERHAT KALKINMA AJANSI

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇALIŞTAY RAPORU

TEMMUZ 2011

İçindekiler

Tablo ve Grafikler 4
Kısaltmalar 5
Sunuş **Mustafa TEKMEN** SERKA Yönetim Kurulu Başkanı (Ardahan Valisi) 7
Sunuş **Dr. Hüseyin TUTAR** Serhat Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri 9
YÖNETİCİ ÖZETİ 11
GİRİŞ 15

1. DOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNÜN MEVCUT DURUMU VE SORUN ALANLARI

1.1. Bölgede Büyükbaş Hayvancılığın Genel Durumu 20
1.1.1. Coğrafi Yapı, İklim Ve Arazi Kullanımı 20
1.1.2. Bölgede Büyükbaş Hayvan Varlığı 21
1.1.3. Büyükbaş Hayvancılığın Bölge Ekonomisi Ve İstihdamındaki Yeri Ve Üretim Verileri 24
1.2. Büyükbaş Hayvancılığa Yönelik Sorun Alanları 26
1.2.1. Irk Islahı 26
1.2.2. Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri 27
1.2.3. Hayvan Hastalıkları ile Mücadele 28
1.2.4. Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu 29
1.2.5. Örgütlenme 30
1.2.6. Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması 31
1.2.7. Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi 32
1.2.8. Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi 34
1.2.9. Hayvancılık Desteklemeleri 35
1.2.10. Ürün Katma Değerinin Arttırılması Ve Hayvancılığın Geliştirilmesi 36

2. DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜNE İLİŞKİN ULUSAL VE BÖLGESEL PLANLARIN AMAÇ VE HEDEFLERİ

2.1 DAP (Doğu Anadolu Projesi) Ana Planı 41
2.2 Bölge ve İl Tarım Master Planları 44
2.3 Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013) 47
2.4 Bölge Planları 47

3. GRUP TARTIŞMALARI: SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

3.1. Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu, Örgütlenmenin Teşviki, Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Ve Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması 51
3.2. Hayvancılık Desteklemeleri Ve Ürün Katma Değerinin Artırılması 54
3.3. Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı Ve Hayvan Beslemesi Ve Yem Bitkileri 57
3.4. Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı Ve Hayvan Beslemesi Ve Yem Bitkileri 58
3.5. Hayvan Hastalıkları İle Mücadele

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

4.1. İşletme Büyüklüklerinin Tanımlanması 67
4.1.1. Küçük Ölçeğin Altında Kalan İşletmeler 68
4.1.2. Küçük İşletmeler 68
4.1.3. Orta Ölçekli İşletmeler 69
4.1.4. Büyük Ölçekli İşletmeler 69
4.1.5. Entegre İşletmeler 69
4.2. Bölge'de Ajanslar Tarafından Desteklenmesi Gereken İşletme Tipleri 70
4.3. Bölgede Yaygınlaştırılması Gereken Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri 70
4.4. Bölgeye Uygun Barınak Tipinin Tanımlanması ve Tip Barınakların Oluşturulması 71
4.5. Bir İşletme Birimi Olarak Barınak Tipinin Tanımlanması 72
4.6. Bölgenin Büyükbaş Hayvancılık Açısından Haritasının Çıkartılması 73
4.7. Hayvan Beslemesiyle İlgili Sorunların En Aza İndirilmesi 74
4.8. Örgütlenme Düzeyinin Geliştirilmesi ve Mevcut Örgütlerin Kapasitelerinin Artırılması 75
4.9. Ürün Katma Değerinin Artırılması ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi 76

5. EKLER

Ek 1 Çalıştay Katılımcı Listesi 79
Ek 2 Çalıştay Sunumları 83
Ek 3 Çalıştay Grupları Çalışmaları – Ses Kayıt Dökümleri 103
Ek 4 Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesine İlişkin Destekler Ve Programlar 193
Ek 5 Tanımlar 209

Tablo ve Grafikler

Tablo 1: Çayır Mera Alanlarının Dağılımı
Tablo 2: Yem bitkileri alanının toplam işlenen tarım alanına oranı (%)
Tablo 3: TRA1, TRA2 ve TRB2 Bölgeleri ile Türkiye büyükbaş hayvan varlığındaki değişim (Bin Baş)
Tablo 4: Bölgede Mevcut Sığır Varlığının Türleri
Tablo 5: Sektörlerin Bölgesel Gayrisafi Katma Değer İçindeki Payı (%)
Tablo 6: İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre Dağılımı, 2010
Tablo 7: Süt ve Et Üretim Verileri, 2009
Tablo 8: Türkiye ve Bölgede Sığır Türleri ve Dağılımları, 2009
Tablo 9: Üç Düzey 2 Bölgesi ve Türkiye'de Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Verimi
Tablo 10: 3 Düzey 2 Bölgesi ve Türkiye'de Kesilen Hayvan Sayısı ve Et Miktarı
Tablo 11: Bölgede Hayvansal Ürün Değerleri (Bin TL), 2000-2009
Tablo12: Hayvancılık Sektörü Gelişme Stratejileri

Ek 3: Çalıştay Grupları Çalışmaları – Ses Kayıt Dökümleri
Tablo 1: Grup Katılımcı Listesi
Tablo 2: Grup Katılımcı Listesi
Tablo 3: Grup Katılımcı Listesi
Tablo 4: Grup Katılımcı Listesi
Tablo 5: Grup Katılımcı Listesi

Ek 4: Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesine İlişkin Destekler Ve Programlar
Tablo 1: Kurumlarca Verilen Büyükbaş Hayvancılık Destekleri
Tablo 2: 2011 Yılında Uygulanan Tarım Bakanlığı Hayvancılık Destekleri Ve Artış Oranları

Kısaltmalar

AR-GE : Araştırma - Geliştirme
ÇKS : Çiftçi Kayıt Sistemi
DAKA : Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
DAP : Doğu Anadolu Projesi
DSYB : Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
GAP BKİ : Güneydoğu Anadolu Bölgesi Bölge Kalkınma İdaresi
GZFT : Güçlü yönler, Zayıf yönler, Fırsatlar, Tehditler
IFAD : Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
KDV : Katma Değer Vergisi
KUDAKA : Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı
PPR : Küçük Ruminant Vebası
SERKA : Serhat Kalkınma Ajansı
STK : Sivil Toplum Kurumu
TEDGEM : Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü
TKDK : Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TRA1 : Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2 : Kars, Ardahan, Ağrı, Iğdır
TRB2 : Van, Bitlis, Hakkari, Muş
TUIK : Türkiye İstatistik Kurumu
TUGEM : Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü
TURKVET : Türkiye Veteriner Bilgi Sistemi
UNDP : Birleşmiş Miller Kalkınma Teşkilatı

Mustafa TEKMEN

SERKA Yönetim Kurulu Başkanı
(Ardahan Valisi)

Sunuş

Bölgesel kalkınma politikalarına Cumhuriyetin ilk yıllarından beri önem verilmiştir. Avrupa Birliği uyum sürecinin hızlanmasıyla beraber bölgesel kalkınma politikalarının önemi yeniden gündeme gelmiştir. Türkiye'nin günümüzde gerçekleştirmeye çalıştığı da yerel dinamiklerin harekete geçtiği, sürdürülebilir bir kalkınma modelidir. Bunu sağlamak amacıyla kurulan kalkınma ajansları, ilk yıllarında kurulma, kurumsallaşma ve bir bakıma emekleme dönemindeydiler. Süreç içerisinde kendi bölgelerinde daha etkin olmaya başlayan kalkınma ajanslarının gün geçtikçe performanslarını artırdıkları kanaatindeyim. Bu performans artışının gerçekleşebilmesi için de, ajanslarda çalışan personelin sahayı daha iyi bilmeleri ve tanımaları gerekmektedir. Önümüzdeki dönemde de Serhat Kalkınma Ajansı olarak daha başarılı olacağımıza ve bölgemizin kalkınması yolunda önemli bir rol üstlenmeye devam edeceğimize inanıyorum.

Serhat Kalkınma Ajansının ev sahipliğinde Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajanslarının (KUDAKA) değerli katkıları ile 12-14 Mayıs 2011 tarihleri arasında Kars'ta düzenlenen Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayı; ilgili tüm kesimlerin katkısı ve sahiplenmesi ile Kalkınma Ajanslarının temel ilkelerinden olan katılımcılık ve yönetişim ilkeleri çerçevesinde sektörün sorunlarının ve çözüm önerilerinin görüşülmesi için önemli bir fırsat sunmuştur.

Kamu kesimi, özel kesim, üniversite ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin katılımı ile gerçekleştirilen Çalıştaya, ilgili tüm sektör temsilcilerinin katılımının sağlanmasından dolayı çalıştay; sorunların ve çözüm önerilerinin değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Çalıştay raporu metnine de yansıtılmış olan çalıştay tartışmaları ve üretilen fikirler, büyükbaş hayvancılık sektörü için uygulanacak politikaların belirlenmesine ışık tutacak niteliktedir. Ayrıca, Çalıştay sonrası hazırlanan bu rapor bir referans doküman olarak, çeşitli alt ölçekli planlama, politika geliştirme ve araştırma ihtiyaçlarına da cevap vermeyi amaçlamaktadır. Bu anlamda, Çalıştay Raporu sadece bölge planı hazırlıklarına katkıda bulunmamakta, çeşitli kesimlerin istifadesine sunulan bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Sahip oldukları birikimini katılımcı bir ortamda bölgenin ve toplumun genel yararı için özveriyle paylaşan Çalıştay katılımcılarına ve bu raporun hazırlanmasında emeği geçen herkese Ajansımız adına şükranlarımı sunar, Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayı Raporunun ülkemiz için hayırlı olmasını temenni ederim.

Dr. Hüseyin TUTAR

Serhat Kalkınma Ajansı
Genel Sekreteri

Sunuş

5449 sayılı yasa ile ilk örnekleri 2006 yılında kurulmuş olan ve bugün 26 bölgede hizmet sunan Kalkınma Ajansları kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirerek, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmakla görevlidirler.

Kalkınma Ajansları teknik birikimi yüksek, kurumlar arası koordinatör , kalkınmayı hızlandıran katalizör bir etken, bölgelerin stratejik planlamasını yapan bir kurum olarak çalışmaktadır. Ajanslar doğrudan uygulayıcı kuruluşlar olmayıp, uygulamaları ve uygulayıcı kuruluşları, grupları, aktörleri destekleyen, uygulamalara kaynaklar sağlayan, bölgenin özgün niteliklerini, potansiyellerini ortaya çıkaran, stratejik projelere destek veren bir mekanizmadır. Ajanslarda stratejik planlama yaklaşımı merkezi yer almakta olup, faaliyet gösterdiği bölgenin kalkınmasına etkili şekilde katkı sağlamak üzere araç ve yöntemler geliştirmektedirler. Merkezden yapılan planların ve makro düzeyde üst planların tüm bölgeler için geçerli olduğu bir model yerine Kalkınma Ajansları, yerel ve aktif bir mekanizma sunmaktadır.

Bölgeler arası eşitsizliği azaltmak ve bölgesel kalkınmayı sağlamak bölgesel rekabeti ve rekabet gücünü gündeme getirmektedir. Rekabet gücü mikro ve makro ölçekte gerçekleşmektedir. Mikro ölçekte rekabet gücü işletmelerin büyümek ve kar elde etmek için sahip olduğu kapasite olarak tanımlanabilir. Buna göre işletmelerin istikrarlı ve karlı bir şekilde fiyat, kalite, vb. açılardan uygun ürünler üretmesi ve rakiplerine karşı daha büyük bir Pazar payı elde etmesi rekabet gücünün varlığını göstermektedir. Makro ölçekte bölgesel rekabet ise; bir bölgenin ulusal ve/veya küresel Pazar payında diğer bölgeler ile yaptığı rekabetteki başarısı ile birlikte, yüksek ve sürdürülebilir bir gelir düzeyi sağlama yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Kalkınma Ajanslarının bu noktadaki görevi bölgesel rekabet gücünü artırılmasını sağlamaktır. Kalkınma Ajansları rekabeti, sürdürebilir kalkınmayı ve büyümeyi gözeten bir bölgesel gelişme yaklaşımını hayata geçirmeyi hedeflemektedir.

Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerinden oluşan Bölgemizin de içinde bulunduğu Doğu Anadolu Bölgesinde ise, bölgesel rekabet edebilirlik açısından üzerinde dikkatle durulması gereken sektörlerden en önemlisi hayvancılıktır.

Hayvancılık sektörü, ülke ekonomisini geliştiren, birim yatırıma yüksek katma değer oluşturan ve düşük maliyet ile istihdam sağlayan bir sektördür. Türkiye'de halkın önemli bir kısmının geçim veya ek gelir kaynağı olan hayvancılık, düşük maliyetli istihdam yaratmasının yanı sıra, ülke istihdamının önemli bir kısmını karşılaması, besin kaynaklarının kaliteli gıdaya dönüştürülmesi ve sanayi sektörünün birçok koluna girdi sağlaması açılarından büyük bir önem arz etmektedir. Doğu Anadolu Bölgesinin sahip olduğu hayvancılığa elverişli kaliteli ve geniş meralar bölgede hayvancılığı ön plana çıkarmaktadır. Bölgede hayvancılık ileri tekniklerle yapılmamakla birlikte, halkın geçiminde önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle hayvancılık sektörünün mevcut durumunun, bölgenin güncel nitelikteki sorunlarının, ihtiyaçlarının, potansiyelinin analizler ile ele alınması, bölgede en fazla istihdamı sağlayan sektörün anlaşılması açısından dikkate alınması gereken bir noktadır. Doğu Anadolu Bölgesindeki büyükbaş hayvancılığın sorunlarının giderilmesine ve sektörün geliştirilmesine yönelik olarak Serhat Kalkınma Ajansı olarak Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) ve Kuzey doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) işbirliği ve sektörün ulusal ve yerel temsilcilerinin geniş katılımı ile gerçekleştirmiş bulunduğumuz Doğu Anadolu Bölgesinde Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayı Ajansımızın konuyla ilgili ilk kapsamlı çalışmasıdır. İlerleyen zamanlarda sektörün temsilcileri ile çözüm ortakları olan bizler, hep birlikte uygulanabilir çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve uygulanabilir modeller oluşturulabilmesi için bu türden çalışmaları detaylandırarak sürdüreceğiz.

Saygılarımla

Yönetici Özeti

Serhat Kalkınma Ajansı tarafından, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı işbirliği ile düzenlenen "Doğu Anadolu Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayı" 12-14 Mayıs 2011 tarihleri arasında Kars ili Sarıkamış ilçesinde Ce-Mar Toprak Otelde gerçekleştirilmiştir. Doğu Anadolu Bölgesinin 12 ilinden (Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş ve Van) üreticiler dahil olmak üzere sektörle ilgili tüm kesimlerin, akademisyenlerin ve merkezi kurum ve kuruluşların temsilcilerinin geniş katılımıyla gerçekleştirilen Çalıştaya toplam katılımcı sayısı 149 olmuştur.

Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılık sektörünün gelişmesine katkı sağlamayı hedefleyen çalıştayın amaçları:

- Bölge potansiyelinin değerlendirilerek, hayvancılık faaliyetlerinden alınan verimin optimum düzeye çıkarılabilmesi ve bölgeye uygun büyükbaş hayvancılık programlarının oluşturulabilmesine temel olmak üzere sektörde bulunan tüm kesimlerin sorunlarının tespiti ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesi,
- Doğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren üç Kalkınma Ajansı olan SERKA, DAKA ve KUDAKA tarafından büyükbaş hayvancılık sektörüne yönelik uygulanacak program ve faaliyetlerin önceliklerinin belirlenmesi,
- Bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlamak üzere ajanslar arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanmasına yönelik stratejiler geliştirilmesidir.

Çalıştay hazırlık çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretleri çerçevesinde TRA2 Bölgesinin 4 ilinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) büyükbaş hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren 53 kurum, kuruluş, STK ve işletmeye yerinde ziyaretlerde bulunularak, bu kurum ve kuruluşların temsilcisi 74 kişiyle görüşülmüştür. 4 il, 11 ilçe ve 8 köyde gerçekleştirilen ziyaretlerde sektörün mevcut durumu ve sorun alanları hakkında görüş alış verişinde bulunulmuş, bölgedeki mevcut sektör yapısı hakkında bilgiler derlenmiş ve Çalıştayda görüşülecek konu başlıklarının ana çerçevesi oluşturulmuştur.

Üç gün süren Çalıştayın ilk günkü açılış konuşmalarının ardından "Doğu Anadolu Bölgesinde Büyükbaş Hayvancılığın Mevcut Durumu" sunulmuştur. Bu sunumla Doğu Anadolu Bölgesinde

büyükbaş hayvancılığın temel sorun alanları olarak saptanmış olan 10 başlık tartışmaya açılmış, bu 10 başlık altında ele alınan sorun alanlarını tartışmak üzere 5 çalışma grubu oluşturulmuştur.

Çalışma grupları tarafından ele alınan sorun başlıkları aşağıdaki gibidir:

- Hayvan barınaklarının modernizasyonu, örgütlenmenin teşviki, mevcut kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesi ve modern işletmelerin yaygınlaştırılması,
- Hayvancılık desteklemeleri ve ürün katma değerinin artırılması,
- Süt hayvancılığının geliştirilmesi, ırk ıslahı ve hayvan beslemesi ve yem bitkileri,
- Besi hayvancılığının geliştirilmesi, ırk ıslahı, hayvan beslemesi ve yem bitkileri,
- Hayvan hastalıkları ile mücadeledir.

Çalıştayın ilk günü ikinci oturumunda çalışma grupları, akademisyenlerden oluşan moderatörlerin yönlendirmeleriyle tartışmalarını yürütmüş, çalıştayın ikinci günü birinci oturumda ise katılımcıların görüşleri ile şekillenen çalışma grubu raporları, sunumlar halinde diğer katılımcıların görüşlerine sunulmuş, her grup sunumunun ardından diğer katılımcıların görüşleri alınmış, soruları yanıtlanmıştır.

Çalıştayın ikinci günkü son oturumunda DAKA tarafından uygulanmış olan büyükbaş hayvancılık programı hakkında, KUDAKA tarafından Süt İnekçiliği Kreşi (DANABANK) Güdümlü Projesi hakkında katılımcılara bilgilendirme sunuşu yapılmıştır. Çalıştay, oturumlar hakkında yapılan genel değerlendirme ile sonlandırılmıştır.

Çalıştay hazırlık çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen saha ziyaretleri ve görüşmeler, konuyla ilgili ulusal ve bölgesel plan, program ve strateji belgelerinin incelemesi ile Çalıştaydan elde edilen sonuçlar birlikte değerlendirilerek Ajansların Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılık sektörünü nasıl ele alması gerektiği ve sektörün gelişmesi için ne tür programlar uygulamaları gerektiğine ilişkin sonuçlara ulaşılmıştır. Raporun Sonuç ve Değerlendirme bölümünde ayrıntılandırılmış olan sonuçlar özetle aşağıda sunulmuştur.

- Bölgede büyükbaş hayvancılık işletme büyüklüğü, kullanılan teknoloji ve verimlilik açılarından homojen bir yapı olarak ele alınmamalı; bu kriterler açısından bölgesel haritalama çalışması yapılarak destek programları bu coğrafi alanlara göre biçimlendirilmelidir. Bunun için bölgedeki işletme türleri ve büyüklüklerinin tanımlanarak, bu işletmelerin coğrafi dağılımının saptanmasına ihtiyaç vardır. Farklı kurum ve

kuruluşların destek programlarında öngörülen şartlara dayalı bir analize dayanarak yapılmış olan işletme büyüklükleri sınıflandırmasına göre; 1-4 büyükbaş hayvana sahip işletmeler küçük ölçeğin altında kalan geleneksel üretime dayanan işletmeler, 5-24 baş büyükbaş hayvana sahip işletmeler küçük işletme, 25-49 baş büyükbaş hayvana sahip işletmeler orta ölçekli işletme, 50-99 büyükbaş hayvana sahip işletmeler alt büyük ölçekli işletme, 100-299 baş hayvana sahip işletmeler büyük ölçekli işletme 300 ve üzeri büyükbaş hayvana sahip işletmeler ise entegre işletmeler olarak tanımlanmaktadır.

- Ajansların sahip oldukları destek mekanizmaları ve kaynaklar dikkate alındığında, küçük ölçekli işletmelerin orta ölçekli işletmeye dönüşmelerini ve orta ölçekli işletmelerin ise kapasitelerini geliştirerek büyük ölçekli işletmeye dönüşmelerini sağlayacak destek programlarının uygulanması uygun görünmektedir.
- İşletme türleri söz konusu olduğunda ise bölgede kombine işletmelerin yaygın olduğu görülmektedir. Bölgede yaygın şekilde bulunmaları, damızlık düve ve süt sığırcılığı ile besi sığırcılığına uygun bir işletme türü olması nedeniyle kombine işletmeler bölgede desteklenecek ve yaygınlaştırılacak işletme türü olarak belirlenmelidir.
- Bölgede büyükbaş hayvancılığın temel sorunlarından olan hayvan barınaklarının sağlıksızlığının giderilebilmesi için işletmelerin tipleri ve büyüklüklerine göre farklı barınak tip projelerinin geliştirilerek üreticilerin kullanımına sunulması temel bir ihtiyaç olarak saptanmıştır. Bununla birlikte, bölgedeki üreticilerin barınaklarını rehabilite etmelerinin sağlanması ve/veya uygun özelliklere sahip yeni barınak inşası için destek programları geliştirilmelidir.
- Bölgede hayvan besleme ile ilgili sorunların çözümüne yönelik olarak çayır ve meraların ıslahı ve yönetim sistemlerinin geliştirilmesine yönelik destek programları geliştirilmeli, yem bitkileri ve silaj üretimi teşvik edilmelidir.
- Irk ıslahı, hayvan hastalıkları ile mücadele ve hayvanların bakım ile ilgili sorunlarının çözümünde üretici örgütlenmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle hayvancılık konusunda örgütlenmeyi teşvik edici programların geliştirilmesi önem taşımaktadır.
- Et ve süt üretiminde ürün katma değerinin artırılması amacıyla bölgede tarıma dayalı sanayinin gelişmesini sağlayacak desteklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Giriş

Ülkenin Gayri Safi Yurtiçi Hasılası içindeki payı giderek azalmakla birlikte, Türkiye'de tarım ve hayvancılık sektörü, gıda ihtiyacını karşılaması, nüfusun önemli bir bölümünün istihdamını sağlaması ve ihracat potansiyeli ile ekonomiye katkısı büyük sektörlerden biri olmaya devam etmektedir. Bu potansiyelin değerlendirilerek sektörün uluslararası rekabet edebilirliğinin sağlanması, mevcut üretimdeki verimliliğin ve kalitenin artırılabilmesi ile doğru orantılıdır. Bu nedenle, özellikle Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde gerekli standartların sağlanabilmesi için tarım ve hayvancılık sektörünün sorunlarının tespiti ve bu sorunlara kalıcı çözümler bulunması ülkemizin öncelikli konularından birini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin tarım ve hayvancılık sektörü içinde Doğu Anadolu Bölgesi özellikle hayvancılık açısından önemli bir potansiyeli barındırmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayının konusunu oluşturan hayvancılık; ülke ekonomisini geliştiren, birim yatırıma yüksek katma değer yaratabilen ve aynı zamanda düşük maliyetle istihdam sağlayan bir sektördür. Bölge nüfusunun önemli bir kısmının geçim veya ek gelir kaynağı olan hayvancılık, sanayi sektörünün birçok koluna girdi sağlaması açısından da önem arz etmektedir.

Serhat Kalkınma Ajansı tarafından 12-14 Mayıs 2011 tarihleri arasında Kars İli Sarıkamış ilçesinde gerçekleştirilen ve Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılık sektörünün gelişmesine katkı sağlamayı hedefleyen çalıştayın amaçları:

- Bölge potansiyelinin değerlendirilerek, hayvancılık faaliyetlerinden alınan verimin optimum düzeye çıkarılabilmesi ve bölgeye uygun büyükbaş hayvancılık programlarının oluşturulabilmesine temel olmak üzere sektörde bulunan tüm kesimlerin sorunlarının tespiti ve bu sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesi,
- Doğu Anadolu Bölgesinde faaliyet gösteren üç Kalkınma Ajansı olan SERKA, DAKA ve KUDAKA tarafından büyükbaş hayvancılık sektörüne yönelik uygulanacak program ve faaliyetlerin önceliklerinin belirlenmesi,
- Bu amaçların gerçekleştirilmesini sağlamak üzere ajan slar arasında işbirliği ve eşgüdümün sağlanmasına yönelik stratejiler geliştirilmesidir.

Özetle, Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılık sektörünün sorunlarının, bu sorunların çözümüne katkı sağlayacak politika ve programların tanımlanması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesini amaçlayan Çalıştay kapsamında;

- Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılıkla ilgili faaliyet gösteren uygulayıcı kuruluşların (Tarım Bakanlığı, DSYB, Kooperatifler, Birlikler, Veteriner hekimler, vb.) hayvan sağlığı, hayvan beslemesi, ırk ıslahı, örgütlenme ve kapasite geliştirme, vb. konularında;
- Fon ve kredi sağlayıcı kurum ve kuruluşların (Tarım Bakanlığı, TKDK, Ajanslar, GAP BKİ, Ziraat Bankası, UNDP, Tarım Kredi Kooperatifleri, vb.) tarımsal yayım, tarımsal pazarlama, destek programları, kredilendirme mekanizmaları, vb. konularında;
- Büyükbaş hayvancılığın geliştirilmesine yönelik araştırma yapan kurum ve kuruluşların (Üniversiteler, enstitüler, STK'lar, vd.) sektörde faaliyet gösteren firmalar ve yetiştiricilerle işbirliği ve iletişim olanakları, ortak çalışma alanları vb. konularında;
- Yetiştiriciler ile hayvan ürünlerini işleyen ve satışını gerçekleştiren işletmelerin ölçeklerinin büyütülmesi, verimlilik düzeylerinin artırılması, üretim sürecine düzenli girdi sağlanması ve pazarlama sorunlarının giderilmesi, hayvancılık ürünlerinin bölgede değerlendirilerek katma değerinin artırılması, peynir, kaşar gibi marka değeri taşıyan ürünlerle ilgili AR-GE ve markalaşma çalışmalarının yapılması, gıda güvenliğinin sağlanması konularında;

Ajanslar ve ilgili diğer kuruluşlar tarafından yürütülebilecek programlar için çalışma konuları, öncelik alanları ve faaliyet planlarının belirlenmesine katkı sunmaları hedeflenmiştir. Bu nedenle Çalıştay hazırlıkları kapsamında Doğu Anadolu Bölgesinin büyükbaş hayvancılığının mevcut durumu çalışması yapılmış, ulusal ve bölgesel plan ve programlar incelenmiş, saha ziyaretleri gerçekleştirilmiş ve Çalıştay geniş katılımlı bir organizasyon olarak düzenlenmiştir.

Saha ziyaretleri çerçevesinde Serhat Kalkınma Ajansı bünyesinde faaliyet gösteren Tarım ve Hayvancılık Koordinatörlüğü tarafından, TRA2 Bölgesinin 4 ilinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars) büyükbaş hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren 53 kurum, kuruluş, STK ve işletmeye yerinde ziyaretlerde bulunularak, bu kurum ve kuruluşların temsilcisi 74 kişiyle görüşülmüştür. 4 il, 11 ilçe ve 8 köyde gerçekleştirilen ziyaretlerde derinlemesine mülakat yöntemi kullanılarak, sektörün mevcut durumu ve sorun alanları hakkında görüş alış verişinde bulunulmuş, bölgedeki mevcut sektör yapısı hakkında bilgiler derlenmiş ve Çalıştayda görüşülecek konu başlıklarının ana çerçevesi oluşturulmuştur. Bu çalışmaların sonuçları raporlanarak Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) ve Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) ile paylaşılarak, bu Ajansların görüş ve katkıları doğrultusunda nihai hale getirilmiştir.

Teknik ve lojistik imkanlar göz önünde bulundurularak Kars'ın Sarıkamış ilçesinde gerçekleştirilmiş olan Çalıştaya Doğu Anadolu Bölgesinin 12 ilinden (Ağrı, Ardahan, Bayburt, Bitlis, Erzincan, Erzurum, Hakkari, Iğdır, Kars, Malatya, Muş ve Van) ilgili kamu kurum ve kuruluşları, ziraat odaları, üniversiteler, kooperatifler, üretici birlikleri, kalkınma amaçlı STK'lar ve işletme temsilcileri ile üreticilerden oluşan toplam 130 kişi, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, Türkiye Yem Sanayicileri Birliği ve Kars Tarım ve Kırsal Kalkınma Koordinatörlüğü temsilcilerinden oluşan 8 kişi, bölge ve bölge dışından Kalkınma Ajanslarını temsilen 11 kişi ile katılmıştır. Çalıştaya toplam katılımcı sayısı 149 olmuştur.

Üç gün süren Çalıştayın ilk günkü açılış bölümünde SERKA Genel Sekreteri Dr. Hüseyin TUTAR, KUDAKA Genel Sekreteri Dr. Rıfat ALTAN ve DAKA Genel Sekreteri Dr. Emin Yaşar DEMİRCİ tarafından yapılan konuşmaların ardından SERKA Tarım ve Hayvancılık Sektör Koordinatörlüğünün hazırlamış olduğu "Doğu Anadolu Bölgesi Büyükbaş Hayvancılığın Mevcut Durumu" birinci gün oturumunun moderatörlüğünü de üstlenmiş olan Kafkas Üniversitesi Veterinerlik Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Hakan KOCAMIŞ tarafından sunulmuştur. Bu sunumla Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılığın temel sorun alanları olarak saptanmış olan 10 başlık tartışmaya açılmış, bu 10 başlık altında ele alınan sorun alanlarını tartışmak üzere 5 çalışma grubu oluşturulmuştur.

Çalışma gruplarına birer moderatör tayin edilerek grup tartışmalarının sistematize edilmesi ve gündem dışına çıkmaması sağlanmıştır. Grup moderatörleri Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Necmettin Ünal, Atatürk Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mehmet Akif Yörük, Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. İsmail Kaya, Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Muammer Tilki ve Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Ahmet Ünver'dir.

Çalıştayın ikinci günü birinci oturumunda çalışma grupları kendi gruplarına ait konu başlıklarını tartışarak, konu ekseninde sektörün sorunlarını ve çözüm önerilerini tartışmışlarıdır.

Çalışma grupları tarafından ele alınan sorun başlıkları aşağıdaki gibidir:

1. Hayvan barınaklarının modernizasyonu, örgütlenmenin teşviki, mevcut kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesi ve modern işletmelerin yaygınlaştırılması,
2. Hayvancılık desteklemeleri ve ürün katma değerinin artırılması,
3. Süt hayvancılığının geliştirilmesi, ırk ıslahı ve hayvan beslemesi ve yem bitkileri,
4. Besi hayvancılığının geliştirilmesi, ırk ıslahı, hayvan beslemesi ve yem bitkileri,
5. Hayvan hastalıkları ile mücadeledir.

Grup çalışmaları sonrasında, katılımcıların görüşleri ile şekillenen çalışma grubu raporları, sunumlar halinde diğer katılımcıların görüşlerine sunulmuş, her grup sunumunun ardından diğer katılımcıların görüşleri alınmış, soruları yanıtlanmıştır.

Çalıştayın ikinci günkü son oturumunda DAKA tarafından uygulanmış olan büyükbaş hayvancılık programı ve KUDAKA tarafından Süt İnekçiliği Kreşi (DANABANK) Güdümlü Projesi hakkında katılımcılara bilgilendirme sunuşu yapılmıştır. Çalıştay, oturumlar hakkında yapılan genel değerlendirme ile sonlandırılmıştır.

1. Bölüm

Doğu Anadolu Bölgesinde

Büyükbaş Hayvancılık Sektörünün Mevcut Durumu Ve **Sorun Alanları**

Doğu Anadolu Bölgesi hayvancılık denilince Türkiye'de akla gelen ilk bölgedir. Bölgenin hayvancılığa elverişli olan, kaliteli ve geniş meralara sahip olması, hayvancılığı ön plana çıkarmaktadır. Bölgede hayvancılık ileri tekniklerle yapılmamakla birlikte, halkın geçiminde önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle hayvancılık sektörünün mevcut durumunun, bölgenin güncel sorunlarının, ihtiyaçlarının, potansiyelinin analizler ile ele alınması, bölgede en fazla istihdamı sağlayan sektörün anlaşılması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmada, Doğu Anadolu Bölgesi'nin hayvancılık faaliyetlerinin büyük bir kısmını oluşturan büyükbaş hayvancılık bakımından önde gelen üç Düzey 2 Bölgesi ("Bölge" kavramı TRA1, TRA2 ve TRB2 bölgelerini kapsayacak şekilde kullanılmıştır.) iki ana başlık altında ele alınmıştır. Birinci bölümde bölgedeki büyükbaş hayvancılığın genel durumu, ikinci bölümde yapılan saha çalışmaları sonucu tespit edilen sorunlar ana başlıklar halinde aktarılmıştır.

1.1 Bölgede Büyükbaş Hayvancılığın Genel Durumu

1.1.1. Coğrafi Yapı, İklim ve Arazi Kullanımı:

Bölge coğrafi yapısı ve sahip olduğu geniş çayır ve mera varlığı nedeniyle hayvancılığa elverişli durumdadır. İkliminin yem bitkisi üretimine uygun olması hayvancılığın bölgede gelişmesine katkıda bulunurken, kışların uzun ve sert geçmesi olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Mera ve çayırların uzun süre karla kaplı olması hayvanların ahırda kalma süresini artırmaktadır. Türkiye ve üç Düzey 2 Bölgesinin (TRA1, TRA2 ve TRB2) çayır ve mera alanları Tablo 1'de gösterilmiştir. Tablodan anlaşılacağı gibi Türkiye'deki çayır-mera alanlarının yaklaşık yarısı (% 42) Bölgede yer almaktadır.

Tablo 1: Çayır Mera Alanlarının Dağılımı

BÖLGE	Çayır ve Mera Alanları (hektar)
Türkiye Geneli	14.616.700
Bölge Toplamı	6.158.245
Erzurum, Erzincan, Bayburt (TRA1)	2.291.444
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan (TRA2)	1.525.617
Van, Muş, Bitlis, Hakkari (TRB2)	2.341.184

Kaynak: Tarım Master Planı, 2007

Tablo 2'de Türkiye ve söz konusu üç Düzey 2 Bölgesi'nde yem bitkisi ekilen tarım alanlarının toplam ekilen tarım alanlarına oranı verilmiştir. Oranlara bakıldığında yem bitkisi üretimi alanı Türkiye'de % 7 civarındayken bölgede ortalama %25 civarında olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu oranlar olumlu gibi görünse de, bölgede bitkisel ürün üretiminin çok kısıtlı olduğu ve coğrafi şartların yem bitkisi üretimine oldukça uygun olduğu göz önüne alındığında yem bitkileri ekimine verilen devlet desteğine rağmen rakamların yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 2: Yem bitkileri alanının toplam işlenen tarım alanına oranı (%)

BÖLGE	Toplam işlenen tarım alanı (Hektar)	Yem bitkileri (hektar)	Oran (%)
Türkiye Geneli	21.351.696	1.483.527	6,95
Bölge Toplamı	2.017.667	515.715	25,56
Erzurum, Erzincan, Bayburt (TRA1)	581.742	117.697	20,23
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan (TRA2)	735.758	183.562	24,95
Van, Muş, Bitlis, Hakkari (TRB2)	700.167	214.456	30,63

Kaynak: Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler, TÜİK, 2009.

Ülkemizde ve bölgede tarım arazilerinin kullanımı ile ilgili çeşitli sorunlar mevcuttur. Tarım arazilerinin parçalı ve ekonomik işletmeye yetmeyen büyüklükte olması, yeterli tapulaştırma çalışmalarının yapılamaması, arazi amenajmanının yapılmamış olması ve bilinçsiz otlatma bu sorunlardan bazılarıdır. Bu doğrultuda tarım arazilerinin parçalanmasının önlenmesi, parçalı arazilerin toplulaştırılması, az topraklı ve topraksız çiftçilerin yeterli gelir elde edebilecekleri tarımsal aile işletmeleri kurabilecek şekilde topraklandırılmaları gerekmektedir. Bunlara ek olarak, arazinin hâlihazır kuru tarım, sulu tarım, mera, yerleşim yeri terk ve diğer kullanım şekillerine göre değerlendirilme şeklinin belirlenmesi, tarım arazilerinin korunarak verimli kullanımı, ıslah ve toprağa yönelik tüm ekonomik girdilerin etkinliğini artırmak amacıyla yapılacak arazi toplulaştırması gibi konularda çalışmaların yoğunlaştırılması ve ilgili hukuki düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

1.1.2. Bölgede Büyükbaş Hayvan Varlığı:

Son yirmi yıla bakıldığında ülkemizdeki hayvan varlığında, Dünya'daki ilerlemenin aksine önemli bir gerileme söz konusudur. Türkiye büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı açısından, Avrupa'da ikinci ve dünyada altıncı sırada olmasına rağmen (2003), hayvan sayısı gittikçe azalmaktadır.

Tablo 3'de yıllar itibarıyla büyükbaş hayvan varlığı hem Türkiye hem de üç Düzey 2 Bölgesi ölçe-

ğinde verilmiştir. 1991 yılı baz alındığında TRA2 Bölgesinin (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) büyükbaş hayvan varlığı %17,83'lük bir artış gösterirken, TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt) ve TRB2 (Van, Muş, Bitlis, Hakkari) Bölgelerinin hayvan varlığı ise sırasıyla %8,3 ve %19,25 oranında bir gerileme göstermiştir. Üç Düzey 2 Bölgesi bütün olarak ele alındığında son yirmi yılda ülkede hayvan varlığı bakımından % 10'luk bir gerileme görülürken, bölgede hayvan mevcudiyeti korunmuştur.

Grafik 1'de ise yıllar itibariyle Türkiye ve Bölgede hayvan varlığının değişimi gösterilmiştir. Türkiye genelinde son birkaç yılda hayvan varlığında bir artış ivmesi görülürken, Bölgede büyükbaş hayvan varlığı 2005 yılından itibaren azalmaya başlamıştır.

Tablo 3: TRA1, TRA2 ve TRB2 Bölgeleri ile Türkiye büyükbaş hayvan varlığındaki değişim (Bin Baş)

YIL	TRA1	İNDEKS	TRA2	İNDEKS	TRB2	İNDEKS	BÖLGE	İNDEKS	TR	İNDEKS
1991	735	100	802	100	561	100	2.098	100	11.973	100
1995	796	108,3	817	101,87	494	88,06	2.107	100,43	11.789	98,46
2000	715	97,28	871	108,6	550	98,04	2.136	101,81	10.761	89,88
2005	682	92,79	967	120,57	541	96,43	2.190	104,39	10.526	87,91
2009	674	91,7	945	117,83	453	80,75	2.072	98,76	10.724	89,57

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 1991-2009.

Grafik1: Bölge ve Türkiye Ölçeğinde Büyükbaş Hayvan Sayısındaki Değişim 1991-2009

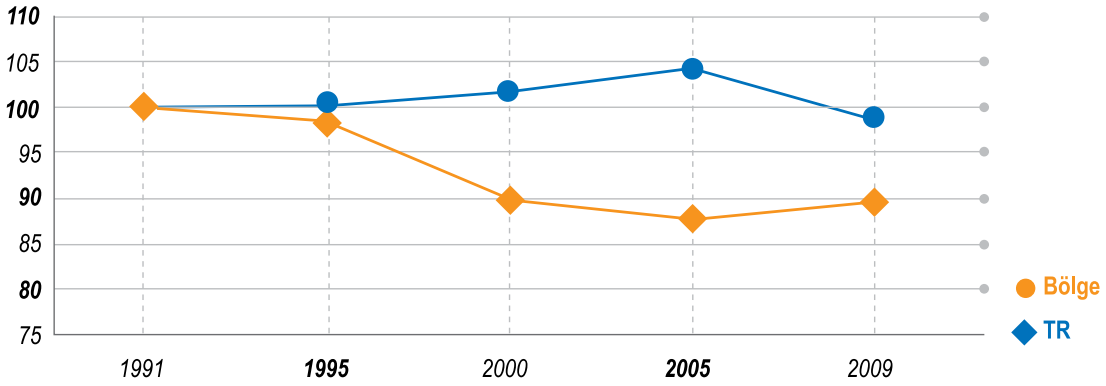

Not: 1991 yılı sabit indeks alınmıştır. - Tablo 3'deki verilerden oluşturulmuştur.

Grafik2: Bölgedeki Büyükbaş Hayvan Varlığının Türkiye'deki Payı 2009

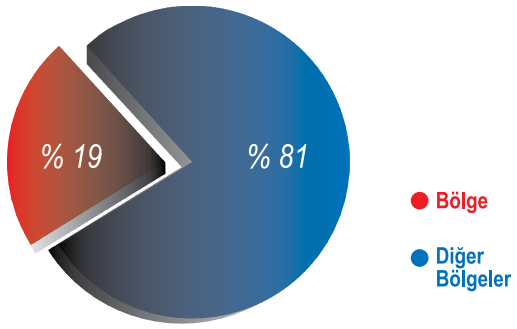

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2009

2009 yılı verileri incelendiğinde bölge, Türkiye'de var olan hayvan sayısının yaklaşık beşte birine karşılık gelen %19,32'lik kısmını barındırmaktadır.

Grafikten de anlaşılacağı üzere bölgedeki hayvan varlığı Türkiye ölçeğinde önemli bir yere sahiptir.

Tablo 4: Bölgede Mevcut Sığır Varlığının Türleri

Bölgeler	Sığır Türü			
	Kültür	Melez	Yerli	TOPLAM
TRA1	63.679	437.415	170.513	671.607
TRA2	48.367	347.277	539.002	934.646
TRB2	59.566	143.269	243.232	446.067
Bölge Toplamı	171.612	927.961	952.747	2.052.320
Türkiye Geneli	3.723.583	4.406.041	2.594.334	10.723.958

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2009

Tablo 4'te sığır varlığının bölgedeki dağılımına bakıldığında üç Düzey 2 Bölgesinde farklılıkların oluştuğu görülmektedir. TRA1 Bölgesinde ağırlık melez ırk hayvanlarda iken, TRA2 ve TRB2 bölgelerinde yerli ırkın daha fazla olması bu bölgelerde ırk ıslahı ve suni tohumlama çalışmalarına daha fazla önem verilmesi gerekliliğini göstermektedir. Bu verilerden yola çıkarak söz konusu iki Düzey 2 Bölgesinde et ve süt veriminin düşük olduğu sonucun ulaşmak mümkündür.

1.1.3. Büyükbaş Hayvancılığın Bölge Ekonomisi ve İstihdamındaki Yeri ve Üretim Verileri:

Bölgeye genel olarak bakıldığında hayvancılığın en önemli geçim kaynaklarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Büyükbaş hayvancılık ve buna dayalı üretim ve ticaret (et, süt, kaşar peyniri üretimi vb.) bölgenin ekonomik faaliyetleri arasında önemli yer tutarken özellikle TRA2 Bölgesinde başat geçim kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5: Sektörlerin Bölgesel Gayrisafi Katma Değer İçindeki Payı (%)

Yıl	2004			2006		
	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Tarım	Sanayi	Hizmetler
Türkiye	10,7	28	61,3	9,4	28,2	62,4
TRA1	23,5	17,5	59	18,9	16,8	64,3
TRA2	34,5	11,9	53,7	24,3	17,3	58,3
TRB2	24,3	17,3	58,3	23,4	17,1	59,5

Kaynak: Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler, Ulusal Hesaplar (TÜİK), 2004-2006

Tablo 6: İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre Dağılımı, 2010

BÖLGE KODU	Tarım	Hizmet	Sanayi
TR	25,2	26,2	48,6
TRA1	56,5	7,9	35,6
TRA2	58,2	9,2	32,6
TRB2	38,3	13,5	48,2

Kaynak: Hanehalkı İşgücü İstatistikleri, TÜİK, 2009

Tablo 5'te sektörlerin bölgesel gayrisafi katma değer içindeki payı, Tablo 6'da istihdam edilenlerin sektörlere göre dağılımı verilmiştir. Her iki tablo incelendiğinde, bölgede tarımın hem katma değer sağlama bakımından hem de istihdam yaratma açısından Türkiye ortalamasının çok üzerinde değerlere sahip olduğu görülmektedir. Her iki tabloda da bölge değerleri Türkiye ortalamasının iki katından fazladır. Bölgede tarım adına yürütülen faaliyetlerin büyük bir kısmının hayvancılık faaliyetleri olduğu da göz önüne alındığında, hayvancılığın bölge ekonomisi ve istihdam adına önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Süt ve Et Üretim Verileri, 2009

	Sağılan hayvan sayısı (baş)	Kesilen Hayvan Sayısı (baş)	Süt (ton)	Sağılan hayvan sayısı başına düşen süt miktarı (kg)	Kesilen hayvan başına elde edilen karkas et miktarı (kg)
TRA1	254.252	37.657	644.334	9,39	173,4
TRA2	351.072	16.845	692.788	7,31	158,6
TRB2	194.033	22.787	386.142	7,37	199,5
BÖLGE	799.357	77.289	1.723.265	7,98	177,2
TR	4.133.148	1.502.073	11.583.313	10,38	216,6

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2009

Bölgedeki büyükbaş hayvan varlığı genetik değer açısından istenilen düzeyde değildir. 1928 yılında yasal düzenlemesi yapılarak başlatılan ıslah çalışmaları halen devam etmektedir. Batı ülkelerinde 40-50 yılda tamamlanan bu çalışmalar, ülkemizde 80 yılı aşkın bir sürede yüzde 50 seviyesine dahi gelememiştir. Hem ülke genelinde hem de bölge düzeyinde tohumlama çalışmalarından istenen düzeyde başarı sağlanamamıştır.

Örneğin, Avrupa Birliği ülkelerinde yaklaşık 300 kg olan kişi başına düşen yıllık süt üretimi, Türkiye'de yaklaşık 158 kg'dır. Bölgede genel olarak büyükbaş hayvan varlığı azalırken, birim başına elde edilen verimin artışına bağlı olarak toplam hayvansal gıda üretimimizde ilerlemeler olmuştur. Son 10 yılın hayvansal ürün değerlerine bakıldığında buna paralel olarak bir ilerlemenin yaşandığı görülmektedir. (Tablo 7). Ülke büyükbaş hayvan varlığının yüzde 20'sini barındıran Bölge, hayvansal ürün değerleri söz konusu olduğunda yüzde 8'lik paya sahiptir.

Büyükbaş hayvan sayısı bakımından önde bulunan Bölge, süt verimi ve karkas et verimi açısından gerilerde kalmaktadır. Sağılan hayvan başına süt ve kesilen hayvan başına karkas et miktarları bölge genelinde Türkiye ortalamalarından düşüktür (bkz. Tablo 7). Büyükbaş hayvancılık sektöründeki bu verim azlığının bölgeye özgü çeşitli nedenleri vardır.

1.2 Büyükbaş Hayvancılığa Yönelik Sorun Alanları

1.2.1. Irk Islahı:

Bölgede kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı istenilen düzeyde değildir. Kültür ırkı büyükbaş hayvan oranı ülke genelinde % 34,72 iken Bölgede sadece % 8,36'dır (Tablo 8). Başka bir deyişle, Türkiye'de her üç büyükbaş hayvandan biri kültür ırkı iken, bölgede yaklaşık on büyükbaş hayvandan biri kültür ırkıdır. Melez ırkı hayvan durumuna bakıldığında geçmiş yıllara nazaran bir gelişmenin varlığından söz edilebilmektedir. Fakat TRA1 Bölgesi hariç diğer iki Düzey 2 Bölgesinde yerli hayvan ırkı mevcut hayvan varlığının önemli bir kısmını oluşturmaktadır (TRA2 %57,67 – TRB2 %54,53). Bölgede sayısal üstünlüğe sahip yerli ırkların et ve süt veriminin, kültür ve melez ırklara göre düşük olması, bölgede hayvancılığın verimliliğinin artırılması önündeki en büyük engellerden biridir. Çayır-mera veya yaylaya hayvanların sürü şeklinde götürülmesi, sürülerde boğaların bulundurulması, suni tohumlamanın önündeki engellerden diğerleri olarak göze çarpmaktadır. Çünkü boğa, mera ortamında hayvanların gebe kalmasını sağlayarak suni tohumlama yapılmasını imkânsız hale getirmektedir. Bölgede suni tohumlama yerine yaygın şekilde boğaya çekme uygulaması tercih edilmektedir.

Tablo 8: Türkiye ve Bölgede Sığır Türleri ve Dağılımları, 2009

	SIĞIR TÜRÜ				ORAN (%)		
	KÜLTÜR	MELEZ	YERLİ	TOPLAM	KÜLTÜR	MELEZ	YERLİ
TRA1	63.679	437.415	170.513	671.607	9,48	65,13	25,39
TRA2	48.367	347.277	539.002	934.646	5,17	37,16	57,67
TRB2	59.566	143.269	243.232	446.067	13,35	32,12	54,53
BÖLGE	171.612	927.961	952.747	2.052.320	8,36	45,22	46,42
TR	3.723.583	4.406.041	2.594.334	10.723.958	34,72	41,09	24,19

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK,2009

Irk ıslahı konusunda uzun yıllar devam eden suni tohumlama çalışmalarının başarıya ulaşmasının önündeki engeller şu şekilde sıralanabilir:

- Suni tohumlama desteğinin buzağı şartına bağlanması suni tohumlamanın cazibesini azaltan nedenlerden biridir.
- Suni tohumlama için veterinerlik hizmetlerinin pahalı olması,
- İstenilen türde kültür ırkı hayvanların tohumunun temininde güçlükler ile karşılaşılması,
- Hayvan sahiplerinin yanlış suni tohumlama uygulamalarından ötürü isteksiz olmaları,
- Bu konuda hizmet veren serbest veterinerler ve damızlık sığır yetiştiricileri birliklerinin (DSYB) kapasitelerinin kısıtlı olması,

Sonuç olarak bölgede genetik olarak ıslah edilmiş, et ve süt verimi yüksek kültür ırkı hayvanların yaygınlaştırılması ve bu konuda yetiştiricilerin bilgi düzeylerinin arttırılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

1.2.2. Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri:

Hayvanların normal yaşamlarını sürdürebilmeleri ve kendilerinden beklenen verimin tam olarak alınabilmesi için ihtiyaç duydukları besin maddelerini çeşitli yemler ile almalarını sağlanması, yemlemenin ana prensibini oluşturur. Bir hayvancılık işletmesinde ekonomik yem temininde başvurulacak ilk kaynak, yem bitkisi üretimi olmalıdır. Ekonomik bir hayvancılık için önemli bir unsur olan yem bitkisi üretimi, bölge üreticisi tarafından yeterli rağbeti görmemektedir.

Tablo 2'de yem bitkileri ekilen tarım alanlarının toplam tarım alanlarına oranı verilmiştir. Üç Düzey 2 Bölgesinde oranlar nispeten yüksek gibi görünse de, bölgede yem bitkisi dışında ekili tarımın kısıtlı seviyede yapıldığı, iklimin ve coğrafi koşulların yem bitkisi üretimine oldukça elverişli olduğu ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığının bu ürünlerin ekimine ciddi destekler verdiği göz önünde bulundurulduğunda Bölgede yem bitkileri üretiminin hala yeterli düzeyde olmadığı söylenebilir. Kültür ırklarının ve melez ırkların beklenen verim düzeyine ulaşabilmesi ancak iyi bir bakım ve besleme ile mümkündür. Yem bitkisi üretimi ve kullanımının yetersiz olması bölgede hayvan beslemesinde ciddi sorunlara yol açmaktadır. Yem bitkileri arasında en önemlileri olarak görülen yonca, fiğ, korunga ekimi ve silaj yapımı kırsal alanda yaygın değildir. Hayvanlar için yem rasyonu karışımı ve planı yapılmamakta; yaz döneminde çayır-meralar ile ekili arazilerden elde edilen otlar ve saman çöpleri kış döneminde hayvanlara yedirilmektedir. Hayvancılığın gelişmiş olduğu ülkelerde hayvan

altlığı olarak kullanılan samanın, bölgede temel kaba yem olarak kullanılması, (özellikle kullanımı yaygın olan buğday, arpa, çavdar, yulaf gibi buğdaygil samanlarının besin değeri ve sindirilebilirliği çok düşüktür) yüksek verimli hayvanların beslenmesinde tartışılmaz önemi olan karma yem kalitesinin düşük, fiyatının yüksek olması ve çiftçinin besleme konusundaki eğitimsizliği nedeniyle bölgede yetersiz besleme; verim düşüklüğünün en önemli nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hayvan beslemenin yetersiz düzeyde yapılması hayvanların et ve süt verimini doğrudan etkilemekte, kış döneminde günlük süt üretim miktarının bölgede büyükbaş hayvan başına neredeyse koyun-keçi sütü seviyesi olan 4-5 kg seviyesine kadar inmesine neden olmaktadır. Kış döneminde besleme güçlüğü nedeniyle hayvanlar, çayır-mera döneminin sonunda bölge dışından gelen tüccarlara satılmakta; bu durum da hayvancılığın katma değer sağlamasını ve sürdürülebilir bir geçim kaynağı olmasını güçleştirmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, arzulanan üretim rakamlarına neden ulaşılamadığı, süt verimi yüksek sığırların neden kısa sürede elden çıkarıldığı ve bir ineğin en az 7-8 yıl sağılması gerekirken 1-2 yılda kasaba teslim edildiği anlaşılabilmektedir.

Bölgede hayvancılığın verimli bir hale getirilebilmesi için besleme yöntemlerinin iyileştirilmesi konusunda yetiştiricilere yönelik çalışmaların yapılmasının gerekliliği ilgili tüm kurum ve işletmeler tarafından kabul edilmektedir. Yem bitkilerinin tanıtımını, içeriklerini, verimliliklerini, hangi yemin hangisiyle birlikte, hangi hayvanda ne kadar kullanılabileceğinin eğitim programları ile detaylı şekilde çiftçiye anlatılması gerekmektedir.

1.2.3. Hayvan Hastalıkları ile Mücadele:

Sağlıklı ürünlerin sağlıklı sürülerden elde edildiği, sağlıklı sürülerin ise kârlı bir hayvancılığın temel unsurlarından biri olduğu bilinen bir gerçektir. Hayvan hastalıklarının varlığı hem sektörde ciddi kayıplara neden olmakta, hem insan sağlığını olumsuz etkilemekte, hem de hayvancılık sektörüne önemli bir ivme kazandırabilecek hayvan ve hayvansal ürünler ihracatını engellemektedir.

Bölge yetiştiricisinin yaşadığı en büyük sorunlardan biri hayvan sağlığının korunması konusudur. Özellikle brusella, şap, vb. hastalıklar bölge hayvancılığının gelişmesini engellemektedir. Bu hastalıklar dışında bir tür meme hastalığı olan "mastitis"e de bölgede yaygın şekilde rastlanmaktadır. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı teşkilatının hayvan hastalıklarına yönelik önleyici-koruyucu çalışmaları bulunmasına karşın bölgede hayvan hareketlerinin sıklığı ve göçer hayvancılığın yaygın olması, hastalıkların tamamıyla kontrol altına alınmasını ve ortadan kaldırılmasını güçleştirmektedir. Diğer taraftan hayvanların boğaya çekilmesi ve sürü şeklinde yayla ve mera-çayıra götürülmesi de bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır. Sınırda bulunan Bölgeye kaçak hayvan girişinin engellenememesi, hayvan sağlığını koruma konusunda üreticilerin istenilen seviyelerde bilinçlendirilememesi ve sağlık taraması ile aşı uygulamalarının yeterli düzeye getirilememesi; bu

konuda öne çıkan başlıca eksikliklerdir. Bölgede az sayıda bulunan özel mezbahanelerin kapasite yetersizliği ve sağlıksız koşullarda kaçak hayvan kesimi yapılması hayvan sağlığının yanında halk sağlığını da etkileyen faktörlerdendir.

Bölgede hayvan sağlığı konusunda yaşanan sıkıntılardan biri de kayıt dışı hayvan varlığıdır. Hayvan kimlik sisteminin teşkili ve hayvan hareketlerinin kontrolü bulaşıcı hastalıkların denetim altına alınması açısından önem arz etmektedir. Hayvan hareketlerinin ve ticaretinin izlenebilmesi temel olarak hayvan kimlik ve kayıt sisteminin teşkil edilmesine bağlıdır. Sisteme kayıtlı olmayan hayvanların sağlık durumlarını takip etmek ve yeterli sağlık hizmeti almalarını sağlamak maliyetli ve takibi zor bir iştir.

Bunlara ek olarak hayvan barınaklarının sağlıksız olması hastalıklarla mücadeleyi zorlaştıran diğer bir unsurdur. Bölgede bulunan işletmelerin çoğunda hayvanlar sağlıksız koşullarda barınmaktadır. Kötü barınakların bulunması ise solunum sistemi hastalıkları, meme hastalıkları, yavru atma, verim düşüklüğü ve bulaşıcı hastalıklar ile parazitlerin bulunması gibi olumsuz durumlara yol açmaktadır.

1.2.4. Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu:

Hayvancılıkta üretimin verimliliğini artırmak için hayvanların genetik olarak yüksek verim düzeyine sahip olmasının yanında, hayvanın sahip olduğu genetik potansiyelin verime dönüşmesine imkân sağlayacak özellikte çevreye de sahip olunması gerekmektedir. Kısacası, hayvancılıkta verimi artırmak için yüksek verimli hayvanların uygun çevre koşullarında barındırılması şarttır.

Bölgedeki koşullara bakıldığında hayvan barınakları konusunda ciddi sorunlar olduğu görülmektedir. Çoğu barınakta yem deposu ve gübrelik olanakları bulunmamakta, hayvanların temiz hava, sıcaklık ve nem gibi çevre isteklerinin en iyi biçimde karşılanmasına dikkat edilmemekte, sağım, gübre temizliği ve yemleme gibi bakım işlerine yönelik uygun bir ortam bulunmamaktadır. Barınaklarda hayvan başına en az 3 m^2 alan olması gerekirken, bölgedeki barınakların çoğunda bu alan daha azdır. Hayvanların yaşlarına, gebe, buzağı veya hasta olmalarına göre ayrı yerlerde tutulmaları gerekirken bu ayrım yapılmamaktadır.

Bölgedeki hayvan barınaklarını ilkel, fenni ve modern olmak üzere 3 grupta toplamak mümkündür. İlkel hayvan barınakları; büyüklükleri, hijyen koşulları, ışıklandırma olanakları, besleme, sulama gibi konularda hiçbir uygun şartı taşımayan hayvan ahırlarıdır. Fenni barınaklar ise kapalı nitelikte, ışıklandırma, havalandırma ve hijyen açısından olumlu özelliklere sahip, yeterli büyüklükte barınaklardır. Ancak bu barınaklar; hayvan gübrelerinin temizlenmesi, hayvanların beslenme ve sulanmasında mekanik yöntem ve araçların kullanıldığı, hayvanların bölmelerle ayrılmasına rağmen aynı ortamda tutulduğu ahırlardır. Modern barınaklar ise yarı açık ve kapalı nitelikte, teknoloji kul-

lanımının yoğun olduğu, planlanmış işlevlere sahip olan bölme ve kısımların bulunduğu, hayvan et ve süt verimini en üst düzeye çıkaracak koşullara sahiptir. Bölgede fenni nitelikte ahırlar yaygınlık kazanıyor olmakla birlikte modern ahırların mevcudiyeti son derece azdır. Modern ahırların türü ve niteliği yapılacak hayvancılık faaliyetine bağlı olarak da önem taşımaktadır. Besi hayvancılığı ile süt hayvancılığına yönelik hayvan barınak türlerinin farklı şekilde tasarlanması gerekmektedir.

Sonuç olarak, bölgede hayvan barınaklarının önemli bir kısmı, hem et ve süt verimini düşürecek hem de hayvan ve insan sağlığını tehdit edecek nitelikte gelişmemiş yapılardır. Bazı barınaklar evler ile bitişik şekildedir. İlkel ahırların zararlarından korunmak için yetiştiricilerin bilinçlendirilmesi ve modern ahır yapımına sağlanan desteklerin artırılarak devam etmesi gerekmektedir.

1.2.5. Örgütlenme:

Hayvancılık sektörü için, girdi maliyetlerinin düşürülmesi, yenilik ve gelişmeleri izleme ve yaymada her türlü bilgi alışverişini sağlama, ıslah programlarının uygulanması, suni tohumlama hizmetlerinin verilmesi, ürünlerin değer fiyatına satışını sağlayacak her türlü pazarlama organizasyonlarının gerçekleştirilmesi, hayvanların bakım ve beslenmesi ile ilgili her türlü teknik desteğin sağlanması gibi önemli işlevlere sahip olan birlik ve kooperatiflerin önemi günümüzde daha da artmaktadır.

Bölgeye bakıldığında etkin çalışan, başarılı kooperatif sayısının son derece az olduğu görülmektedir. Sivil toplum kuruluşlarının gerekliliği benimsenememiş, bölgedeki üreticilerin kendi haklarını savunacağı bir yapı kazanılamamıştır. Ortak hareket etme ve işbirliği konularında bir kültürel alışkanlık bölgede henüz gelişmemiştir. Örgütsüzlük nedeniyle ürünlerinin satış fiyatının belirlenmesinde taraf olamayan üreticiler, aynı zamanda ürünlerini pazarlama konusunda önemli sıkıntılar yaşamaktadır. Bu yüzden, bölgede çiftçi mağdur, ürünün fiyatını belirleyen aracılar ise zengin hale gelmektedir. Diğer yandan böyle bir ortamda faaliyet gösteren birlik ve kooperatifler de mali açıdan büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Ortak menfaatlerin savunulması, sorunların çözümü, plan ve programların bir düzen içinde uygulanması ancak örgütlü bir yapıyla mümkündür. Örgütü olmayan, dağınık bir topluluğun sesini duyurması, sorunların çözümü için gerekli güce sahip olması ve makro düzeylerde üretim planlaması yapabilmesi mümkün değildir.

Kültür ırkı hayvan yetiştiriciliğinin yaygınlaştırması konusunda etkin kuruluşlar olarak faaliyet gösteren Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri'nin Bölgedeki mevcut örgütlenmelerinin idari ve teknik kapasiteleri istenilen düzeyde değildir. Birliklerin üye sayısı, bölgedeki toplam yetiştirici sayısına göre yetersizdir. Birlikler; veteriner, araç, personel, nitelikli kültür ırkı hayvan tohumu ve suni tohumlama yaptıracak yetiştirici bulma konularında sorun yaşamaktadırlar. Birlikler hayvancılık desteklemelerinden ötürü etkin çalışabilse de, bunun haricinde tüzüğünde yer alan alanlara yönelik hizmet sunumunda güçlük çekmektedir. Birliğin asli kuruluş amacını teşkil eden kültür ırkı hayvan sayısının arttırılması konusunda birliklerin kapasitesini artırıcı desteklere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kültür ırkı süt besiciliğinin görece az olması bölgede faaliyet gösteren Süt Üreticileri Birlikleri'nin faaliyet alanı ve üye sayısını kısıtlamaktadır. Birliklerin temel amacı süt üreticilerinin organize olmasını ve pazarlık gücü kazanmasını sağlayarak, üreticileri aracılara ve işletmelere karşı haklarını koruyabilecek hale getirmektir. Ancak kuruluşlarının yeni olması ve geniş bir kesime yayılmamış olmaları nedeniyle birliklerin pazarlık yapma ve fiyat belirleme gücü henüz bulunmamaktadır. Süt üreticilerini temsilen mandıralar ile pazarlık kapasitelerinin güçlendirilmesi için Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın süt desteğini dağıtması haricinde, birlikleri süt toplama sisteminde etkin bir rol oynamalarını sağlayacak konuma getirerek, idari ve teknik kapasitelerini güçlendirecek desteklerde bulunulması gerekmektedir.

Son yıllarda gündeme gelen bölgesel kalkınma yaklaşımlarından biri de kümelenme yaklaşımıdır. İş kümeleri; birbiriyle ilişkili işletmelerin ve kurumların belirli bir coğrafi alanda (yörede) yoğunlaşması ile oluşur ve yarattıkları iktisadi değerin oluşumuna katkıda bulunan sektör, kurum ve kuruluşların tamamını kapsar. Bu bağlamda büyükbaş hayvancılık ile ilgili, bölgede yapılacak bir kümelenme analiz çalışması var olan örgütlenme potansiyelini göstermesi açısından faydalı olacaktır. Ortaya çıkacak muhtemel kümelenme potansiyelinin değerlendirilmesi bölgede örgütlenme sorununun giderilmesine katkı sağlayacak, böylece hayvancılık sektöründe daha fazla katma değer yaratılması sağlanabilecektir. Bölgede var olan örgütlenme sorunlarının üstesinden gelinebilmesi için, kooperatifçiliğin cazip hale gelmesini sağlayacak, yetiştiricilerin ortak sorunlarından hareketle bir araya gelme alışkanlıklarını artıracak, hayvancılık konusunda faaliyet gösterecek kooperatiflerin desteklenmesine yönelik politikaların, araç ve mekanizmaların geliştirilmesi gereklidir.

1.2.6. Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması:

Ülkemizde üretilen sütün büyük bir bölümü aile işletmeleri tarafından üretilmektedir. Bu işletmeler, kapasitelerinin küçük olmasından ve modern teknolojiye sahip olamayışlarından ötürü pahalı bir üretim yapmakta olup, düşük verim ve dolayısı ile düşük kar ile çalışmaktadırlar. Et ve süt üretiminde rekabetçi avantaja sahip olmak için kaliteli ve verimli üretim yapılmalı bunun için ise sektörde modern işletmelerin yaygınlaşması sağlanmalıdır.

Hayvancılık ile uğraşan bölge çiftçilerinin pek çoğu, geçmişten kalan alışkanlıklarını devam ettirmekte ve yüksek verimli hayvanlara dahi geleneksel yöntemlerle bakım-besleme uygulamaktadırlar.

Bölgemizde gözlenen bir diğer sorun ise hayvancılık ile uğraşan işletmelerin büyük çoğunluğunun aile tipi küçük işletmeler halinde faaliyet göstermesidir. Kalite yem maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle yetersiz beslenen hayvanlardan elde edilen miktarı düşük fakat maliyeti yüksek ürün, çiftçinin kâr etmesini ve bölge hayvancılığının gelişmesini engellemektedir. Ürettiği üründen para kazanmayan çiftçi, üretimini artırmak gibi bir düşünce içinde olmamakta, daha çok ayakta kalma

üzerine hesap yapmaktadır. Bu durum et ve süt ürünlerinde faaliyet gösteren kurum, kuruluşların ve tesislerin az sayıda olmasına ve bölgede rekabet gücü yetersizliğinin yaşanmasına yol açmaktadır. Böyle bir ortamda ise hayvancılık merkezinin köy olması ve elde edilen ürünlerin sanayiye yönlendirilmesi yaklaşımı da hayata geçirilememektedir. Bölge de çiftlik tipi hayvancılıktan ziyade çayır-meracılığa veya yaylacılığa dayalı hayvancılık yapılmaktadır. Bu da büyük ölçekli (50 baş ve üzeri) hayvancılık yapan işletmelerin yaygınlaşmasını zorlaştırmaktadır. İşletmelerin ölçek büyütmesi ancak ve ancak çiftlik tipi hayvancılıkla mümkün olup, diğer türlü hayvan sayısını artırmak olanaklı değildir. Çünkü besleme, bakım, sağım vd. konular çiftlik tipi hayvancılık yapanların haricinde üreticiler açısından soruna dönüşmektedir. Çiftlik sistemi hayvancılık yapılmaması hayvanlar arasında hastalıkların yaygınlaşmasını da artırmaktadır.

Çiftlik sisteminden ziyade, çayır-mera varlığına dayalı hayvancılık, yetiştiricilerin hayvan sayısını artırmalarının önünde engel teşkil etmektedir. Çünkü bu şekilde yapılan besi hayvancılığında çayır-mera ya da yayla dönemi sonunda hayvanlar bölge dışından gelen tüccarlara satılarak düşük gelir elde edilmekte ve hayvancılıktan elde edilecek katma değer düşük düzeylerde kalmaktadır. Süt hayvancılığında ise yılda yaklaşık 4-5 aylık dönemde düzenli süt satışı gerçekleştirilmektedir. Bu haliyle büyükbaş hayvancılık verimli ve rasyonel olmaktan uzaktır. Ancak besleme sorunlarının olmadığı, modern barınaklarda, teknolojik makine-ekipmanla yapılan hayvancılık faaliyeti sonucunda işletmenin ölçeğini büyütmek yanı sıra yıl boyunca süt üretimi yapmak mümkün görünmektedir. Bu nedenle çayır-mera varlığına dayalı hayvancılık yerine kendini büyütebilecek ölçeğe (en az 20 büyükbaş hayvan) sahip, modern işletmelerin yaygınlaştırılmasını sağlayacak araç ve mekanizmaların geliştirilmesi gerekmektedir.

Modern hayvancılık denince son zamanlarda öne çıkan bir husus da organik hayvancılık çalışmalarıdır. Doğal kaynakların organik tarım kapsamında değerlendirilmesinin ekonomiye, sosyal refahın yükseltilmesine ve kaynakların sürdürebilirliğine olası katkıları bağlamında, bu yöntem ülkemiz için önemli bir atılım alanı olarak algılanmaktadır. Dünyada bu alana olan eğilim ve bölgemizin sunduğu fırsatlar açısından bakıldığında, organik hayvancılığın üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir konu olduğu görülmektedir.

1.2.7. Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi:

İnsanların sağlıklı ve dengeli beslenebilmeleri için hayati öneme sahip hayvansal proteinlerin belli başlı kaynaklarından biri süttür. Ülkemiz süt üretiminde en büyük pay % 90 oranında süt ineklerine aittir. Süt sığırcılığına yapılacak yatırımlarda kısa vadede üretime geçiş imkanı bulunmaktadır. Süt, her gün üretilen ve kısa vadede kazanç sağlayan bir üründür. Günün 24 saatinde hizmet gerektiren bir iş olduğu için insanları sosyo ekonomik olarak bulundukları yere bağlayıcı özelliğe sahiptir.

Tablo 9: Üç Düzey 2 Bölgesi ve Türkiye'de Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Verimi

	Sağılan hayvan sayısı (baş)	Süt (ton)	Sağılan hayvan sayısı başına düşen süt miktarı (kg)
TRA1	254.252	644.334	9,39
TRA2	351.072	692.788	7,31
TRB2	194.033	386.142	7,37
BÖLGE	799.357	1.723.265	7,98
TR	4.133.148	11.583.313	10,38

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2009

Tablo 9'da sağılan hayvan başına düşen süt verisine bakıldığında bölge miktarının ülke ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bu rakamlar 30 kg üzerinde olan AB ülkeleri rakamları ile karşılaştırıldığında durumun vahameti açıkça ortaya çıkmaktadır. Beslemeden kaynaklı verim düşüklüğü nedeniyle kış döneminde elde edilen süt, hanelerin ihtiyaçları için kullanılmakta; gelir getirici bir ürüne dönüştürülememektedir. Hane başına hayvan sayısının az olması, süt toplama maliyetlerini artırmakta, bu da sütün az olduğu kış döneminde mandıracıların süt toplamak yerine işletmelerini atıl kapasitede çalıştırmaların neden olmaktadır. Mandıraların sezonluk çalışması süt fiyatlarının yükselmesini ve üreticilerin daha çok gelir elde etmesini engellemektedir.

Bölgede süt hayvancılığının ciddi sorunlarla boğuşmakta olduğunu görmekteyiz. Bölge genelinde süt soğuk zinciri sistemleri kurulmamıştır. Bu süreç sütün sağılmasıyla başlayıp, depolanması, taşınması, fabrikada işlenmesi, süt ve süt ürünlerinin elde edilmesi, bu ürünlerin depolanması, bakkal ya da marketlere dağıtılması ve nihayetinde tüketiciye ulaşmasıyla son bulmaktadır. Zincirin tüm bu basamaklarında süt ve süt ürünlerinin kalitesinin korunması, uygun hijyen ve sıcaklık koşullarının sağlanmasıyla mümkündür. Buna göre süt sağımında sağım ünitelerinin kullanılması, sütün uygun kaplarda taşınması, soğutma tanklarında biriktirilmesi, soğutma tanklarından da frigofrik araçlarla üretim yerine taşınması gerekmektedir. Ancak durum böyle iken; bölgede süt genelde hijyenik olmayan ortamlarda depolanmakta ve uygun nitelikte olmayan kamyonlarla seyyar şekilde toplanmakta; bu da ürün kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Süt inekçiliğinin gelişmesini engelleyen bir diğer unsur ise fiyatların istikrarsız olması ve sütün birim fiyatının üreticiler tarafından düşük bulunmasıdır. Üreticiler arasında örgütlenme ve ortak hareket etme kapasitesinin düşük olması, mandıracılar tarafından süt fiyatlarının belirlenmesine etki etmekte, üreticilerin pazarlık gücünü azaltmaktadır. TRA2 bölgesinde yaygın şekilde yapılan

avans sistemiyle süt satışı üreticinin sütten elde edeceği gelir miktarını azaltmakta ve döngüsel şekilde üreticiyi mandıracıya borçlu kılmaktadır.

Bölgedeki işletmelerin mevcut süt işleme kapasiteleri de istenilen düzeyde değildir. Örneğin, Kars ilinde yaklaşık 300 mandıra bulunmakla birlikte bunların büyük çoğunluğu küçük çaplı, merdiven altı üretim[1] yapan işletmelerdir. Büyük çaplı işletmelerin ise ortalama günlük 5 ton işleme kapasitesi olup, bu miktar bölgenin süt potansiyeli dikkate alındığında yetersiz kalmaktadır.

1.2.8. Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi:

Ülkemizde nüfusun ve milli gelirin artışıyla birlikte hayvansal protein talebi gittikçe artmaktadır. Bu nedenle et ırkı büyükbaş hayvancılığın, kırsal alanın ekonomik faaliyetleri arasındaki önemi günden güne artmaktadır. Besicilik Bölgede en önemli ekonomik faaliyetlerden biridir. Zira ülkedeki büyükbaş hayvan varlığının önemli bir kısmı Bölgede bulunmaktadır. (%19,32)

Tablo 10: 3 Düzey 2 Bölgesi ve Türkiye'de Kesilen Hayvan Sayısı ve Et Miktarı

	Kesilen Büyükbaş Hayvan Sayısı	Kesilen Hayvan Başına Karkas Et Miktarı (kg)
TRA1	37.657	173.4
TRA2	16.845	158.6
TRB2	22.787	199.5
Bölge Toplamı	77.289	177.2
Türkiye Geneli	1.506.930	216.6

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2009

Bölgede kesimi yapılan büyükbaş hayvan başına et verimi ülke ortalamasından düşüktür (Tablo 10). Bu durumun en önemli nedenleri arasında yerli hayvan ırklarının et verimlerinin düşük olması ve besiciliğin geleneksel yöntemlerle yapılması gösterilebilir. Kırmızı et üretiminin bölgede genel olarak küçük işletmelerde yapılıyor olması sektör için dağınık bir yapı oluşturmaktadır. Bu durum sektörün entegre bir yapıya ulaşmasını engellemekte, bu yapının sonucu olarak ortaya çıkan hayvancılıktaki kayıt dışılık, besi hayvancılığı sektörünün önündeki en önemli engellerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca besi hayvancılığının geliştirilmesini sağlayıcı hayvan pazarı ve borsası gibi kuruluşlar ve besi hayvancılığı için hayati öneme sahip olan modern kesimhaneler yaygın değildir. Var olan kesimhaneler ise atıl kapasitede çalışmaktadır. Et ve canlı hayvan ithalatı-

nın serbest bırakılması ile birlikte bölgede besi hayvancılığı daha da gerilemiştir. Bölgede besicilik büyük oranda kurbanlık hayvan satışına yönelik yapılmaktadır. Bölge dışına satış ise canlı hayvan şeklinde gerçekleştirilmekte, bu nedenle besicilikten elde edilen gelir ve ürün katma değeri düşük kalmaktadır.

1.2.9. Hayvancılık Desteklemeleri:

Geçmiş dönemlerde meydana gelen usulsüzlüklerden ötürü hayvancılık desteklemeleri zorlaştırılmıştır. Örneğin suni tohumlama desteği buzağı şartına bağlanmış, kesim desteği için kesimhaneden, süt teşviki için mandıracıdan fatura ibrazı zorunlu hale getirilmiştir.

Yem bitkileri ekimine ilişkin tarımsal desteklemeler olumlu sonuçlar göstermiş olmasına karşın büyükbaş hayvancılığın yaygınlaştırılması için yapılan 2010 yılı DAP Hayvancılık Programının etkileri istenilen düzeyde gerçekleşmemiştir. Örneğin, Programa Ardahan ilinden 5, Ağrı ilinden ise sadece 3 başvuru gerçekleştirilmiş olup, tüm işlemleri tamamlayıp destek alabilecek aşamaya gelebilen işletme sayısı sadece 1'dir.

DAP hayvancılık destek programından istenilen düzeyde işletmenin faydalanamamasının ve etkilerinin kısıtlı olmasının nedenleri arasında en önemli olanı; Bakanlık desteğinin yatırımın tamamlanmasına müteakip yapılmasıdır. Buna göre başvuru sahibi tüm yatırımı kendisi gerçekleştirecek ve hak edişe bağlı olarak destekten faydalanabilecektir. Bu da programın ancak belirli bir seviyenin üzerinde sermaye sahibi işletmecilere hitap ettiğini göstermektedir. Destek kapsamında alınması öngörülen mavi sertifikalı kültür ırkı büyükbaş hayvanlar yurtdışından temin edilebilmekte, bu da işletmenin faaliyete geçmesini geciktirmektedir. Diğer neden ise; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın DAP Programı hayvancılık başvurularında en az 50 büyükbaş hayvan satın alımı yapılmasını şart tutmasıdır. Daha az sayıda büyükbaş hayvan satın alımıyla işletme kurmak isteyen başvuru sahipleri Programa başvuru yapamamaktadır. 50 büyükbaş hayvan ve makine-ekipmanlarıyla birlikte modern bir işletme kurulmak istendiğinde başvuru sahibinin en az 500 bin TL'lik bir yatırım yapması gerekmekte olup, bu durum, Bölgede yaygın olan küçük işletmelerin programdan yararlanamamalarına neden olmaktadır..

Tarım Bakanlığı dışında Tarım Kredi Kooperatifleri ve Ziraat Bankası tarafından sıfır faizli, 2 yıl ödemesiz, 5 yıl vadeli bir hayvancılık programı başlatılmış durumdadır. Program küçük ve orta ölçekli yetiştiricilere yöneliktir ve en az 10 büyükbaş kültür ırkı hayvan satın alımını desteklemektedir. Program büyükbaş hayvanlar için fenni barınak yapımı ve var olan ahırların da tadilatını zorunlu tutmaktadır. Programa yoğun talep olmasına karşın, sahada yapılan çalışmalarda teminat konusunda yetiştiricilerden istenen şartların karşılanmasında sorunlar yaşandığı saptanmıştır. Buna göre çekilecek kredinin iki katına varan teminat verilmesi gerekmektedir ve başvuru sahi-

bi tarafından banka yahut kredi kooperatifine piyasa değeri olan (şehir merkezinde olan, tapulu) taşınmaz vb. değerlerin teminat olarak sunulması gerekmektedir. Teminat gösterememe sıkıntısı ile birlikte tahsis edilen finansman miktarının kısıtlı olması, programdan faydalanabilen yetiştirici sayısını düşürmektedir.

Kurumlarla yapılan görüşmelerde; küçük ve orta ölçekli yetiştiricilere yönelik olarak hayvancılık destek programları geliştirilmesi gerektiği tespiti yapılmıştır. Bu programların barınak inşası ya da tadilatı, kombine hayvan, vd. konuları da içerecek şekilde modüler olarak tasarlanarak üreticilerin ihtiyaç duydukları tüm konularda desteklenmelerini sağlaması gerektiği ortak bir görüş olarak dile getirilmiştir. Bu programlar kapsamında işletmelerin yurtdışından hayvan ithal etmeden yurt içinden kültür ırkı büyükbaş hayvan temin ederek faaliyete geçmelerini sağlayabilecek, teminat ve finansman konularında yetiştiricileri destekleyecek bileşenlerin tasarlanması gerekmektedir.

1.2.10. Ürün Katma Değerinin Arttırılması Ve Hayvancılığın Geliştirilmesi

Türkiye'de hayvansal ürünlerden elde edilen değer son yıllarda bir artış göstermiştir. Düzey 2 bölgelerine baktığımızda ise hayvansal ürün değerlerinde ülke genelinde olduğu gibi önemli bir artış gözlenmektedir. Bölgede üretilen değerin Türkiye ortalamasına oranı (2009 yılı itibarıyla düşüş gözlenmektedir), bölgedeki hayvan varlığının ülke geneli varlığa oranı ile karşılaştırıldığında, bölgede üretilen değerin yetersiz olduğu ortaya çıkmaktadır. (Tablo 11)

Tablo 11: Bölgede Hayvansal Ürün Değerleri (Bin TL), 2000-2009

YILLAR	TRA1	TRA2	TRB2	TR	BÖLGE/TR (%)
2000	159.052	142.543	186.011	5.152.206	9,46
2001	210.833	183.903	243.155	6.069.068	10,51
2002	290.961	253.857	276.018	9.399.981	8,73
2003	518.753	433.604	407.267	13.443.323	10,11
2004	475.240	516.402	458.253	15.573.596	9,31
2005	473.276	497.534	501.399	16.506.022	8,92
2006	510.372	600.536	598.339	18.897.671	9,04
2007	516.776	602.038	631.503	22.921.524	7,64
2008	588.893	562.073	726.360	23.816.982	7,88
2009	648.498	608.922	739.718	26.610.721	7,51

Kaynak: TÜİK, Tarım İstatistiklerinden Derlenmiştir.

Bölgede büyükbaş hayvancılıktan yeterli miktarda katma değer yaratılamamasının birçok nedeni vardır. Öncelikle yetiştiricilerin hayvan sağlığı ve hastalıklarla mücadele, bakım, besleme, suni tohumlama, örgütlenme, aşılama gibi konularda görsel ve uygulamaya dayalı bilgilendirmeye ihtiyaçları vardır. Hayvancılığa eğitim ve teknik yönden destek sağlayan kurum, kuruluş, STK ve araştırma enstitüleri arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği bulunmaktadır. Bu konularda yaşanan ve çözüm bulunamayan sorunların temelinde ise üniversite-üretici işbirliğinin eksikliği ve aradaki bilgi akışının sağlanamaması yatmaktadır. Bölgede üniversitelerde hayvancılık konusunda çalışmalar yapılmasına, gıda ve veteriner laboratuvarları bulunmasına karşın, üretici, işletmeler ve üniversite arasında işbirliği ve kurumlar arasında AR – GE çalışmaları gelişmemiş durumdadır. Bölgede yer alan laboratuvarlar yeterli düzeyde kullanılamamakta, yapılan bilimsel çalışmalar ise geniş üretici kitlelerine yansımamaktadır. Ayrıca bölge üniversitelerinin sahip oldukları bütçelerin sınırlı olması, ulusal ve uluslararası fonlardan yeterli düzeyde yararlanılamaması ve AR-GE faaliyetlerinin yetersiz kalması da söz konusudur. Henüz uygulamaya geçilmiş olan Tarım Bakanlığı'nın tarım danışmanlığı ve veterinerlik hizmetlerine yeterli düzeyde talep sağlanamamıştır.

Bölgede organize hayvancılık bölgesi ve agropark kurulması için hazırlık çalışmaları yapılmakla beraber bu çalışmaların hızlandırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bölgede faaliyet gösteren işletmelerin et ürünleri, beyaz peynir, kaşar peyniri, ayran, yoğurt gibi hayvancılık ürünlerinin katma değerlerinin arttırılmasını sağlayacak hayvansal gıda üretim işlemleri konusunda AR-GE çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Bölgedeki hayvancılık varlığının bir fırsata dönüştürülmesi, bölgesel rekabet düzeyinin arttırılması için AR-GE, rekabet analizi, pazar araştırması, kümelenme vb. çalışmalarının desteklenmesi gerekmektedir. Unutulmaması gereken nokta; bölgesel kalkınmanın iç dinamiklerin harekete geçirilmesi ile mümkün olacağıdır.

2. Bölüm

Doğu Anadolu Bölgesinde

Büyükbaş Hayvancılık Sektörüne İlişkin Ulusal ve Bölgesel Planların **Amaç ve Hedefleri**

Bu bölümde ulusal, bölgesel veya il bazlı hazırlanmış tarım ya da kalkınma planlarında büyükbaş hayvancılığa yönelik olarak geliştirilmiş olan stratejiler, hedefler ve amaçlar ele alınmış ve özetlenmiştir. Bu kapsamda başta Doğu Anadolu Projesi (DAP) Ana Planı olmak üzere, TRA Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi ve TRB Orta Doğu Anadolu Bölgesi Tarım Master Planları, İl Tarım Master Planları, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu Tarım Master Planı ile Bölgedeki üç Kalkınma Ajansının Bölge Planları incelenmiştir.

Aşağıda özet bilgiler sunulmuş olan planlarda genel olarak sektörel bazda somut hedeflerin tanımlanmamış olduğu gözlemlenmiştir. Ancak Doğu Anadolu Projesi oldukça ayrıntılı hazırlanmış, plan kapsamında somut strateji ve proje önerileri ile birlikte gelecek yıllar için projeksiyonlar yapılmıştır.

2.1 DAP (Doğu Anadolu Projesi) Ana Planı

Plan dâhilinde "sınırlayıcı faktörler" ve "mekânsal boyut da" göz önüne alınarak üç dönem için (2001-2005, 2006-2010, 2011-2020) uygulanacak stratejiler belirlenmiş, ayrıca bölge kapsamında uygulanması için projeler önerilmiştir. Aşağıda plan dâhilinde uygulanması öngörülen stratejiler tablosu ve önerilen projeler bulunmaktadır.

Tablo12: Hayvancılık Sektörü Gelişme Stratejileri

SORUN (Sınırlayıcı Faktörler)	STRATEJİLER		
	1. DÖNEM (2001-2005)	2. DÖNEM (2005-2010)	3. DÖNEM (2010-2020)
Doğal Koşullar	Bazı pilot illerde doğal koşullara uygun yetiştirme modellerinin uygulanması,	Bu modellerin iller bazında mikro düzeye indirilmesi,	**Uygulamaların izlenmesi, aksaklıkların giderilmesi, desteklemelerde bu modelin göz önünde bulundurulması,**
Pazar	Mevcut hayvancılığa bağlı imalat sanayii ile hayvancılık işletmelerinin entegrasyonunun sağlanması,	Bu entegrasyon modeline bölge dışı sermayenin katılımı için gerekli özendirici düzenlemelerin yapılması,	**Bu entegrasyon çerçevesinde yetiştirici birliklerinin teşekkülü veb yaygınlaştırılması,**
Çayır/ Mera Durumu	Kaliteli kaba yem açığının kapatılması amacıyla çayır ve meraların hayvan beslemede etkin kullanımı için Çayır Mera Kanununun hızla uygulamaya geçirilmesi,İllere göre kaliteli yem bitkilerinin ekimi, bunların uygun yöntemlerle konserve edilmesi, yaygınlaştırılması,	Kaba yem açığının kapatılmasana yönelik uygulamaların devamı, kesif yemin daha ucuza mal edilmesi için yetiştirici-yem fabrikaları entegrasyonunun sağlanması,	**Uygulamaların izlenerek eksikliklerin giderilmesi,**
Girdi Temini	Çiftliklerde yem üretiminin ve hayvanların verimlerinin artırılması, uygun yerlerde barınak maliyetini azaltıcı uygulamaların (açık besi gibi) belirlenmesi, kesif yem üretiminde kullanılan tahıl dışındaki yem hammaddelerinin vergi oranlarının düşürülmesi, arıcılıkta üretici birliklerinin teşviklerle kurulması,	Mekanizasyonun artırılarak işçiliğin azaltılması, teşvik kredilerinin alt yapıya yönelik değil üretime yönelik yapılması, kanatlı yetiştiriciliğinde damızlık işletmelerinin kurulması,	**Her yetiştiricinin (özellikle büyük başhayvan) kendi çiftliğinde kaba yem üretimini yapmasının sağlanması, hayvanların verimliliği artırılarak yaşama payı besleme girdisinin azaltılması,**
Kurumsal Yapı	Bakanlığın yeniden yapılandırılması, veteriner hekim ve yardımcı personelin Bölgede ihtiyaca göre dağılımının sağlanması için gerekli düzenlemelerin yapılması, Suni tohumlamanın yeniden yapılandırılması, hayvan sağlığı zabıtasına işlerlik kazandırılması,	Suni tohumlama ve aşılama hizmetlerinin özel müteşebbislere devredilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması, kaliteli sperma üretimi için proje test istasyonu kurulması,	**Sonuçların değerlendirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi,**

Yayım Ve Eğitim	Eğitimli kişileri üretime teşvik ederek görsel olarak üreticilerin eğitimi, üniversite kamu işbirliği ile eğitim ve yayım faaliyetlerinin artırılması, üretici-sanayici sözleşmeli modelinin kurulması,	Tüm alt bölgelerde bu faaliyetlerin yaygınlaştırılması.	**Bilimsel araştırma sonuçlarının üreticiye ulaştırılması.**
Irk Islahı	Kültür veya melez buzağı elde edilmesi ve bu ırklardan elde edilen verimlerin teşvik edilmesi,	Verim kontrollerinin yapılması, seleksiyon uygulanması, yetiştirici birliklerinin kurulmasının sağlanması,	**Biyoteknolojik uygulamalar için pilot ünitenin kurulması,**
Araştırma Ve Geliştirme	Mevcut araştırma kurumlarının daha işler hale getirilmesi, üniversitelere bu konuda ek bütçe konulması,	Konuyla ilgili araştırma kurumları ve üniversitelerin ilgili bütçelerinin yalnız Bölge hayvancılığının geliştirilmesinde kullanılması,	**Özellikle entegre şirketlerin de üretime ilave olarak araştırma faaliyetlerine yönlendirilmesi,**
Sözleşmeli Hayvancılık	Pilot bölgelerde bu modelin cazip hale getirilmesi, entegre hayvancılık işletmelerinde sözleşmeli hayvancılığın etkinliğinin sağlanması,	Modelin diğer türlerin yetiştiriciliğinde yaygınlaştırılması,	**Sözleşmeli model içerisinde üreticilerin yetiştirici birlikleri dahilinde organize olması,**
Soğuk Zincir Sorunu	Süt fabrikası ve et kombinalarının üreticilerle entegrasyonun sağlanması,	Bölge.de sağlanan entegre modelin ulusal ve uluslararası firmalarla işbirliğinin sağlanması,	**Sonuçların izlenmesi,**
Ölçek Sorunu	Mevcut işletmelerin orta ölçekli işletmelere dönüşümü için kredi ve teşviklerin sağlanması ,	Sonuçların izlenmesi,	**Kredi ve teşviklerin büyük ölçekli işletmelere yönlendirilmesi,**
Hastalık Kontrol Sorunu	Aşılamaların etkin hale getirilmesi, hayvan hareketlerinin kontrol edilmesi, kontrol ve teşhis laboratuarlarının daha etkin hale getirilmesi,	Özel sektörün hastalıkların kontrolü ve tedavisinde teşvik edilmesi,	**Özel sektörün uygulamalarının yaygınlaştırılması,**
Terör Sorunu	Terör sorununun ortadan kaldırılması.	Yayla ve otlakların tekrar kullanıma açılması.	**Yayla ve otlakların kullanımı için kuralların geliştirilmesi.**

Kaynak: Doğu Anadolu Projesi Ana Planı, Strateji ve Yeniden Yapılanma Senaryoları, 2000

DAP Ana Planı'nda Büyükbaş Hayvancılıkta Bölge İçin Önerilen Projeler:

- Suni tohumlama ve aşılama hizmetlerinin özelleştirilmesi projesi
- Damızlık hayvan ıslahı ve sperma üretim merkezleri kurulması
- Süt sığırcılığını geliştirme projesi
- Besi sığırcılığını geliştirme projesi

2.2 Bölge ve İl Tarım Master Planları

TRA Kuzey Doğu Anadolu Bölgesi ve TRB Ortadoğu Anadolu Bölgesi Tarım Master Planları:

Planlarda TRA ve TRB Bölgelerinde tarımın geliştirilmesi ve iyileştirilmesi için belirlenen hedefler ve uygulamalar benzer başlıklar şeklinde olmak üzere "Amaç ve Stratejilerin Oluşturulması" ve "Bölge Program ve Proje Alanlarının Belirlenmesi" bölümlerinde ele alınmıştır. İlk bölümlerde amaçlar ve kalkınma stratejileri belirlenmiş, ikinci bölümlerde ise bölgelerde devam eden projeler ele alınmış ve hem bölge düzeyinde hem de master plan düzeyinde program alanları belirlenmiştir. Bu planlarda GZFT analizi kapsamında her bir amaç için farklı stratejiler, güçlü, zayıf yönler, tehditler ve fırsatlar belirlenmiştir. Planların 7. bölümlerini oluşturan program ve proje alanlarının belirlenmesi kısımlarında, ilgili bölgelerde hali hazırda yürütülmekte olan projeler hakkında bilgi verilmiş ve yeni proje önerileri sunulmuştur.

Bu kapsamda her iki master planda da hayvancılık kapsamında ele alınabilecek hedef ve bu hedeflere ulaşmak için gerekli görülen stratejiler aşağıda özetlenmiştir. İl tarım master planlarında bu bölgesel planlar doğrultusunda amaç ve stratejiler belirlenmiştir. Mükerrerlik oluşturmaması açısından burada tekrarlanmayacaktır.

a) Maliyeti azaltıcı tedbirler alınması ve tarımsal işletmelerin gelir seviyesinin yükseltilmesi ve rekabet gücünün artırılması,

- Arazi toplulaştırması
- İşletme ölçekleri ve alt yapılarının iyileştirilmesi
- Ürün çeşitlendirilmesi ve AR-GE faaliyetlerinin desteklenmesi
- Dış piyasalarda rekabet üstünlüğü olan ve olabilecek ürünlerin desteklenmesi
- Finansman araçlarının geliştirilmesi (leasing, lisanslı depoculuk gibi)
- Organize tarım bölgelerinin kurulması

- Arazi pazarının geliştirilmesi ile ilgili tedbirler
- Risk yönetimi

b) Hayvancılığı ve hayvansal ürünler üretimini geliştirerek yetiştiricilerin gelir seviyesini yükseltmek,

- Et ve süt veriminin artırılması ve maliyetlerinin azaltılması
- Kaliteli ve sağlıklı üretimin geliştirilmesi
- Kanatlı hayvan sektörünün geliştirilmesi
- Su ürünleri yetiştiriciliğinin geliştirilmesi
- Kaliteli bal ve diğer arı ürünleri üretiminin artırılması
- Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kaliteye dayalı üretim artışı ile gıda güvenliği ve gıda güvencesinin sağlanması,
- Islah
- Yem bitkileri üretimi
- Meraların geliştirilmesi
- İşletme ölçeklerinin geliştirilmesi
- Hayvan hastalıkları ile mücadele ve kontrol
- Sağım hijyeni, modern sağım teknikleri ve soğuk zincirin sağlanması
- Sözleşmeli üretimin geliştirilmesi

c) Tarım-sanayi entegrasyonunun sağlanması,

- Pazar bilgi sisteminin kurulması
- Ürün borsalarının geliştirilmesi
- Lisanslı depoculuk ve varant sisteminin düzenlenmesi
- Üretici birliklerinin kurulması ve geliştirilmesi
- Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin özerkleştirilmesi
- Sözleşmeli üretim sisteminin yaygınlaştırılması

- Üreticilerin bireysel ve birlikte oluşturacakları dikey entegrasyon projelerine teknik ve finansal destek sağlanması

d) Kırsal kesimin ekonomik yönden güçlendirilmesi ve hayat standartlarının yükseltilmesi,

- Katılımcı bir yaklaşımla tarım dışı gelir getirici faaliyetlerin çeşitlendirilmesi ve desteklenmesi
- Çevresel etkilere maruz kalan tarım alanlarının korunması
- Kırsal alanlarda kadın ve gençlerin ekonomik yaşamdaki etkinliklerinin artırılması
- Kırsal alanda kamu hizmetlerinin etkinliğinin arttırılabilmesi için kamu çalışanları için cazip şartların oluşturulması
- Çiftçi eğitiminde özel yayım uygulamalarının geliştirilmesi
- Tarım ve kırsal kalkınma amaçlı sivil toplum kuruluşlarının teknik kapasitelerinin güçlendirilmesi
- Kırsal kalkınmaya dönük öncelikli kalkınma amaçları belirlenirken, kırsal göçün önlenmesi, kırsal işsizliğin önlenmesi, kırsal turizmin geliştirilmesi, tarım topraklarının muhafazası

e) Üretici örgütlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi,

- Üreticilerin teknik hizmet alabilecekleri ve ortaklaşa pazarlama yapabilecekleri örgütlenme yapısına kavuşmalarının desteklenmesi
- Üreticilerin bir araya gelerek pazara entegrasyonunu sağlayacak destekler
- Üreticilerin birlikte yapacakları tarımsal üretim faaliyetlerinin desteklenmesi
- Sulama birlikleri ve kooperatiflerinin desteklenmesi
- Üretici örgütlerinin özerkleştirilmesi ve yönetim yapılarının güçlendirilmesi ve ilgili yasal düzenlemelerin sonuçlandırılması
- Üretici örgütlerinin geliştirilmesi için mali ve teknik destek sağlanması
- Üretici Birlikleri Kanununun çıkarılması önemli bir adım olmakla beraber destekleme ödemelerinin birlikler üzerinden yapılması ve Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerinin desteklenmesi gibi birliklerin de desteklenmesi.

2.3 Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın hazırladığı "Kırsal Kalkınma Planı (2010-2013)" belgesinde kırsal alan tanımı yapılmış ve plan bu kırsal alan tanımı içine giren tüm yerler için genel olarak stratejiler, öncelikler vb. belirlemiştir. Planda mekânsal olarak özelleşmiş değerlendirmeler ve hedefler bulunmamaktadır.

2.4 Bölge Planları

Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (KUDAKA) Bölge Planı (2010-2013): KUDAKA Bölge Planı'nda sektörel öncelikler ve bu önceliklere ilişkin hedefler belirlenmiştir. Tarım sektörü için belirlenen öncelikler aşağıda belirtilmiştir.

Tarım Sektöründeki Öncelikler:

- Bölgenin tarım ve hayvancılık sektöründeki potansiyelinin farkındalığını arttırmak ve sağlıklı politika geliştirmek amacıyla bilgi altyapısının geliştirilmesi.
- Bölgede tarım ve hayvancılık alanında örgütlenme kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla birlikte çalışmanın özendirilmesi, beşeri ve sosyal sermayenin geliştirilmesi.
- Bölgede tarımın geliştirilmesine yönelik yatırım ve organizasyonların teknik alt yapılarının geliştirilmesi.
- Bölgede tarım ve hayvancılık alanında verimliliğin ve yenilikçiliğin geliştirilmesine yönelik AR-GE çalışmalarının desteklenmesi.

Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) Ön Bölgesel Gelişme Planı (2009-2010)

DAKA iki yılı kapsayan bir ön bölgesel gelişme planı geliştirmiştir. Müteakip üç yıl için hazırlanan bölgesel plan henüz açıklanmamıştır. Ön Bölgesel Gelişme Planında belirlenen dört adet stratejik amaçtan birisi "Tarım ve Hayvancılığın Geliştirilmesi" şeklinde tanımlanmıştır. Bu stratejik amaca yönelik öngörülen büyükbaş hayvancılık ile ilgili öncelikler aşağıda belirtilmiştir.

Öncelik 1

Tarımsal üretim ve pazarlama altyapısını geliştirmek, üreticilerin pazara erişimlerini sağlamak, rekabet üstünlüğü sağlayacak üretimi teşvik etmek ve üretim maliyetlerini azaltıcı modern tarım teknolojilerinin uygulanmasını sağlamak.

Öncelik 2

Hayvan türlerinin ıslahını sağlamak ve bakım - beslenme koşullarını iyileştirmek.

Öncelik 3

Hayvansal ürün pazarlama altyapısını geliştirmek, üretim maliyetlerini azaltmaya yönelik faaliyetlerde bulunmak.

Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA) Bölge Planı (2010-2013)

SERKA Bölge Planı'nda bölge kalkınmasına yönelik 5 amaç belirlenmiştir. Bu amaçlardan birisi "Tarım ve Hayvancılıkta Üretimin Verimliliğini ve Katma Değerini Arttırmak" şeklinde belirtilmiştir. Bu amaç altında belirlenen hedefler aşağıda verilmiştir.

- Hayvancılık altyapısının geliştirilmesi.
- Tarımsal altyapı ve üretimin geliştirilmesi, yenilikçi ve alternatif tarımsal üretimin yaygınlaştırılması.
- Eğitim, yayım ve bilgilendirme faaliyetleri ile üreticilerin bilgi ve becerilerinin artırılması.
- Bölgede uygun tarımsal ürünlerin (kaz, kaşar, bal vb.) markalaştırılması.
- Tarımsal örgütlenmenin güçlendirilmesi.

3. Bölüm

GRUP TARTIŞMALARI

Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Biz Buradayız !
SERKA
KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılığın sorunlarına yönelik olarak saptanmış olan 10 konu başlığı çerçevesinde 5 ayrı çalışma grubu oluşturulmuş ve Çalıştayın ikinci günü düzenlenen grup çalışmalarında tartışmaya açılan konularla saptanan sorunlar ve çözüm önerilerini içeren özet aşağıda sunulmuştur.

3.1 Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu, Örgütlenmenin Teşviki, Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi ve Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması

Belirlenen Temel Sorunlar:

- Barınakların inşası açısından ağır bir mevzuat bulunmakta olup işlemler yavaş yürümektedir.
- Söz konusu bürokratik uygulamalar yatırım yapılmasının önündeki en büyük engellerden birisidir.
- Barınak inşası konusunda bölgemizde yaşanan sıkıntılardan birisi inşaat maliyetinin yüksek olmasıdır.
- Barınak içi iklimsel koşullar diğer önemli bir sorundur. Özellikle "havalandırma" ile ilgili sorunlar ciddidir.
- Hayvanlar için tamamen kapalı barınaklar tehlike oluşturmaktadır.
- Barınaklardan kaynaklanan buzağı ölümlerinin yüksek olduğu görülmektedir.
- Çiftçilerimizin modern barınaklar yapamamasındaki önemli etkenlerden birisi büyük ölçekli işletme sayısının çok az olması, çoğunluğunun küçük ölçekli üretime dayanmasıdır.
- Modern barınakların yapılmamasının diğer bir nedeni, üretilen ürünlerin pazara ulaşma sıkıntılarıdır.
- Markalaşma olmaması pazar payının azalmasına ve üretimin sürekli olmamasına neden olmaktadır. Bölgesel üretim kapasitesinin düşük olması ve üretimde sürekliliğin sağlanamaması sıkıntılar doğurmaktadır.
- Hayvan pazarlarındaki barınakların koşulları iyi durumda değildir.
- Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin sağlanan desteklerden çok düşük oranda pay almalarının temel sebebi örgütlü yapının olmaması, birlikte hareket edilememesidir.

- Yetiştiricilerin kredi ve teşviklere ulaşma konusunda ve finansal konularda sıkıntıları bulunmaktadır.
- Birliklerin finansal durumları ile ilgili sorunları bulunmaktadır.
- Hayvancılıkla ilgili kooperatifler ve birliklerin etkinliğinin arttırılması konusunda mevzuat ile ilgili sıkıntılar yaşanmaktadır.
- Söz konusu örgütlerin yeterli teknik personeli bulunmamaktadır. Teknik personelin özlük haklarıyla ilgili sıkıntılar vardır.
- Tarım il müdürlükleri, desteklerden yararlanılmasının sağlanmasında hayvanların kayıt altına alınması konusunda yetişmiş personel açısından yetersiz kalmaktadır. Bölgenin koşulları organik besi sığırcılığının yapılmasına uygunluk göstermektedir. Ancak bu konuda yeterli girişim yoktur. Ancak, organik hayvancılık ve tarım zorlu bir süreçtir ve verim düşüklüğü de olacaktır. Dolayısıyla daha yüksek fiyata pazarlama sıkıntısı yaşanacaktır.

Çözüm Önerileri:

- Bölgenin hayvansal potansiyelinin ve hedefinin belirlenerek barınak tasarımlarının buna göre yapılması gerekmektedir.
- Barınaklarla ilgili mevzuatın günümüz koşullarına ve teknolojisine uygun hale getirilmesi gerekmektedir.
- Model işletmelerin kurulması gerekmektedir, zira yatırımcı ve yetiştirici görerek başarısına ikna olduğu yeni teknikleri uygulama eğilimindedir.
- Yetiştiricilerin teknik eğitim düzeylerinin arttırılması gerekmektedir.
- Bölgemiz için yarı açık barınakların önerilmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Barınak içi düzenlemeler yapılmalıdır, barınakların hayvanların bakım ve beslenmesini kolaylaştırıcı şekilde tasarımlanması gerekmektedir.
- Barınakların tasarımı yapılırken hayvan davranışları, refahı ve hiyerarşik düzenleri de dikkate alınmalıdır. Barınaklarda bir doğumhane bölümünün olması temizliğin, ilk bakımın ve beslemenin hijyenik ortamda yapılması açısından önemlidir.
- Bölgemizde bağlamalı sistem kullanan barınaklar vardır. Günümüz bilim dünyasında ahırlarda hayvanların bağlanmasından daha çok serbest hareket edebilecekleri bir düzen önerilmektedir.
- Buzağı ölümlerinin azaltılması için buzağıların dışarıda ahır dışında ayrı kulübelerde yetiştirilmesi önerilmektedir.

- Bölgedeki hayvan pazarlarının fiziksel koşullarının iyileştirilmesi gerekmektedir.
- Verilecek destekler örgütlenmeyi de teşvik edecek şekilde olmalıdır.
- Verilen finans kaynağının amacına uygun kullanılmasının sağlanması gerekmektedir.
- Hayvancılıktan kazanılan paranın ne kadarının hayvancılığa aktarıldığının ve aktarılmama sebeplerinin belirlenmesi gerekmektedir.
- Bölge bazında desteklenecek alanlar ve konuları belirlenmeli ve her bölgeye aynı koşullarda destek verilmemelidir.
- Üretici birliklerinin nihai ürünü pazarlamasına yönelik çalışma yapmaları gerekmektedir.
- Üreticilerin örgütlenme, yeniliklere uyum, girişimcilik, teknik becerileri arttırma konularında eğitilmeleri gerekmektedir.
- Akademik ortamda üretilen bilgiler ile veteriner hekimler ve ziraat mühendislerinin bilgilerinin yetiştiriciye yansıyacak şekilde kullanılması gerekmektedir.
- Bölgedeki tarım ve hayvancılık gibi stratejik önemdeki sektörlere özel desteklerin verilmesi yetiştiricinin rekabet edebilecek seviyeye gelmesi için gereklidir. Bölge için korumacı bir yaklaşımın sergilenmesi gerekmektedir.
- Birliklerin etkinliklerinin arttırılması için Kalkınma Ajansları, Tarım İl Müdürlükleri ve üniversiteler tarafından bilgi, teknik ve mali açıdan desteklenmeleri önerilmektedir.
- Ticari hayvancılık işletmelerinin minimum ölçülerinin belirlenmesi ve desteklerin buna göre tasarlanması gerekmektedir.
- Kalkınma Ajansları, üniversiteler ve üretici birliklerinin kendi aralarında ve üreticilerle sürekli ilişki halinde olmaları, kendilerini tanıtmaları ve yerinde ziyaretleri gerçekleştirmeleri gerekli olup iyi uygulamaları çiftçiye göstermeleri, anlatmaları, kendilerine güven duygularının sağlanması açısından önemlidir.
- İyi bir organizasyon yapılabilirse, organik üretilen etler daha yüksek fiyatlarla pazarlanabilir.
- Örgütlenmede 11 ilin bir bütün olarak ele alınması gereklidir.
- Birlik ve kooperatifler aracılığıyla yetiştiricilerin hayvansal ürünlerini işleyerek satma imkanlarının sağlanması gereklidir.

3.2 Hayvancılık Desteklemeleri ve Ürün Katma Değerinin Artırılması

Belirlenen Temel Sorunlar:

- Ulusal ve bölgesel ölçekte geliştirilen politika ve stratejiler uyumsuz ve yetersizdir.
- Farklı kurumlar tarafından verilen teşvik ve destekler mükerrerlik arz etmektedir.
- Ulusal hayvancılık politikasında istikrarsızlık (mevcuttur.)
- Tarım bakanlığı hayvancılık politikaları süreklilik arz etmemektedir.
- Teşviklere ulaşmada bürokratik engellerle karşılaşılmaktadır.
- Hayvancılığa özel teşvik mekanizmaları yerel ihtiyaçları gözetmemektedir.
- Teşvik ve destek mekanizmalarının farklı hedef gruplarının ihtiyaç ve önceliklerine cevap verecek şekilde düzenlenmemektedir
- Sektördeki örgütlenme sorunları ve örgütlenmeye ilişkin mevzuat yetersizdir (kooperatifler, birlikler vb.).
- Et ve hayvan ithalatı büyükbaş hayvan üreticilerini olumsuz etkilemektedir
- Bölgenin yapısal dezavantajları (iklim, ulaşım, göç vb.) vardır.
- Bölgedeki hayvancılık-çiftçilik kültürü güncel üretim ve tüketim faaliyetlerine cevap verememektedir
- Bölge, büyük yatırımcıları cezbedecek altyapı ve teşvik mekanizmalarına sahip değildir (KDV, arazi, faiz vb.).
- Çiftçi ve köylüler tarım ve hayvancılık faaliyetleri konusunda yeterli bilgi sahibi değildir.
- Yerel üreticilerin ve çiftçilerin örgütlenmemesi sorun teşkil etmektedir.
- Teşvik ve mali desteklerden faydalanma sürecinde potansiyel başvuru sahiplerinin bilgi ve eğitim eksikliği nedeni ile danışmanlık firmaları haksız kazanç sağlamaktadır.
- Yüksek kapasiteye sahip işletmelerin profesyonel idari yapıya sahip olmaması verimi düşürmektedir.
- Modern işletmelerde çalışacak ara eleman eksikliği bulunmaktadır.

Çözüm Önerileri:

- Mevzuatın (Kalkınma Ajansları, Tarım Bakanlığı vb.) güncel sektörel ihtiyaç ve önceliklere göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.
- Merkezi ve yerel kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon ve iletişim sağlanmalıdır (toplantılar, çalıştaylar, raporlamalar vb. araçlar).
- Teşvik ve desteklerde bölge ve hedef grup profiline uygun araçları kullanılmalıdır (doğrudan destek, teknik destek, faiz desteği vb.).
- Örgütlenmenin teşviki ve mevcut kurumların kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Et ve hayvan ithalatının yasaklanması veya sınırlama getirilmesi, bunun yerine gebe düve ithalinin serbest bırakılması gereklidir.
- Teşviklerin, desteklerin ve kredilerin hedef grupların öncelik ve ihtiyaçlarına göre belirlenmesi örneğin çiftçi, köylü, sanayi tip işletme, mandıra, yem üreticisi vb.) gerekmektedir.
- Organik tarım ve hayvancılık potansiyelinin değerlendirilmesini sağlayacak destekler uygulanmalıdır.
- Bölgenin yüksek rakımının ürün kalitesi üzerindeki olumlu etkisinin ön plana çıkarılması (gerekmektedir)
- Kalkınma Ajanslarından Beklentiler:
- Alan çalışmalarına önem verilmeli ve işletme-çiftçi-köylü ile yakın temas halinde çalışılmalıdır.
- Mali destek mekanizmalarını ve başvuru süreçleri kolaylaştırılmalıdır.
- Teknik ve mali değerlendirme kriterleri sektörün özelliklerini ölçecek şekilde güncellenmelidir.
- Teknik destek, bilgilendirme ve eğitim toplantıları aracılığı ile yerel aktörlerin proje geliştirme ve yürütme kapasiteleri geliştirilmelidir.
- Bölgesel politikaların geliştirilebilmesi ve istikrarının sağlanabilmesi için merkezi kurum ve kuruluşlarla sürekli iletişim halinde bulunulmalı ve bölgeye özel bilgiler aktarılmalıdır.
- Gerekli mevzuat değişikliklerini önerilmelidir.

- Bölgede hayvancılık sektöründe uzmanlaşma ve markalaşma teşvik edilmelidir.
- Bölgenin ihtiyaçlarına yönelik olarak hayvancılık ve tarım ortak üretim alanlarında küçük ölçekli altyapı çalışmaları desteklenmelidir.
- Üreticilerin hayvancılık ve tarım faaliyetleri yönünden bilgi ve farkındalık eksikliğini gidermeye yönelik sürekli eğitim faaliyetleri organize edilmelidir.
- Büyükbaş hayvancılık programlarında satın alımlar Ajanslar tarafından yönetilmelidir (örneğin büyükbaş hayvan satın alımlarının toplu halde ajans tarafından yapılması). Sözleşmeli yem üretimi, büyükbaş hayvancılık faaliyeti ve ürün işlemesi yapan işletmelerin entegre projeler halinde desteklenebilecekleri programlar geliştirilmelidir.
- Mera ıslah programlarının geliştirilmesine destek verilmelidir.
- Ajanslar tarafından hayvancılık desteklemesi yapılacak alanların, öncelikli bölgelerin belirlenmesi ve desteklerin buna göre düzenlenmesi gerekmektedir.
- Ziraat mühendisleri ve veterinerler için girişimcilik, çiftçilik destekleri açılması ve uygun koşullarda kredi ve hibe sağlanması gerekmektedir.
- Çiftçilerin başvurularını kolaylaştırmak için tip ahır projelerinin ajanslar tarafından çizdirilmesi ve dağıtılması uygun olacaktır.
- Silajlık yem bitkisi ekimi ve silaj yapımı ile yem depolamasının teşvik edilmesi gerekmektedir.
- Büyükbaş hayvan desteklerinin işletmede en az 25 büyükbaş hayvan olacak şekilde verilmesi uygun olacaktır.
- Verilecek desteklerin en az 5 yıllık bir plan, program dâhilinde planlanarak verilmesi sağlanmalıdır.
- Mali desteklerin, ahır modernizasyonundan ziyade sıfırdan tesis kurulacak şekilde önceliklendirilmesi gereklidir.
- Markalaşma konusunda ajansın yol gösterici olacağı destekler sağlanmalıdır.
- Organik tarım ve hayvancılık destekleme kapsamına alınmalıdır. Ajanslar desteklerde örgütlenmeyi teşvik edici pozitif ayrımcılıkta bulunmalıdır.
- Ajanslar tarafından uygulamalı projeler geliştirilmeli, en az 3 yıllık kırsal kalkınma çalışmalarına destek verilmelidir.

3.3 Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı ve Hayvan Beslemesi veYem Bitkileri

Belirlenen Temel Sorunlar:

- Mera ıslah çalışmaları yetersizdir.
- Otlatmada yanlış uygulamalar vardır: Erken, yoğun otlatma yaygındır.
- Meraya gidiş gelişte uzun mesafeler yürünmesi, süt kaybına neden olmaktadır.
- Bulaşıcı hastalıklar sorunu mevcuttur.
- Kaba yem üretim veya tedarik maliyeti yüksektir.
- Kırsalda kaba yem kullanım bilinci düşüktür, işletmelerin bilgisi yetersizdir.
- Fabrika yemlerinde kalite sorunu vardır.
- Fabrika yemlerinin kullanımında bilgi yetersizliği vardır.
- Geleneksel besleme yöntemleri kullanılmaktadır.
- Düşük kaliteli kaba yem kullanılmaktadır.
- Kalitesiz kesif yem kullanılmaktadır.
- Hayvan başına birim alanının, havalandırmanın ve ışığın yetersiz olduğu, farklı tür ve yaştaki sığırlar bir arada tutulduğu sağlıksız koşullara sahip ahırlar bulunmaktadır.
- Düşük süt üretimi önemli bir sorun teşkil etmektedir.
- Sütün ucuza satılması çiftçinin süt üreticiliği ile ilgilenmesini engellemektedir.
- Yem maliyetleri yüksektir.

Çözüm Önerileri:

- Kültür ırkı sığırların yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Mera ıslahı çalışmaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Bilimsel besleme yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir.
- Buzağılar ve düveler, laktasyonun değişik dönemlerinde uygun şekilde beslenmelidirler.

- Rasyon (yem) formülasyonlarının uygulanması gerekmektedir.
- Entansif şartlarda modern barınakların yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.
- Markalaşma ve patent uygulamalarına gerekli önem verilmelidir.
- Süt tüketimi teşvik edilmelidir.
- Süt satış kooperatifleri kurulmalıdır.
- Milli hayvancılık politikasının oluşturulması gerekmektedir.
- Desteklerin daha etkin ve kolay kullandırılması çiftçinin elini güçlendirecektir.
- Bölgeler arası işbirliğinin güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Doğu Anadolu Bölgesinde devletin alıcı olarak pazara müdahale etmesi gereklidir.

3.4 Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı ve Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri

Belirlenen Temel Sorunlar:

- Kültür ırkı hayvan yetiştiriciliğinin ihtiyaç duyulan koşulların tedariğinde zorluk çekilmektedir. Meralar yerleşim merkezlerine uzaktır.
- Kültür ırkı hayvanların bağışıklık sisteminin bölge koşullarına uygun olmaması verimde düşüşe neden olmaktadır. Üreticiler kültür ırklarını da yerli ırklar gibi yetiştirmektedir.
- DAP kapsamında destek yararlanıcıları için öngörülen hayvan sayısının (en az 50 adet) yüksek olması bu destekten faydalanma olanağını azaltmaktadır.
- Küçük üreticiler desteklerden faydalanamamaktadır.
- Küçük ölçekli işletmeler büyük işletmelerle rekabet etmekte zorlanmaktadır.
- Küçük işletmelerin destek sistemine güvenleri azalmıştır.
- Suni tohumlama konusunda üreticiler yeterli bilgiye sahip değildir.
- Üreticiler suni tohumlama desteğinden yararlanamamaktadır.
- Üretim doğal yollarla gerçekleştirildiği için damızlık boğa bakım maliyetleri ilave yük oluşturmaktadır.
- Et ve süt fiyatlarında istikrar yoktur.

- Üreticiler, risk sebebiyle yatırım yapmaktan korkmaktadır.
- Belirgin bir hayvancılık politikasının olmaması belirsizlik yaratmaktadır.
- Ülkedeki istikrarsızlık yurt dışındaki işletmelere yaramaktadır.
- Et son tüketici fiyatının yüksek olmasına rağmen, üreticiler düşük kar elde etmektedir.
- Devlet maliyetler ve satış fiyatları için belirleyici bir rol üstlenmemektedir.
- Fiyatların belirlenmesi spekülasyona açıktır.
- Devlet desteklerinin etkin ve amaca uygun kullandırılamaması sorun teşkil etmektedir.
- Bürokrasinin yoğunluğu.
- Proje hazırlama bölgede zor bir işlem olarak algılanmaktadır.
- Proje başvurularında konusunda uzman kişilerden/yapılardan danışmanlık hizmeti alınmamaktadır.
- Kamu bankalarının kredi şartlarının bölge şartlarına uygun olmaması söz konusudur.
- Devlet yatırımcıyı teşvik edici çözümler geliştirmemektedir.
- Yem maliyetlerinin yüksek olması ve uygun yemleme tekniklerinin kullanılmaması sorun yaratmaktadır.
- Bölgeye uygun alternatif bitkiler kullanılarak beslemede çeşitlendirmeye gidilememektedir.
- Yemle beslenme döneminin mevsim koşulları nedeniyle uzun olması maliyetleri artırmaktadır.
- Yem sanayinin gelişmemiş olması maliyetleri artıran bir başka unsurdur.
- Uygun yemleme teknikleri yerine geleneksel yöntemler kullanılmaktadır.
- Ahır/ağıl inşaatı projelendirme konusunda yetersiz kalınmaktadır.
- Bölgede deneyimli yetişmiş iş gücü eksikliği hissedilmektedir.
- Projelerin sadece inşaat mühendisleri tarafından yapılması, üretim koşullarının iyi düşünülmeden teknik tasarım yapılması verimsiz barınakların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

- Barınaklarda hazır projelerin kullanılması ve teknik yardım alınmaması.
- Meralardan yeterli düzeyde yararlanılmamaktadır.
- Bölgenin yeterli potansiyeli olmasına rağmen, mera paylaşımında sorunlar yaşanmaktadır.
- Mera yönetim sistemleri bulunmamaktadır.
- Meralar yanlış kullanılmaktadır.
- Yem bitkisi potansiyelinden yeterince yararlanılmamaktadır.
- Yem bitkilerinin nem, boy, protein oranı gibi teknik özellikleri üreticiler tarafından bilinmemektedir.
- Hayvan ırkı ve yaşı dikkate alınmadan geleneksel yöntemlerle beslenen hayvanlardan yeterli verim alınamamaktadır.
- Hayvanların tek tip yem ile beslenmesi, yem karışımlarından faydalanılmaması yeterli et veriminin sağlanamamasına neden olmaktadır.
- İlgili STK (odalar, birlikler) etkin değildir.
- STK'ları yöneten kişiler konusuna hâkim değildir. STK'lar yeterince denetlenmemektedir ve istismarın önüne geçilememektedir.
- Aynı alanda faaliyet gösteren STK'lar aynı çatı altında faaliyet göstermemektedir, çok başlılık ortaya çıkmaktadır.
- STK'ların, üretici desteklerinden aldığı pay yüksektir.

Çözüm Önerileri:

- Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği konusunda üreticilere yönelik tarımsal yayım danışmanlık hizmetlerine önem verilmesi gerekmektedir.
- Üreticilerde farkındalık yaratılması ve bilgi düzeylerinin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- 50 büyükbaşın altında hayvancılık işletmelerinin kurulması için Tarım Bakanlığı'ndan destek verilmesi sağlanmalıdır.
- Suni tohumlama hizmetlerine önem verilmesi ve yaygınlaştırılmasının sağlanması gerekmektedir.

- Et fiyatlarının devlet tarafından regüle edilmesi gerekmektedir.
- Et fiyatları üzerinde kontrol mekanizmalarının oluşturulması ve denetlemelerin yapılması elzemdir.
- Besicilerin desteklerden faydalanabilmesi için bürokratik mekanizmaların azaltılması ve destek başvurularının kolaylaştırılması gerekmektedir.
- Bölgeye uygun yem bitkilerinin teşvik edilmesi ve ekiminin yaygınlaştırılması önem arz etmektedir.
- Yem sanayisinin desteklenmesi gerekmektedir.
- Uygun yemleme tekniklerinin kullanılmasının özendirilmesi ve bu alanda eğitimlerin düzenlenmesi faydalı olacaktır.
- Tarım sektöründe nitelikli işgücü ihtiyacının karşılanması için eğitim faaliyetlerine önem verilmelidir.
- Tip barınak projelerinin geliştirilmesi ve besiciliğe uygun barınak projelerinin kullanılması gereklidir.
- Mera ıslahı çalışmalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir.
- Mera otlatma planlarının yapılması ve bu planların uygulanması mera ıslahı açısından önem arz etmektedir.
- Hayvanların modern yöntemlerle beslenmesi gerekmektedir.
- Besleme konusunda rasyon planlarının yapılması ve üreticilerin bu planları kullanması sağlanmalıdır.
- Birliklerin ve kooperatiflerin kapasitelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.
- Konuyla ilgili STK'lar arasında koordinasyon ve iletişimin sağlanması gerekmektedir.

3.5 Hayvan Hastalıkları İle Mücadele

Belirlenen Temel Sorunlar:

- Bölgede karşılaşılan yaygın hastalıklar şunlardır; Şap, Bruselloz ve diğer yavru atıkları, Şarbon, Mastitis (meme yangısı), Leptospiroz, Tüberküloz, Solunum Sistemi Hastalıkları, İshaller, Yeni Doğan Hastalıkları, Sığır Vebası, PPR (küçük ruminant vebası) ve Kuduz.
- Şap, sınırı aşan, mücadelesi zor bir hastalıktır. Özellikle kontrolsüz hayvan hareketleri ve meralarda yakın temas şap hastalığının yayılmasına neden olmaktadır.
- Hayvan pazarları hastalıkların önemli yayılma merkezleri rolündedir.
- Numuneler uygun olmayan şartlarda gönderilmektedir.

Çözüm Önerileri:

- Şap konusunda serotip belirleme (A tipi, O tipi) konusunda uluslararası detaylı çalışmalar yapılmalıdır. Tetravalan ve diğer aşı seçenekleri düşünülmelidir.
- Şap hastalığına karşı göz damlası şeklinde aşılar geliştirilme aşamasındadır. Uygulaması kolay olduğu için mücadelede kolaylık sağlayabilir. Ayrıca daha detaylı aşı geliştirme uygulamalarına devam edilmelidir.
- Hayvan satışlarının yetiştirici birlikleri veya kooperatifler eliyle kontrollü ve düzenli olarak yapılması sağlanmalıdır.
- Brusellozda aşılama sonucunda serolojik testler yanlış sonuçlar doğurabilmektedir ve yapılacak testlerde hastalık ve aşılama sonucu ortaya çıkan seropozitifliği ayırabilen aşıların (aglütinojen olmayan aşılar gibi) kullanımı düşünülmelidir.
- Barınaklarda hijyen uygulamaları geliştirilmelidir.
- Hayvansal ürünlerin kaliteli, yüksek ticari değerle ve markalaşarak tüketime sunulabilmesi için gerekli kümelenme projeleri hayata geçirilmelidir.
- Hayvan pazarları hastalıkların önemli yayılma merkezleri rolündedir. Hayvan satışlarının yetiştirici birlikleri veya kooperatifler eliyle kontrollü ve düzenli olarak yapılması sağlanmalıdır.
- Hastalıklardan ari sürüler oluşturmada ve kooperatif bünyesinde hayvan alımlarında gerekli görülen bölgelerde önemli hastalıklar yönünden teşhis analizleri yapıl-

malıdır. Hayvanlar bölgede önemli hastalıklar için yapılan aşıların yanı sıra BRSV, PI, BVDV, IBR-IPV ve Leptospira yönüyle de aşılanmalıdır. Hayvanlar test edilmiş ve aşılanmış olarak kooperatifler tarafından yetiştiricilere teslim edilmelidir.

- Veteriner hekimlerin özlük hakları düzenlenmelidir. Veteriner hekimlere, hekimlik hizmetleri dışında evrak takibi, çiftçi kaydı girilmesi vb, teknik olmayan başka sorumluluklar yüklenmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için kurumların destek personeli sayıları arttırılmalıdır.
- Veteriner teşkilatının önemli bir zamanını alan küpeleme faaliyeti özel sektöre devredilerek teşkilatın zaman ve enerjisi mücadeleye odaklanmalıdır.
- Aşılama programları hayvanların doğum ve meraya/yaylaya çıkış dönemlerine göre yeniden düzenlenmelidir.
- Hayvan karantina uygulamaları gibi otlak ve mera karantina uygulamaları da yapılmalıdır ve odaklardan biçilen otların nakliyesi kontrollü olmalıdır.
- Hastalıklardan ölen hayvanların imhası için etkin bir şekilde çalışan özel bir ekip oluşturulmalıdır. Bu konuda sistematik şekilde işleyen bir düzen olmalıdır.
- Hastalıklarla ilgili acil eylem planları oluşturulmalıdır ve görevlilerin çalışma esasları ve önceliklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Acil eylem planının yürürlüğe girmesinde gereken ödeneğin destek sağlayıcısı da uygulamaya konulmalıdır.
- Buzağı sağlığı için annenin aşılanması gerçekleştirilmelidir.
- Antraks aşılaması odaklarla sınırlı olmayıp geniş alanlarda uygulanmalıdır.
- Neospora gibi paraziter hastalıklar bölgede önemli bir sorundur ve bunların ara konakçısı olan hayvanlar (kedi-köpek) kontrol altına alınmalıdır.
- Sürü sağlığı konusunda çeşitli çalışmalar ve uygulamalar eksiktir.
- Sürü sağlığı yeterli düzeyde gözetilmemekte, popülasyonda aşılı-aşısız hayvanlar bir arada bulundurulmakta ve bu durum da bulaşıcı hastalıkların yayılmasına neden olmaktadır.
- Model işletmeler, yetiştiricilik, hastalıklardan ari sürüler ve hastalıkla mücadele açılarından oluşturulmalı ve bunların hayvan yetiştiricilerine örnek olması sağlanmalıdır.
- Veteriner hekim, işletmelerde sadece hastalık çıktığında müdahale eden konumunda değil, daha çok koruyucu hekimlikte danışman olarak görev yapan kişi konumunda olmalıdır.

- Eğitimler, etkin bir şekilde ve hedef kitleler belirlenerek uygulanmalıdır.
- Sosyolojik olarak hayvan yetiştiricileri yapılan işin ekonomik bir faaliyet olduğu bilinci yönünde eğitilmelidir.
- Hayvan küpeleme işlemi ile diğer aşı uygulamaları eş zamanlı olacak şekilde yapılmalıdır.

4. Bölüm

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Doğu Anadolu Bölgesi
Büyükbaş Hayvancılık
Çalıştayı
SERKA
DAKA
Doğu Anadolu Bölgesi
Büyükbaş Hayvancılık
Çalıştayı
SERKA
DAKA

Ce-mar

Doğu Anadolu Bölgesi'nde büyükbaş hayvancılık sektörünün geliştirilmesi, sorunların bütüncül bir bakış açısıyla ilgili kesimler tarafından ele alınması ve kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliği mekanizmaları oluşturularak sektörün geliştirilmesine yönelik müdahale mekanizmalarının oluşturulmasına bağlıdır.

Sektörün geliştirilmesine yönelik olarak desteklenecek işletme tipleri ve büyüklüklerinin tanımlanması ve kapasitesi güçlendirilecek kurumların ve araçların belirlenmesi gerekmektedir. Buna ek olarak, büyükbaş hayvancılık sektörünün bölgede homojen bir yapıda bulunmadığından hareketle, işletme büyüklükleri ve türleri baz alınarak coğrafi haritalama yapılarak desteklerin yönlendirilmesi Ajans destek mekanizmalarının etkililiğini artırmak açısından bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.1 İşletme Büyüklüklerinin Tanımlanması

Tarım ve hayvancılıkla uğraşan her hane bir işletme teşkil etmektedir. Nitekim, Bölgede 2 büyükbaş hayvanı olan ile 200 büyükbaşı olan haneler de aynı şekilde işletme olarak tanımlanmaktadır. Ancak, farklı büyüklüklerde ve özelliklerde işletmelerin aynı başlık altında tanımlanması ve her birinin hayvancılık sektöründe aynı etkinlikte faaliyet gösterdiğini kabul etmek doğru olmayacaktır. Diğer taraftan, her ne kadar hayvancılık faaliyeti yapan her hane bir işletme teşkil etse de; sektörün geliştirilmesine katkı sağlayacak özellikleri farklılaşmaktadır. Örneğin, sadece 2 büyükbaş hayvanı olan bir hane işletmesinin imkânları kısıtlı olduğu için sektörün geliştirilmesine katkısı da son derece az olacaktır. Bu noktada Bölgeye uygun şekilde işletme büyüklüklerini tanımlamak ve beşli bir gruplandırma yapmak gereklidir. Bu gruplandırmada işletmelerin **küçük ölçeğin altında kalan işletmeler**, **küçük ölçekte işletmeler**, **orta büyüklükte işletmeler**, **büyük işletmeler (alt büyük ölçekli ve büyük ölçekli)** ve son olarak da **entegre** işletmeler olarak tanımlanması elde edilen veriler ve uzman görüşleri neticesinde uygun bulunmuştur.

Ölçek tanımlamalarında hayvancılık sektöründe faaliyet gösterilen alana göre farklı tanımlar olmakla birlikte; örneğin besi ve süt hayvancılığı için farklı tanımlar getirilmiş olsa da; basitleştirmek ve genel düzeyde uygulanabilir bir işletme büyüklüğü tanımı getirebilmek için ihtisas alanına göre değil, tanımların sahip olunan melez/kültür ırkı büyükbaş hayvan sayısı ve kiralık/tapulu ekilen yem bitkileri arazisinden hareketle geliştirilmesinin daha doğru olacağı düşünülmektedir. .

Hayvancılık sektöründe faaliyet gösteren kurumlar tarafından ölçeklerin tanımlanması farklılık gösterebilmektedir. Ancak, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Hazine, Kalkınma Ajansları, Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu, üretici örgütleri ve diğer kırsal kalkınma programlarının yaklaşımları ve geliştirmiş oldukları destek mekanizmalarından hareketle işletmelerin ölçek büyüklüğünü tanımlamak mümkündür.

4.1.1. Küçük Ölçeğin Altında Kalan İşletmeler:

Bu işletmeleri 1-4 büyükbaş hayvana sahip olan işletmeler olarak tanımlamak mümkündür. Çünkü bir işletmenin çeşitli hayvancılık desteklerinden faydalanabilmesi için herhangi bir DSYB, Kırmızı Et Üreticileri Birliği, Süt Üreticileri Birliği gibi üretici birliğine üye, kayıtlı olması gerekmektedir. Bunun için gerekli olan koşul en az 5 kültür ırkı yahut melez büyükbaş hayvan sahibi olmaktır. Bu nedenle herhangi bir üretici birliğine üye olma koşullarını sağlayamayan işletmeleri küçük ölçeğin altındaki işletmeler şeklinde tanımlamak uygun görünmektedir.

4.1.2. Küçük İşletmeler:

Küçük işletmeleri tanımlayabilmek için öncelikle farklı kurumların vermiş oldukları destek mekanizmaları için kabul etmiş oldukları göstergelere bakmak faydalı olacaktır.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı TEDGEM aracılığıyla uyguladığı makine-ekipman desteği kapsamında, programdan faydalanabilmesi için işletmelerin sahip olması gereken minimum özellikleri tek tek makine-ekipman başına tanımlamıştır. Genelde işletmelerden istenen en az 5 büyükbaş hayvan ve hayvan başına en az 2 dekar yem bitkisi ekili arazidir. Başvuru esnasında büyükbaş hayvan ve yem bitkileri ekili arazi göstergeleri açısından başvuru sahibinin en çok puanı alabilmesi için istenen şartlar ise 20-25 üstü büyükbaş hayvan ve 40-50 üstü dekar arazidir.

TKDK tarafından süt üreten tarımsal işletmeler için küçük işletme tanımı 10 baş saf ırk sertifikalı hayvana sahip olmak şeklinde tanımlanmaktadır.

Faiz indirimli kredi uygulamalarında da destek alabilmek için kurulması/geliştirilmesi gereken işletme büyüklüğünün en az 10 büyükbaş olması gerektiği belirtilmiştir.

IFAD Sivas-Erzincan Kırsal Kalkınma Projesi programında destekler için işletmenin en az 5 büyükbaş hayvan ve 5 dekar ekili arazisi olması gerektiğini belirtmiştir.

Yukarıda tanımlandığı üzere; birliklere üye olmak için gerekli şart en az 5 kültür ırkı veya melez büyükbaşa sahip olmaktır.

Tüm bu verilerden hareketle küçük işletmenin tanımında, en az 5 büyükbaş kültür ırkı/melez hayvana sahip olan ve en az 5 dekar tapulu/kiralık yem bitkisi ekili araziye sahip işletmeler olarak tanımlamak mümkündür. Ancak, küçük işletme için en az 5 büyükbaş ve 5 dekar yem bitkisi ekili arazi dışında işletme aralığını da tanımlamak gereklidir. Bunun için de orta ölçekli sayılabilecek işletme eşiğinin ne olması gerektiği belirtilmelidir. Bu noktada TEDGEM'in makine-ekipman desteği için belirlemiş olduğu göstergeler bir veri teşkil etmektedir. En çok 24 büyükbaşa sahip, büyükbaş hayvan başına 2 dekar yem bitkisi ekili arazisi olan işletmeleri de küçük işletme kategorisinde

tanımlanabilir. İşletmenin büyükbaş sayısı 5-24 aralığında olsa dahi işletmenin küçük ölçekli kabul edilebilmesi için hayvanlarının en az 5'inin kültür ırkı/melez olması zorunluluğu vardır.

Bu durumda küçük ölçekli işletme aralığı; 5-24 büyükbaş hayvan sahibi, 5-49 dekar yem bitkisi ekili tapulu/kiralık arazisi olan işletmeler şeklinde tanımlamak mümkündür.

4.1.3. Orta Ölçekli İşletmeler:

Yine faaliyet konusuna bakmaksızın, genel bir değerlendirmeyle yem bitkisi ekili arazi ve sahip olunan büyükbaş hayvan sayısı üzerinden değerlendirilerek aşağıdaki tanıma ulaşılmıştır.

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı DAP Hayvancılık programı için hayvan başına 2,5 dekar sulu/5 dekar kuru arazi şartı koşmuştur. Nitekim DAKA da çıkmış olduğu "Model Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Geliştirilmesi" mali destek programı için başvuru sahiplerinden aynı kriteri istemiştir. Aynı ölçüt faiz indirimli kredi programı için de kullanılmaktadır.

Büyükbaş ve yem bitkisi ekili arazisinden hareketle, mevcut destek ve programlarının istemiş oldukları kriterler de dikkate alınarak, orta ölçekli işletmeler 25-49 büyükbaş hayvana sahip, hayvan başına 5 dekar kuru/2,5 dekar sulu yem bitkisi ekili arazisi olan işletmeler şeklinde tanımlanabilir. Üst sınırın 49 olmasının nedeni Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın GAP ve DAP destek programları kapsamında büyükbaş hayvancılık işletmelerini 50'nin üzerinde tanımlamış olması nedeniyledir.

4.1.4. Büyük Ölçekli İşletmeler:

Yine Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın GAP ve DAP hayvancılık destek programlarından hareketle hayvan başına 5 dekar kuru/2,5 dekar sulu yem bitkisi ekili arazisi olmak şartıyla 50 ve üzerinde büyükbaş hayvana sahip olan işletmeler şeklinde tanımlanmaktadır. Bakanlığın destek programları için belirlemiş olduğu üst sınır 300 büyükbaş hayvandır. Ancak Bakanlık program kapsamında 100 baş ve üzeri işletmelerin kurulmasını teşvik etmektedir. Buna göre Bakanlık tarafından yıllık kaynağın % 40'ı 50 baş ile 100 baş arası kapasiteli işletmeler, % 60'ı 100 baş ve üzeri kapasiteli işletmeler için kullandırılacaktır. Bu durumda, 50-99 başlık işletmeleri **alt büyük ölçekli işletmeler**, 100-300 başlık işletmeleri de **büyük ölçekli işletmeler** şeklinde tanımlamak doğru olacaktır.

4.1.5. Entegre İşletmeler:

Bu işletmelerin tanımlanmasında ölçüt olarak Hazine Bakanlığı'nın 2011 yılı için belirlemiş olduğu yatırım teşviklerini dikkate almak gerekir. Buna göre bölgesel gelişmişlik farklılıklarına göre Türkiye 4 bölgeye ayrılmış ve her bölgeye göre de yatırım teşviklerinde aranılan özellikler belirlenmiştir. Doğu Anadolu Bölgesi illerinin tamamı en az gelişmiş bölge olan 4. Bölge kapsamı içerisinde yer al-

maktadır. Bu bölgede büyükbaş hayvancılık sektöründe yatırımcının teşviklerden faydalanabilmesi için entegre hayvancılık yatırımı yapması gerekmektedir. Yatırım için istenen asgari şartlar, entegre işletme türü olmak koşuluyla süt inekçiliğinde en az 300 büyükbaş, besicilik entegre tesislerinde ise 500 büyükbaş/dönemdir. Bu bilgilerden hareketle, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, DAP ve GAP destek programlarının kriterleri dikkate alınarak 300 büyükbaşın üzerinde entegre hayvancılık tesisleri "entegre işletmeler" kabul edilmelidirler.

4.2 Bölge'de Ajanslar Tarafından Desteklenmesi Gereken İşletme Tipleri

Ajansların sahip oldukları destek mekanizmaları ve kaynaklar dikkate alındığında, Ajanslar tarafından küçük ölçekli işletmelerin orta ölçekli işletmeye dönüşmeleri ve orta ölçekli işletmelerin de kapasitelerini geliştirerek büyük ölçekli işletme yatırımı yapabilecek hale gelmelerini sağlayacak destek programları uygun görülmektedir. Bu sayede küçük ölçekli işletmelerin orta ölçekli işletmelere dönüşmesine katkı sağlayarak büyükbaş hayvancılık sektörünü daha verimli bir hale getirmek ve sektörün gelişmesine etki etmek mümkün olabilecektir. Büyük ölçekli ve entegre işletmeler Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından desteklendikleri için, bu tür büyük yatırımların ajanslar tarafından desteklenmesi uygun görünmemektedir. Bunun nedeni, hem mevcut destekler arasında mükerrerlik yaratmamak hem de farklı kurumların kaynaklarının daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlayarak çok daha fazla sayıda kişinin kalkınma programlarından faydalanmasını sağlayabilmek içindir.

4.3 Bölgede Yaygınlaştırılması Gereken Büyükbaş Hayvancılık İşletmelerinin Özellikleri

Büyükbaş hayvancılıkta **damızlık, süt, besi** ve **kombine** tür olmak üzere 4 farklı işletme türü bulunmaktadır. Damızlık nitelikte kültür ırkı damızlık süt, etçi sığırların ve damızlık düvelerin yetiştirildiği **damızlık hayvan işletmeleri;** süt verimi yüksek kültür ve/veya melez ırkların kullanıldığı, sütün sağılmasını ve saklanmasını sağlayan seyyar/sabit sağım ünitesi, soğutma tankı gibi makine-ekipman ve barınak bölümlerinin bulunduğu **süt hayvancılığı işletmeleri**, eril, etçi sığırların belirli bir sürede, uygun yem rasyonlarıyla beslenerek yapılan **besicilik işletmeleri** ve son olarak besi ve sütçül özellikler gösteren ırklarla yapılan, süt hayvancılığı ve besicilik özellikleri gösteren **kombine işletme** türü bulunmaktadır. Bu işletmelerde sığırların sütleri pazarlanmakta, sığır yavrularından eril olanlar belirli bir zaman sonra satışa sunulmakta, kalan diğer yavrular işletmenin faaliyetinin sürdürülmesinde kullanılmaktadırlar.

TRA2 başta olmak üzere Doğu Anadolu Bölgesinde büyükbaş hayvancılık konusunda ihtisaslaşmış bir işletme faaliyeti gösteren işletme sayısı son derece az olup, daha çok kombine türde işletmeler yaygındır. Bölgede, süt temel geçim kaynaklarını sağlamak amacıyla değerlendirilmekte, sığır

yavrularının satışından elde edilen gelir ise işletmenin sürdürülebirliğini sağlamasına yarayan ekonomik girdiyi teşkil etmektedir. Bölgede büyükbaş sığırcılığın geliştirilmesi için ihtisaslaşmış işletmelerin kurulmasına gerek olmakla birlikte, kısa vadede işletmelerin bu şekilde kendilerini rasyonelleştirmesi beklenmemektedir. Bunun en temel nedenleri arasında bölgede tarıma dayalı sanayinin az gelişmiş olması ve hayvancılık faaliyetinin hala geleneksel şekilde, aile işletmeciliği şeklinde yapılıyor olmasıdır. İşletmeler genelde kombine türde hayvancılık faaliyeti yapmayı yeğlemektedirler. Öyle ki; Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı'nın DAP Hayvancılık Destek Programı kapsamında kurulmasını desteklediği tüm işletmeler kombine niteliktedir.

Bölgede yaygın şekilde yapılmaları, hem damızlık düve, hem süt sığırcılığı hem de besi sığırcılığına uygun olması nedeniyle kombine işletmeler bölgede desteklenecek ve yaygınlaştırılacak işletme türü olarak belirlenmelidir.

4.4 Bölgeye Uygun Barınak Tipinin Tanımlanması ve Tip Barınakların Oluşturulması

İşletmeler faaliyet gösterdikleri işletme tipine ve sahip oldukları hayvan sayısına göre farklı barınak tiplerine ihtiyaç duymaktadırlar. Buna göre besi, süt, damızlık amaçlı işletmelerin barınak modelleri farklılık gösterebilmektedir. Barınak tipini belirleyen bir diğer faktör ise iklim koşulları, besleme şekli ve sahip olunan hayvan yetiştirme bilgisinden kaynaklı açık, yarı açık ve kapalı türde barınak seçimine ilişkindir. Bölgede özellikle iklim koşulları başta olmak üzere, kullanılan besleme yöntem ve teknikleri ile geleneksel alışkanlıklar nedeniyle kapalı tip barınaklar tercih edilmektedir. Açık tür barınaklar hiç tercih edilmemekte, yarı açık tip barınaklara ise Bölgede çok az rastlanmaktadır.

Bölgedeki üreticilerin barınaklarını rehabilite etmelerinin sağlanması veya uygun özelliklere sahip yeni barınakların inşası için destek programlarının geliştirilmesi gereklidir. Alışkanlıklar, tercihler ve iklim koşullarından ötürü bölgede desteklenecek barınak tipinin kapalı veya yarı açık sistem olması önerilmektedir.

Bölgede kapalı ve yarı açık nitelikte çok farklı barınak modellerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bunun en temel nedeni barınak inşası konusunda mimarların ve mühendislerin konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmayışlarıdır. Bir barınak yapımının konut veya diğer başka bir tesisten farklı bir şekilde ele alınması gerekmektedir. Genelde yapılan barınaklar hayvancılığın etkin ve verimli bir şekilde yapılmasına uygun nitelik sergilememektedirler. SERKA tarafından yapılan saha ziyaretlerinde DAP hayvancılık destek programından yararlanan başvuru sahiplerinin kombine hayvancılık için yaptırmış oldukları barınakların çok farklı özellikler sergilediği ve inşaat maliyetlerinin 400 bin TL ile 600 bin TL arasında değiştiği tespit edilmiştir. Bölgede hayvan barınaklarının iyileştirilmesinin sağlanması amacıyla orta ve büyük ölçekli işletmeler için kapalı ve yarı açık tip

barınaklar projelerinin geliştirilmesi ve bu projelerin üreticilerin erişimine açılması büyük önem taşımaktadır. Tip barınak projelerinin üreticilerin iklim ve arazi durumuna göre uyarlanabilir nitelikte olması gerekmektedir.

Bir tip barınak projesinde olmazsa olmaz olan koşullar ise; hayvan başına en az 8 m² alan olması, hasta/gebe sığırların ve buzağıların barınak içerisinde ayrı bir yerde tutulacak şekilde tasarımın yapılmış olması ve son olarak da her barınakta gübre çukuru, yem deposu ve silaj çukurunun bulunmasıdır. Tip barınak projelerinin 25 büyükbaş, 49 büyükbaş ve 100 büyükbaş için hazırlanması orta ve büyük ölçekli işletmelerin verimliliğini sağlamada işletmenin etkinliğini artıracak bir unsur olacağı düşünülmektedir.

4.5 Bir İşletme Birimi Olarak Barınak Tipinin Tanımlanması

Bir hayvancılık işletmesini hayvanlar, makine ve ekipman ve barınak olarak kabaca 3 bölüme ayırmak mümkündür. Belirtilen öğeler içerisinde barınak tümünün ortak noktası ve altyapıyı teşkil etmektedir. Makine ve ekipmanlar barınak içinde kullanılmaktadır. Barınak hayvancılık faaliyetinde en temel altyapıyı teşkil ettiğinden bir işletme birimi olarak barınağı teşkil eden unsurların tanımlanması ve büyükbaş hayvancılık destek programlarının da bu işletme birimini sağlayacak nitelikte olması gerekmektedir.

Bir işletme birimi olarak barınak; hayvan başına en az 8 m² alanının bulunduğu, sürekli bağlamanın olmadığı bir sistemde, barınak içinde hayvanların serbestçe gezinebildiği, silaj çukuru, yem deposu ve gübre çukurunun bulunduğu bir birim olarak tanımlanmalıdır. Silaj ile besleme girdilerini azaltmak mümkün olduğundan dür. Diğer hayvan yemlerinin depolanacağı bir yem deposu ve silajın saklanacağı bir çukur Bölge'de her barınakta olması gereken bir özellik olarak tanımlanmaktadır. Gübre çukuru ise barınağın düzenli olarak temizlenmesi sonucunda toplanan hayvan gübrelerinin depolanacağı ve kurutulacağı bir alan olarak hayvan barınağının bir birimini oluşturmaktadır.

Makine-ekipman açısından ise her barınakta bulunması elzem olan makine ve ekipmanlar, 2-3 hayvan başına bir adet otomatik suluk, gübre sıyırıcısı, gübre pompası, su sistemi (su deposu, vb.), silaj makinesi ve süt sağım sistemi (seyyar süt sağım makinesi, süt sağım ünitesi) ve son olarak soğutma tankıdır.

Bütün bu yukarıda belirtilen bilgilerden hareketle, **orta ve büyük ölçekli işletmeler için barınak;** olması gereken havalandırma, ışıklandırma, en ve yükseklik özelliklerinin yanı sıra hayvan başına en az 8 m² alan büyüklüğüne sahip, gübre çukuru, yem deposu, silaj çukuru bulunan, 2-3 hayvan başına bir adet otomatik suluk, gübre sıyırıcısı, gübre pompası, su sistemi (su deposu, vd.), silaj makinesi ve süt sağım sistemi (seyyar süt sağım makinesi, süt sağım ünitesi) ile soğutma tankının mevcut olduğu bir işletme birimi olarak tanımlanmalı ve Bölgedeki barınakların belirtilen özelliklere sahip olmasını sağlayacak destek mekanizmaları geliştirilmelidir.

4.6 Bölgenin Büyükbaş Hayvancılık Açısından Haritasının Çıkartılması

Bölge genelinde Büyükbaş hayvancılık faaliyeti yapılmaktadır. Ancak; faaliyet ve verimlilik açısından Bölge kendi içinde farklılıklar göstermektedir. Bu noktada, büyükbaş hayvancılık faaliyetinin Bölge içinde nasıl farklılaştığını, çeşitli kurumlar tarafından verilecek destek mekanizmalarının ağırlık verileceği yerlerin belirlenmesi, büyükbaş hayvancılıktaki kümelenme durumunun tespit edilmesi, büyükbaş hayvancılık faaliyetinin işletmeler, tarıma dayalı sanayi, yem bitkileri açısından bir gruplandırmasının yapılabilmesi için göstergeler geliştirilmeli ve bu göstergelerden hareketle Bölge; büyükbaş hayvancılık açısından gelişmiş, gelişmekte olan ve zayıf olmak üzere üç kategoriye ayrılmalıdır. Sınıflandırmanın kolaylığı açısından, yapılacak çalışma ilçe boyutunda gerçekleştirilmelidir.

Büyükbaş hayvancılık göstergeleri için 7 başlık belirlenmiş olup bunlar; işletme, yem bitkileri, tarımsal sanayi, veterinerlik hizmetleri, örgütlenme, makine-ekipman ve diğer başlıkları altında tanımlanmışlardır. Belirlenen göstergeler taslak nitelikte olup, diğer kurumlardan gelecek görüş doğrultusunda revize edilebilir niteliktedir.

İşletmeler İçin Göstergeler: Tarım işletmesi sayısı, hayvancılık yapan tarım işletme sayısı, ihtisaslaşmış işletmeler, işletme büyüklüğü dağılımı, kültür ırkı hayvan sayısı, melez hayvan sayısı, yerli hayvan sayısı, et üretimi, süt üretimi, DAP'tan destek alan işletme sayısı.

Yem Bitkileri İçin Göstergeler: Yem bitkisi ekili arazi miktarı ve tarım arazisine oranı, sulu arazi miktarı, silajlık yem bitkileri ekilen arazi miktarı ve yem bitkileri ekili araziye oranı, çayır ve mera arazisi, ıslah edilen çayır ve mera arazisinin oranı şeklindedir.

Tarımsal Sanayi İçin Göstergeler: Mandıra ve kesimhane sayıları ve kapasiteleri, yem bitkileri üreten firma sayısı, atıl işletme sayısı.

Veterinerlik Hizmetleri İçin Göstergeler: Serbest çalışan veteriner sayısı, tarımsal yayım elemanları sayısı (kamuda ve Birliklerde çalışan ziraat mühendisi, veteriner), tarım danışmanı sayısı, görülen şap, brusella, yaşanan zoonoz hastalıklarının sayısı ve bu hastalıkların mevcut hayvan sayısına oranı, şap ve brusella aşısı yapılan hayvan sayısı, ilaç bayisi sayısı, suni tohumlama yapılan hayvan sayısı, suni tohumlama sonucunda doğan buzağı sayısı,

Örgütlenme İçin Göstergeler: Örgüt sayısı (tarım kredi kooperatifleri, tarımsal kalkınma kooperatifleri, damızlık sığır, et, süt yetiştiricileri birlikleri), aktif örgüt sayısı, örgütlere üye üretici sayısı, tarım kredi kooperatifinden kredi alan çiftçi sayısı ve kredi büyüklüğü, Tarım Bakanlığı'ndan kredi desteği alan kooperatif sayısı ve kredi büyüklüğü.

Makine-Ekipman İçin Göstergeler: Kayıtlı traktör, silaj, yem kırma, soğutma tankı sayıları, diğer tarımsal makine ve ekipmanların sayıları.

Diğer Göstergeler: Önder çiftçi, sayısı, genç çiftçi sertifikalı çiftçi sayısı, yaş gruplarına göre nüfus, okullaşma oranı ve eğitim durumu, köyler dahil olmak üzere ilçenin yol durumu ve iklim özellikleri.

4.7.Hayvan Beslemesiyle İlgili Sorunların En Aza İndirilmesi

Çalıştay kapsamında yapılan ön saha çalışmaları, çalıştayda yapılan sunumlar ve tartışmalar hayvan beslemesi konusunun işletme tipi, türü ne olursa olsun Bölgenin tamamını etkileyen bir sorun olarak karşımıza çıktığını göstermektedir. Hayvancılık faaliyetinin sürdürülebilir bir şekilde yapılabilmesinin sağlanabilmesi için girdi maliyetlerinin düşürülmesi en birincil şarttır. Bölgenin sahip olduğu çayır ve meralar hayvancılığın girdi maliyetlerinin azaltılmasına önemli olanaklar sunmaktadır. Diğer taraftan bölgede yem bitkilerinden silaj yapımı neredeyse hiç bilinmemektedir. Ancak yem bitkilerine kıyasla silajın enerji değeri daha yüksektir ve kış mevsiminde kullanılabilmesi nedeniyle de önemli bir yem girdisini teşkil etmektedir. Son olarak; Bölgede etçil ve sütçül hayvanlar için yem rasyonları hazırlama konusunda üreticilerin bilgisinin son derece kısıtlı olduğu ve rasyon hazırlama konusunun neredeyse hiç bilinmediği anlaşılmaktadır.

Belirtilen sorunlardan hareketle ajansların çayır ve mera ıslahı konusunda vereceği destekler büyük önem taşımaktadır. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından % 25 çiftçi katkısı olacak şekilde çayır ve mera ıslah programları 1991 yılından bu yana ülke genelinde yürütülmektedir. Ancak, bölgede çayır ve mera arazisinin büyüklüğü nedeniyle yapılan ıslah çalışmaları henüz istenilen düzeye gelmemiştir. Bu noktada kısa ve orta vadede Bölgenin çayır ve meralarının ıslahı konusunda Ajanslar ve diğer ilgili kurumlar tarafından çeşitli destek mekanizmaları geliştirilmelidir. Çayır ve meraların sürdürülebilir kullanımını sağlamak için her çayır ve mera için ıslah ve yönetim (amenajman) planları oluşturulması ve bu planları uygulayacak çayır/mera yönetim birimlerinin oluşturulması konusunda Ajansların destek vermeleri uygun görünmektedir.

Silajlık ürünlerin ekimi doğrudan birincil tarım faaliyetine girdiğinden Ajansların bu konuda üreticilere silajlık yem bitkisi tohumu sağlaması konusunda bir destek programı oluşturması mümkün değildir. Ancak üreticilerin ve örgütlerin geliştirecekleri barınak tiplerinde silaj çukuru oluşturulması, silajlık ürünlerin bölgeye uygunluğunu sağlamak için farklı kurumlar tarafından yapılacak araştırma çalışmalarının desteklenmesi, üretici/yetiştirici birlikleri ve örgütleri ile diğer tarımsal yayım teşkilatlarının yürütecekleri eğitim, bilgilendirme ve farkındalık yaratma amaçlı çalışmaların desteklenmesi, üreticilerin Birlikler ve kooperatifler vasıtasıyla ucuz silajlık yem bitkisi girdilerini sağlamak konularında Ajansların destek programları açabilmesi ve silajlık yem bitkilerinin yaygınlaştırılmasına destek vermesi olanaklar dahilindedir.

Benzer durum, etçil ve sütçül büyükbaş hayvanlar için hazırlanacak rasyon karışımlarının formüllerinin oluşturulması için de geçerlidir. Hayvanın yaşı (buzağı, düve, sığır), niteliği (kültür, melez) ve

işletme türüne (etçil, sütçül) göre, en ucuz maliyetle, bölgeden temin edilebilecek girdilerle rasyon karışımları oluşturulması ve hayvancılık işletmelerinin konuyla ilgili bilgi sahibi olmaları, Birlikler ve kooperatifler vasıtasıyla rasyon karışımlarının temin edilmesine yönelik eğitim ve uygulama programları ile Ajanslar üretici örgütlerine ve üreticilere teknik destek sağlayabilecektir.

4.8 Örgütlenme Düzeyinin Geliştirilmesi ve Mevcut Örgütlerin Kapasitelerinin Artırılması

Bölgede örgütlenme kültürü istenilen düzeyde değildir. Tarım Bakanlığı'nın hayvancılık desteklerini Birlikler üzerinden yürütmesi ve üreticinin hayvancılık desteği alabilmesi için Birliğe üye olmak zorunda olmasının önemli sonuçları olmuş ve damızlık, et, süt ve sığır birliklerine üye olan üretici sayısında bir artış meydana gelmiştir. Bölgede sayıları çok fazla olmasa da etkin şekilde faaliyet gösteren kooperatifler bulunmaktadır.

Bu noktada yeni örgütlerin de kurulmasına destek olmakla birlikte önceliğin mevcut örgütlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine odaklanması daha doğru olacağı değerlendirilmektedir. Çünkü önceliğin var olan örgütlerin işleyiş düzenlerinin oturtulması, üyelerine yönelik hizmet mekanizmalarının güçlendirilmesi şeklinde belirlenecek olması örgütlenme kültürünün arttırılmasına etki edecek ve üyelerin aldıkları hizmet kalitesini artıracaktır.

Mevcut örgütlerin kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi ırk ıslahı, hayvan hastalıkları ile mücadele, hayvan beslemesi vb. konularda örgütlerin faaliyetler gerçekleştirmesi ve hizmetler üretmesini kapsayabilir. Irk ıslahı konusunda Birliklerin konuyla ilgili bilgilerinin geliştirilmesi, personel ve makine-ekipman, araç desteği sağlanarak, suni tohumlama yapılan hayvan ve işletme sayısının arttırılmasına katkı sağlanması şeklinde olabileceği gibi, hayvan hastalıkları ile mücadele konusunda imha ekipleri oluşturulması, acil eylem ve müdahale planlarının hazırlanması, imha araç-gereçlerinin temini gibi konular desteklenebilecektir. Hayvan beslemesi konusunda, yukarıda belirtildiği üzere rasyon karışımlarının hazırlanması, tanıtılması, üyelerin Birlikler ve kooperatifler vasıtasıyla yem ve rasyon girdilerini temin etmelerinin sağlanması şeklinde olabilecektir.

Son olarak, örgütlerin kurumsal kapasitelerinin güçlendirilmesi konusunda ajanslar açacakları mali destek programları için başvuru sahiplerinde aranan şartlara birlik ve kooperatiflere üye olma zorunluluğu ekleyebilirler ve birlikler ve kooperatifler için ortak ahır, ortak hayvancılık vb. konularda destekler vermek suretiyle büyükbaş hayvancılık sektörünün ve örgütlerin kurumsal kapasitelerinin geliştirilmesine katkı sağlayabilirler.. Ajanslar, üretici örgütlerinin üyelerinin ortak kullanımına yönelik tesis ve işletmeler kurmalarına destek olarak örgütlerin kapasitelerini geliştirmesine katkıda bulunabilir.

4.9 Ürün Katma Değerinin Artırılması ve Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi

Orta ve büyük ölçekli işletmelerin yaygınlaştırılması, küçük işletmelerin orta ölçekli faaliyete geçmelerini sağlayıcı desteklerin verilmesi, modern barınak projelerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, yem girdi maliyetlerini düşürücü çalışmalar yapılması, işletmelerde süt sağım ünitesi, soğutma tankı, gübre sıyırıcı gibi makine-ekipmanların kullanılmasının yaygınlaştırılması doğrudan hayvancılık faaliyeti gerçekleştiren işletmelerin ürün katma değerinin artırılmasına etki edecek önemli unsurlardır.

Hayvancılık işletmeleri dışında ürün katma değerinin tarıma dayalı sanayi ile geliştirilmesi önem taşıyan başka bir husustur. Bununla ilgili olarak ajanslar tarafından tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi, bu sektörde faaliyet gösteren KOBI'lerin desteklenmesi öncelikler arasında yer almalıdır. Tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ile ilgili programlar, işletmelerin kapasitelerini geliştirme, üretim sürecini modernize etme konularında olduğu kadar, pazar planlarının hazırlanması, ürünlerin pazarlanması, üretici ile sanayiciyi bir araya getirecek mekanizmaların oluşturulması ve son olarak da bölgeye has büyükbaş hayvancılığa dair ürünlerin (kaşar, gravyer) markalaşmasını sağlayacak programlar şeklinde kurgulanmalıdır.. Özellikle markalaşma konusu doğrudan ürün katma değerini artıracak en önemli pazarlama aracı olarak önemle vurgulanmalıdır.

Bunun dışında üniversiteler, araştırma enstitüleri, vd. ilgili kurumlar tarafından ürün katma değerini artırmaya yönelik yapılacak araştırma ve çalışmalar da ajanslar tarafından desteklenmesi gereken bir diğer önemli alanlardır. Bütün burada belirtilen unsurlardan hareketle ürün katma değerinin artırılması için üreticilerin, örgütlerin, tarıma dayalı sanayicinin ve işletmelerin, araştırma yapan kuruluşların desteklenmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur.

EKLER - 1

Çalıştay
Katılımcı Listesi

EK 1: Çalıştay Katılımcı Listesi

SIRA	ADI SOYADI	KURUMU/MESLEĞİ	İLİ
1	A. Serkan YAYLA	Erzincan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Erzincan
2	Abdullah YILDIRIM	Süt Üreticileri Birliği Başkanı	Ağrı
3	Abdülaziz ERDOĞAN	Haykop	Erzincan
4	Abdülmecit ÇALIŞÇI	Üreticiler ve Besiciler Birliği	Kars
5	Ahmet DÖNMEZ	Patnos Ziraat Odası	Ağrı
6	Ahmet KULAZ	Van Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği-Hayvancılık Kooperatifi	Van
7	Ahmet ÜNVER	Kafkas Üniversitesi	Kars
8	Ahmet YILDIZ	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
9	Akın ALTINARIK	Damal Süt Kooperatifi	Ardahan
10	Akın YILMAZ	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Ardahan
11	Akif ACARBAY	Büyük Ağrı Oteli	Ağrı
12	Ali Asker DAŞDELEN	Kafkas Haber Ajansı ve Kardelen Gazetesi	Kars
13	Ali Gürbüz SADIKOĞLU	Kars Süt Üreticileri Birliği	Kars
14	Ali İhsan GEYLAN	Üzümlü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan
15	Ali KARTAL	Ziraat Bankası Müdürlüğü	Ağrı
16	Arzu Banu DEMİRAL	Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Derneği	Kars
17	Atilla BEŞKAYA	Ardahan Tarım İl Müdürlüğü	Ardahan
18	Aydın BORİZAN	Kırmızı Et Üreticiler Birliği	Van
19	Ayhan YÜREĞİR	Kars AYR Süt	Kars
20	Bekir TAŞKALDIRAN	Türkiye Yem Sanayicileri Birliği	Ankara
21	Berkay ÇELİK	Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu	Kars
22	Bülent ÇİFLİK	Tarım İl Müdürlüğü	Iğdır
23	Bülent MAHMUTOĞLU	İşletme Sahibi	Van
24	Cavit ARSLAN	Kafkas Üniversitesi	Kars
25	Celil TİKİCİERİ	Tarım Kredi Kooperatifi	Iğdır
26	Cemal ARABOĞA	Bitlis Süt Üreticileri Birliği	Bitlis
27	Cemalettin AYVAZOĞLU	Ardahan Üniversitesi	Ardahan
28	Cihan KOCA	Muş Tarım İl Müdürlüğü	Muş
29	Çetin TOKUR	Tarım İl Müdürlüğü	Erzurum
30	Davut KILIÇ	Patnos Ziraat Odası	Ağrı
31	Emir Olcay SAYIN	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Erzurum
32	Emrullah AKPINAR	Daphan Sulama Birliği	Erzurum
33	Enver DAŞ	Erzurum Tarım İl Müdürlüğü	Erzurum
34	Ercan ÇİÇEKÇİ	Öztarım Hayvancılık	Kars

35	Ercan ÖZER	Ziraat Odası	Ardahan
36	Erdal BİNGÖL	Hakkari Üniversitesi	Hakkari
37	Eren YANAR	Gazeteci	Kars
38	Erhan DİREK	Patnos Üretici	Ağrı
39	Erhan KESKİN	Patnos Ziraat Odası	Ağrı
40	Esbender YILDIZ	Ziraat Odası	Ardahan
41	Esra Nur SOLMAZ	Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu	Kars
42	Ezgi ODABAŞ	Göle İlçe Tarım Müdürlüğü	Ardahan
43	Fatih ONAY	Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlüğü	Erzurum
44	Fatih SERT	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Erzurum
45	Fatih ÜSTÜNDAĞ	Tan Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan
46	Fehmi ARVAS	Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü	Iğdır
47	Felemez SOSAN	Sosan Tarım	Muş
48	Fethi AKMAN	Muş Valiliği	Muş
49	Feyzullah KUZUCAN	İşletme Sahibi	Erzincan
50	Gülay DİREK	Üretici	Ağrı
51	Hakan KOCAMIŞ	Kafkas Üniversitesi	Kars
52	Halil EKİZ	Tarım İl Müdürlüğü	Kars
53	Harun AYDIN	Tarım İl Müdürlüğü	Kars
54	Harun ÇİÇEK	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van
55	Hasan ÜLKER	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van
56	Haydar KOÇULU	Üretici	Kars
57	Hidayet YILMAZTÜRK	Tarım İl Müdürlüğü	Bayburt
58	Hüseyin BALKAYA	Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	İstanbul
59	Hüseyin BAŞOĞLU	Kars Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Kars
60	İbrahim GEDİKLİ	Ziraat Bankası	Erzurum
61	İlhan KAZANCI	Ziraat Mühendisi	Kars
62	İlker GÖKOĞLAN	Sarıkamış İlçe Tarım Müdürlüğü	Kars
63	İsa YILMAZ	Iğdır Üniversitesi	Iğdır
64	İsmail ARAS	Mevlana Kalkınma Ajansı	Konya
65	İsmail ATAŞ	Kars Tarım Kredi Kooperatifi	Kars
66	İsmail Hakkı BEHÇET	Van Tarım İl Müdürlüğü	Van
67	İsmail KAYA	Kafkas Üniversitesi	Kars
68	İsmail Uğur GÜMÜŞ	Gap İdaresi Bölge Müdürlüğü	Şanlı Urfa
69	İsmet GÜLER	Ulalar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan
70	Kemal ALAV	Alav Gıda İnşaat Hayvancılık	Kars
71	Kemal YAZICI	Ardahan Üniversitesi	Ardahan
72	Kenan ACAR	Yetiştirici	Van

73	Kenan KARA	Ardahan Tarım Kredi Kooperatifi	Ardahan
74	Köksal KARADAŞ	Iğdır Üniversitesi	Iğdır
75	Latif BULUT	Tarım İl Müdürlüğü	Erzincan
76	M.Emin ERTAŞ	Tarım İl Müdürlüğü	Hakkari
77	M.Enes SOY	Devlet Planlama Teşkilatı	Ankara
78	M.Özgür TÖNGEL	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	Samsun
79	M.Salih HASAR	Tarım İl Müdürlüğü	Van
80	M.Salih ÖZMEN	Muş Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Muş
81	M.Selver KÖPRÜ	Muş Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Muş
82	M.Zeki ALTUN	S.S. Çelebibağı Beldesi 2.Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Van
83	Mahmut DAŞCI	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
84	Mecit BORAN	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Kars
85	Mehmet Akif YÖRÜK	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
86	Mehmet BAYRAMBEY	Sarıkamış Tarım Kredi Kooperatifi	Kars
87	Mehmet Emin ÇAKAY	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van
88	Mehmet Emin ERTAŞ	Tarım İl Müdürlüğü	Hakkari
89	Mehmet Fatih ÖZBİLGİ	New Holland Ağrı Bayii	Ağrı
90	Mehmet KÜYÜK	Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü	Ankara
91	Mehmet YÜCEL	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Erzurum
92	Melek US	Süt Et Üreticileri Birliği Merkez Birliği	Ankara
93	Mesut ARABOĞA	Tarım İl Müdürlüğü	Bitlis
94	Metin BEKTAŞ	Tarım İl Müdürlüğü	Erzincan
95	Metin YİĞİT	Tarım İl Müdürlüğü	Erzurum
96	Mevlüt KARAOĞLU	Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi	Erzurum
97	Muammer TİLKİ	Kafkas Üniversitesi	Kars
98	Muhammet Mesut SÖNMEZ	Fırat Kalkınma Ajansı	Malatya
99	Murat ŞAHİN	Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlüğü	Erzurum
100	Murat UĞUR	Tarım İl Müdürlüğü	Kars
101	Musa BİRDAL	Yetiştirici	Van
102	Naci ÖZELER	Patnos Ziraat Odası	Ağrı
103	Nazmi ILICALI	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler ve Besiciler Birliği	Erzurum
104	Necati TANRIKULU	D.D.K.K Birliği	Erzurum
105	Necmettin ÜNAL	Ankara Üniversitesi	Ankara
106	Nurettin GÜREN	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Iğdır
107	Nüvit COŞKUN	Tarım İl Müdürlüğü	Kars
108	Oğuz Tuncay GÖRÜR	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van
109	Oğuzhan KÖSE	Tarım İl Müdürlüğü	Ardahan
110	Orhan YILDIZ	Ardahan Ziraat Odası	Ardahan

111	Osman DEMİR	Ana Süt	Ardahan
112	Osman GÜLMEZ	Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlüğü	Erzurum
113	Ömer DÖNMEZ	Üretici	Ağrı
114	Ömer EFE	Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlüğü	Erzurum
115	Ömer GÜNDAR	Tarım İl Müdürlüğü	Iğdır
116	Özgür Yücel YAKAR	Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı	Kastamonu
117	Özhan Çiçek	Üretici	Kars
118	Özhan TÜRKYILMAZ	Tarım İl Müdürlüğü	Bayburt
119	Özmen İSTEK	Alpaslan Üniversitesi	Muş
120	Öztürk KAYLAN	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Iğdır
121	Ramazan NERGİZ	Tarım İl Müdürlüğü	Ardahan
122	Seda ÇAPAN	Göle Çapan Süt	Ardahan
123	Selahattin AKTAŞ	Süt Üreticileri Birliği Başkanı	Ağrı
124	Serhat AŞÇAR	Yetiştirici	Van
125	Seyitbattal CAN	Patnos Değirmendüzü Kooperatifi	Ağrı
126	Seyvan YAKAR	Tarım İl Müdürlüğü	Hakkari
127	Sibel DEVRİM	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van
128	Sibel ERDOĞAN	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van
129	Şaban DENİZ	Ağrı Ziraat Odası	Ağrı
130	Şekip AKCAN	Aydoğdu Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan
131	Şerafettin ÇAKAL	Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü	Erzurum
132	Talha Bekir ÖZMEN	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Erzurum
133	Tamer METİN	Devlet Planlama Teşkilatı	Ankara
134	Tarık ASLANBAY	Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma Derneği	Ardahan
135	Tevcit DEĞİRMENCİ	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Ardahan
136	Tuğba ÖZTÜRK	Tarım Kredi Bölge Müdürlüğü	Erzurum
137	Turgay KIRAN	Kıranlar Besicilik	Van
138	Ufuk DİNLER	Veteriner Hekim	Erzurum
139	Ü. Doğan PALA	Göle İlçe Tarım Müdürlüğü	Ardahan
140	Yavuz AYDEMİR	Ziraat Odası	Ağrı
141	Yavuz ÖZTÜRKLER	Kafkas Üniversitesi	Kars
142	Yavuz Selim ÇELİK	Ağrı Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Ağrı
143	Yılmaz ZEREN	Ağrı Tarım İl Müdürü	Ağrı
144	Yusuf VELİ	Göle Mera Tarım	Ardahan
145	Yücel ÜNAL	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı
146	Yüksel ÇAPAN	Göle Çapan Süt	Ardahan
147	Zeynel Abidin GÖNÜLTAŞ	Ağrı Tarım İl Müdürlüğü	Ağrı
148	Zeynep KÖKNAR	Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	Kars
149	Zübeyir DURNA	Yurtbaşı Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan

EKLER - 2

Çalıştay Sunumları

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇALIŞTAYI

Prof. Dr. Hakan KOCAMIŞ
Kafkas Üniversitesi, Veteriner Fakültesi

SARIKAMIŞ-KARS
12-14 MAYIS 2011

SERKA KALKINMA AJANSI DEVELOPMENT AGENCY

DAKA

Sunum Planı

- **Bölgeye (TRA1, TRA2, TRB2) Genel Bakış**

TRA1: Erzurum, Erzincan, Bayburt
TRA2: Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan
TRB2: Van, Muş, Bitlis, Hakkari

- **Bölgede Büyükbaş Hayvancılığın Genel Durumu**
  - Coğrafi Yapı, İklim ve Arazi Kullanımı
  - Bölgede Büyükbaş Hayvan Varlığı
  - Büyükbaş Hayvancılığın Bölge Ekonomisi ve İstihdamındaki Yeri ve Üretim Verileri

Bölgeye Genel Bakış

- Büyükbaş hayvancılık bölge ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.
- İstihdamın önemli bir kısmını yüklenen büyükbaş hayvancılık, aynı zamanda bölgenin sahip olduğu coğrafi yapı, canlı hayvan varlığı gibi özellikler sayesinde büyük bir potansiyel taşımaktadır.
- Özellikle bölge kırsal kalkınmasının sağlanabilmesi ve söz konusu potansiyelin değerlendirilebilmesi için hayvancılığın sorunlarına etkili çözümler getirilmesi gerekmektedir.

Bölgede Büyükbaş Hayvancılığın Genel Durumu

- **Coğrafi Yapı, İklim ve Arazi Kullanımı**

BÖLGE ADI	Çayır- Mera Alanları (hektar)
Türkiye	14.616.700
Bölge	6.158.245
Erzurum, Erzincan, Bayburt (TRA1)	2.291.444
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan (TRA2)	1.525.617
Van, Muş, Bitlis, Hakkari (TRB2)	2.341.184

Çayır Mera Alanlarının Dağılımı, Tarım Master Planı, 2007

- Bölgede hayvancılığa uygun geniş çayır ve mera alanları mevcuttur.

BÖLGE ADI	Toplam işlenen tarım alanı (hektar)	Yem bitkileri (hektar)	Oran (%)
Türkiye	21.351.696	1.483.527	6,95
Bölge	2.017.667	515.715	25,56
Erzurum, Erzincan, Bayburt (TRA1)	581.742	117.697	20,23
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan (TRA2)	735.758	183.562	24,95
Van, Muş, Bitlis, Hakkari (TRB2)	700.167	214.456	30,63

Yem bitkileri ekiminin toplam işlenen tarım alanındaki kullanım oranı (%), 2009, TÜİK.

- Bölgede yem bitkileri ekimine uygun iklim ve tarım alanları mevcuttur.

Coğrafi Yapı ve İklim

- Bölgede kış mevsimi uzun ve sert geçmekte, bu da hayvanların ahırda kalma süresini artırmaktadır.
- Tarım arazilerinin parçalı ve yüzölçümü bakımından yetersiz olması hem hayvan otlatmada hem de yem bitkileri ekiminde sorunlara yol açmaktadır.
- Arazi amenajmanının yapılmamış olması meraların verimsiz kullanılmasına sebep olmaktadır.

Grafik 1: Bölgedeki Büyükbaş Hayvan Varlığının Türkiye'deki Payı, 2009

Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK

- Türkiye büyükbaş ve küçükbaş hayvan varlığı açısından Avrupa'nın ve Dünya'nın önde gelen ülkelerinden biridir.
- Buna rağmen hayvan sayısının gittikçe azaldığı görülmektedir.
- Bölge büyükbaş hayvan varlığı açısından Türkiye'de önemli bir yer tutmaktadır. Türkiye'de yer alan büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık %20'si bölgede bulunmaktadır.

Grafik 2: Bölge Ve Türkiye Ölçeğinde Büyükbaş Hayvan Sayısındaki Değişim, 1991-2009

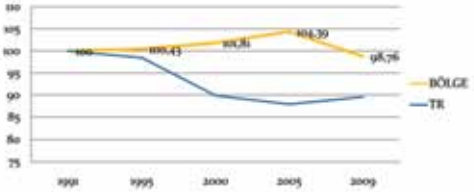

- Bölgede 1991 ile 2010 yılları arasında dalgalanmalar ile birlikte hayvan varlığı korunmuştur.
- Son 5 yılda hayvan varlığı Türkiye'de artma gösterirken bölgede azalma eğilimindedir.

Büyükbaş Hayvancılığın Bölge Ekonomisi ve İstihdamındaki Yeri ve Üretim Verileri

Sektörlerin Bölgesel Gayrisafi Katma Değer İçindeki Payı (%)

	Tarım		Sanayi		Hizmetler	
	2004	2006	2004	2006	2004	2006
TÜRKİYE	10,70%	9,40%	28,00%	28,20%	61,30%	62,40%
TRA1	23,50%	18,90%	17,50%	16,80%	59,00%	64,30%
TRA2	34,50%	27,90%	11,90%	14,00%	53,70%	58,00%
TRB2	24,30%	23,40%	17,30%	17,10%	58,30%	59,50%

Kaynak: Karşılaştırmalı Bölgesel İstatistikler, Ulusal Hesaplar (TÜİK)

- Tarım Türkiye katma değerinin % 9,4 ünü oluştururken bölge de ortalama % 23 katma değer tarımdan sağlanmaktadır.
- Büyükbaş hayvancılık bölgede önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır.
- Tablodaki veriler 3 Düzey 2 bölgesinde büyükbaş hayvancılığın tarım içinde önemli bir yeri olduğu hesaba katılarak değerlendirildiğinde bu faaliyetin önemi anlaşılmaktadır.

Bölgede Mevcut Sığır Varlığının Türlere Göre Dağılımı

	SIĞIR TÜRÜ			
	KÜLTÜR	MELEZ	YERLİ	TOPLAM
TRA1	63.679	437.415	170.513	671.607
TRA2	48.367	347.277	539.002	934.646
TRB2	59.566	143.269	243.232	446.067
BÖLGE	171.612	927.961	952.747	2.052.320
TR	3.723.583	4.406.041	2.594.334	10.723.958

Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK,2009

- TRA1 bölgesinde melez ırk, TRA2 ve TRB2 bölgelerinde yerli ırk ağırlıklıdır.
- Bu iki Düzey 2 bölgesinde (TRA2, TRB2) verimin görece daha düşük olduğu söylenebilir.

İstihdam Edilenlerin Sektörlere Göre Dağılımı, 2010

BÖLGE KODU	Tarım	Hizmet	Sanayi
TR	% 25,2	% 26,2	% 48,6
TRA1	% 56,5	% 7,9	% 35,6
TRA2	% 58,2	% 9,2	% 32,6
TRB2	% 38,3	% 13,5	% 48,2

Kaynak: Hane halkı İşgücü İstatistikleri, TÜİK

- Bölgede büyük bölümünü hayvancılığın yüklendiği tarım istihdamına bakıldığında **% 56,5 TRA1, % 58,2 TRA2 ve %38,3 TRB2** oranları sektörün bölgedeki önemini göstermektedir.

Süt ve Et Üretim Verileri, 2009

	Sağılan hayvan sayısı (baş)	Süt (ton)	Sağılan hayvan başına süt miktarı (kg)	Kesilen Hayvan Sayısı (baş)	Et (ton)	Kesilen hayvan başına karkas et miktarı (kg)
TRA1	254.252	644.334	9,39	37.657	6.527,883	173,4
TRA2	351.072	692.788	7,31	16.845	2.672,418	158,6
TRB2	194.033	386.142	7,37	22.787	4.545,432	199,5
BÖLGE	799.357	1.723.265	7,98	77.289	13.745,733	177,2
TR	4.133.148	11.583.313	10,38	1.502.073	325.286,15	216,6

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK

- Türkiye'de hayvan başına et ve süt üretim miktarları Avrupa ortalamasına göre düşükken, bölge değerleri Türkiye ortalamasına göre düşüktür.
- Bölgede sağılan hayvan sayısı Türkiye toplamının yaklaşık %20'sini oluştururken, elde edilen süt miktarı Türkiye toplamının yaklaşık %14'una tekabül etmektedir.
- Kesilen hayvan başına karkas et miktarı bölgede ortalama 177,2 kg, Türkiye'de ise ortalama 216,6 kg'dır.

Bölgelerin hayvansal ürün değerleri (Bin TL), 2000-2009

YILLAR	TRA1	TRA2	TRB1	TR	BÖLGE/TR (%)
2000	159.052	142.543	186.011	5.152.206	9,46
2001	210.833	183.903	243.155	6.069.068	10,51
2002	290.961	253.857	276.018	9.399.981	8,73
2003	518.753	433.604	407.267	13.443.323	10,11
2004	475.240	516.402	458.253	15.573.596	9,31
2005	473.276	497.534	501.399	16.506.022	8,92
2006	510.372	600.536	598.339	18.897.671	9,04
2007	516.776	602.038	631.503	22.921.524	7,64
2008	588.893	562.073	726.360	23.816.982	7,88
2009	648.498	608.922	739.718	26.610.721	7,51

Kaynak: TÜİK Tarım İstatistiklerinden Derlenmiştir.

- Yıllar içerisinde birim başına elde edilen verim artışına bağlı olarak toplam hayvansal gıda üretimimizde de ilerlemeler olmuştur. Fakat gelinen seviye yeterli görülmemektedir.
- Ülke büyükbaş hayvan varlığının % 20'sini barındıran bölge, hayvansal ürün değerleri söz konusu olduğunda % 8'lik pay almaktadır.

BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIĞA YÖNELİK TEMEL SORUNLAR

Sunum Planı

1- Irk Islahı

2- Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri

3- Hayvan Hastalıkları ile Mücadele

4- Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu

5- Örgütlenmenin Teşviki ve Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi

Sunum Planı

6- Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması

7- Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi

8- Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi

9- Hayvancılık Desteklemeleri

10- Ürün Katma Değerinin Artırılması

1. Irk Islahı

Türkiye ve Bölgede Sığır Türleri ve Dağılımları, 2009

	SIĞIR TÜRÜ				ORAN (%)		
	KÜLTÜR	MELEZ	YERLİ	TOPLAM	KÜLTÜR	MELEZ	YERLİ
TRA1	63.679	437.415	170.513	671.607	9,48	65,13	25,39
TRA2	48.367	347.277	539.002	934.646	5,17	37,16	57,67
TRB1	19.566	143.269	243.232	446.067	13,85	32,12	54,53
BÖLGE	171.612	927.961	952.747	2.052.320	8,36	45,22	46,42
TR	3.723.583	4.406.041	2.594.334	10.723.958	34,72	41,09	24,19

Kaynak: TÜİK Hayvancılık İstatistikleri, 2009

- Kültür ırkı büyükbaş hayvan oranı ülke düzeyinde % 34,72 iken bölgede sadece % 8,36'dır.
- TRA1 hariç diğer iki Düzey 2 bölgesinde yerli hayvan ırkı mevcut hayvan varlığının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. (TRA2 %57,67 – TRB2 %54,53)

1. Irk Islahı

- Irk ıslahının en önemli ayağını oluşturan suni tohumlamanın bölgemizde istenilen seviyede başarılı olamamasının sebepleri şöyle sıralanabilir;
  - Suni tohumlama desteğinin buzağı şartına bağlanması,
  - Suni tohumlama için veterinerlik hizmetlerinin pahalı olması,
  - İstenilen türde kültür ırkı hayvanları tohumlarının temininde güçlüklerle karşılaşılması,
  - Hayvan sahiplerinin yanlış suni tohumlama uygulamalarından ötürü isteksiz olmaları,
  - Serbest veterinerler ve damızlık sığır yetiştiricileri birliklerinin (DSYB) kapasitelerinin kısıtlı olması,
  - Bölgede yaygın olarak sürü hayvancılığının yapılması.

2. Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri

Yem Bitkileri Ekiminin Toplam İşlenen Tarım Alanındaki Kullanım Oranı

BÖLGE ADI	Alan kullanımı: Toplam işlenen tarım alanı (hektar)	Alan kullanımı: Yem bitkileri (hektar)	Oran (%)
Türkiye	21.351.696	1.483.527	6,95
Bölge	2.017.667	515.715	25,56
TR41	581.742	117.697	20,23
TR42	735.758	183.562	24,95
TR82	700.167	214.456	30,63

Kaynak: TÜİK,2009

- Üç Düzey 2 Bölgesinde yem bitkisi ekili alanların tüm tarım alanlarına oranı nispeten yüksek olduğu görülmektedir. (ortalama 25,56)
- Bölgede yem bitkisi dışında ekili tarımın kısıtlı seviyede yapıldığı, iklimin ve coğrafi koşulların yem bitkisi üretimine oldukça elverişli olduğu ve Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı bu ürünlerin ekimine ciddi destekler verdiği göz önüne alındığında oranlar yetersizdir.

2.Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri

- Bölgede yetersiz hayvan beslemesinin nedenleri şu şekilde sıralanabilir;
  - Bölgede mera hayvancılığı yapılmaktadır. (Hayvanlar yazın merada iyi beslenirken, kışın ahırda ölmeyecek düzeyde (saman vb. ile) beslenmektedir.
  - Silaj yapımı bölgede yaygın değildir.
  - Karma yem uygulaması yapılmamaktadır.
  - Hazır yem fiyatları yüksektir.
  - Yetiştirici besleme konusunda yeterli bilinç düzeyine sahip değildir.

3.Hayvan Hastalıkları ile Mücadele

- Ülke genelinde olduğu gibi bölgemizde de şap, brusella, mastitis vb. hayvan hastalıkları sektörün gelişmesini engelleyen önemli faktörler arasındadır.
- Hayvan hastalıkları ile etkin mücadele edilememesinin başlıca sebepleri şunlardır;
  - Hayvanların uygun olmayan ahırlarda, sağlıksız koşullarda barınması,
  - Bölgede hayvan hareketlerinin sıklığı ve göçer hayvancılığın yaygın olması,
  - Hayvanların boğaya çekilmesi,
  - Hastalıklı hayvanların sürüden ayrılmaması, toplu şekilde meraya çıkan sürünün diğer sürülere de hastalık bulaştırması,
  - Sağlık taraması, aşı hizmetleri gibi önleyici uygulamaların yeterli düzeyde yapılmaması,

3.Hayvan Hastalıkları ile Mücadele

- Hayvan sağma ve kesim işlemlerinin sağlıksız koşullarda yapılması,
- Bölge genelinde kayıt dışı hayvan varlığı
- Komşu ülkelerden kaçak hayvan girişinin önlenememesi
- Hayvan sağlığının korunması konusunda yetiştiricilerimizin istenilen bilinç düzeyinde olmaması

4. Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu

- Bölgede hayvan barınaklarının önemli bir kısmı ilkel yapılardır.
- Fenni ahırlar yaygınlık kazanmakla birlikte, bölgede modern ahır yok denecek kadar azdır.
- Barınaklarda temiz hava, gerekli ortam sıcaklığı, hayvan başına gerekli alan gibi şartlar karşılanamamaktadır.
- Yemleme, sağım, gübre temizliği gibi konularda teknolojiden faydalanma yeterli seviyelere ulaşamamıştır.
- Hayvanlar; yaşlarına, gebe, hasta veya buzağı olmalarına göre ayrı yerde tutulmaları gerekirken bir arada tutulmaktadır.
- Yetiştiricilerimiz eski usul barınakları terk etme niyeti göstermemektedir.

5. Örgütlenmenin Teşviki ve Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi

- Bölge genelinde ortak hareket etme ve işbirliği konularında kültürel bir alışkanlık yoktur.
- Bu sebeple bölgede örgütlenmenin ve sivil toplum kuruluşlarının gerekliliği benimsenmemiştir.
- Mevcut Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliklerinin idari ve teknik kapasiteleri, üye sayıları ve verilen hizmet çeşitliliği istenilen düzeyde değildir.
- Bölgede süt ve et üreticileri birlikleri yeni yeni kurulmaya başlanmıştır ve bu birlikler hedeflenen üye sayılarına ve faaliyet düzeyine henüz ulaşamamışlardır.
- Örgütlenme eksikliği nedeniyle ürünlerin satış fiyatının belirlenmesinde üreticinin söz hakkı yoktur. Üretici pazarlama konusunda ciddi sıkıntılar çekmektedir.

6. Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması

- Bölgede hayvansal ürünlerin büyük bir kısmını küçük aile işletmeleri üretmektedir.
- Verimsiz hayvan ırkları, geleneksel bakım ve besleme yöntemleri, mera hayvancılığı düşük et ve süt verimine yol açmaktadır.
- Hayvan başına düşük et ve süt verimi ve yüksek maliyetler çiftçinin kar etmesini engellemektedir.
- Ürettiği ürünlerden kar edemeyen çiftçi hayvan varlığını artırmayı ve işini büyütmeyi düşünmemektedir.
- Bu durum bölgede hayvancılığın gelişememesine ve rekabetçi bir yapıya kavuşamamasına neden olmaktadır.
- Bölgede organik tarım fırsatları araştırılmalıdır.

7. Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi

3 Düzey 2 Bölgesi ve Türkiye'de Sağılan Hayvan Sayısı ve Süt Verimi

	Sağılan hayvan sayısı (baş)	Süt (ton)	Sağılan hayvan sayısı başına düşen süt miktarı (kg)
TRA1	254.252	644.334	9,39
TRA2	351.072	692.788	7,31
TRB2	194.033	386.142	7,37
BÖLGE	799.357	1.723.265	7,98
TR	4.133.148	11.583.313	10,38

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, 2009

- Bölgede sağılan hayvan başına süt miktarı (7,98) Türkiye ortalamasından (10,38) düşüktür.
- Sağılan hayvan başına düşen süt miktarı Avrupa ortalaması, Türkiye ortalamasının iki katından fazladır.

7. Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi

- Bölgede yetersiz besleme nedeniyle kış döneminde süt verimi düşmekte, üretici var olan sütün büyük bir bölümünü kendi kullanımı için saklamakta, bu yüzden firmalar düşük kapasitelerle çalışmaktadır.
- Hane başına düşen sağım hayvanı sayısı düşüktür. Bu durum özellikle verimin düştüğü kış döneminde süt toplama maliyetlerini artırmakta, firmalar bunun yerine atıl kapasiteyle çalışmayı tercih etmektedir.
- Bölgede süt soğuk zinciri sistemleri kullanılmamaktadır. Sağlıksız koşullarda sağılan, saklanan ve taşınan sütün kalitesi azalmaktadır.
- Hem maliyetlerin hem de süt fiyatının istikrarsız olması ve alım fiyatlarının üreticiler tarafından düşük bulunması sağlıklı bir arz talep dengesinin oluşmasını engellemektedir.

8. Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi

3 Düzey 2 Bölgesi ve Türkiye'de Kesilen Hayvan Sayısı ve Et Miktarı

	Kesilen büyükbaş hayvan sayısı (baş)	Kesilen hayvan başına elde edilen karkas et miktarı (kg)
TRA1	37.657	173.4
TRA2	16.845	158.6
TRB2	22.787	199.5
BÖLGE	77.289	177.2
TR	1.506.930	216.6

Kaynak: Hayvancılık İstatistikleri, TÜİK, 2009

- Bölgede kesilen hayvan başına et miktarı (177,2 kg) Türkiye ortalamasından (216,6 kg) düşüktür.

8. Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi

- Yerli hayvan ırklarının et verimleri düşüktür
- Besicilikte de eski usullerle besleme ve küçük ölçekli işletmeler verim düşüklüğünün en önemli nedenlerindendir.
- Kayıt dışılık hem sektör verilerinin sağlıklı tutulmasını engellemekte hem de besiciliğe yönelik uygulanan programların etkinliğini düşürmektedir.
- Hayvan pazarı ve hayvan borsası gibi piyasa düzenleyici kuruluşlar bölgede yaygın değildir ve etkili çalışmamaktadır.
- Bölgede az sayıda var olan modern kesimhaneler yeterli kapasiteye sahip değildir.
- Et ve canlı hayvancılık ithalatı bölge yetiştiricisi için zorlayıcı bir etken oluşturmuştur.

9. Hayvancılık Desteklemeleri

- Devlet destekleri kapsamında geçmiş dönemlerde meydana gelen usulsüzlüklerden ötürü hayvancılık desteklemelerinden faydalanma şartları zorlaştırılmıştır.
- DAP programında desteklerin yararlanıcı yatırımı gerçekleştirdikten sonra serbest bırakılması, sadece sertifikalı kültür ırkı hayvanların desteklenmesi, en az 50 büyükbaşlık yatırım gerekliliği gibi hususlar başvuru oranlarını düşürmektedir.
- Sektöre yönelik kredilerde ise kefil, teminat vb. şartların az sayıda hayvanı bulunan aile işletmeleri için oldukça ağır olduğu gözlenmektedir.
- Bu desteklerden faydalanmak için yeterli imkanlara sahip olmayan fakat işini büyütmek isteyen küçük ve orta ölçekli işletmelerin, modern barınakların yapımını da içerecek şekilde desteklemelerin oluşturulması talebi gözlenmektedir.

10. Ürün Katma Değerinin Arttırılması

Bölgelerin Hayvansal Ürün Değerleri (Bin TL), 2000-2009

YILLAR	TRA1	TRA2	TRB2	TR	BÖLGE/TR (%)
2000	159.052	142.543	186.011	5.153.206	9,46
2001	210.833	183.903	243.155	6.069.068	10,51
2002	290.961	253.857	276.018	9.399.981	8,73
2003	518.753	433.604	407.267	13.443.323	10,11
2004	475.240	516.402	458.253	15.573.596	9,31
2005	473.276	497.534	501.399	16.506.022	8,92
2006	510.372	600.536	598.339	18.897.671	9,04
2007	516.776	602.038	631.503	22.921.524	7,64
2008	588.893	562.073	726.360	23.816.982	7,88
2009	648.498	608.922	739.718	26.610.721	7,51

Kaynak: TÜİK Tarım İstatistiklerinden Derlenmiştir

- Bölgede üretilen hayvansal değerin Türkiye değeri ile oranı (%7,51) bölge canlı hayvan varlığının Türkiye değerine oranı (≈%20) ışığında karşılaştırıldığında katma değerin bölge dışında oluştuğu açıkça görülmektedir.

10. Ürün Katma Değerinin Arttırılması

- Bölgede hayvansal ürünlerden yeterli düzeyde katma değer yaratılamamasının nedenleri şu şekilde sıralanabilir:
  - Bölge dışına genellikle canlı hayvan satışı yapılmaktadır.
  - İşletmelerin et ürünleri, beyaz peynir, kaşar peyniri, ayran, yoğurt gibi hayvancılık ürünlerinin katma değerlerinin arttırılmasını sağlayacak kapasite artımı, AR-GE çalışmaları gibi faaliyetleri istenilen düzeyde değildir.
  - Bölge üniversitelerinde hayvancılık konusunda çalışmalar yapılmasına, gıda ve veteriner laboratuvarları bulunmasına karşın, üretici, işletmeler ve üniversite arasında bilgi akışı ve işbirliği konularında verimli bir paylaşım sağlanamamıştır.
  - Hayvancılığa eğitim ve teknik yönden destek sağlayan kurum, kuruluş, STK ve araştırma enstitülerinin hem kendi aralarında hem de bu kurumların üreticiler ile arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği bulunmaktadır.

Çalıştayın Amacı

-Büyükbaş hayvancılık sektörünün sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması için, orta ve uzun vadede stratejilerini geliştirerek planlamak,

-Çalıştay ile üniversite-sanayi, Bakanlık-sivil toplum kuruluşları temsilcileri ile üreticileri bir araya getirerek, teknoloji-bilgi transferinin ve sektörler arası iletişimin öneminin işlenmesini sağlamak,

-SERKA'nın, bu bağlamda, bölge hayvancılığına katkılarının belirleneceği bir yol haritası tespit etmektir.

METODOLOJİ

Grup 1: Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu,Örgütlenmenin Teşviki ve Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi ve Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması
Moderatör: Prof. Dr. Necmettin ÜNAL

Grup 2: Hayvancılık Desteklemeleri ve Ürün Katma Değerinin Artırılması
Moderatör: Doç. Dr. M. Akif Yörük

Grup 3: Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi
a) Irk Islahı
b) Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri
Moderatör: Prof. Dr. İsmail KAYA

Grup 4: Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi
a) Irk Islahı
b) Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri
Moderatör: Doç. Dr. Muammer TİLKİ

Grup 5: Hayvan Hastalıkları ile Mücadele
Moderatör: Doç. Dr. Ahmet ÜNVER

METODOLOJİ

- **Grup sunuları ve tartışma**
- **Çalıştay raporunun hazırlanması**

TEŞEKKÜRLER...

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇALIŞTAYI

1. ÇALIŞMA GRUBU
HAYVAN BARINAKLARININ MODERNİZASYONU, ÖRGÜTLENMENİN TEŞVİKİ, MEVCUT KURUMLARIN KAPASİTELERİNİN GÜÇLENDİRİLMESİ VE MODERN İŞLETMELERİN YAYGINLAŞTIRILMASI

MODERATÖR: PROF. DR. NECMETTİN ÜNAL

TEMEL SORUNLAR

SORUNLAR

- Barınakların İnşası Açısından Ağır Bir Mevzuat Bulunmakta Olup İşlemler Yavaş Yürümektedir.
- Bürokratik Engeller Söz Konusudur. Bu Engeller Bölgeye Çekilmek İstenen Yatırımları Olumsuz Yönde Etkilemektedir.
- Barınak İnşası Konusunda Bölgemizde Yaşanan Sıkıntılardan Birisi İnşaat Maliyetinin Yüksek Olmasıdır
- Barınak İçi İklimsel Koşullar Diğer Önemli Bir Sorundur. Özellikle "Havalandırma" İle İlgili Sorunların Çözülmesi Gerekir
- Hayvanlar İçin Tamamen Kapalı Barınaklar Tehlike Oluşturmaktadır

SORUNLAR

- Barınaklardan Kaynaklanan Buzağı Ölümlerinin Yüksek Olduğu Görülmektedir
- Çiftçilerimizin Modern Barınaklar Yap(a)mamasındaki Önemli Etkenlerden Birisi Büyük Ölçekli İşletme Sayısının Çok Az Olması, Çoğunluğunun Küçük Ölçekli Üretim Yapmasıdır.
- Modern Barınaklara Harcama Yapılmamasının Diğer Bir Nedeni, Üretilen Ürünlerin Pazara Ulaştırılmasında Yaşanan Sıkıntılardır.
- Markalaşma Olmaması Pazar Payının Azalmasına Ve Üretimin Sürekliliğine Etki Etmektedir. Bölgesel Üretim Kapasitesinin De Düşük Olması Ve Üretimde Sürekliliğin Sağlanamaması Sıkıntılar Doğurmaktadır.

SORUNLAR

- Hayvan Pazarlarındaki Barınakların Koşulları İyi Durumda Değildir
- Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinin Sağlanan Desteklerden Çok Düşük Oranda Pay Almalarının Temel Sebebi, Örgütlü Yapının Olmaması, Birlikte Hareket Edememektir
- Yetiştiricilerin Kredi Ve Teşviklere Ulaşma Konusunda Ve Finansal Konularda Sıkıntıları Bulunmaktadır
- Birliklerin Finansal Durumları İle İlgili Sorunları Bulunmaktadır

SORUNLAR

- Hayvancılıkla İlgili, Kooperatifler Ve Birliklerin Etkinliğinin Arttırılması Konusunda Mevzuat İle İlgili Sıkıntılar Yaşanmaktadır.
- Söz Konusu Örgütlerin Yetkilerini Uygulamada Gerekli Olan Yeterli Teknik Personel Bulun(a)mamaktadır. Varolan Teknik Personelin De Özlük Haklarıyla İlgili Sıkıntılar Vardır
- Desteklerden Yararlanılabilmesi İçin Tarım İl Müdürlükleri Hayvanların Kayıt Altına Alınması Konusunda Yetişmiş Personel Sayısı Ve Kalitesi Kısıtlarından Dolayı Yetersiz Kalmaktadır

SORUNLAR

- Bölgenin Koşulları Organik Besi Sığırcılığının Yapılmasına Uygunluk Göstermektedir.
- Ancak, Organik Hayvancılık Ve Tarım Zorlu Bir Süreçtir Ve Verim Düşüklüğü De Olacaktır.
- Dolayısıyla Daha Yüksek Fiyata Mal olacak Ürünlerin Pazarlama Sıkıntısı Yaşanacaktır

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

ÇÖZÜMLER

- Bölgenin Hayvansal Potansiyelinin Ve Hedefinin Belirlenerek Barınak Tasarımlarının Ona Göre Yapılması Gerekmektedir.
- Barınaklarla İlgili Mevzuatın Günümüz Koşullarına Ve Teknolojisine Uygun Hale Getirilmesi Gerekmektedir.
- Model İşletmelerin Kurulması Gerekmekte Olup, Yatırımcı Ve Yetiştirici Görerek Başarısına İkna Olduğu Yeni Teknikleri Uygulama Eğilimindedir.
- Yetiştiricilerin Teknik Eğitim Düzeylerinin Arttırılması Gerekmektedir.

ÇÖZÜMLER

- Bölgemiz İçin Yarı Açık Barınakların Önerilmesi Ve Teşvik Edilmesi Gerekmektedir.
- Barınak İçi Düzenlemeler Yapılmalıdır, Barınakların Hayvanların Bakım Ve Beslenmesini Kolaylaştıracak Şekilde Tasarlanması Gerekmektedir.
- Barınakların Tasarımı Yapılırken Hayvan Davranışları, Refahı Ve Hiyerarşik Düzenleri De Dikkate Alınmalıdır. Barınaklarda Bir Doğumhane Bölümünün Olması Temizliğin Ve İlk Bakımın Ve Beslemenin Hijyenik Ortamda Yapılması Açısından Önemlidir.

ÇÖZÜMLER

- Bölgemizde Bağlamalı Sistem Kullanan Barınaklar Vardır. Günümüz Bilim Dünyasında Ahırlarda Hayvanların Bağlanmasından Daha Çok Serbest Hareket Edebilecekleri Bir Düzen Önerilmektedir.
- Buzağı Ölümlerinin Azaltılması İçin Buzağıların Dışarıda Ayrı Kulübelerde Yetiştirilmesi Önerilmektedir.
- Bölgedeki Hayvan Pazarlarının Fiziksel Koşullarının İyileştirilmesi Gerekmektedir.
- Verilecek Destekler Örgütlenmeyi De Teşvik Edecek Şekilde Olmalıdır.

ÇÖZÜMLER

- Verilen Finans Kaynağının Amacına Uygun Kullanılmasının Sağlanması Gerekmektedir.
- Hayvancılıktan Kazanılan Paranın Ne Kadarının Hayvancılığa Geri Döndüğünün Ve Ne Kadarının Farklı Alanlara Aktarıldığının Sebepleri İle Birlikte Belirlenmesi Gerekmektedir
- Bölge Bazında Desteklenecek Alanlar Ve Konuları Belirlenmeli Ve Her Bölgeye Aynı Koşullarda Destek Verilmemelidir.
- Üretici Birliklerinin Nihai Ürünü Pazarlamasına Yönelik Çalışma Yapmaları Gerekmektedir.
- Üreticilerin Örgütlenme, Yeniliklere Uyum, Girişimcilik, Teknik Becerileri Arttırma Konularında Eğitilmeleri Gerekmektedir.

ÇÖZÜMLER

- Akademik Ortamda Üretilen Bilgiler İle Veteriner Hekimleri Ve Ziraat Mühendislerinin Bilgilerinin Yetiştiriciye Yansıyacak Şekilde Kullanılması Gerekmektedir.
- Bölgedeki Tarım Ve Hayvancılık Gibi Stratejik Önemdeki Sektörlere Özel Desteklerin Verilmesi; Yetiştiricinin Rekabet Edebilecek Seviyeye Gelmesi İçin Gereklidir. Bölge İçin Korumacı Bir Yaklaşımın Sergilenmesi Gerekmektedir.
- Birliklerin; Etkinliklerinin Arttırılması İçin Kalkınma Ajansları, Tarım İl Müdürlükleri Ve Üniversiteler Tarafından Bilgi, Teknik Ve Mali Açıdan Desteklenmesi Önerilmektedir.

ÇÖZÜMLER

- Ticari Hayvancılık İşletmelerinin Minimum Ölçülerinin Belirlenmesi Ve Desteklerin Buna Göre Tasarlanması Gerekmektedir
- Kalkınma Ajansları, Üniversiteler Ve Üretici Birliklerinin Kendi Aralarında Ve Üreticilerle Sürekli İlişki Halinde Olmaları, Kendilerini Tanıtmaları Ve Yerinde Ziyaretler Gerçekleştirmeleri Gerekli Olup, İyi Uygulamaları Çiftçiye Göstermeleri, Anlatmaları, Kendilerine Güven Duygularının Sağlanması Önemlidir.

ÇÖZÜMLER

- İyi Bir Organizasyon Yapılabilirse, Organik Üretilen Etler Daha Yüksek Fiyatlarla Pazarlanabilir.
- Örgütlenmede ı İlin Bir Bütün Olarak Ele Alınması Gereklidir.
- Birlik Ve Kooperatifler Aracılığıyla Yetiştiricilerin Hayvansal Ürünlerini İşleyerek Satma İmkanlarının Sağlanması Gereklidir.

TEŞEKKÜRLER...

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇALIŞTAYI

2. ÇALIŞMA GRUBU
HAYVANCILIK DESTEKLEMELERİ VE
ÜRÜN KATMA DEĞERİNİN ARTIRILMASI
MODERATÖR: DOÇ. DR. M. AKİF YÖRÜK

SERKA KALKINMA AJANSI DEVELOPMENT AGENCY

DAKA

Sunum Planı

- Büyükbaş Hayvancılığın Temel Sorunları
  - Ulusal Ölçekte
  - Bölgesel Ölçekte (Tra1, Tra2, Trb2)
- Büyükbaş Hayvancılığın Sorunlarının Çözümü İçin Geliştirilen Öneriler
- Ajanslara Düşen Görevler

ULUSAL ÖLÇEKTE TEMEL SORUNLAR

- ✓ Ulusal Ve Bölgesel Ölçekte Geliştirilen Politika Ve Stratejilerin Uyumsuzluğu/Yetersizliği
- ✓ Farklı Kurumlar Tarafından Verilen Teşvik Ve Desteklerin Mükerrerlik Arz Etmesi
- ✓ Ulusal Hayvancılık Politikasındaki İstikrarsızlık
- ✓ Tarım Bakanlığı Hayvancılık Politikalarının Süreklilik Arz Etmemesi
- ✓ Teşviklere Ulaşmada Karşılaşılan Bürokratik Engeller
- ✓ Hayvancılığa Özel Teşvik Mekanizmalarının Yerel İhtiyaçları Gözetmemesi

ULUSAL ÖLÇEKTE TEMEL SORUNLAR

- ✓ Teşvik Ve Destek Mekanizmalarının Farklı Hedef Gruplarının İhtiyaç Ve Önceliklerine Cevap Verecek Şekilde Düzenlenmemesi
- ✓ Sektördeki Örgütlenme Sorunları Ve Örgütlenmeye İlişkin Mevzuatın Yetersizliği (Kooperatifler, Birlikler Vb.)
- ✓ Et Ve Hayvan İthalatının Büyükbaş Hayvan Üreticilerini Olumsuz Etkilemesi

BÖLGESEL ÖLÇEKTE TEMEL SORUNLAR

- ✓ Bölgenin Yapısal Dezavantajları (İklim, Ulaşım, Göç Vb)
- ✓ Bölgedeki Hayvancılık-çiftçilik Kültürünün Güncel Üretim Ve Tüketim Faaliyetlerine Cevap Verememesi
- ✓ Bölgenin, Büyük Yatırımcıları Cezbedecek Altyapı Ve Teşvik Mekanizmalarına Sahip Olmaması (Kdv, Arazi, Faiz Vb)
- ✓ Çiftçi Ve Köylülerin Tarım Ve Hayvancılık Faaliyetleri Konusunda Bilgi Sahibi Olmaması

BÖLGESEL ÖLÇEKTE TEMEL SORUNLAR

- ✓ Yerel Üreticilerin Ve Çiftçilerin Örgütlenmemesi
- ✓ Teşvik Ve Mali Desteklerden Faydalanma Sürecinde Potansiyel Başvuru Sahiplerinin Bilgi Ve Eğitim Eksikliği Nedeni İle Danışmanlık Firmalarının Haksız Kazanç Sağlaması
- ✓ Yüksek Kapasiteye Sahip İşletmelerin Profesyonel İdari Yapıya Sahip Olmaması
- ✓ Modern İşletmede Çalışacak Ara Eleman Eksikliği

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1. Mevzuatın (Kalkınma Ajansları, Tarım Bakanlığı Vb.) Güncel Sektörel İhtiyaç Ve Önceliklere Göre Yeniden Düzenlenmesi
2. Merkezi Ve Yerel Kurum Ve Kuruluşlar Arasında Koordinasyon Ve İletişim Sağlanması (Toplantılar, Çalıştaylar, Raporlamalar Vb Araçlar)
3. Teşvik Ve Desteklerde Bölge Ve Hedef Grup Profiline Uygun Araçların Kullanılması (Doğrudan Destek, Teknik Destek, Faiz Desteği Vb.)
4. Örgütlenmenin Teşviki Ve Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

5. Et Ve Hayvan İthalatının Yasaklanması Veya Sınırlama Getirilmesi, Bunun Yerine Gebe Düvelerin İthal Edilmesi
6. Teşviklerin, Desteklerin Ve Kredilerin Hedef Grupların Öncelik Ve İhtiyaçlarına Göre Belirlenmesi (Örneğin Çiftçi, Köylü, Sanayi Tip İşletme, Mandıra, Yem Üreticisi Vb.)
7. Organik Tarım Ve Hayvancılık Potansiyelinin Değerlendirecek Destekleri Sağlamak
8. Bölgenin Yüksek Rakımının Ürün Kalitesi Üzerindeki Olumlu Etkisinin Ön Plana Çıkarılması

AJANSLARA DÜŞEN GÖREVLER

- Alan Çalışmalarına Önem Vermek Ve İşletme-çiftçi-köylü İle Yakın Temas Halinde Çalışmak,
- Mali Destek Mekanizmalarını Ve Başvuru Süreçlerini Kolaylaştırmak,
- Teknik Ve Mali Değerlendirme Kriterlerini Sektörün Özelliklerini Ölçecek Şekilde Güncellemek
- Teknik Destek, Bilgilendirme Ve Eğitim Toplantıları Aracılığı İle Yerel Aktörlerin Proje Geliştirme Ve Yürütme Kapasitelerini Geliştirmek, Güçlendirmek,
- Bölgesel Politikaların Geliştirilebilmesi Ve İstikrarının Sağlanabilmesi İçin Merkezi Kurum Ve Kuruluşlarla Sürekli İletişim Halinde Bulunmak Ve Bölgeye Spesifik Bilgileri Aktarmak,
- Gerekli Mevzuat Değişikliklerini Önermek

AJANSLARA DÜŞEN GÖREVLER

- Bölgede Hayvancılık Sektöründe Uzmanlaşmayı Ve Markalaşmayı Teşvik Etmek
- Bölgenin İhtiyaçlarına Yönelik Olarak Hayvancılık Ve Tarım Ortak Üretim Alanlarında Küçük Ölçekli Altyapı Çalışmalarını Desteklemek,
- Üreticilerin Hayvancılık Ve Tarım Faaliyetleri Yönünden Bilgi Ve Farkındalık Eksikliğini Gidermeye Yönelik Sürekli Eğitim Faaliyetleri Gerçekleştirmek, Organize Etmek
- Büyükbaş Hayvancılık Programlarında Satın Alımları Yönetmek (Örneğin Büyükbaş Hayvan Satın Alımlarını Toplu Halde Ajans Tarafından Satın Alınması)

AJANSLARA DÜŞEN GÖREVLER

- Sözleşmeli Yem Üretimi, Büyükbaş Hayvancılık Faaliyeti Ve Ürün İşlemesi Yapan İşletmelerin Entegre Projeler Halinde Desteklenebilecekleri Programlar Oluşturmak
- Mera Islah Programlarının Geliştirilmesine Destek Vermek
- Ajanslar Tarafından Hayvancılık Desteklemesi Yapılacak Alanların, Öncelikli Bölgelerin Belirlenmesi Ve Desteklerin Buna Göre Düzenlenmesi

AJANSLARA DÜŞEN GÖREVLER

- Ziraat Mühendisleri Ve Veterinerler İçin Girişimcilik, Çiftçilik Destekleri Açılması Ve Uygun Koşullarda Kredi Ve Hibe Sağlanması
- Çiftçilerin Başvurularını Kolaylaştırmak İçin Tip Ahır Projelerinin Ajanslar Tarafından Çizdirilmesi Ve Dağıtılması
- Silajlık Yem Bitkisi Ekimi Ve Silaj Yapımı İle Yem Depolamasının Teşvik Edilmesi
- Büyükbaş Hayvan Desteklerinin İşletmede En Az 25 – Büyükbaş Hayvan Olacak Şekilde Verilmesi,

AJANSLARA DÜŞEN GÖREVLER
Verilecek Desteklerin En Az 5 Yıllık Bir Plan - Program Dahilinde Planlanarak Verilmesi
Mali Desteklerin, Alır Modernizasyonundan Ziyade Sıfırdan Tesis Kurulacak Şekilde Önceliklendirilmesi
Markalaşma Konusunda Ajansın Yol Gösterici Olacağı Destekler Sağlanmalı
Organik Tarım Ve Hayvancılık Destekleme Kapsamına Alınması
Ajanslar Desteklerde Örgütlenmeyi Teşvik Edici Pozitif Ayrımcılıkta Bulunmalı

TEŞEKKÜRLER

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇALIŞTAYI

3. ÇALIŞMA GRUBU
SÜT HAYVANCILIĞININ GELİŞTİRİLMESİ
MODERATÖR: PROF. DR. İSMAİL KAYA

SERKA

DAKA

ANA BAŞLIKLAR

1. Bölgede Irkların Mevcut Durumu Ve Irk Islahı,
2. Yem Kaynakları Ve Besleme Şekilleri,
3. Barınma Koşulları,
4. Üretim Ve Pazarlama,
5. Hayvancılık Politikaları.

1. BÖLGEDE SIĞIR IRKLARININ MEVCUT DURUMU VE IRK ISLAHI

- **Montofon,**
- **Simental,**
- **Melez,**
- **Yerli,**
- **Holstein,**

Kültür Irkı Sığırlar, Bölgeye Adapte Olmuş, 15-25 Kg Süt Verebilecek Potansiyele Ulaşmıştır.

Holstein Irkı Yörede Denenmiş, Halk Elinde Başarılı Sonuçlar Alınamamış Ancak, İşletmelerde Nispeten Başarılı Sonuçlar Alınmıştır.

Kırsal Alanda, Yerli Irkların Da Verimlilik Açısından Karlı Olabildiği İfade Edilmektedir.

2. YEM KAYNAKLARI VE BESLEME ŞEKİLLERİ

Kaba Yem Kaynakları Ve Kullanımı

Çayır-mera

- Bazı İller İçin Meralar Önemli Potansiyel: Ucuz Yem, Güneş, Hareket,
- Mera Islah Çalışmaları Yetersiz: Gübreleme, Sulama,
- Otlatmada Yanlış Uygulamalar: Erken, Yoğun Otlatma,
- Meraya Gidiş Gelişte Uzun Mesafeler Yürünmesi, Süt Kaybı,
- Hastalıkların Bulaşma Riski.

YEM BİTKİLERİ, SİLAJ,KURU OT VE TAHIL SAMANI

Yonca
Korunga
Fiğ (Macar)
Silajlık Mısır
Saman
Kuru Ot

Entansif İşletmelerde Nispeten Üretilmekte, Yeşil Kaba Yem, Silaj Ve Kuru Ot Olarak Kullanılmakta, Kırsalda Daha Çok Kuru Ot, Saman Kullanılmakta.

Kaba Yem Üretim Veya Tedarik Maliyeti Yüksek.

Kırsalda Kaba Yem Kullanım Bilinci Düşük, İşletmelerde Yeterli Bilgi Var.

KONSANTRE YEM KAYNAKLARI VE KULLANIMI

Tane Yemler
Arpa
Yulaf
Fiğ
Üretilmekte Ve Kullanılmaktadır.

Fabrika Yemi
Daha Çok Tek Kesif Yem Olarak, Kimi İşletmelerde Mevcut Tane Yemlerle Kullanılmakta
Kalite Sorunu Var.
Kullanımda Bilgi Yetersizliği Var.

Besleme Şekilleri

1. **Geleneksel Yöntem;**
- Çayır, Mera Hayvancılığı,
- Düşük Kaliteli Kaba Yem,
- Kalitesiz Kesif Yem Kullanımı,

Süt Üretiminde Azalma, Döl Tutmada Problem Ve Hastalıklara Duyarlı

2. **Bilimsel Besleme Yöntemleri;**
- Buzağı, Düve, Laktasyonun Değişik Dönemlerinde Uygun Besleme,
- Rasyon (Yem) Formülasyonlarının Uygulanmayışı.

Üretimde Artış

3. Barınma Koşulları

Geleneksel (Köylü Şartlarında),
Birim Alanı Yetersiz,
Havalandırma, Işık, Yetersiz,
Temizlik Yetersiz,
Farklı Yaş Ve Tür Aynı Ortamda,
Sağlıksız Ahırlar,
Süt Verim Ve Hijyenini Olumsuz Etkiliyor.

- **Modern İşletme, (Entansif Şartlar).**

Açık Ve Kapalı Sistem,
Geniş Hareket Alanı,
Kış Aylarında Suyun Donma Riski Var.

4. ÜRETİM VE PAZARLAMA

Düşük Süt Üretimi,
Bazı İşletmeler Süt Bulamıyor, Bazıları Da Zararına Süt Satmak Zorunda Kalıyor.
Sütün Ucuz Satılması,
Yem Maliyetlerini Yüksek Olması
Süt Toplama, Soğuk Zincir Ve Kalitenin Sorunu,
Süt İşleme Tesisleri
Kars'ta Çok Sayıda Mandıra Var, Diğer İllerde Yetersiz, Süt Ve Süt Ürünleri İşleme Fabrikaları
Marka Ve Patent Gerekliliği,
Süt Tüketiminin Teşviki
Süt Satış Kooperatifleri Kurulması Vs

5. HAYVANCILIK POLİTİKALARI

- Milli Hayvancılık Politikasının Oluşturulması,
- Desteklerin Daha Etkin Ve Kolay Kullandırılması,
- Bölgeler Arası İşbirliğinin Güçlendirilmesi,
- Doğu Anadolu Bölgesinde Devletin Alıcı Olarak Pazara Müdahale Etmesi.

TEŞEKKÜRLER

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK ÇALIŞTAYI

4. ÇALIŞMA GRUBU
BESİ HAYVANCILIĞININ GELİŞTİRİLMESİ
MODERATÖR: DOÇ. DR. MUAMMER TİLKİ

SARIKAMIŞ-KARS
12-14 MAYIS 2011

DAKA DOĞU ANADOLU KALKINMA AJANSI
SERKA SERHAT KALKINMA AJANSI DEVELOPMENT AGENCY
KUDAKA

SORUNLAR

- **KÜLTÜR IRKLARININ BÖLGEDE YETİŞTİRİLMESİNİN ZOR OLMASI**
- *Meraların Merkezlere Uzak Olması*
- *Yerli Sığır Irklarının Ve Melezlerin Bağışıklık Sisteminin Ve Hastalıklara Dirençlerinin Bölge Koşullarına Uygun Olarak Gelişmiş Olması*
- *Üreticilerin Kültür Irklarını Da Yerli Irklar Gibi Yetiştirmeleri*

SORUNLAR

- **DAP KAPSAMINDA DESTEK YARARLANICILARI İÇİN ÖNGÖRÜLEN HAYVAN SAYISIN (EN AZ 50 ADET) YÜKSEK OLMASI**
- *Küçük Üreticilerin Desteklerden Faydalanamaması*
- *Küçük Ölçekli İşletmelerin Büyük İşletmelerle Rekabet Edebilirliğinin Azalması*
- *Küçük İşletmelerin Destek Sistemine Güvenin Azalması*

SORUNLAR

- **SUNİ TOHUMLAMA VE DESTEKLER KONUSUNDA ÜRETİCİLERİN YETERİNCE BİLGİLENDİRİLMEMESİ**
- *Üreticilerin Suni Tohumlama Desteğinden Yararlanmaması*
- *Üretimi Doğal Yollarla Gerçekleştirdikleri İçin Damızlık Boğa Bakım Maliyetlerin İlave Yük Olması*
- *Destekler Konusunda Yetiştiricilerin Yeterli Bilgilere Sahip Olmaması*

SORUNLAR

- **ET VE SÜT FİYATLARINDA İSTİKRAR OLMAMASI**
- *Belirgin Bir Politikanın Olmaması*
- *Üreticilerin, Risk Sebebiyle Yatırım Yapmaktan Korkması*
- *Et Son Tüketici Fiyatının Yüksek Olmasına Rağmen, Üreticilerin Düşük Kar Etmeleri*
- *Devletin Maliyetler Ve Satış Fiyatları İçin Belirleyici Bir Rol Oynamaması*
- *Fiyatların Belirlenmesinde Spekülasyona Açık Bir Durum Olması*

SORUNLAR

- **DEVLET DESTEKLERİNİN ETKİN VE AMACA UYGUN KULLANDIRILAMAMASI**
- *Bürokrasinin Yoğunluğu*
- *Proje Hazırlamanın Zor Olması*
- *Proje Başvurularında Konusunda Uzman Kişilerden/Yapılardan Danışmanlık Hizmeti Alınmaması*
- *Kamu Bankalarının Kredi Şartlarının Uygun Olmaması*
- *Devletin Yatırımcıyı Teşvik Edici Çözümler Geliştirmemesi*
- *Desteklerden Faydalanmak İçin Gerekli Koşulların Zorluğu*

SORUNLAR

- **AHIR/AĞIL İNŞAATI PROJELENDİRME KONUSUNDA YETERSİZ KALINMASI**
- *Bölgede Deneyimli Yetişkin İş Gücü Eksikliği*
- *Projelerin Sadece İnşaat Mühendisleri Tarafından Yapılması, Üretim Koşullarının İyi Düşünülmeden Teknik Tasarım Yapılması*
- *Hazır Projelerin Kullanılması, Teknik Yardım Alınmaması*

SORUNLAR

- **YEM MALİYETLERİNİN YÜKSEK OLMASI VE UYGUN YEMLEME TEKNİKLERİNİN KULLANILMAMASI**
- *Bölgeye Uygun Alternatif Bitkiler Kullanılarak Çeşitlendirmeye Gidilmemesi*
- *Yemle Beslenme Döneminin Mevsim Koşulları Nedeniyle Uzun Olması*
- *Yem Sanayinin Yeterince Gelişmemiş Olması*
- *Uygun Yemleme Teknikleri Yerine Geleneksel Yöntemlerin Kullanılması*

SORUNLAR

- **YEM BİTKİSİ POTANSİYELİNDEN YARARLANILMAMASI**
- *Yem Bitkilerin, Nem, Boy, Protein Oranı Gibi Teknik Özelliklerinin Üretici Tarafından Bilinmemesi*
- *Hayvan Irkı Ve Yaşı, Dikkate Alınmadan Geleneksel Yöntemlerle Beslenen Hayvanlardan Beklenen Verimin Alınamaması*
- *Hayvanların Tek Tip Yem İle Beslenmesi, Yem Karışımlarından Faydalanılmaması*

SORUNLAR

- **KONUYLA İLGİLİ STK'LARIN (ODALAR, BİRLİKLER) ETKİN BİR ROL OYNAMAMASI**
- *Stk'ları Yöneten Kişilerin Konusuna Hakim Kişiler Olmaması*
- *Stk'ların Denetiminin Yeterli Seviyede Yapılmaması Ve İstismarın Önüne Geçilememesi*
- *Aynı Alanda Faaliyet Gösteren Stk'ların Aynı Çatı Altında Faaliyet Göstermemesi, Bu Konuda Çok Başlılığın Olması*
- *Stk'ların, Üretici Desteklerinden Aldığı Payın Yüksek Olması*

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- *Bilinçli Besi Yapma Konusunda Eğitim Çalışmalarının Yapılması*
- *Hayvancılıkla İlgili Kurumlarla İşbirliği (Tarım İl Ve İlçe Müdürlüğü, Üniversiteler, Stk...)*
- *Kredi Ve Destekler Konusunda Bürokrasinin Azaltılması*
- *Elde Edilen Ürünlerin Pazarlama Olanaklarının Artırılması*
- *Et Ve Süt Fiyatlarında Taban Fiyat Destekleme Uygulamalarının Yapılması*

ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- *Örnek Tip Ahır Projelerinin Hazırlanması*
- *Bölge İçin Uygun Irk Ve Yaşta Besi Hayvanının Temini*
- *Meraların Etkin Bir Şekilde Kullanımının Sağlanması*
- *Aynı Alanda Faaliyet Gösteren Stk'ların Aynı Çatı Altında Toplanması Ve Stk'ların Daha Etkin Bir Şekilde Çalışması*

5. ÇALIŞMA GRUBU
HAYVAN HASTALIKLARI İLE MÜCADELE
MODERATÖR: DOÇ. DR. AHMET ÜNVER

SARIKAMIŞ-KARS
12-14 MAYIS 2011

SERKA

DAKA

BÖLGEDE KARŞILAŞILAN MEVCUT HASTALIKLAR

- Şap,
- Brusselloz Ve Diğer Yavru Atma(abort) Etkenleri,
- Şarbon,
- Mastitis (Meme Yangısı),
- Leptospiroz,
- Tüberküloz,
- Solunum Sistemi Hastalıkları,
- İshaller,
- Yeni Doğan Hastalıkları,
- Sığır Vebası,
- PPR (Küçük Ruminant Vebası),
- Zoonoz (İnsana Geçen Hastalıklar) Ve
- Kuduz

ŞAP

- Şap, Sınırı Aşan, Mücadelesi Zor Bir Hastalıktır. Özellikle Kontrolsüz Hayvan Hareketleri Ve Meralarda Barınan Bakteriler Şap Hastalığının Bulaşmasına Neden Olmaktadır.
- Serotip Belirleme (A Tipi, O Tipi) Konusunda Uluslararası Detaylı Çalışmalar Yapılmalıdır. Tetravalan Aşılarının Daha Etkin Olduğu Düşünülmektedir.

ŞAP

- Hayvan Pazarları Hastalıkların Önemli Yayılma Merkezleri Rolündedir. Hayvan Satışlarının Yetiştirici Birlikleri Veya Kooperatifler Eliyle Kontrollü Ve Düzenli Olarak Yapılması Sağlanmalıdır.
- Numuneler Uygun Olmayan Şartlarda Gönderilmektedir.
- Mücadele Uygulamaları Bölgesel Bazda Ortak Hareket Edilerek Yapılmalıdır. Hastalık Hızlı Yayıldığı İçin Hastalık Çıkışında Ortak Kararlar Alınmalıdır.

BRUSELLOZ

- Aşılama Sonucunda Serolojik Testler Yanlış Sonuçlar Doğurabilmekte Ve Yapılacak Olan Bu Testler Sonucunda Ortaya Çıkacak Sonuçlarla Uyumlu Aşılar (Ör; Aglütinojen Olmayan Aşılar) Uygulanmalıdır.
- Göz Damlası Şeklinde Aşılar Geliştirilme Aşamasındadır. Uygulaması Kolay Olduğu İçin Mücadelede Kolaylık Sağlayabilir. Ayrıca Daha Detaylı Aşı Geliştirme Uygulamalarına Devam Edilmelidir.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Barınaklarda Hijyen Uygulamaları Geliştirilmelidir.
- Hayvansal Ürünlerin Kaliteli, Yüksek Ticari Değerle Ve Markalaşarak Tüketime Sunulabilmesi İçin Gerekli Kümelenme Projeleri Hayata Geçirilmelidir.
- Hayvan Pazarları Hastalıkların Önemli Yayılma Merkezleri Rolündedir. Hayvan Satışlarının Yetiştirici Birlikleri Veya Kooperatifler Eliyle Kontrollü Ve Düzenli Olarak Yapılması Sağlanmalıdır.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Hastalıklardan Ari Sürüler Oluşturmada Ve Kooperatif Bünyesinde Hayvan Alımlarında Gerekli Görülen Bölgelerde Önemli Hastalıklar Yönünden Teşhis Analizleri Yapılmalıdır. Hayvanlar Bölgede Önemli Hastalıklar İçin Yapılan Aşıların Yanı Sıra BRSV, PI, BVDV, IBR-IPV Ve Leptospira Yönüyle De Aşılanmalıdır. Hayvanlar Test Edilmiş Ve Aşılanmış Olarak Kooperatifler Tarafından Yetiştiricilere Teslim Edilmelidir.
- Veteriner Hekimlerin Özlük Hakları Düzenlenmelidir. Hekimlik Ve Hastalık Mücadelesi Dışında Başka Yüklerle Yoğun Çalışmak Yerine Destek Personel(teknisyen Ve Tekniker) Sayısı Arttırılmalıdır.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Veteriner Teşkilatının Önemli Bir Zamanını Alan Küpeleme Faaliyeti Özel Sektöre Devredilerek Teşkilatın Zaman Ve Enerjisi Mücadeleye Odaklanmalıdır.
- Aşılama Programları Hayvanların Doğum Ve Meraya/Yaylaya Çıkış Dönemlerine Göre Yeniden Düzenlenmelidir.
- Hayvan Karantina Uygulamaları Gibi Otlak Ve Mera Karantina Uygulamaları Da Yapılmalıdır Ve Odaklardan Biçilen Otların Nakliyesi Kontrollü Olmalıdır.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Hastalıklardan Ölen Hayvanların İmhası İçin Etkin Bir Şekilde Çalışan Özel Bir Ekip Oluşturulmalıdır. Bu Konuda Sistematik Şekilde İşleyen Bir Düzen Olmalıdır.
- Hastalıklarla İlgili Acil Eylem Planları Oluşturulmalı Ve Görevlilerin Çalışma Esasları Ve Önceliklerinin Belirlenmesi Gerekmektedir. Acil Eylem Planının Yürürlüğe Girmesinde Gereken Ödeneğin Destek Sağlayıcısı Da Uygulamaya Konulmalıdır.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Bölgede Yoğun Şekilde Karşılaşılan Hastalıklar, Sağlık Açısından Önemli Tehditler Oluşturmaktadır.
- Sürü Sağlığı Konusunda Çeşitli Çalışmalar Ve Uygulamalar Eksiktir.
- Buzağı Sağlığı İçin Annenin Aşılanması Gerçekleştirilmelidir.
- Antraks, Aşılaması Odaklarla Sınırlı Olmayıp Geniş Alanlarda Uygulanmalıdır.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Neospora Gibi Paraziter Hastalıklar Bölgede Önemli Bir Sorundur Ve Bunların Ara Konakçısı Olan Hayvanlar (Kedi-köpek) Kontrol Altına Alınmalıdır.
- Sürü Sağlığı Yeterli Düzeyde Gözetilmemekte, Popülasyonda Aşılı-aşısız Hayvanlar Bir Arada Bulundurulmakta Ve Bu Durum Da Bulaşıcı Hastalıkların Yayılmasına Neden Olmaktadır.
- Model İşletmeler, Yetiştiricilik, Hastalıklardan Ari Sürüler Ve Hastalıkla Mücadele Açılarından Oluşturulmalı Ve Bunların Hayvan Yetiştiricilerine Örnek Olması Sağlanmalıdır.

GENEL SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

- Veteriner Hekim, İşletmelerde Sadece Hastalık Çıktığında Müdahale Eden Konumunda Değil, Daha Çok Koruyucu Hekimlikte Danışman Olarak Görev Yapan Kişi Konumunda Olmalıdır.
- Eğitim Bilinci, Etkin Bir Şekilde Ve Hedef Kitleler Belirlenerek Uygulanmalıdır.
- Sosyolojik Olarak Hayvan Yetiştiricileri Yapılan İşin Ekonomik Bir Faaliyet Olduğu Bilinci Yönünde Eğitilmelidir.
- Hayvan Küpeleme İşlemi İle Diğer Aşı Uygulamaları Eş Zamanlı Olacak Şekilde Yapılmalıdır.

EKLER - 3

Çalıştay Grupları Çalışmaları

Ses Kayıt Dökümleri

0415
0415

GRUP 1: Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu, Örgütlenmenin Teşviki, Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Ve Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması

Tablo 1: Grup Katılımcı Listesi

Grup 1: Hayvan Barınaklarının Modernizasyonu, Örgütlenmenin Teşviki, Mevcut Kurumların Kapasitelerinin Güçlendirilmesi Ve Modern İşletmelerin Yaygınlaştırılması		
Moderatör	Prof. Dr. Necmettin Ünal	Ankara Üniversitesi
Katılımcılar	Kurum	İl
Ercan Özer	Ziraat Odası	Ardahan
Fatih Üstündağ	Tan Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan
Hakan Yılmaz	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Ardahan
Halil Ekiz	Tarım İl Müdürlüğü	Kars
Hüseyin Balkaya	Marmara Grubu Stratejik Ve Sosyal Araştırmalar Vakfı	İstanbul
İsa Yılmaz	Iğdır Üniversitesi	Iğdır
Mehmet Emin Çakay	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van
Mesut Araboğa	Tarım İl Müdürlüğü	Bitlis
Nurettin Güren	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Iğdır
Salih Özmen	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Muş
Seyvan Yakar	Tarım İl Müdürlüğü	Hakkari
Şerafettin Çakal	Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü	Erzurum
Tevcit Değirmenci	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Ardahan
Yavuz Selim Çelik	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Ağrı

NECMETTİN ÜNAL: Benim barınak modernizasyonundan anladığım bilim imkanlarını mümkün olduğu kadar kullanmak. Bu iş çok kolay değil açıkçası; ancak en azından biz bu konuda ne yapabiliriz? Temel bazı konular açısından bunu konuşabiliriz. Söz sizlerde.

HAKAN YILMAZ Eskiden barınaklarda hayvanlar için 7 metre genişlik öngörüldü ve vatandaş buna yönlendirildi. Daha sonra sağlıklı olmadığı gerekçesiyle 9 metreye çıkarıldı. Bundan da verim alınmayınca 15 metreye çıkarıldı. Ama bu uygulanamadı. Ardahan'da devlet eliyle bu tür projeler, örnekler yapılmalıdır. Örnek olmayınca uygulamaya geçilemiyor.

NECMETTİN ÜNAL: Barınak ölçüleri ile ilgili değişik görüşler olduğu söylenmektedir. Normalde havalandırmanın optimal olabilmesi için barınak eni önemlidir ve genellikle 13-14 m kabul edilmektedir. Geçmişteki değişikliklerin nedenini bilemiyorum ama bilimin söylediği 13-14 metredir. Devlet eliyle modern bir işletmenin kurulması hususu önemli. Çiftçinin örnekleri görerek ikna olması son derece önemli. Aksi durumda eski yöntemlerin bizi bir yere götürmeyeceği açıktır.

SEYVAN YAKAR: Yetiştiricinin kendi barınağı modern değil. Eğitim ve kültür seviyesinin yükseltilmesi bu yüzden çok önemli. Bu sağlandıktan sonra hayvan barınaklarının modernizasyonu yapılabilir. Bunun aksi mümkün değildir. Modern barınaktan benim anladığım bölgenin yapısına uygun, 8-16 metre boyutlarında, havalandırması mevcut, hayvanların sabit olduğu, yarı açık sistemli, havalandırması dışarısı ile eş değer yapılardır. Bence ajansların ferdi değil bir araya gelen örgütlü yapılara destek vermesi gereklidir. Bireysel desteklerin bölgeye uydurulması, faydalı olması mümkün değildir.

NECMETTİN ÜNAL: Barınağın iç dizaynı ilgili olan bu sorunlar çok para gerektiren sorunlar değildir. Burada yetiştiricinin eğitilmesi sorunu ön plana çıkmaktadır. Görerek eğitilmesi gerekmektedir.

SEYVAN YAKAR: Özellikle ben uygulamalı eğitim gerekli diyorum.

SALİH ÖZMEN: Barınakların geniş olmasından ziyade önemli olan kullanışlı olmasıdır. Havalandırmalı olması çok önemlidir. Çiftçiler ahırları güney tarafa yapmamaktadırlar. Bu doğru değildir. Hayvanın güneşe ihtiyacı vardır. Ahırın içi geniş olsa bile havasız bırakılmakta, her tarafı kapatılmakta, aman hayvan üşümesin diye. Hayvanların sulukları çok önemlidir. Hayvanlara yeterli su verilmelidir. Hayvan istediği zaman su içer. Ahırlarda her zaman su verme imkanı olmalıdır. Çünkü hayvan yarım saat sonra suya ihtiyaç duyabilir. Yemlikler düzgün olmalıdır. Bazı hayvanlar diğerlerine vurarak önünden yemini alabilmektedir. Yem rasyonu iyi yapılmalıdır. Çünkü bizde silaj ekimi çok azdır. Çiftçiler hayvana sadece kuru saman ve bir kez su veriyor. Bundan verim beklemek doğru değildir.

Barınakta 1 metre açıklığında havalandırma bulunmalı, duvarları güney tarafında olmalı ve kötü havalar için baştan sona bu duvarlar branda kaplı olmalıdır. Havalar iyi olduğunda brandanın çıkarılması, hayvanın temiz hava almasının sağlanması iyi olur.

NECMETTİN ÜNAL: Havalandırma en önemli sorunlardan biridir. Vatandaşı sıcağın tehlike olduğu, soğuğun ise olmadığına bir türlü ikna edemedik. Öğrencilere derslerde sık sık söylüyoruz ki sahaya çıktıklarında yetiştiricilere bunu anlatsınlar. Artık ne olduysa üretici, hayvanları üşütmeme gibi yanlış bir yanılgıya girmiş. Vatandaş, hayvanların iyi bakım ve alıştırma ile soğuk havada kalabileceği ve daha sağlıklı olabileceği konusunda ikna edilmelidir.

SALİH ÖZMEN: Bir örnek vermek gerekirse Muş'ta Alpaslan üretme çiftliği. İnanın bazen sıcaklık -30-35 derecelere düşüyor. Suluklar tamamen buz tutuyor ama hayvanlar yine de üşümüyor. Sıcak yerde hayvan tez tüy döker yarı açık barınakta ise hayvanlarda tüy dökme olmaz yabani hayvanlarda olduğu gibi.

NECMETTİN ÜNAL: Tabii ki, hayvanlar için doğal ortam, dışarıda yaşam daha iyi; ancak günümüzde barınak yapmazsak da olmaz. Hayvanların davranışları da göz önünde bulundurulmalı. Doğal hiyerarşi oluşan barınakta sıralamanın üstündekiler altındakilere engel oluyor. Hayvan başına yem ve suluk uzunluğunu fazla tutarsak bu sorun kendiliğinden ortadan kalkacaktır. Bunlar çok basitmiş gibi görünüyor ancak azar azar bu sorunlar birleşince istenilen verime ulaşılamıyor.

SEYVAN YAKAR: Bağlamalı sistemde bu sorun olmayabilir. Hem bağlı hem korkuluklu sistem.

NECMETTİN ÜNAL: Bu sorun bahsettiğiniz sistemde de yaşanabilir. Çünkü hayvanlar sesleri ile bile hiyerarşi kurabilir, diğerlerini ürkütebilirler. Sorun belki azalabilir ama olmayacağı anlamına gelmez.

SEYVAN YAKAR: Hem bağlı hem korkuluklu olması gerekiyor.130 cm ayarında.

NECMETTİN ÜNAL: Bağlamalı sistem mi öneriyorsunuz?

SEYVAN YAKAR: Evet ayrıca bizim kendi uyguladığımız daha ucuz. 15 başlık bir ahırda suluklar için biz kendi imkânlarımızla ucuz şamandıralar yaptık.

NECMETTİN ÜNAL: Günümüzde modern yaklaşımda hayvanların bağlanması çok tercih edilmiyor. Serbest dolaştığı sistemlerin daha uygun olduğu belirtiliyor. Temel olarak yarı açık barınakta hayvanlar istedikleri zaman içeri girip istedikleri zaman geziniyorlar. Günümüzdeki modern barınak anlayışı budur.

ERCAN ÖZER: Vatandaş 16-65 metrelik barınak için 300-500 bin TL harcıyor. Ancak bankaya kredi için gittiğinde vatandaşa iki memur kefil getireceksin, üç katlı bina tapun olacak diyorlar. Sistem çok yanlış! Bu konuda çiftçiye yardımcı olunması gerekiyor. Vatandaş yem kredisi almak için olmadık şartlara tabi tutuluyor. Bu durumda çiftçi barınaklarda modernizasyon yapacak ama nasıl yapacak?

TEVCİT DEĞİRMENCİ: Mevcut barınaklarının durumu kısıtlı köy şartlarında bellidir. Bunlarda hayvanlara eziyet çektiriliyor. Yetiştiriciye destekler, belli standartları sağlaması şartı ile verilmelidir. Verilen destekler yerinde kullanılmıyor. Yetiştirici yeterli arazisi olmasına rağmen kısıtlı şartlarda hayvan yetiştiriciliğini alışkanlık haline getirmiş. Destekleri ilgili alanlarda kullanmıyorlar. Bu yüzden üreticiye devlet tarafından örnek barınaklar gösterilmelidir. Göstererek yetiştirici teşvik edilmelidir.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Öncelikle çiftçilerimiz ve barınaklarımız ne durumda bu belirlenmeli. İkinci olarak da tarla ziraatı mı yoksa hayvancılık mı yapıyorlar; bunun ayrılması lazım. Hayvancılık yapacaksa eğer, besicilik mi, sütçülük mü yoksa ıslah mı yapacak? Bunların belirlenip ona göre ahır projelerinin yapılması lazım. Gerçek anlamda hayvancılık yapacakların ortaya çıkması lazım. Bugün işin ehli olmayan herkes bu işe girmeye çalışıyor. Bu konuda belli standartların getirilmesi gerekiyor. Kim hayvancılık yapacak? Gerçekten önem veren istekli insanların belirlenmesi lazım. Köy şartları hepimizin malumu, ahırdan ziyade mera hayvancılığı yapılıyor. İnsanların arazi varlığı bir problem. Eski usullerle 3 5 hayvanla, atadan kalma yöntemlerle yapılan hayvancılık yerine, türüne göre hayvancılık ve buna uygun barınakların yapılması gereklidir. Yetiştiricilerin var olan arazilerini hayvancılık için kullanmaları gerekmektedir. Aile hayvancılığımı yoksa modern hayvancılık mı yapılacağı belirlenmelidir. Her şeyi devletten bekliyoruz ama devlet nereye kadar yapacak? Bizler neden bir şeyler yapmıyoruz. Çiftçilerden talepler alınmalı ve yapılacak barınak modernizasyonu tipi belirlenmeli ve diğer etkenlere dikkat edilmelidir.

NECMETTİN ÜNAL: Bir kaç konuya birden değindiniz teşekkür ediyorum. Öncellikle farklı mesleklerdeki insanların hayvancılık yapmasında yasal bir engel olduğunu sanmıyorum. Hatta şöyle bir şey var: Saanen keçisi ve Romanov koyunu var bu günlerde çok meşhur olan. Bize bunlarla ilgili her gün telefon geliyor, çeşitli mesleklerden insanların talepleri oluyor. Herkes kısa yoldan zengin olacağını düşünüyor bunları yetiştirerek. Herkes hayvancılık yapabilir bunda bir engel yok ama asıl

mesele hayvancılık yapanlar kazandıklarının ne kadarını yeniden hayvancılığa yatırıyorlar? İlkel barınak sahipleri biraz da imkânsızlık ve alternatifsizlik nedeniyle hayvancılık yapıyor, belki parası olsa bu işi bırakacak!

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Bu bölgeye uygun hayvan barınak modelleri geliştirilebilir. Ayrıca yapılan hayvancılık modeline göre işte entansif olur, ekstansif olur, süt olur; barınak modelleri geliştirilmelidir. Bu modellerin de maliyeti düşük olmalı ve genişletilmeye müsait şekilde olması gerekir. Nasıl bir tip model geliştirilebilir, bu tartışılmalıdır. Çiftçiler iyi barınaklarla verim alınacağını biliyor ancak fazla ve sürdürülebilir kar edemedikleri için bu işe girmiyorlar. Orta ve büyük ölçekli işletmeler gerekli, Bölgede bunların sayısı az. Bu sebeple küçük ölçekli işletmelerin orta ve büyük ölçekli işletmelere dönüşmesi gerekiyor. Bu olmazsa modernizasyon bir külfet olarak algılanır. Yetiştiriciler rekabet etmeleri gerektiğinin farkında olmalı çünkü, ancak rekabet edip büyüyerek varlıklarını sürdürebileceklerdir. Rekabetin olmadığı yerde sürdürülebilir bir üretim yapılamaz; ancak günü birlik idame olur. Ajans desteklemeleri de çiftçileri bir araya getirecek şekilde olmalıdır.

MESUT ARABOĞA: Sorunun yetiştirici ve devlet boyutu var. Sorun bir bütün ve hepimizin derdi olmalıdır. Bir de mevzuat o kadar kötü ki, açılan kredi desteği programında Bitlis'te 160'ın üzerinde başvuru oldu; fakat bundan istifade edebilen, istenilen koşulları sağlayabilen sadece bir üretici oldu. İşletme kuruluşlarıyla ilgili bir mevzuat var. Köyde bir barınak yapmak istediğinizde bir sürü bürokratik süreç işliyor, 1 ay-1,5 ay süre bekleniyor. Bazı kurumlar yazışmayı 2-3 ay geciktiriyor. Bürokratik işlemler ciddi bir sorun.

HALİL EKİZ: O dediğiniz mevzuda bizim uygulamamız farklı. Beş baş altı hayvan, beş baş üstü hayvan ayrımı yok köyler için. Köylerde işletme kurulmasına ilişkin İl Özel İdarelerinin gücü yetersiz olabilir. Diğer kurumlarda da bilgi ve teknik uygulama sıkıntısı var.

MESUT ARABOĞA: İl özel idareleri barınakları 3. Sınıf gayri sıhhi işletme sınıfına sokuyor. Bitlis'te çok araştırdık. Önerimiz valiliklerimizin bir inisiyatif alarak oluşturacağı bir komisyonla bu işletmelere ruhsat vermesinin mümkün olabileceği şeklinde.

NECMETTİN ÜNAL: Bunu çalıştay sonunda öneriler kısmında değerlendirelim.

MESUT ARABOĞA: Yetiştirici ayağımızda da çok sorun var.

FETHİ AKMAN: Yatırımcılarımız var ama çok ciddi bürokratik engeller olması nedeniyle uzak duruyorlar. Bürokratik işlemlerde köyün imar planı olmadığı halde ahırın imar planı isteniyor. Tarım Bakanlığı'nın Kaynak Kullanım Fonundan %30 oranında barınak iyileştirme desteği vardı. 1993'te kaldırılan bu destek, ajanslar aracılığı ile 11 ilde yeniden uygulamaya koyulabilir.

MESUT ARABOĞA: İtiraz ediyorum. Bizim hiç bir ahırımız modernize edilecek durumda değildir.

NECMETTİN ÜNAL: Belki belli bazı barınaklara yapılabilir.

SALİH ÖZMEN: Bu modern kelimesi kulağa acayip geliyor. Önceden yapılan ilkel ahırlar modernlerden daha pahalıya geliyor. Bu ahırlar iki kat pahalıya geliyor. İçinde kültür ırkı hayvan yoksa modern de olsa ilkel de olsa bir işe yaramaz. Hayvanın türü çok önemlidir. Hayvanın kültür ırkı olması lazımdır. Çünkü çiftçi verdiğini alabilsin.

NECMETTİN ÜNAL: Yerli hayvanlar oldukça kötü koşullarda yaşıyorlar. Onların da şartları iyileştirilse onlar da verimlerini artıracaklardır.

SALİH ÖZMEN: Avusturya dağları Kars'tan da, Muş'tan da yüksek ancak montofon orada yaşayabiliyor.

NECMETTİN ÜNAL: Haklısınız, ancak benim kast ettiğim yerli ırkı da çok dışlamayalım. Onlardan da faydalanılabilir.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Katılıyorum. Yerli ırk bu bölgeye ve hastalıklara karşı dirençli. Ancak altyapı oluşturulmadan kültür ırkı getirilmesi faydalı olmaz. Irk ıslahı ve barınak modernizasyonu birlikte götürülmelidir.

FETHİ AKMAN: Ben yaşadığımı anlatayım. Üç yıl önce yaptığım 40 başlık süt inekçiliği ve onların erkek yavrularının olduğu iki ahırım vardı. Geçen yıl şubat ayında TİGEM'den gebe düve aldım. Aldığım düveleri içeriye bağladım. Bunlardan 4-5 tanesi 4-5 gün boyunca yatmadı bağlı diye. Ben de arka tarafa bir barınak yaptım, yarı açık usulde. Şubata kadar dışarıda baktım; içeridekiler hastalandı, eridiler. 25'erli padoklar halinde 700 bin TL'ye barınak yaptırdık bir firmaya. Bizden ruhsat istendi. 7-8 kurumu gezdik gereken ruhsatı alamadık. Ziraat Bankasına kredi için başvurduk, dedik ki hayvanı içine koyalım; gelin, görün sonra kredi verin dedik. Ama ruhsat olmaması nedeniyle kredi alamadık. Bu kurum yazıları ve ruhsatta büyük sıkıntı çekiyoruz.

MESUT ARABOĞA: Banka müdürleri bu kredileri kullandırmak istemiyor. Limitleri aşağı indirip şartları ağırlaştırıyorlar. Mesela damızlık saf ırk sertifikası belgesi gibi. Oysa böyle bir belge Türkiye'de yok.

SALİH ÖZMEN: Yedi yıl önce mavi sertifikalı bir gebe düve alındığında Bakanlık 550 TL destek veriyordu.

NECMETTİN ÜNAL: Bankalar krediyi vermemek için her türlü zorluğu çıkarıyor.

SALİH ÖZMEN: Ben şahit oluyorum. Üreticilerimizin 1 milyon TL'lik yatırımı oluyor. Banka diyor ki git iki tane memur kefil getir diyor. Niye böyle yapıyorsun, yatırımcıya sorun çıkartıyorsun diyorum; "ben yarın icra olursa o köye gidemem kimse de o köylünün malını almaz" diyor. Memur kefili daha güvenilir görüyor.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Eskiden sertifikalı hayvan alacak vatandaşa Bakanlık 550 TL destek veriyordu. Ama değişen sadece bu paraların kelimesi. DSYB üyelerinin hayvanlarının sertifikaları çıkıyor; ama nasıl çıkıyor, hangi şartlarda çıkıyor? Bizim bölgemizde özellikle montofon ve simental ırklarında sertifika sorunumuz var. En büyük sebeplerden biri işletmelerin suni tohumlama yapmamaları, çeşitli nedenlerle direnmeleri. Yapan sayısının da az olması. İkinci olarak, üyelerin sütleri DSYB elinden geçtiği için mevcut ineklerin süt ölçüm verilerinin hazırlanması gerekiyor. Bu iki işlem yapıldığı zaman zaten mevcut hayvanlardan doğan buzağılara sertifika otomatik geçiyor, anne babası sertifikalı olduğu için. Burada iş DSYB'lere düşüyor. Üreticilere suni tohumlamaları yaptırmaları ve süt verim kayıtlarını düzenli olarak her ay almaları gerekiyor. Bu iş çok zor değil.

TEVCİT DEĞİRMENCİ: Ancak söylenen bu ırklar melezdir. Bölgemizde tam saf ırk anne yok ki sertifikaya haiz hale gelsin. Bu belli bir süreçten sonra olabilir.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Şöyle söyleyeyim; annesi var, babası var, yavru dişi. 15 ay sonra gebe bırakıldı, merkez birliğe başvur, beyaz sertifikanı verirler.

TEVCİT DEĞİRMENCİ: Biz merkez birliğe başvurduk, anne melez görünüyor diye kabul edilmedi.

SALİH ÖZMEN: Yedi yıllık bir birlikte bunun sorun olmaması lazım.

TEVCİT DEĞİRMENCİ: Vardır, vardır da kısıtlı oluyor.

BİR KATILIMCI: İnsanların barınak yapmamasının esas nedeni pazar sorunudur. Günlük ürettiğiniz ete, süte, diğer ürünlere pazar yoksa, ürünlerinizi vereceğiniz bir işletme yoksa, markalaşma yoksa eğer üretilen ürünün değeri yoktur. Sütün lt'si 50 kuruş. Ben Saanen keçisi çiftliği kurdum. Keçi sütünün lt'si 1,10 TL idi. Oysa Çanakkale Ezine'de inek sütü fiyatı 1,10 TL idi 28 Ocakta Keçi sütü 1,80 TL, koyun sütü 2,50 TL idi. Ayrıca üretici 6 ay önceden parasını mandıradan alıyor. Burada ben sütümü kime götüreceğim? Bizde herkes önce kendi ihtiyacını karşılıyor, sonra kalırsa çevresine satmaya çalışıyor. Rekabet edemiyorsunuz. Sahibi Karslı olan firmalar bile İstanbul'da Kars'tan ürün almıyor. Tamam herkes üretsin de kime satacağız ürettiğimiz ürünü? Bugün günlük 100 peynir Ezine'den İstanbul'a geliyor. Bölgemizin böyle bir kapasitesi yok ki. Üretsek dahi pazarda rekabet gücümüz yok. Kaç tane marka değeri olan firmamız var bölgede? Üreticiyi bir araya getirmeden üretimi artıramazsınız, zaten üretici kendi için üretim yapıyor. Esas sorun pazar ve rekabet. Manisa'da süt para etmeyince üreticiler sokağa dökebiliyorlar. Sen dökebilir misin? Hangimiz dökebiliriz. İkincisi, hayvancılığı ne için yaptığımızı netleştirip ona göre barınak talebinde bulunmalıyız. Bunu bölge bölge, il il belirlememiz gerekiyor ajanslar olarak. Alan bazlı barınak seçimi yapılması gerekiyor. Temel sorun pazarlama sorunu!

NECMETTİN ÜNAL: Evet, haklısınız. Pazarlama gibi örgütleme de önemli. Batıda insanlar bir araya gelince pazarlık ve rekabet gücüne sahip oluyor. Bizim bölgemizde ise örgütlenmede sıkıntı olunca herkes bireysel hareket ediyor. Bireysel olunca da zayıf kalınıyor.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: Türkiye kuruluş aşamasında ilk tarım işletmelerini Batıda kurmuştur. TUGEM'ler, araştırma enstitüleri kuruldu. Çiftçi pazara da yakın olunca bunu değerlendirdi, ürünü değerlenince ona göre yatırım ve üretim yaptı. Kars'taki üretici kendi ihtiyacını karşılamak zorunda, 2 ineği var ne kadar gelişebilir ki?

NECMETTİN ÜNAL: O zaman buradaki üretimi Batıya pazarlamak gerekli. Maliyetleri artıracak olsa da markalaşma ile yarar sağlanabilecektir.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Pazar her şeyin çözümü. Pazar problemi var ama bu pazar yok demek değil. Biz de üretim yapıyoruz. İnek sütünü 1,28 TL'den satıyoruz. Pazar için kaliteli ve yüksek miktarda üretim yapılması gerekmektedir. Mandıra geliyor ve bizimle yüksek miktarlarda süt alımı bağlantısı yapıyor. Bir yıllık üretimi garanti altına alıyor. Ancak kalite ve miktar standart hale gelince sütü yüksek fiyata satabilirsiniz. Pazarın istediği miktar ve kalitede üretim yapılabilirse pazar sorun olmaktan çıkacaktır. Büyük şirketlerle görüştük; "12 ay süt sağlama garantisi verebilir misiniz?" diye sordular; "veremem" dedim haliyle ben de. Onlar da «bizde 3 ay üretim yapacak fabrika kuramayız dediler». Yani demek istediğim miktarı ve kaliteyi sağlarsak pazar sorunumuz olmayacak. Kısır döngümüz var yani.

FETHİ AKMAN: Ben günlük 300 kg süt üretiyorum bir mandıra için. 4 ay boyunca hiç yanlarına gitmedim hesap için. Çünkü taahhüt ettiğimiz sütü veremedik.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: Aydın Doğan'ın organik olarak ürettiği sütün alış fiyatı 90 kuruş. Pek çok şartı var organik üretim için. Ancak verilen para girdilerle karşılaştırılınca çok düşük. Bireysel olarak bir şeyler yapılamaz. Örgütlenme ile ilgili gelişmeler var ama bir FİSKOBİRLİK'in, ayçiçeği birliğinin yaptığı gibi son ürünün işlenip pazarlamasında bir şey yapamıyoruz. Yılın 12 ayı süt verme şansımız yok bölgemizde. Nihai ürün verebiliriz sadece. Bu yüzden süt yerine mamul ürünlerini işleyip satmalıyız. Bunun için de örgütlenme şarttır.

HAKAN YILMAZ: Bölgede örgütlenme kültürümüz yoktur. İki kardeş ortaklaşa 20 ineği 3-4 yıl anca idare edebiliyor sonra ayrılıyorlar. Geçmiş dönemlerdeki kooperatif ve örgütlenme deneyimleri iyi izler bırakmadı ne yazık ki. On ortak bir araya gelse tabi ki iyi olur herkes kazanır. Bankaların kredilerle ilgili koşulları zorlaştırmalarının bir nedeni de geçmişteki örgütlerin bıraktığı olumsuz etkilerdir. Bu olumsuzluklar şimdi şartların zorlaşmasına neden olmuştur. Koşulların zorlaşması teşviklere olan talebi azaltmaktadır.

HÜSEYİN BALKAYA: Öncelikle üreticilerimizin geçmişten gelen alışkanlıklarının değişmesi gereklidir. Bunun için eğitim gerekmektedir. Pazarlama, girişimcilik, teknik ve örgütleme eğitimleri verilebilir. En modern işletmeyi de getirseniz eğitim olmadan bir işe yaramayacaktır. Tüm kurumların vakit kaybetmeden bir araya gelmesi ve çeşitli alanlardan uzman kişilerin en az iki yıllık eğitim vermesi gerekiyor. Belki; belki diyorum, eğitimler başarılı olur. Bölge organik tarıma müsait ama hijyenik değil. Köylerde hemen her ihtiyaç noktasında olumsuzluklar var. 50 yıl önceki barınakla şimdiki arasında hiç bir fark yok.

FETHİ AKMAN: Köydeki vatandaşta devlet kurumlarından finansal yardım anlamında beklentiler oluşmuş durumda. Yardım varsa dinliyorlar, yoksa dinlemiyorlar.

HÜSEYİN BALKAYA: Bizim yaptığımız programlar için de benzer şeyler söylendi ancak köylüyü ikna ettik, motive ettik. Neticede kontenjanımızın üzerinde başvuru aldık. Ciddi faaliyetler yapmış olduk bu yolla. Evet beklenti içerisinde olanlar vardı ama eğitim neticesinde bu durum değişti.

MESUT ARABOĞA: Yeniliklere kapalı olma hususunu kabul etmiyorum. Bizim yetiştiricimiz yeniliklere gayet açık. Yaklaşımımız önemli. Hep doğru olanı biz biliyoruz diye düşünüyoruz. İnanın bizdeki tutuculuk üreticide yoktur. Hepimiz böyleyiz. Bir kamu toplantısında dedim ki "Biz büyük bir ülkeyiz, AB koşullarını tüm ülkeye uygularsanız hem Doğu hem Batı illerine haksızlık olacaktır." Bunu dediğimde bana "burada tek Türkiye var, tek mücadele var!" dediler. Bir anda sanki ülkeyi bölüyormuşum muamelesi yaptılar. İnsanlar değişime direnir, mücadele verir. Devlet üreticiye karşı olumlu davranmalı. Üreticiler hala devlete karşı kendilerinde eziklik hissediyorlar. Mesela geçenlerde bürokrasinin azaltılmasına dair bir yönetmelik çıktı, pek çok evrak istenmeyecek diye; ama bürokrasi bunu işler hale getiremedi. Bizim olduğumuz yer ve geldiğimiz nokta ile üreticinin kıyaslanmasında biz daha gerideyiz.

HÜSEYİN BALKAYA: Üniversitede yetişen uzmanlar tarım kuruluşlarında basit evrak işleri yapmaktan uygulama işleri yapmaya fırsat bulamıyorlar. Bence bir tarım uzmanının evraklarla uğraşması değil sürekli sahada olması gerekmektedir. Ben kendim arıcılıkta böyle davranıyorum.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: Ziraat mühendisliği kağıt üstünde öğrenilecek bir meslek değil. Mühendis sahaya

inmezse, çiftçi ile anlaşamaz; onun karşısında ezilir. Şu anda bu noktada TARGEL'ci arkadaşlarımız ne yazık ki evrak işleri ile uğraşıyorlar.

NECMETTİN ÜNAL: Üretilen bilginin vatandaşa ulaşmasında sorun var. Yararlanmada sorun var. Bilginin üretime yansıması gerekiyor. Bunu da tavsiyeler arasına almamız gerekiyor.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Dışarıdan bakış açısı önemli. Doğu dışarıdan böyle görünüyorsa eğer bunu sorgulamamız gerekiyor. Bunun sebebi nedir? Geri kalmış yerler yoktur, geri bırakılmış yerler vardır bence. Tarım burada stratejik bir sektör ise ve rekabet varsa bu sektörde, farklı bir desteğin verilmesi gerekmektedir ki insanlar bu sektörde kalsın ve devam etsin. Entansif tarım yapılan bir ille, meracılık yapan bir ili rekabete sokarsanız tabii ki olmaz, bunun sonucunda köyden göç olur. Bugün İstanbul'da gördüğümüz Erzurumlular mahallesi, Karslılar mahallesi olur. Çünkü insanlar refaha yönelecektir. Bunun sosyolojik ayakları var eğitiminden ticaretine kadar. Her yere aynı davranılmamalı. Bu bölge bu şartlarda yatırımcı için uygun bir yer değil. Bölgesel bazda teşvik verilmeli, buraya farklı davranılmalıdır, Bölge ekstra desteklenmelidir. Sürekli söylüyorum, buradaki et ve süt kalitesi daha kaliteli ama kombineye gittiğinde daha düşük fiyata vermek durumundasınız; çünkü randımana göre fiyat verilmektedir. Randımanı yüksek olan daha pahalı oluyor. Biz daha kaliteliyi daha ucuza veriyoruz. Pazarı belirlerken buna göre davranmalıyız. Gelişmiş ülkelerde en fazla 2-3 kez el değiştiren ürün bizde, yapılan araştırmalara göre 7-8 kez el değiştiriyor. Bu durumda kazanan çiftçi değil aracılar oluyor.

SALİH ÖZMEN: 3 yıl önce yabancılar Muş'a gelmiş kışın, 1 metre kar var; "Devlet size ne kadar para veriyor burada kalmanız için?" diye sormuşlar. Bu çok önemlidir koşulları görmemiz açısından. Batılı bizden daha bilinçli iş yapıyor. Çünkü neyi, nasıl, kime yaptıracağını biliyor. Bizim Birlik hiç bir mali destek almadı devletten ama Batıdaki birliklere para, araç, mekan, personel ve arazi desteği sağlanıyor. Batıda durum böyle iken burada çok sayıda zorluk çıkardılar bize; bizde destek almaktan vazgeçtik. Sıkıntı var.

FETHİ AKMAN: Zirai kredilerde özellikle ipotek konusunda sıkıntı yaşadık. Çözümü için kredi garanti fonu ile görüştük. Bunlar Ziraat Bankası'nın kabul etmediği teminatı değerlendirip, teminatın % 80'ine kadar kefil oluyorlar belirli bir kar karşılığında. Batı illerinde birliklere kuruluş aşamasında İl Tarım Müdürlükleri ve İl Özel İdareleri destek olmuştur. Ama bizim bölgemizde kuruluşta bazı sıkıntılar çekiliyor. Ardahan haricinde diğer birlikler yeni yeni işler hale gelmeye başladı. Kurulacak birlikler ilk 3 yıl devlet eliyle işletilmelidir. Kuruluş aşamasında çeşitli yöntemler uygulanabilir. Bu faydalı olacaktır.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Birlikler için Bakanlığın bir yazısı var, ayakları üzerinde kalkıncaya kadar yardım edeceğine dair. Bu yazı kullanılabilir. Bakanlık bunun önünü açmıştır. Bu haktan faydalanılmalıdır. Birliklerin kendi yağı ile kavrulması ve yöneticilerin iyi bir şekilde eğitilmesi gerekiyor. Kaçımız bu eğitimi önerdik üreticilerimize? Köylüyü ikna etmek her yerde zor. Burada birliklere görev düşüyor. Birliklere destek verilmesi lazım bu hususta.

BİR KATILIMCI: Ajanslar, talep olması halinde teknik, eğitim vb. destekler verebilir.

NURETTİN GÜREN: Biz kooperatifimizi kurduğumuzda devlet 8000 TL yardımda bulundu. Bu rakam düşüktür. Buzağı küpelemesinde suni tohumlama desteği için 20 gün şartı var; ancak 20 gün aşılınca destek alamadık süre geçtiği için. Batıda sistemin İl Müdürlüğü tarafından takip edildiği söylendi. Biz tek araçla bunu kendimiz yapmaya çalışıyoruz.

MESUT ARABOĞA: Bu küpeleme işindeki 20 günlük sürede ciddi bir sorun var. Biz ilgili yerlere başvurduk ancak bize AB'nin başka konularda her türlü tavizi verebileceğini ancak 20 gün meselesinde taviz verilemeyeceğini söylediler. Mevzuatı değiştirme imkanımız yok. Ancak Bakanlığın bir çalışması var, muhtarlıklara ya da başka kurumlara küpeleme yetkisi verilmesi hususunda. Bu iş Birliğe devredilebilirdi ancak birlikten alındı.

SALİH ÖZMEN: Biz kabul etmedik; çünkü tarım teşkilatı o imkanlarla 20 günde yapamıyor biz bu halimizle nasıl yapalım? Geçen yıl AB toplantısı vardı İstanbul'da. Dendi ki; "6 yıldır süt sığırcılığı yapan bir kişi suni tohumlama yapmıyorsa bıraksın". Bu bizde nasıl olur ? AB bizden çok ileride, bizde 20 günde küpeleme yapılabilmesi mümkün değildir.

SEYVAN YAKAR: Küpeleme noktasında Hakkari'de bizim bölgelerde, bazı köylerde; değil 20 gün, bir ay boyunca kardan dolayı yollar kapalı kalıyor. Bu küpeleme noktasında neden tarım danışmanına küpeleme yetkisi verilmiyor? Desteklemelerde desteklerin önüne limit çekiliyor. Ancak bu durum herkese uygun değil. Bizim bölgede zengin çiftçi sayısı fazla değil. Limit konulması zengini zenginleştirmekte, fakir çiftçiyi dışarıda tutmaktadır.

NECMETTİN ÜNAL: AB sürecinde işletme ölçeklerimiz küçük ve devlet bunların ölçeğini arttırmak istiyor. Bu sorun Türkiye genelinde yaşanan bir sorundur.

SEYVAN YAKAR: Bizim bölgemizde aileler geçimlik olarak hayvancılık yapmaktadır. İşletmelere küçük de olsalar destek verilmelidir ki sektörün diğer firmalarına katkı sağlasınlar.

MEHMET EMİN ÇAKAY: Beyefendinin konuyu gündeme getirmesiyle model işletmelerin yaygınlaştırılması konusuna da girmiş olduk. DAKAP'ta teknik koordinatörlük yaptım. O programda kırsal kalkınma bileşenimiz vardı, toplam 309 projenin 144'ü büyükbaş hayvancılıkla ilgiliydi. 2004-2007 yıllarına ait tecrübelerimi ve DAKA olarak uyguladığımız model büyük baş hayvancılık programına ilişkin detayları sizlerle paylaşmak istiyorum. Şunu söylemek istiyorum. Devlet destekleri her köylünün desteklenmesine yönelik olsaydı bu sosyal kalkınmanın ötesinde bir şey olmazdı. Sonuçta verilen 2 ineğin bir yıl sonra kasaba gideceğini birçoğumuz biliriz. Dolayısı ile model ve ölçek sorunu ajanslarımızın, merkezi kuruluşlarımızın ve üniversitelerimizin en çok kafa yorması gereken sorundur. Bu noktada bizim DAKA olarak tartıştığımız bir sorun var. Bunun temelinde SERKA Genel Sekreteri'nin konuşmasında çok güzel bir açıklaması oldu. Dedi ki; insanlar farklı farklı yaratılmıştır. Farklı insanların farklı ihtiyaçları vardır. Bölgeler de böyledir. Farklı özellikteki bölgelerin farklı ihtiyaçları vardır. Bizim üç bölgemizin benzer sorunları vardır. Yapılan bölgesel programlarda, sorun ve çözüm önerileri belirlerken ne kadar geri kaldığımızı görüyoruz. Şunu demek istiyorum. Tarım Bakanlığının yönetmelikleri ve yönergeleri var. Bunlar uygulandığı zaman, örneğin İç Anadolu'daki bir çiftçiye avantaj sağlarken bizim bölgemizde dezavantaj ve sorunlar yaratabiliyor. Yıllardır bu bakış açısıyla sorunlara çözüm önerisi getirildiğinden bizler bugün çıkış noktası arıyoruz. Kalkınma ajansları bu konuya yerel düzeyde eğilmektedir. Büyükbaş hayvancılık gibi bir alana Ajansımızın öncülük etmesi bir kalkınma ajansı çalışanı olarak bana umut vermektedir. Baktığınız zaman çeşitli insanların katıldığı bu çalıştay bir ilk olsa dahi artık bir umudumuz var. Sorunlar yerelde çözülmelidir. Sanayi için de, turizm için de, tarım için de bu geçerlidir. Bir çok alanda sorunlarımızı bölgesel düzeyde masaya yatırmamızı ve çözmeye

çalışmamız açısından bu çalıştay çok güzel bir ufuk açacaktır. Kalkınma ajanslarının güçlendirilerek işbirliklerinin artırılması hususu daha ileride tartışılacaktır. Bu sorunları yerelde çözmeliyiz. Herkesin dile getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri için inisiyatif alınmasında yerelin önemini göstermede kalkınma ajansları rol alacaktır. Model işletmelerin yaygınlaştırılması noktasında DAKA olarak benzer çalışmalar yaptık ve benzer sonuçlar elde ettik. Büyükbaş hayvancılık bölgenin kalkınması için önemli bir sektör. 8 aydır yürüttüğümüz büyükbaş hayvancılık programından edindiğim izlenimleri ve tecrübeyi burada sizinle paylaşıyorum. Bölgemiz TRB1'de insanımızın sermayesi var. Ancak söz konusu hayvancılık olunca bu sermayeyi yatırma noktasında endişeleri var. Endişelerin temelinde bir örnek olmaması var. "Örnek bir işletme çıksın bir göreyim, ona göre yatırım yapayım" deniyor. Bölgemizde ciddi anlamda büyükbaş hayvancılık işletmesi yok. Türkiye hayvan varlığının % 20'sini bulunduran Bölgede 4-5 tane büyük ölçekli işletme olduğu söylenmektedir. Strateji olarak model işletmeleri yaygınlaştırabilirsek ve ajans mevzuatı çerçevesindeki destekleri bu alana kanalize edebilirsek ve bunun yanında, etkin izleme sistemini ki; Tarım Bakanlığının teftişlerinden farklı olarak katı mevzuatların dışında bir yapıda olan esnek izleme sistemimizin varlığı nedeniyle DAKA olarak büyükbaş hayvancılık programına başlayan ilk ajansız, başarılı şekilde kullanabilirsek başarılı olunabilecektir. Diğer ajanslar da bizim programımızın sonuçlarını bekliyor. İnşallah DAP'ın önüne geçecek bir program olur. Sonuçta Bölgede sermaye var ama örnek işletme yok. Biz de bu işletmeleri yapalım dedik. Program öncesinde bir çalıştay yaptık ve diğer örneklere bakarak ölçek ne olmalı dedik. Avrupa'da en çok görülen örnekler 20-30 başlık, maksimum 50 başlık işletmeler. Tarım Bakanlığı karşı çıktı, destekte mükerrerlik olmasın diye. Biz de bir rapor yazdık ve dedik ki Tarım Bakanlığının büyükbaş hayvancılıkta vermediği destekleri biz DAKA olarak vereceğiz. Bunun sonucunda 20-49 başlık desteklemeye çıktık ve 11.10.2010 da proje teklif çağrısına çıktık ve 215 proje başvurusu aldık. Sayı şaşırtıcı gelebilir ama başvurunun bu kadar çok olmasında, az önce söylendiği gibi ilgili ilgisiz herkesin başvurması etkili oldu. Biz de bir filtre koyduk ve 11.10.2010 tarihi itibari ile TURKVET'e kayıtlı minimum 5 süt sığırı olanlar başvurabilir dedik. Bu işi gerçekten yapmak isteyenler başvursun ve Ajans da bunları destekleyerek model işletmeler yaygınlaştırılsın istedik. 7.400.000 TL'lik ki; böylesine büyük bir hayal için küçük bir kaynağımız vardı. Bu ayrıca konuşulması gereken bir sorun. Ajanslar büyük sorunları çözmek için uğraşırken merkezden aktarılan kaynakların kısıtlı olması ayrı bir sorundur. Bizim bir idealimiz daha vardı. Hep söylenir. Biz geleneksel yöntemlerle hayvancılık yaptığımız için gelişemiyoruz diye. DAKA olarak biz de işletmelerin kurumsallaşmasını istedik. Bunu da projesi geçenlerin kendilerini şirkete dönüştürmesiyle gerçekleştireceğini düşündük. Şirketleşme işletmeler için kurumsallaşmada bir adım olacaktır. Ama programa başvuru esnasında şirket olma şartı koymadık. Sonuçta projesi geçmeyenler neden şirket kursun ki? Mutlaka şart koştuk projesi geçenlerden, şirket kursunlar ondan sonra sözleşme imzalayalım diye. 215 projenin 38'ini destekliyor olacağız. Burada sevindirici başka bir olay daha var. Biz programa çıkmadan önce bölge planımızda hayvancılığın öne çıktığı alanları belirledik. Verileri kullanarak bulduk, mesela Muş'ta Bulanık, Hakkâri de Yüksekova, Van'da Gürpınar, Başkale gibi yerlerde hayvancılık ön planda. Listeye giren projelerin bu bölgelerden olması; ki başından beri bunu umut ediyorduk, bu bölgelerde bir kümelenmeye imkân tanıdı. Kazanan listelere bakıldığında bu bölgelerde bir yoğunlaşma olduğunu görüyoruz. 38 tane modern işletmemiz var şu an. Tabii zor bir süreç olacak, 1307 canlı hayvan satın alımı yapılacak, serbest dolaşımlı, yarı

açık barınak şartı koşmuştuk. Hibe miktarlarımız %50 hibe şeklinde olacak. Bunlar süt işletmesi, 20-49 baş arası. Eğer kalkınmaya etkisini, katkısını görürsek ölçeği artıracağız. Bunlar model işletmeler. Yerel düzeyde kalkınma ajansları, üniversite, STK ve diğer kuruluşlarla bir müdahale belirlemelidir. Biz DAKA olarak elimizi taşın altına koyduk. Önümüzdeki süreçte bunun olumlu sonuçlarını alacağımızı düşünüyoruz. Hayvancılığın gelişebilmesi için, bu tür projelerin hayata geçmesi gerekiyor. Bu bölgenin sorunlarını tecrübelerimizden biliyoruz ki insanımızın aklı gözünde, yani görerek daha çabuk anlıyor. Ayrıca kalkınma ajanslarının bu anlamda kaynak olarak yapılarının güçlendirilmesi gerekiyor. İyi niyetli, bu işe hevesli olan insanlar var. Diğer kurumlarla koordinasyon halinde ajansların bu tür programları devam ettirmesi gerekiyor. Proje sahiplerinin geçmişten kalan kötü izlenimleri var. Projeyi sunayım, işletmeyi kurayım, nasıl olsa kimse hesap sormaz devri kapandı. Kapandı ancak kötü izlenimler bırakmış. Ancak bu tür çalıştaylarla beraber bu anlayışın olumlu yönde değiştiğini görüyoruz. Sürdürülebilirlik çok önemli. Hayvancılıkla ilgili; program bazlı ajansların, proje bazlı ise başvuru sahiplerinin takibi çok önemli. Ajans olarak Bölgede ilgili kurumlarla sürekli koordineli bir şeklide işletmelere teknik destek sağlamayı düşünüyoruz. Başvuru sahipleri de kendi projelerinin takibini yapmalıdır.

SEYVAN YAKAR: Model işletmelerin kurulması önemlidir. Ancak demek istediğim; 10-20 köyde büyük işletmenin açılmasıyla, neden küçük ölçekli işletmeler dışlansın ki ? Büyük işletmeler desteklensin; ancak küçük ölçekli işletmeler de dışlanmasın. Onlara da imkan tanınsın ve önleri açılsın. On tane zengin çıkarılmasın. Feodal yapılardaki toprak ağalarına benzer hayvancılık ağaları ortaya çıkmasın.

MEHMET EMİN ÇAKAY: Ancak iktisat teorilerinde de belirtildiği gibi büyük ölçekli işletmelere ihtiyaç var. Bizim on tane büyük ölçekli işletmemizin olması lazım.

SEYVAN YAKAR: Büyük işletmelere tabi ki destek verelim. Küçük işletmelere de kültür ırkı hayvan verilebilir. Büyük işletmelerden aktarım yapılabilir.

MEHMET EMİN ÇAKAY: Ajanslarımıza sahip çıkılması, özellikle kaynak bakımından güçlendirilmesi gerekmektedir. Bakın işte, neden bunca zamandır böyle bir çalıştay yapılmamış Bölgede? Neden böyle programlara çıkılmamış? Bu noktada ajansların varlığı umut verici, ben gelecek adına umutluyum. Minimum 50 Bin TL, maksimum 500 Bin TL destek verdik. Bize gelen taleplerin ortalaması 250 Bin TL civarında oldu. % 50 si hibe şeklinde mali destek programı yürüttük.

SALİH ÖZMEN: Bir inek de olsa, on inek de olsa üretici açısından aynı zahmet, çalışma ve fedakarlık gerekmektedir. Bu ekonomik değildir. Küçük ölçekli üreticiye yardım, batı ülkelerinde o üreticiyi bir inekle hapsetmek şeklinde düşünülmektedir.

SEYVAN YAKAR: Evet, haklısınız. Benim kastım günde 2,5 lt süt veren inek için hapis olunacağına, devletin, ajansların desteği ile 25-30 lt süt veren inek için zaman kaybedilsin.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: Ben kendi köyümde yaşadığım bir olay nedeni ile arkadaşıma katılmıyorum. 2004 yılında 200 baş inek aldık kooperatif olarak. Bu kooperatif ile alınan inekler 10'ar, 20'şer tane dağıtıldı. Bugün bir tane bile o ineklerden kalmadı. Bu yanlış bir uygulama. O şartlarda bir ineği eğitimsiz çiftçiye verirseniz, ne o süt kapasitesini koruyabilirsiniz, ne onu işletebilirsiniz, ne de onun girdilerini karşılayabilirsiniz. Sadece o çiftçiyi borçlandırırsınız. Bankalara destek vermiş olursunuz. Tarım Kredi Kooperatiflerinin de fonksiyonu kalmadı. Eğer siz kooperatifi bir şirket gibi yönetmez iseniz başarılı

olamazsınız. Bireysel hareketle ne girdi maliyetlerini düşürebilirsiniz, ne de bilgiyi dağıtabilirsiniz. Hiç bir şansınız olmaz.

SEYVAN YAKAR: Peki genele yaymak için ne yapabiliriz sizce? Genel kalkınmayı sağlamak için?

NECMETTİN ÜNAL: Küçük aile işletmelerinin büyütülmesi ile ilgili ayrı bir tartışma gerekebilir. Bunu burada halledemeyebiliriz. Dediğiniz gibi kaymakamlık olsun, diğer kurumlar olsun bazı denemeler yapmış; ancak çeşitli nedenlerden ötürü başarılı olunamamış.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Ben bir ekleme yapmak istiyorum. Yerli hayvanlara suni tohumlama yapıldığında yavruya 150 TL destek veriliyor. Ajanslar da benzer bir destek verebilir.

NECMETTİN ÜNAL: İşletmeler yenilik yapmak zorunda, destek alabilmek için.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Her şeyin hazır olmaması lazım, üretici de taşın altına elini koymalıdır.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Gelişen bu dünyada bunlar işletme bile değil. Fransa da 680 bin işletme var, Türkiye'de ise 4 milyon işletme var. Fransa'da Türkiye'ye nazaran 27 kat daha fazla destek veriliyor üreticiye. Siz şimdi desteğinizi 4 milyona, 5 milyona bölerseniz sizin desteğiniz çerez oluyor. Türkiye'de işletme başına düşen destek 200 TL. Dolayısıyla desteklemeleri bu işi yapacak, tarıma hizmet edecek işletmelere vermek gerekiyor. Diğerlerine de sosyal devlet olma ilkesine bağlı kalarak destek verilmelidir. Ancak bunlar tarımsal destek şeklinde yapılmamalıdır. Bugüne kadar tarım politikalarımızda yapılan destekler, kooperatiflerin verdiği 1 inek, 2 inek başarılı olsaydı bugün tüm hayvanlarımız kültür ırkı olurdu. Ancak bu hayvanlar ya öldü, ya kesildi, ya satıldı. Geriye bir şey kalmadı. Ekmeği ekmekçiye vermek lazım.

İSA YILMAZ: Öncelikle çiftçi/köylü ayrımı yapılması gerekiyor. Her hayvanı olan, arazisi olan çiftçi midir? Geçimlik, yarı geçimlik ve ticari işletme olarak ayırmak lazım. Kaç baş hayvanla işetme kurmak acaba ticari olur? Bunun tespiti gerekir. Tespitin ardından bunların desteklenmesi gerekir. Köyde oturan herkesi işletme kabul ediyoruz. Ayrıca çiftçilerin eğitiminden bahsediyoruz. Ancak kendi tecrübelerimden biliyorum ki aslında çiftçiler o kadar da bilgisiz değiller. Araştırma yapılsa, bence üreticilerin % 70'inin yeterli bilgiye sahip olduğu görülecektir. Diğer bir sorun vatandaşın neden hayvancılıktan kaçtığıdır? Biraz parası olan şehre, daha çok parası olan büyük şehirlere göç ediyor. Burada durmak istemiyor. Yani kar edenler de durmak istemiyor. Buranın zenginleri yatırımlarını Batıda yapmaktadır.

MESUT ARABOĞA: Örgütlenme konusunda çarpıcı bir örnek vermek gerekirse; 2009 da Doğu Anadolu'nun süt desteklemelerinden aldığı pay % 1,3 Güneydoğu Anadolu'nun ise %0,2 oldu. Yani tüm payımız % 1,5. Bunun temel nedeni Örgütsüzlük. Beraber hareket etmemekten kaynaklanıyor. Balıkesir'deki örgüte üye sayısı bizim 11 ilimizin toplamından fazla. Daha fazla destek alıyorlar. Bir ilin örgütlenmesi bize yetmez. Artık stratejik bir planla 11 ilin bir araya gelerek örgütlenme yoluna gitmesi gerekiyor. En büyük sorunlardan birisi de hayvan hareketlerinin Doğudan Batıya doğru olmasıdır. Eğer biz 11 il olarak ortak tavır alıp, hayvanlarımızı Batıya göndermiyoruz, burada kesilip, burada işlensin dersek bu sorunun önüne geçilir. Bakanlık burada hayvan kestirene destek verir, markalaşma olur, kesimhane, kombine kurulur.

HAKAN YILMAZ: Doğu Anadolu'da bir kesimhane olmaması ayıp bir durumdur. Hayvanımızı Afyon'a satıyoruz. Afyon'daki adam bizden kar ediyor.

SALİH ÖZMEN: 2007'de bir genel kurulumuz oldu. Bizim bölgemizde katılım birer ikişer kişi ile olurken İzmir'den 228 delege katıldı. Doğu Anadolu, Karadeniz bir tarafa İzmir tek başına bir tarafa. Durum örgütlenmede bu şekildedir.

FETHİ AKMAN: Hep savunduğum bir şey var. Kesimhanede etin kilosuna destek verilmezse, süt de para etmezse olmaz. Bugün DAKA'ya gelen başvuruların fazla olmasının bir nedeni hayvanın para etmesidir. Üretici o dönem hayvana daha fazla önem veriyordu. Bugün para etmiyor. Önem de verilmiyor. Geçenlerde TARSİM'in bir mesajı geldi, üreticilerin bazıları hayvanlarını kasten öldürüp sigortadan para almaya çalışıyorlar diye. Para etmedikten sonra destek verilse de verilmese de insan o hayvana özveriyle bakar, etmezse elden çıkarmanın yollarını arar. Bir arkadaşım bir önceki Bakanlık desteklemesinde değirmen yaptı ve hayvancılık desteği kapsamında hayvan aldı; ancak daha sonra pişman oldu destek almasına rağmen. Çünkü maliyetleri kurtaramıyordu.

NECMETTİN ÜNAL: Bölge hakkında yapılan araştırmalarda buzağı ölümlerinin çok sık yaşandığını gördük. Buzağı da zaten işletmenin temelidir. Buzağı ölümlerinin fazla olduğu işletmelerde karlılık da düşük olmaktadır. Buzağı ölümlerinin azaltılmasında, buzağıların dışarıda, bireysel, ayrı bir yerde beslenmesi gibi basit görünen bir uygulama yapılmaktadır. Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bölgede uygulanırsa ne olur? Bunu uygulamak isteyenler Bölgede var mı? Buzağıların doğar doğmaz bir iki gün içinde anneden ayrılarak dışarıda ayrı bir yerde bakılması sizin düşünceleriniz nelerdir?

FETHİ AKMAN: Ben bunu yaptım. TİGEM'de görünce yaptım. Yeni doğan hayvanla annesine aynı ortamda bakıyoruz. Bu yanlış bir uygulamadır. Aynı havayı teneffüs ediyorlar. O zaman buzağıyı öksürükten, hastalıktan kurtaramıyoruz. Barınağın yanında ayrı bir yer yaptım buzağı için. Buzağının annenin ilk sütünü alması yeterlidir. Ben bunu görerek öğrendim. Görerek uygulamak daha iyi oluyor.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Çalıştığımız yerde bir arkadaşımız, bir gün baktık, telaşlanmış; hayvanı ölecek diye, "buzağı ayağı kalkmıyor" dediler. Sorunca öğrendik ki doğum sonrası ilk ana sütünü içirmemişler. Dedik hemen içir onu. Sonradan sorunca hayvanın ayağı kalkıp oynamaya başladığını öğrendik.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Bizim de buzağı kulübeleri ile ilgili bir çalışmamız oldu. Erzurum, malum soğuk iklime sahip. O dönem 56 tane damızlık düve aldık, pek çoğu zemheri zamanında doğdu. Bizde yavrulara anne sütünü verdikten ve kuruttuktan sonra kulübelere aldık. Hiç bir sorun olmadığını da gördük. Tedirginlik oldu, Eksi otuzun altında sorun olur mu diye? Fakat doğumun zemheri aylarına gelmesini engelleyecek şekilde plan yapınca sorun yaşanmıyor. Bu uygulamayı Doğu Anadolu'daki pek çok çiftçiye de gösterdik.

NECMETTİN ÜNAL: Biz de Karacabey'de, Kazova'da ve Ulaş'ta benzer projeler yaptık. Ulaş'taki projede kulübeleri ben izlemiştim. Bir gece -36 dereceye düşmüştü sıcaklık. Sadece bir buzağının kulağında donma oldu. Onun dışında bir sorun yaşamadık. Bu bölgede güvenlik sorunu yoksa buzağılar için bu kulübe uygulaması çok faydalı olacaktır.

SALİH ÖZMEN: Bizim bölgede tamamen açık değil de yarı açık daha uygundur. Buzağıya mutlaka ağız sütü verilmelidir. Bu olmazsa olmaz. Dananın altına ot değil hayvan gübresi konması olayı var. Bu yanlış bir uygulama, bunun terkedilmesi gerekiyor.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Barınak yapımına giriyor bu konu; çünkü sağlıklı bir hayvan için gereken birimlerden bahsediyoruz, barınak için bölmelerden bahsediyoruz. İşletme yapısına göre barınak

yapılandırılması yapılmalıdır. Batıda kötü örnekler gördük. Ancak sıkıntılar zamanla, eğitimle, çaba ile hallediliyor. Biz de barınakları nasıl geliştirebiliriz, örgütlenmeyi nasıl destekleyebiliriz, modern işletmeleri nasıl daha iyi hale getirebiliriz; yani neler yapabiliriz bunları belirlemeliyiz.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: Burada ajans ve birliklere iş düşüyor. Ajanlarla ortak yürütülebilecek projeler ile bölgemizdeki örnek işletmelerin, uygulamaların üreticilere gezdirilmesi çok faydalı olacaktır. Teoride olan bilgimizi pratiğe dökemiyoruz.

YAVUZ SELİM ÇELİK: Örgütlenme temel sorun. Örgütlenme sağlanmalıdır.

TEVCİT DEĞİRMENCİ: 40 yıllık üniversitesi olan Erzurum'da çiftçilere yeterince eğitim verilmemiş olması üniversitelerimizin bir eksiğidir. Geçen medyadan takip ettim, buzağılara ceket giydiriyorlardı.

NECMETTİN ÜNAL: Ben hemen üzerime alındım. Şöyle söyleyeyim. Temel görevlerimiz öğrenci yetiştirmek ve bilimsel araştırmalar, projeler yürütüp onları yayınlamak. Bizim üreticilere ulaşma şansımız yok. Bu konuda Tarım Bakanlığına görev düşüyor. Çiftçilerle direk muhatap olanlar onlar çünkü. Üniversiteler çiftçileri bir araya getirme imkânına sahip değil. Model işletmeler kurdurarak buralar çiftçilere ziyaret ettirilebilir. Üniversite ortam oluşursa gerekli katkıyı yapacaktır.

SEYVAN YAKAR: Ben de hocama katılıyorum, bence de bu model işletmelerin çiftçiler tarafından gezilip görülmesine kolaylık sağlanmalıdır. Çiftçilerimiz görmeden kesinlikle inanmaz. Ben de tecrübelerimle buna şahit oldum.

SALİH ÖZMEN: 2004'te DAKAP'a kapasite geliştirme projesi verdik, maalesef geçmedi ama önemli bir projeydi. Üreticilerimizin görsel olarak eğitilmesini, bilgilendirilmesini içeriyordu.

NECMETTİN ÜNAL: Şimdi benim düşüncem yeni hayvancılık modelleri geliştirilemez mi? Mesela bu bölge organik hayvancılığa çok uygundur. Bu konuda ne yapılabilir?

FATİH ÜSTÜNDAĞ: Kurumlarımızın arasında kopukluk var. Mesela üniversitelerimizde araştırma yapan, eğitimine devam eden hocalarımız, araştırma görevlisi arkadaşlarımızın her biri on işletmeden sorumlu olsa ve bir kaç yıl boyunca bunların takibini yapıp ilgilense?

NECMETTİN ÜNAL: Burada Kafkas Üniversitesi tarafından haftada bir gün çiftçilere eğitim veriliyor. Kaliteli süt üretimi, hayvanların beslenmesi, hastalıklarla mücadele konusunda Veterinerlik Fakültesi eğitimler veriyor.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: 4-5 yıl takip ettiğiniz zaman bir işletmeyi, hem bir bitirme tezi ortaya çıkacak hem de bir işletmeyi kalkındırmış olacağız.

NECMETTİN ÜNAL: Yapılabilir. Yapılmaz şeyler değil bunlar. Akademik olarak yükselirken üreticiye de faydası olmuş olacaktır.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: En azından yeni başlayan öğrencilerimize bir işletme ile ilgilenme sorumluluğu verilirse eğer; o öğrenci haftada bir gün giderek işletmenin sorunları ile ilgilenir. Bizim insanımız sıcakkanlıdır. Mutlaka onlara ilgili gösterecektir.

İSA YILMAZ: SODES programına Iğdır Üniversitesi olarak "Organik Hayvancılığı Öğreniyorum" isminde proje sunduk. Diğer kurumlar da benzer projeleri sunabilir devletin programlarına.

NECMETTİN ÜNAL: İyi bir organizasyonla organik üretim yapılabilir ve katma değer ortaya

çıkarılabilir. Organik ürünlerin fiyatı daha yüksek olduğu için üreticiye daha fazla gelir kazandıracaktır. Bölge buna müsait.

İSA YILMAZ: Kazım Karabekir Tarım İşletmesi bunu yapıyor. Organik sertifikalı üretim yapıyor.

TEVCİT DEĞİRMENCİ: Üniversitelerimiz organik hayvancılığa ön ayak olabilir mi? Vatandaşa cesaret verecektir.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Organik tarımda önemli olan pazardır. Pazar var mı ona bakmak lazım. Organik üretim, tarımın en zahmetli kısmıdır. Ayrıca verim düşüklüğü de olmaktadır. Ayrıca bu zahmeti karşılamayan fiyatlarla pazarlaması yapılmaktadır. Maalesef bu ürünü pazarlama sıkıntısı var. Erzurum için söylüyorum, pazar çok karlı görünmüyor. Kendim bir kaç firma ile görüştüm. Enstitünün arıcılık birimindeki sertifikalı organik balın pazarlanması ile ilgili. O kadar düşük rakamlar verildi ki. Üretici olsam ben bu fiyatlara vermem. Burada asıl önemli olan Pazar. Organik tarım gerçek manada yapıldığında çok zor ve zahmetli bir üretim şeklidir. Meraya dayalı koyunculukta organik hayvancılık yapılabilir belki ama onda da pazar sorunu mevcuttur. En azından etin kilosu 25 TL olmalı ki, çiftçi bu işi yapsın.

FATİH ÜSTÜNDAĞ: İstanbul Büyükşehir Belediyesinin Erzurum'da böyle bir çalışması olmuştu, organik buğdaya yönelik olarak. Şimdi ne durumda bilmiyorum ama 2 yıldır devam ediyor. Bölgemizde kimyasalların girmediği arazi çok. Organik tarıma geçiş 5 yılı bulurken Batıda, bizim bölgemizde 6 ayda bu geçiş sağlanabiliyor. Organik tarım zahmetli, tüm üretim girdileri pahalı ve genelde ithal mallar oluyor. Organik ürünü işleyecek firmamız da yok denecek kadar az. Bölge olarak uygun bir bölgeyiz; ancak en büyük sorunumuz pazar. Edirne bölgesinde bugün hastalıklardan ari bir bölge oluşturulmuş durumda hayvancılık için. Bizde bölgemizde böyle bir çalışmayı teşvik edersek ajanslarımızın çalışmaları ile organik tarımı geliştirebiliriz.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Hastalıkların bu kadar yaygın olduğu bölgede hastalıklardan ari bölge oluşturmak mümkün değildir. İlaç verilmesi, mücadele edilmesi gerekir. Bunların belirli limitleri vardır. Bu zor bir iş, bölgeyi korumak da zor. Hayvan hareketlerinin yoğun olduğu bir bölgede bu iş zor oluyor.

HAKAN YILMAZ: Modern işletmelerin önemi burada ortaya çıkıyor. Bir kaç büyük işletmenin olduğu bölgelerde hastalıklardan arınma daha çabuk oluyor.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Burada sürekli hayvan hareketleri var.

NECMETTİN ÜNAL: Modern et, süt işleme tesisleri burada kurulduğunda yaşanan bu hayvan hareketleri de zamanla azalacaktır. Hepsi birbiri ile bağlantılı.

HAKAN YILMAZ: 750 bin dönüm arazisi olan bir köyde bir hasta hayvan tüm bölgeyi hastalıklı hale getiriyor. Ancak işletme sayısı az, ölçekleri büyük olursa bu sorun yaşanmaz.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Bölgede mezbahane, kombine tesisleri yapılmış zamanında; ancak bugün bunlar atıl kapasiteyle çalışıyor. Demek ki hammadde sorunumuz var. Özel işletmelerde de böyle.

MESUT ARABOĞA: Ancak ben buna katılmıyorum. Bölgede çok yüksek sayılarda hayvan sevkiyatları yapılmaktadır.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Tamam, peki o zaman bu işletmeler neden kapanıyor, hammadde bulamıyor?

BİR KATILIMCI: Van Et örneğinde olduğu üzere pazarlama eksikliği olduğu gibi, hayvan varlığı var gibi görünmesine rağmen sürekli hayvan tedariki gerçekleşmemektedir.

ŞERAFETTİN ÇAKAL: Bu bölgede 1980'den bugüne gelen politikaların sonuçları bunlar. Rekabet gücünü sağlayamadığımız ve dışarıya karşı üreticimizi koruyamadığımız için bugün bu sorunları yaşıyoruz. Mesela Japonya hem dışarıya karşı ülkesini, hem de doğusunu, batısını birbirine karşı koruyor. Vergi yolu ile diğer yollar ile. Bu tür tedbirler kalkınca yavaş yavaş üretici piyasadan çekildi. Ayrıca hayvan sayısından ziyade karkas ağırlık önemlidir. Biz lokal şeylerle uğraşıyoruz. Geniş bakmamız lazım. Dünya küreselleşti. Sınırlar kalktı, ulaşım hızlandı. Şimdi Yeni Zelanda'da, Avusturalya'da kilosu 2$'a et üretiliyorsa, sen 7$'a et üretiyorsan ister legal, ister illegal bu et senin ülkene bir şekilde girer. Rekabet edebiliyorsan rekabet edersin. Tarım dünyada stratejik bir sektördür. Bu insanların bu tarımı yapması gerekiyor. Sınırlar kalkınca Gümrük Birliği'ne girince ilk olarak Doğu illeri rekabet edemedi ve çöktü, sonra kalan illerimiz çöktü. Koruma tedbirlerinin alınması gerekmektedir. Geçenlerde ithal hayvan vergileri yükseltildi. Bu bir koruma yöntemi. Doğu için de bu böyle. DAKA destek versin, devlet destek versin, koruma olmazsa, karlılık olmazsa herkes sektörü terk eder. Pansuman türü çözümlerle bu sektör sürdürülemez.

NECMETTİN ÜNAL: Evet, başka söz almak isteyenler var mı? Artık grup çalışmamızın yavaş yavaş sonuna geldik. Hiç söylenmedi dediğiniz bir konu var mı?

SALİH ÖZMEN: 2007 yılında suni tohumlama için bir destek verildi. Buna geri dönülürse gücü yetmeyen vatandaşlarımız da suni tohumlamadan faydalanabilir.

MESUT ARABOĞA: Ben buna katılmıyorum. Bitlis'te o destek zamanında 6000 tohumlama yapıldı ancak doğan buzağı 50-100 civarı oldu. Şu an 150 TL yetiştiriciye, eğer suni tohumlama sonucunda buzağı kültür ırkı ise yine 100 TL daha destek veriliyor. Yetiştiriciye zaten parası veriliyor. Suni tohumlamaya bağlı anaç desteği veriyoruz. Suni tohumlama destekleri hep suiistimal edildi. Muş'ta da benzer olaylar olduğu söyleniyor.

NECMETTİN ÜNAL: Şunu da kabul edelim ki teşvikler bir şekilde suiistimal ediliyor. O yüzden de sonrasında o teşvikten vazgeçiliyor.

NECMETTİN ÜNAL: Çok teşekkür ediyorum. Tartışma konumuzla ilgili, büyükbaş hayvancılığın sorunları ile ilgili çok değerli bilgiler geldi. Tüm katılımcılarımıza teşekkür ediyorum.

GRUP 2: Hayvancılık Desteklemeleri Ve Ürün Katma Değerinin Artırılması

Tablo 2: Grup Katılımcı Listesi

Grup 2: Hayvancılık Desteklemeleri Ve Ürün Katma Değerinin Artırılması		
Moderatör	Doç. Dr. Mehmet Akif Yörük	Atatürk Üniversitesi
Katılımcılar	Kurum	İl
Ahmet Yıldız	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
Başak Önsal	Serhat Kalkınma Ajansı	Kars
Bekir Taşkaldıran	Türkiye Yem Sanayicileri Birliği	Ankara
Evren Demir	Serhat Kalkınma Ajansı	Kars
Fehmi Arvas	Tarım Reformu Bölge Müdürlüğü	Iğdır
Gökhan Metin	Serhat Kalkınma Ajansı	Kars
İbrahim Gedikli	Ziraat Bankası	Erzurum
İsmail Uğur Gümüş	GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı	Şanlıurfa
M.Özgür Töngel	Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı	Samsun
Mehmet Küyük	Tarımsal Üretim Ve Geliştirme Genel Müdürlüğü	Ankara
Melek Us	Süt Et Üreticileri Birliği Merkez Birliği	Ankara
Murat Uğur	Tarım İl Müdürlüğü	Kars
Nazmi Ilıcalı	Doğu Anadolu Tarımsal Üreticiler Ve Besiciler Birliği	Erzurum
Ömer Efe	Tarım Kredi Kooperatifi Bölge Müdürlüğü	Erzurum
Sibel Devrim	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Muş
Şaban Deniz	Ziraat Odası	Ağrı
Yılmaz Zeren	Tarım İl Müdürlüğü	Ağrı
Yüksel Çapan	Göle Çapan Süt	Ardahan

MEHMET AKİF YÖRÜK: Herkes hoş geldi. Toplantı amacımızı hepimiz biliyoruz. Evet buna göre söz almak isteyenler sırayla konuşabilirler.

MELEK US: Türkiye'de büyükbaş hayvancılığın gelişmesi Ayşe Teyze'ye öyle iki tane hayvan verilmesiyle olabilecek, başarılabilecek bir şey değildir. İşletme mantığına göre hareket edilmesi, kimlerin bu sektörde başarılı olabileceğinin değerlendirilerek desteklemelerin yapılması gereklidir. Peki Ayşe Teyzeye destek verilmesin mi? Verilsin ama onunki sektör desteği olmasın, ona sosyal destekler verilsin, iki tane hayvanı ile de köyde geçinemiyorsa da varsın göç etsin, ama hayvancılığın geliştirilmesi için artık Ayşe teyzeye destek verilmekten vazgeçilsin.

YILMAZ ZEREN: Bölgemizin hayvancılık ve tarım konusunda bir sosyal yapısı var. Özellikle kırsalda yaşayan kesim hayvancılık dışında başka bir ekonomik faaliyette bulunmuyor. Bu nedenle bir veya iki tane hayvanla hayvancılık yapan birini sistemin dışına itmek olmaz. Zaten sorunun en temel kaynağı da işletmelerin küçük yapıda olması. Bunları büyütmek, bunları büyütebilecek bir takım kriterleri ortaya koymak gerekli. Yani burada temel olan bir iki hayvanı olanı sistemin dışına itmek değildir. Çünkü bu kişiler hayvancılıktan başka bir işle meşgul olan kesimler değillerdir. Siz bunu sistemin dışına ittiğiniz takdirde ona bir istihdam alanı, iş yaratmak zorundasınız. Temel sorun bu. Üretici örgütleri önemlidir, onlar bu iş için organize olmuyorsa, o zaman sistemde bir bozukluk meydana gelir. Burada üretici örgütlerinin çok iyi bir şekilde çalışıyor ve üyelerine çok iyi şekilde hizmet veriyor olmaları gerekir. Bazen çiftçi bize de geliyor ve diyor ki "desteklemeden haberim yoktu" veya "ben müracaat edemedim". "Peki sen hangi desteklemeyi alacaksın, koyun; peki bunun için damızlık koyun keçi yetiştiricileri birliği örgütü var" diyoruz, daha haberi olmamış. Örgüt, çiftçi örgütü; yapsın yayınını ki üyelerini bilgilendirsin. Zaten Bakanlığımız bu destekleri verirken, Birliklere üye olma şartı arıyor, Birliklerin hesaplarına destek paralarını aktarıyor. Benim söyleyeceklerim şimdilik bu kadar.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Sizin de dediğiniz gibi bu işletmeleri de büyütelim, dışarı itmeyelim.

YILMAZ ZEREN: Zaten temel sorun bu. Küçük işletmeler. Bakın Almanya'da iki tane hayvana bakmak istiyorsanız 20 dönüm araziniz olması gerekiyor. Kaba yem veya yem ihtiyacını gidermeniz için. Ama bizde böyle bir şey yok.

Aslında böyle küçük işletmeler Tarım Bakanlığı'na çok ciddi yükler getiriyor. Çünkü bir tek hayvanı olanı da siz işletme olarak kabul ediyorsunuz, ona da aynı hizmeti götürüyorsunuz, 10 tane 20 tane hayvanı olana da siz aynı hizmeti götürüyorsunuz. İşletmelerin büyük olması tabii ki önemlidir. Ancak sistemin dışına itmek, hayvancılıktan başka faaliyeti olmayan kişiler için sosyal sorunlar yaratır. Bu işletmeleri büyütmek, geliştirmek, bu desteklerden daha iyi faydalanmasını sağlamak gerekir diye düşünüyorum. O yüzden hanımefendinin söylemiş olduklarına katılmıyorum.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Sonuçta tartışacağız, orta yolu bulacağız. Buyurun Ahmet Bey.

AHMET YILDIZ: Şimdi öncelikle hayvancılık karlı ise devam eder, gerisi gelir. Şimdiye kadar uygulanan ve devam eden teşvikler siyasilerin vatandaşa verdiği rüşvetler olarak görülüyordu. Şimdi ben hayvancılık yapacağım, 100 başlık bir işletme açacağım; ve bunun için devlet bana % 40 değil, % 50 değil % 100 hibe verse bile önemli değil. İşletmeler büyük olmuş, küçük olmuş, hiç önemli değil, önemli olan o işletmenin karlı bir işletme olabilmesidir. Yoksa biz şu kadar destek verdik, hayvan verdik, önemli değil. Bu işletme karlı olabilecek mi ona bakmak gerekli. SETBIR'den gelen hanımefendinin söylediklerine birebir katılıyorum. Kesinlikle bu sosyal yardımlarla teşviklerin ve kredilerin birbirinden ayrılması lazım. SYDV destekleriyle bu işleri yapacak kişilere verilecek teşvikler birbirinden ayrılmalı. Yoksa eskisi gibi oluruz. Biz çok pahalı üretirsek, ekonomik bir işletme tarzımız olmazsa, eti pahalı üretirsek bir yere varamayız. Global ekonominin bu acımasız çarkları içinde bir gün yine bu et fiyatları yükselecektir. Bir gün yine fiyatlar yüksek olduğu için vatandaş et alamayacak, kasap et satamayacak ve yine krize gireceğiz. Bunun çözümü karlı bir şekilde hayvancılık yapmaktan geçer. Bu yüzden yaptığımız hayvancılık karlı mıdır, bunun iyi bir şekilde irdelenmesi gerekli. İyi bir fizibilitesinin yaptıktan sonra

teşviğini veriyorsan ver. Bu işletme bu ortamda, Kars bölgesinde, Erzurum bölgesinde, bu ırkla, bu işletme şartlarıyla karlı mıdır, çok iyi değerlendirilmesi lazım ki; ben bu haliyle % 40 destek verilen DAP hayvancılık desteklerinden faydalanan bir çok işletmenin başarısız olacağı düşüncesindeyim.

MURAT UĞUR: Ben Ahmet Beyin görüşlerine katılıyorum. İsmim Murat UĞUR Kars Tarım İl Müdürlüğü'nde çalışıyorum. Desteklemelerdeki karışıklıklar bir sorun teşkil ediyor, doğrudur, hanımefendinin bahsetmiş olduğu açmazda var burada. Daha önce SERKA yetkilileriyle biz karşılıklı fikir alış verişinde bulunduk. İşletme büyüklüğünün sürdürülebilir olması için ne olması gereklidir, bunu sormak gerek. Ahmet Beyin dediği çok doğru, sürdürülebilir olmayan her destek batmaya mahkumdur, biz bunu Tarım Bakanlığı olarak acı tecrübelerle yaşadık, beşer beşer çok hayvan verdik, ama bir sonraki kurban bayramına canlı kalan hayvan hiç olmadı. Hepsi kesildi. Dolayısıyla sosyal destekler ile tarımsal desteklerin kesinlikle ayrılması lazım, ayrıca yine Avrupa'daki destekleme örneğine bende katılıyorum. Doğrudan destekleme ya da girdiler bazında destekleme yapılmalı. Şimdi biz burada uygulayıcılar olarak çok fazla kalemde çok fazla bireysel işletmede, çok fazla küçük parçalı yerde, özellikle doğu bölgelerinde çok az personelle destekleme faaliyetlerinin kontrollerini, tespitlerini, tutanaklarını yapmaya çalışıyoruz. Kars'ta 56 trilyon TL dağıtıldı, geçen sene, 2010 yılında, tarımsal desteklemelerin hepsi dahil olmak üzere. Ben bu 56 trilyon TL'nin 6 trilyonunun hakkederek dağıtıldığını, geri kalanının Fak-Fuk-Fon amaçlı dağıtıldığını, kullanıldığını düşünüyorum. Bence bu 56 trilyon lira yerine DAP'a başvuru yapılan 20 projeden keşke 15'i geçseydi de 5 yıl sonra burada çok güzel bir DAP programı uygulandı diyebilseydik. Çünkü DAP desteğiyle yapılan işletmelerin sürdürülebilir olduğuna inanıyorum. Daha önce bir toplantıda şöyle bir şey geçmişti; 5 kişilik bir ailenin tatilini, sosyal sigortasını, ürün sigortasını, tüm ihtiyaçlarını ortaya koyduğumuz zaman ekonomik olarak faydalanabilmesi için 36 baş hayvana sahip olması gereklidir diye. Bakın 36 baş! Yani biz 5 baş hayvan verdiğimiz zaman o hayvanlara kesinlikle yazık ediyoruz, sürdürülebilirliği yok bunun. Bu 36 baş, belki yapılacak başka çalışmalarla 25'e, 20'ye çekilebilir; çünkü bu 36 baş hesaplanırken ailenin tatil giderleri bile eklenmiştir, 5 kişilik bir ailenin tatil giderlerine kadar yazılmıştır. Bu ailenin hayvan sayısı 36'dan az olduğu zaman işletme sürdürülebilir olmayacak, zarar etmeye başlayacak ve devam etmeyecek. Bir de dediğim gibi, ürün bazında veya girdiler bazında desteklerin verilmesi; iş ve işlemleri ve sahada çalışan personelin iş yükünü çok azaltacaktır. Bu 56 trilyon lira desteğin içinde yem bitkileri var, ÇKS var, mazot gideri var, çok farklı kalemler var. Sahaya bir teknik personelimiz gittiği zaman "benim fiğim, arpam, buğdayım yazılacak" diyen vatandaşla memur karşı karşıya geliyor, sorun çıkıyor. Mazotu bedava mı vereceğiz, verelim, tohumu bedava mı vereceğiz, verelim. Ama vatandaşla karşı karşıya gelmeyelim. Biz şu anda ziraat mühendisliği, veteriner hekimlik yapmıyoruz, evraklarla boğuşuyoruz, sahada vatandaşla sorun yaşıyoruz. DAP'tan Kars'ta bizim sadece 3 projemiz geçti. Bir işletmemize 471 bin TL, diğerine 264 bin TL, diğerine 509 bin TL destek verildi. Bunun bilinmesini istedim. Kendi kanaatim, Bakanlığımızın uygulamış olduğu bu DAP projesi çok yerinde, uygulaması çok doğru. Yani önceden para verilmemesinin çok doğru olduğunu düşünüyorum. Uygulanabilirlik, kontrol noktasında dediğiniz zorlanıyoruz, acaba verilen faturalar doğru mu diye, faturanın aslını istiyoruz. Kontrol uygulanabilirliği, başvurusu çok zor olan bir desteklemeden bahsediyoruz burada. Bu işlemlerin daha basit hale getirilmesi gerektiğini düşünüyorum.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Şunu öğrenmek istiyordum, burada süt işletmeleri kuruldu, Bakanlık sonuçta buna karar verdi ama Holstein ırkının Kars'tan çıkarılmasını doğru buluyor musunuz?

MURAT UĞUR: Bir arkadaşımız DAP'tan Holstein almak istedi, baskı da yaptı; ama bir sonuç alamadı.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Sonuçta bu sorular bize de geliyor, insanlar soruyorlar, niye Holstein'i buradan çıkardılar, niye yalnızca Simental diyorlar da; Bakanlıktan gelen yetkililer de var, bu soruların onlara ulaşacağına inanıyorum.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Öncelikle çok teşekkürler, farklı seslerin olması harika, farklı perspektiflerden görüşler var, buraya katılmaktan çok memnun oldum. OKA adına Samsun'dan geliyorum, ziraat mühendisiyim, aslında veteriner sağlık teknisyeniyim. Bölgede aşılamalar yaptım, Ağrı'da girmediğim ahır kalmadı, nasıl bir sektör olduğunu bilirim; aynı zamanda akademik çalışmalarım oldu, Gaziosmanpaşa Üniversitesini bitirdim, Yeni Zelanda'da master sonrası eğitim aldım, doktoram devam ediyor. Bambaşka bir bakış açısından bakarsak eğer, burada bir çiftlik kültürü yok, bir hayvancılık kültürü var diyemeyiz, girdi tamamen doğaya bağlı burada ve burada orantısız şekilde doğadan, meradan faydalanma var. Mesela bin tane hayvanı olan ile bir tane hayvanı olan aynı kefeye konuyor burada, yani bir köyde bir şahısın beş bin tane koyunu olduğunu düşünün, bir kişinin de beş tane koyunu olduğunu düşünün, bu durumda meranın aynı oranda kullanıldığından bahsedebilir miyiz burada, bu birinci bakış açısı; bir kere kafadan bir haksızlık var burada, bu bir. İkincisi tarımla ilgili desteklere baktığımız zaman çiftlik konsepti olmadığı, neyin ne olduğu tam olarak çizilmediği için; kime, neye destek verileceği ürün bazlı olarak yapılıyor, yani buzağı desteği, fiğ desteği. Ama fiğe destek verilmez ki, ihtiyacı olan zaten fiği yapar. Destek nedir, esas bunun anlamına bakmamız lazım. Destek ihtiyacı olana verilir. Mesela Yeni Zelanda'da hiçbir zaman tarımsal ürünler desteklenmez, çünkü desteğe ihtiyacı yoktur onların, zaten çok güçlüdürler, çok güçsüz olana da destek vermezsiniz; çünkü global ekonomide zaten kaybedecektir, istemezsiniz zaten onun güçlenmesini, iki tane inek verilerek de güçlenemez de zaten. Ona inek verirseniz meradan faydalanacak ve meranın otlatma prensibine uyamayacak zaten. İlla kültürü bu, hayvancılık yapsın diyorsanız o zaman köyde toplu hayvancılık yapmak zorundasınız. Kooperatif kurarsınız köyde, ona kardan pay verirsiniz o zaman. Bir de Tarım Bakanlığı'nın vermiş olduğu desteklere baktığımızda, destek yok aslında, Ziraat Bankasından destek almaya kalktığınızda teminat isterler, TKDK'dan destek almaya kalktığınızda öyle. TKDK henüz akredite olmadı, dört yıldır akredite olacaklar AB tarafından ki; onlar aslında uyum projeleriydi, yani üretimi artırmak için değildi, bu yüzden de 20 ilde kurulmamalıydı, AB kültürüne yakın olan 3-4 ilde kurulsaydı, Çanakkale, Edirne gibi ve daha sonra ülke sathına yayılsa daha mantıklı olurdu. Şimdi üç bin yıllık kültürü boz, AB kültürünü lamba gibi oturt buraya, olabilecek iş mi; yani çok zor, onların ki uyum projeleriydi, o yüzden hala çabalıyorlar; çünkü mantalite çok farklı, AB zihniyeti, hayvancılık kültürü farklı. Hep bunlardan kaynaklanıyor. TEDGEM projelerinde de proaktif bir izleme de söz konusu değil. Parayı veriyorsunuz ama nereye gittiği belli değil. Burada izleme uzmanlarının son derece profesyonel, proaktif bir yaklaşımla çalışması gerekiyor. Müfettişvari değil, çözümsel, yönlendirici bir yaklaşımla çalışması gerekiyor ki, bununda uzmanı çok az. Tarım Bakanlığı içinde çok iyi bir teşkilatlanma var ama etkin kullanamıyorlar. Tarım İl Müdürlükleri içinde bir bünye oluştursunlar, "Etkin Proaktif İzlemeciler" diyerekten, Ajanslarda olduğu gibi belki, böylece verilen desteklerin amaca ulaşmasında ve etkin kullandırılmasında faydalı olabilir.

SİBEL DEVRİM: Bende DAKA'dan katılıyorum. Biz büyükbaş hayvancılığın geliştirilmesi ile ilgili bir destek vermiştik. Yeni sonuçlandı. 20 ila 49 baş model işletmelerin kurulması destekleniyordu. Hem canlı hayvan alımı hem makine-ekipman desteği vardı içinde. Bunun öncesinde Muş'ta, ben Muş yatırım destek ofisinde çalışıyorum, sürekli olarak hayvancılık işletmelerini dolaştık. Hepsinde gördüğümüz gerçekten hayvan sayısının az, 3-5 baş olduğuydu. 20-30-40 baş hayvanı olan işletme yok denecek kadar azdı. Olanların da doğru dürüst bir sıyırıcısı, sabit sağım ünitesi yoktu. Sorun hem işletme ölçeğinde, hem de yeteri kadar hayvanı olan işletmelerde. Tam modern yapıda değiller. Araştırmalarda da hep ortaya çıkar; ırk sorunu, ölçek sorunu, bilinç sorunu. Sonra Hollanda'ya gittik, büyükbaş hayvancılık işletmelerini ziyaret ettik, orada gördük ki, gerçekten büyük işletme çok az var. Onların hepsi de 40-50 başlık işletmelerdi ve içlerinde hala seyyar sağım ünitesi kullananlar vardı. Örneğin 50 baş hayvanlı bir işletme sahibinin 3 tane seyyar sağım makinesi var, hiç gübre sıyırıcısı yok, el arabasıyla gübreyi taşıyor. Bazıları da yem bitkisini dışarıdan alıyordu. Orasını görmeden önce hepimiz sorun olarak ırk ıslahı, ölçek filan diyorduk; ama örgütlenme ve pazarlama önemli bir sorun. Hollanda'da gördük ki, orada çok iyi bir örgütlenme var. Campina adında bir şirket, sadece Hollanda'nın değil, Brüksel ve Almanya'nın da sütlerini alıyor. Bu bölgedeki süt üreticilerinin çoğunluğu bu şirkete üye. Yani anladık ki, sorun örgütlenme ve pazarlamadaymış. Ne kadar ırkını değiştirirsek değiştirelim, ya da ne kadar ölçeği büyütürsek büyütelim; eğer o işten kar elde edilmiyorsa, para kazanılmıyorsa, işletme çalışmaz. Yani pazarlama çok önemli bir sorun. Bir de Tarım Bakanlığı'nın en son tebliği konusunda, 2 Mayısta son buldu, çok kısa bir süreydi; muhtarlar ve köylülerle görüşüyorum, kimisi lahana için depoya ihtiyacımız var demişti, kimisi mandıra, soğuk hava deposu gibi bir çok sorununu dile getirmişti. Bu tebliğ yayınlanınca ben birçok üreticiyi aradım, haberiniz var mı, tebliğ yayımlanmış, isterseniz bir Tarım İl Müdürlüğüne gidin diye, ama hiçbirisinin haberi yoktu. Bir sorunumuzda bu, destekler var fakat bunlar hakkında tarım müdürlükleri yeterince bilgilendirme yapmıyor. Kırsal kalkınma yatırımlarıyla ilgili kısa süreli desteklerden çiftçilerimizin haberleri olmuyor. Sanayi ile entegrasyon da ayrı bir sorun. Bizim ilimiz büyükbaş canlı hayvan depolarından birisi ama bir et sanayisi yok. Ya da şöyle söyleyeyim, bu da ürün katma değerinin yaratılması başlığımızla ilgili. Bir tane süt fabrikamız var, mandıralarımız var, ama markalaşma yok, ve bunlar günde 3-4 ton sütle çalışıyorlar, kimi üreticilerimiz "süt satamıyoruz" diyor, fabrikaya ya da mandıralara soruyorsunuz, "süt bulamıyoruz" diyorlar, ya da fabrika yeterince kapasitesini kullanamıyor; çünkü Pazar bulamıyor, ben bu üç sorunu önemli buluyorum.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Teşekkür ederiz, sağ olun. Benim tespit ettiğim bir eksik var, projelerle ilgili olarak. Proje önünüze geliyor, proje şirketleri nasıl proje hazırlanacağını bildikleri için çok yüksek notlar alıyorlar. Ama başvuru sahibi hiç hayvancılıkla uğraşmamış, bakıyorsunuz inşaat şirketi ama çok güzel bir proje yazdırmış. Proje yüksek notlar alarak geçmiş. Diğer yandan, bu işle ilgilenen kişiler de projeyi kendileri yazamıyorlar, hele hele de iyi bir şirket bulamamışlarsa, projeyi iyi bir şekilde yazdıramamışlarsa düşük puanlar alıyorlar. Gerçekten kapasite artırımına gidecekler, bir iyileştirme yapacaklar ama projeleri ilk aşamada geçmediği için hibelerden faydalanamıyorlar. Proje formunda sorulan soruların bazılarının eksik bazılarının yetersiz olduğunu görüyoruz. Ben kalkınma ajanslarına bunu anımsatmak istiyorum, o projelerde sorulan bazı değerlendirme sorularının gözden geçirilerek biraz daha objektif olmasından yanayım ben.

ŞABAN DENİZ: Ajans projeleri biraz daha sosyal içerikli olması lazım. Arkadaşların tamamı projelerden bahsetti. Projeyi yapmak, iyi bir puan alıp geçirmek önemli değil. Geçtikten sonra buna bir işletme sermayesi lazım. Veya şöyle söyleyeyim, bölgesel olarak yerel sermayedarlarımız yeterince az zaten. Güçlü sermayedarlarımız yok. Yerelde de bu en alt seviyeye inmiş. Şimdi bir proje için belirli bir hibe veriliyor. Yalnız hibe sonucunda, hayvanlar iç piyasadan tedarik edilmeye başlayınca o malın fiyatı yükseliyor ve verilen hibe de zaten ona gidiyor. Halkın bilinçsizliği, eğitimsizliği projelere başvuruyu azaltıyor. Belki projeyi gerçekten yapabilecek insanların projeden uzak kalmasına sebep oluyor. Az önce bir örnek verildi, inşaat firması projeye müracaat ediyor, iyi bir şirketle anlaşıyor, projeyi iyi yazdırıp geçirtiyor. Bizzat hayvancılık yapan insan ise, parası olmadığı için kendisi çabalıyor, kendisi yazmaya çalışıyor, fakat kötü yazınca da otomatikman elenmiş oluyor. Doğu Anadolu'da 30-40 başlık orta boy işletmeler oluşturulmalı, bununla birlikte küçük işletmeler de desteklenmelidir. Böyle olmazsa, hayvancılık belirli tekel gruplarının eline geçmiş olacak. Yani belirli sermayedarlar, belirli projeler desteklenirse yereldeki küçük hayvancılık bitmiş olacak, bitme noktasına gelecek. Üç büyük firma batarsa hayvan fiyatları tekrar yükselecek, fakat çok sayıda üreticiyi üçer beşer hayvanla desteklemiş olursanız ve başında dediğim gibi sosyal içerme projeleriyle insanlara ne yapacaklarını öğretirseniz bu daha etkili olur. İnsanlar ne yaptığını bilmeli, neyle uğraştığını bilmeli, o işten para kazanmayı bilmeli. Firmaların Pazar ihtiyaçları en büyük ve en ciddi sıkıntı. Şimdi süt sığırcılığı ile ilgili bir proje düşünün, bu projede sıkıntı şu; sütü kime satayım veya bir yumurta tavukçuluğu düşünün, yumurtayı kime satayım! Pazar oluşturulması lazım. Bir de bizim insanımızdan kaynaklanan bir sorun daha var, birlikte çalışmayı öğrenemedik, öğrenmek istemiyoruz. Şayet birleşirsek, güçler birleşirse daha çaplı işletmeler oluşturulabilir. Ama birliktelik yok, bu da kişileri bireyselliğe itiyor; sonuçta işletme sermaye yetersizliğinden ya yürüyemiyor veya başlamadan bitmiş oluyor.

MEHMET KÜYÜK: Eğer Türkiye'nin hayvancılığını, Türkiye'deki destekleri veya Ziraat bankasının desteklerini tartışırsak konu biraz dağılıyor.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ama şunu unutmayalım, Batıda Ziraat Bankası desteklerinde bir problem yok, ama bize bu konuda çok şikayet geliyor. Bize diyorlar ki; "Hocam, sen bize Ziraat Bankasının teşviklerini anlattın ama biz gittik, önümüze bir çok prosedür çıkartıyorlar, vermemek için uğraşıyorlar", aynen bu kelimeler söylendi. Sonuçta buranın gerçekleri Türkiye'nin gerçekleri, Türkiye'nin gerçekleri buranın gerçekleri.

MEHMET KÜYÜK: Öyle değil şimdi, bakın. Batıda da benzer sorunlar yaşanıyor.

İBRAHİM GEDİKLİ: Bu bölgede son bir yılda verilen krediler neredeyse ikiye katlandı. Verilen krediler 214 milyondu, 346 milyon liraya çıkmış. Yani nasıl Ziraat Bankası kredi vermek istemiyor?

MEHMET AKİF YÖRÜK: Biz, bize gelenleri iletiyoruz sonuçta.

MEHMET KÜYÜK: Şimdi her şeyin bir savunması var. Bakanlıktakiler hiçbir şey bilmiyor, görmüyor sanmayın. Ben burada konuşulanların hiç birisinin yanlış olduğunu düşünmüyorum, muhakkak doğrular var. Ama basit bir örnek; Ziraat Bankası niye bu kadar önlem alıyor? Çünkü Ziraat Bankası vermiş, vermiş bugüne kadar ama parasını alamamış. Af çıkmış. Şimdi hepimiz kendimizi bir düşünelim, tahsil edemiyor banka, senin benim paramı alıyor köylü vatandaşımız, harcıyor. Ha bunu sosyal yardımlaşmadan da almış

olabilir, sorun o değil. Ama Ziraat Bankasından hayvancılık amacıyla kullandırmış olduğum kredinin geri dönüşü olmuyor. Bu yüzden ne yapıyor Ziraat bankası, bire bir buçuk ipotek istiyor veya kefalet oranını düzgün istiyor, bu kadar basit. Pazarlama konusunda; siz Muştan geliyorsunuz, Muş'ta, 2 ton 3 ton süt üretiyor vatandaş, soruyor, ben bu kadar sütü ne yapacağım diye. Haklısınız, pazarlama önemli. İthal hayvan getiriyor vatandaş, uyarıyorsun, diyorsun ki; sen 100 tane hayvan getiriyorsun, her biri için en az 2,5 dekar arazin olmalı diyorsun, sana tarım dışı, bir dönüm arazi getiriyor. Getirmiş kiralama belgelerini, 2 dönüm arazide hayvancılık yapacak. Ben vatandaşı uyarıyorum, yem bitkisi üretilmezse buradan kar edilmez. Vatandaş sizi dinlemiyor, getiriyor Amerika'dan hayvanı, işletme batıyor. Ama en başından uyarmıştık. Şimdi suçlu Bakanlık oluyor. Türkiye'nin genelinde durum bu. Özele inerek buradaki sıkıntılara geldiğimizde, ben dört sene önce de gelmiştim, yine söylüyorum, değişmez. Çünkü burada kış uzun, ulaşım zor, örgütlülük bilinci yok, kayıt almanız çok zor, sağlıklı süt üretebilmeniz zor. Buraya farklı yönlerden yaklaşmamız lazım. Hoca sunumda belirtti, başka bir şeylerin, belki de saçma sapan fikirlerin burada ortaya atılması lazım. Konuştuklarımızın üç aşağı beş yukarısını her toplantıda, ben yirmi senedir dinliyorum. Her toplantıda dile getirilen sorunlar aynı, hiçbir farklılık yok. Bunlar zaten bilinen gerçekler, doğrular. Haklısınız. Bir arkadaşımız örgütlülük dedi. Bakanlığın en önem verdiği şey örgütlülük. Peki, şurada gidin, hangi vatandaş hangi örgüte üyedir. Olmuyor. İki kişi bir araya gelmiyor. İnsanlar bir araya gelemeyince, örgüte kayıt olamayınca kusura bakmayın ama bende destek veremiyorum. Buraya geldiğimiz yol çok bozuk. Süt toplamak içi yollar önemli. Siz Hollanda'ya gittiğinizde yollar nasıldı, güzeldi değil mi; şimdi sütü dağın başında ürettiniz, soğuk zincire koydunuz, kim alacak soğuk kış günü, ben buranın kışını çok kötü diye biliyorum. Kışın, bir köy yolu kapanıyorsa, üç beş gün yolu açık olmazsa, 50 başlık işletmesi varsa o sütü ne yapacak? Bu durumda siz buradaki vatandaşa süt ürettirirseniz elinde kalır, sonra da üretmez tabi. Vatandaş akıllı, niye üretsin. Bu yüzden buradan cin fikirler çıkmalı. Amaç zaten bu, cin fikirlerin çıkması.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Meraları özelleştirin, bir cin fikir mesela.

MEHMET KÜYÜK: Yaptık.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Ama burada yapamıyorsunuz bunu. Burada yapın, işte o zaman harika çiftlik sistemleri kurulur.

MEHMET KÜYÜK: Yaptık, onu da yaptık. Ondan sonra diğer köyler karşı çıktı. Kavga çıktı, insanlar öldü. Yapılmadığını düşündüğünüz şeyler aslında Bakanlık tarafından yapılıyor. Biz onların geri dönüşlerini alıyoruz, merak etmeyin.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: O zaman sosyal problemleri çözmek gerek. Onları çözmeden bu konuyu tartışamayız o zaman.

MEHMET KÜYÜK: Burada cin fikirler olmalı, öyle fikirler olmalı ki klasik fikirlerden farklı şeyler üretilmeli, klasik fikirler zaten bizde var, pazarlama, örgütlülük, eğitim; aklınıza gelebilecek konularla ilgili klasik fikirler Bakanlıkta var. Ama burada başka şeyleri bulmaya çalışalım.

İSMAİL ARAS: Ben Mevlana Kalkınma Ajansından geliyorum, şimdi DPT Ajanslara, birincil tarım faaliyetlerine destek vermeyin diyor, Tarım Bakanlığı da benim verdiğim desteklerle kalkınma ajanslarının verdiği destekler çakışmasın diyor. Şimdi biz kalkınma ajansları olarak neyi destekleyeceğiz?

Açık söyleyeyim, benim Konya'dan gelme sebebim bu. Bu toplantıdan ne çıkacak? Çünkü net bir şey var, DPT diyor ki birincil tarım faaliyetlerini desteklemeyeceksin, ürün üretilecek, o ürünün üretilmesi aşamasında destekleme yapabilirsin, ya da eğitim yapabilirsin. Ben eğitime mi destek vereceğim, birincil tarım faaliyetlerine mi destek vereceğim, ikincil tarım faaliyetlerine mi destek vereceğim. Biz de burada ne yapacağımızı belirlemeye çalışıyoruz. Tarım Bakanlığı bir yönetmelik yayımladı. Son maddesinde kalkınma ajanslarının vereceği desteklerin Tarım Bakanlığı destekleri ile çakışmaması gerektiği belirtildi. Ben bu ayrımın kalkması gerektiğini düşünüyorum. Eğer Tarım Bakanlığı tüm destekleriyle bu problemi ortadan kaldırabileceğine dair bir kanaat getirmişse, biz ajanslar olarak bunlarla ilgili destek mekanizmalarını çalıştırmayalım, ama eğer burada bir yetersizlik var ise o zaman Bakanlık izin versin, kalkınma ajansları da bu konuda çalışsın, biz de destek verelim. İkincil tarım faaliyetlerine destek vermek tek başına yeterli olmuyor, bu faaliyetler ile kırsal alana hitap edemiyorsunuz, tarıma dayalı sanayide kalmak zorunda kalıyorsunuz, tarım ürünlerini işleyenlere destek vermek zorunda kalıyorsunuz. Bizim burada amacımız kırsal kalkınma, bölgesel kalkınma ise ki, bölgesel kalkınmanın bir ayağı da kırsal kalkınmadır, bizim mutlaka birincil tarım faaliyetlerine destek vermemiz gereklidir.

MEHMET KÜYÜK: Acaba, bizim TEDGEM'in uyguladığı projeler bu dediklerinizi karşılıyor da, onun için mi böyle bir yol düşündü Bakanlık? TEDGEM kırsal kalkınma yatırımları uyguluyor % 50 hibeyle.

İSMAİL ARAS: Zaten o tebliğde yanlış hatırlamıyorsam TEDGEM'in web sitesinde yayımlanmıştı. Ama Bakanlığın verdiği destekler yeterli değil. Şimdi mesela Konya'nın Ilgın ilçesinde 155 tane sulama projesi başvurusu olmuş Ajansa, ama bir elin parmakları kadar sayılı proje desteklendi. Neden, fon kısıtlı. Burada 150 tane talep alıyorsan burada bir ihtiyaç var demektir. Bakın biz Ajans olarak 985 tane proje başvurusu aldık ve bunun % 8'ini destekleyebildik, şimdi toplam bütçelerini tam hatırlayamayacağım ama 200 trilyonluk bir yatırım talebi geldi. Biz bunun sadece % 8'ini karşılayabildik. Tarım Bakanlığı biz hepsi için yeterliyiz, siz karışmayın diyor ise, o zaman söylenecek pek fazla bir şey yok.

MEHMET KÜYÜK: Ama sizde de yeterli para yokmuş ki, % 8'ini karşılamışsınız.

İSMAİL ARAS: Ama en azından bizim de bu konuda kullanabileceğimiz bir bütçemiz var yani.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Şimdi, Nazmi Bey hiç konuşmadı, biraz da ona söz verelim.

NAZMİ ILICALI: Şimdi olayın aslına dönelim, aslından başlayalım. Gözümüzün önüne bir Türkiye haritası getirelim hepimiz. Yedi bölgenin olduğu bir harita. Marmara bölgesine elimizi basalım, Marmara bölgesinde bir yılda 3 ürün alınıyor, buğday ortalaması 560 kg. Gelelim Ege Bölgesine, İzmir Ödemiş'e, o bölgede yılda üç-dört ürün alınıyor, buğday verimi dönüm başına 600-700 kg, Akdeniz bölgesinde yine aynı, Adana Çukurova'da bir dekardan 4 ürün alınıyor, bir yılda. Şu anda, benim üyem Cumali buğdayını biçiyor Çukurova'da. Daha Kars'ta, Erzurum'daki buğdayını ekmedi. Doğu Anadolu bölgesinde bir yılda zar zor bir ürün alıyor. Diyeceksiniz ki, bunları niye söyledin. Buranın çiftçisi, Kars'ın, Ardahan'ın, Erzurum'un çiftçisi Ziraat bankasına gidecek, diyecek ki, bana kredi ver; yem kredisi vesaire. Ama bir üründe değerlendirecek. Faiz oranı % 18. Adana'nınki gidecek Ziraat Bankasına, faiz oranı burayla aynı, % 18. Ama dört ürün alıyor, onunla ödüyor.

İBRAHİM GEDİKLİ: Şu an % 10

NAZMİ ILICALI: Tamam 10 sayalım, 9 sayalım. Biri dört üründe ödeyecek, diğeri bir üründe.

İBRAHİM GEDİKLİ: Bunun suçlusu Ziraat bankası değil ama.

NAZMİ ILICALI: Ama bir dinleyin! Şimdi, arkadaşlar hiç merak ettiniz mi, buraya gelenler hiç bir fırından gidip ekmek almış mı, sordunuz mu; bu ekmeğin unu nereden alınıyor? Kesinlikle ve kesinlikle Adana'dan, Konya'dan, Amasya'dan geliyor. Hiç markete, bakkala girip o nohutu, mercimeği, fasulyeyi sordunuz mu, nereden geliyor diye. Antep'ten geliyor. İşte bölgeler arası dengesizlik, bu zengin bölgeler bu fakir bölgelerin ekonomisine hakim olmuş durumda. Biz de zorluyoruz ki, bu girdabı kıralım. Herkes destekleri konuştu. Burada bekleyen adama fazlasıyla destek vermeniz lazım. Şeker şirketi yetmişli yıllarda Erzurum'da Doğu Anadolu teşviki verirdi. Aldığımız para, yetmişli yıllarda Konya'nın, Adapazarı'nın parasına neredeyse denk geliyordu. Burada bir dönümden iki ton pancar alınırken, o teşvik primiyle aradaki fark kapatılırdı. Bu bölgenin kalkındırılmasında olması gereken en önemli özellik budur. Bunun düzelmesi gerekir; yani bu bölgenin çiftçisine, Doğu Anadolu'da yaşayana özel teşvik verilmeli. Bu kalkınma birliklerinin işi mi, hayır. Bu siyasilerin işi. Bunların bilinmesi gerekiyordu, söylemek zorundayım. Tarım Bakanlığından gelen arkadaş örgütlenmenin önemli olduğundan bahsediyor. Örgütlenmeden bahsedeyim. Bir sabah 5200 sayılı üretici örgütleri yasası çıktı, çok güzel. Ama güdük çıktı. Bir Birlik alabilir mi, alamaz; satabilir mi, satamaz. Şirket kurma, ticaret yapma işi yok. Ama bir dernek istesin, hemen sabahtan şirket kurabiliyor, ama bir 5200 kuramıyor. 5200'e öyle bir madde getirip içine koydular, Madde 19, 5200'le kurulan birlikler her türlü vergiden muaftır. Alması satması yok, hiç olmazsa vergiden muaf olsun. Ama bize diyorlar ki, nereden çıktı muafiyet. Kanunda var, icraatta yok. İcraatta hiçbir üretici birliği vergiden muaf değil. Gelelim beni en çok ilgilendirene, burası çok önemli. Bütün 5200'de üreticiler ürün bazlı örgütleniyor, işte tahıllar, baklagiller, filan. Anadolu'dan garibanlar organik ürün yetiştiricileri birliği kurmaya müracaat ediyor. Hayır diyorlar, seninki de ürün bazlı olacak. Örgütlenme önemli, evet. Türkiye'nin yüz akı tarımsal örgütlenmedir. Tarımsal örgütlenme olmazsa hiçbir şey olmaz. Bakın, söylüyorum size, hangi üretim planını yaparsanız yapın, hangi teknolojiyi getirirseniz getirin veya hangi desteği verirseniz verin, çiftçiyi örgütlemeden başarılı kılamazsınız. Niye? Türkiye'de çiftçi sayısının üçte ikisinin mal varlığı 50 dekarın altındadır. 50 dekarın altındaki bu üçte iki çiftçi bundan para kazanamaz. Demin yarım kaldı, mazota ben de aynı parayı ödüyorum Adana'daki çiftçi de. Faiz benim için de aynı, Adana'daki çiftçi için de. Bunlar çiftçinin gerçek sorunlarıdır. Buradaki çiftçiye, Doğu Anadolu'dakine, kim olursa olsun destek vereceksin arkadaş, eğer Ankara'da, İstanbul'da vatandaşlar rahat yaşıyorsa buradaki adamın sayesinde yaşıyor. Buradaki adam kışın eksi 40 derecede, ayakkabısının altı delik, dolanıyor iki tane dananın peşinde. 2011 tarımsal destekleri yeterli mi, değil. Ama olmasında fayda var. Doğu Anadolu'nun kalkınmasının bir çaresi var, kim ne derse desin. Doğu Anadolu Bölgesi; Erzurum, Ardahan, Kars, Ağrı, Van, oraların hepsi hastalıkların en yoğun olduğu bölgeler. Bugün bir veteriner gitsin hepsine, hepsinde brusella vardır. Buranın en büyük tehdidi budur, Erzurum'unda, Van'ında, buraların gelişmemiş olmasının nedeni hayvan hastalıklarıdır. Hepimizin üstünde durması, Kalkınma Ajansı'nın da üstünde durması gereken budur. Hayvancılığın bugün bu hale gelmesinden ahır ve nahır (sürü) sistemi sorumludur. Doğu Anadolu'da nahır sistemi devam ettiği sürece hayvancılık geliştirilemez. En kral ineği getirin, ister ithal edin, ister ithal etmeden getirin, köyün nahırına katın, iki gün sonra ineğinizde hastalık belirtilerini görürsünüz. Bu sistem başka bir yerde yok. Bugüne kadar kaldırılmamış. Bir yerde hayvancılığı kalkındırmak için pazar sorununu çözmek,

hem de hayvancılığı geliştirmek, hastalıklardan ari hale getirmek için çok önemli olan olay, bölgenin hayvanını, çiftçisini ayrıcalıklı statüye kavuşturmaktır. Nedir bu ayrıcalık? Bu bölgede demin saydığım yokluklar var, sıkıntılar var. Ama yüce Allah'ın bir lütfu var, bu bölgede topraklar temiz, çiftçi fakir olduğu için nerede gübreyi, ilacı verecek. Karasal iklim olduğu için, -40, -50 C olan bu bölgede dışarıdan gelen haşereye, böceklere rastlamazsınız. Dünyanın her yerinde buğday üretiminde görülen süne Kars'ta görülmez. Ağrı'da görülmez, Van'da, Muş'ta, Erzurum'da görülmez. Çünkü bu bölgede karasal iklim var. Süne olursa eğer çok kimyasal ilaç gerekir ki oraları temizleyesin süneden. Bunları niye anlatıyorum, bu bölgede var olan tek bir potansiyel var, organik tarım potansiyeli. Ayrıcalıklı statüde organik ürün ve organik hayvancılıktır. Bu bölgede eğer organik hayvancılık uygulanır ise pazara hakim olur. Burada uygulanır ama batıda uygulanmaz. Burada meraya, çayıra kimyasal serpilmez. Nerede serpecek, kimin gücü yetecek! Bu bölgede hayvancılığın kalkınmasının, gelişmesinin tek sebebi organik hayvancılık olacaktır; çünkü kontrol sertifika kuruluşunun denetiminde olan hayvanlar kesinlikle o dediğimiz nahırdan uzaktır, böcekten uzaktır. Bu bölge ancak böyle kurtulur. Bugün batıda süt satılıyor 1,5 TL'ye, buradaki 40 Kuruş. Çok üzülerek söylüyorum, buradaki çiftçi daha sağılmamış sütünü satıyor, sağılmamış sütünü! Sonbaharda mandıraya gider, 20 Kuruştan, 30 Kuruştan sütünü satar. İşte bu şekilde hayvancılığı geliştiremezsiniz. Ben Ardahan'dan ilginç bir şey anlatayım. Ardahan'da bir proje yürütüyorum. Ardahan'a gittim, arazi çok, çiftçi çok, fakat ÇKS yok. Nerede bu ÇKS, nasıl yok! Aldığım cevap, Ardahan'a kadastro geldi, kadastro memurları köyümüze geldi, tarla kimin diye sordular, bizim dedik, sana nereden kaldı, dedemden, dedene nereden kaldı, dedesinden, o zaman dediler ki dedenin dedesinin ismini getir. Askıya çıkınca bakılıyor ki bütün Ardahan dedesinin dedesi üzerine kayıtlı. Hemen koşuyor çiftçi, mahkemeden veraset intikal kararı almak için. Mahkeme diyor ki senin dedenin dedesinin nüfus kayıtlarında böyle bir şeye rastlanmadığı için yanıt verilememiştir. İşte Ardahan'ın başına gelen, bizzat yaşadığımız olay. Siz tarımdan bahsediyorsunuz, ben Türkiye'nin büyük bir kesimini dolaşıyorum ve sıkıntıları görüyorum. Bu derdi yaşayan bir çiftçiye yok şöyle olsun yok böyle olsun diyemezsiniz! Hepinize saygılar sunuyorum.

YILMAZ ZEREN: Hayvancılığı ekonomik bir faaliyet olarak düşünmek zorundayız. Eğer sadece destek almak için yapılan bir hayvancılıktan bahsedeceksek, onun sürdürülebilir olması mümkün değil. Bu yüzden işi bilenlerin bu işe yönelmesi lazım. Bu işi iyi yaparım ve bundan para kazanırım diyenler mi yoksa teşviklerden dolayı, destek almak için bu işe yapmak isteyenler mi desteklenmeli. Siz bu sektörün içinde olan insanları dışarı itmeden, onların sorunlarına çözümlere yaratarak hayvancılığı geliştirebilirsiniz. Bir de bu bölgede müteşebbislere de görevler düşüyor. Tarım sektörünün yanında, hayvancılık sektörünün yanında sanayinin de olması lazım. Tarım sanayisinin de olması lazım.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Biz Dakka'da iken hayvancılık projelerine baktık, bakıyorsunuz proje çok iyi yazılmış, siz de kriterlere bakıyorsunuz, evet, hayvancılıkla uğraşmadığı için oradan düşük puan almış ama finansman, mali kapasiteden yüksek puan almış, teknik kapasiteden, elemandan, ahırın teknik çiziminden yüksek puan almış, ama inşaatçı bu işe girmiş, proje hazırlatmış.

YILMAZ ZEREN: Bakın, ben işte o tespiti yapmak istedim. Siz desteklere bağlı kalaraktan hayvancılık yapayım diye bu işe girerseniz orada sürdürülebilirlik olmaz. Bu sektörün içerisinde olan bir insan sanki hiç destek almayacakmış gibi bu işi yapacak ve ekonomik bir faaliyet olarak görecek. Yoksa öbür türlü,

desteği alır, iki yıl sonra destek biter, ama hayvancılıktan başka geçim kaynağı olmayanlar, destekler bitse bile hayvancılık yapmaya devam edecekler. İşte bu tür kişilere bizim destek vermemiz lazım ve bu tür insanları seçmemiz lazım. Doğru olan bu. Kişinin hayvancılığı ekonomik bir faaliyet olarak görmesi gerek. Yoksa aksi takdirde sürdürülebilirliği de olmaz, devamı da olmaz ve istediğimiz ölçekte bir işletmeyi de bulamayız. O yüzden diyorum, hayvancılık yapacak birinin mutlak surette tarım arazisi olması bir gerekliliktir. Taraflar da eğitimli olmalıdır. Bu işe yönelen çiftçinin de, yetiştiricinin de çok bilgili ve bilinçli olması lazım. Desteği duyduğu zaman hemen, böyle bir destek var, ben müracaat edeyim diye koşarak geliyor ama sen burada bu ürünü kullan, makineyi kullan deyince yapmıyor. Yani destek olunca var, destek yoksa yapılmıyorsa, böyle bir sistemle sizin tarım ve hayvancılığı ilerletmeniz mümkün değildir.

İSMAİL ARAS: Ben bürokratik işlemler hakkında bir şey söylemek istiyorum. Dünya gazetesinde bir haber okudum, Ziraat Bankası bu yılın ilk 4 ayında 17 milyar TL'lik kredi kullandırmış ve şimdi ek bütçeye çıkacak. 2010 yılında yanılmıyorsam 5,5 milyar TL'lik bir tarım desteği verildi. Şimdi bu kadar büyük meblağlar verilir iken, bu işin zorluğu nedeniyle buraya başvuruların olmadığı ya da çiftçinin haberi olmadığını düşünmek bana biraz garip geliyor. Çünkü özellikle Ziraat Bankasının karı son 3 senede sürekli katlandı, arttı. Ben Ziraat Bankasının dağıtmış olduğu kredilerde çok büyük sıkıntı olduğunu düşünmüyorum. Keza aynı şey ajanslar için de geçerli. Bence başvurularda ve değerlendirmelerde bürokrasiyi biraz fazla gözümüzde büyütüyoruz. Artık 10 sene öncesinde değiliz Türkiye olarak.

MELEK US: Bir şey sorabilir miyim? Bu kredilerin Bölgede geri dönüş oranı nedir?

İBRAHİM GEDİKLİ: % 97 şu an. Önceden, 10 yıl öncesinde bu oranı yakalamak hayaldi.

MEHMET KÜYÜK: Önceden kredi kullanan, borçlu durumda olan çiftçilerin bu krediyi alarak eski borçlarını kapattıkları, yeniden borçlandıkları söyleniyor.

İBRAHİM GEDİKLİ: Borcu olanlara kredi verilmiyor.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Şu an Ziraat Bankası tüm kredilerini toplayıp, bir daha para vermiyorum derse o zaman ne olacak, ona bakmak lazım. Hadise ne, Ziraat bankası kredileri nasıl ödeniyor hayvancılık camiasında, söyleyeyim. Bunun kredisinin günü gelmiştir, parası yoktur, ona kredi çektirir, borcunu yatırır, sonra sıra diğerine gelir, ondan sonrada bankanın kredi geri dönüş oranı % 98 gözükür; ama Banka verin paraları derse işler değişir.

MELEK US: Sanayiden bahsetti beyefendi, son derece katılıyorum, sanayi olmazsa hiçbir şey olmaz, hanım efendi de bahsetmişti, önemli olan üretmek değil, sanayi ile üreticinin bir şekilde ilişkisi kurulmalı, üretilen pazarlanmalı. Biz hep konuşurken kendi kendine yeterlilik dediğimizde neyi kastediyoruz, işte çoluğuna çocuğuna yedirecek kadar, evin ihtiyacını karşılayacak kadar hayvancılığı sürdürsün, burada kalsın. Ama bizim amacımız bu değil, bizim amacımız ne; bir şekilde katma değer üretebilecek, bir şekilde ek gelir elde etmesini sağlayacak bir sistemin oluşturulması. Bunun oluşturulabilmesi içinde o üretilen ürünün pazarlanması gerekiyor. Şimdi sanayi gelsin diyorsunuz, ama sanayi niye buraya gelmez, onu da söyleyeyim? Çünkü düzenli bir süt üretimi yok, kaliteli bir süt yok. Burada üretilen, paketli üretim dediğimiz ürünü burada tüketmeyeceğim, burada üretsem bile bu ürünleri alıp tüm Türkiye'ye dağıtacağım. Ama yeteri kadar süt var mı; yok. Ne kadar süt üretiyor Kars, Ardahan, Serhat

illeri; bir fabrikanın günlük ihtiyacı olan süt var mı burada?! Sütaş Aksaray'a tesis yaptı, gittiği en uzağa nokta, Karaman'a da Ülker yaptı. Sütaş'ın yaptığı üretim günlük 900 bin ton ya da bir milyon. Sizin bu kadar büyük talebi oluşturabilecek bir kapasiteniz var mı? Yok. Şu anda Konya'da neyle uğraşıyoruz, biliyor musunuz? Sıcak sütü nasıl ortadan kaldırırız da nasıl kaliteli süt üretiriz? Konya'da bir dolu süt sanayi tesisi var. Türkiye'nin önemli bir süt bölgesidir. Ama hala daha at arabalarıyla süt taşındığı için, toplama sistemleri doğru düzgün gelişmediği için, hala sıcak sütü olduğu için, hala daha orada ihale sistemi olmadığı için sorunlar yaşanıyor. Ödemiş'te, en batıda, sütün şu an litre fiyatı 40 kuruşlara kadar düştü. Dolayısıyla şurada bir tane fabrika kurulursa sorunlarımız çözülür diye bakmamak lazım. Bunları bugünden yarına öyle bir yıllık, iki yıllık zamanlarda çözemezsiniz. Bunlar uzun dönemli, uzun soluklu işler! İyi planlanmaları gerekiyor. Herkes hayvancılık yapacak diye bir şart yok. Bunu da hep birlikte düşünmemiz lazım. Kimlerin hayvancı olmasını istiyoruz; insanların bir kısmı şehre göçecek, eli mahkum. Hayvancılığın dışında başka iş alanları yaratacağız mecburen.

GÖKHAN METİN: Burada 3 ajansın organizasyonuyla gerçekleştirilen bir etkinlik söz konusu ve başka ajanslardan gelen arkadaşlarımızda buradalar ve destekleri konuşuyoruz. Ama bizim ajanslar olarak müdahale edemeyeceğimiz bazı şeyler var. En fazla, belki buradan çıkan bazı görüşleri iletebiliriz. Bizler bir kalkınma ajansı olarak kalkınma programları açıyoruz. Mesela bu çalıştay bittikten sonra, Ajans olarak büyükbaş hayvancılığın desteklenmesini planlıyoruz. Buradan elde edeceğimiz bilgileri orada değerlendireceğiz. Bizim burada SERKA'nın ve diğer ajansların çıkabileceği, kendi yapabilecekleri, yönetmeliklerine uygun şekilde faaliyet, teknik destek, hibe desteği, yatırım destek ofislerine gelecek olan işletmelerin desteklenmesi şeklinde; diğer ajanslara da yol gösterecek şekilde somut desteklerden bahsetmemiz lazım. Şimdi bakıldığı zaman GAP ve DAP hayvancılık desteği var. Ajanslar gerçekten 50 büyükbaş hayvancılık işletmeleri için destek vermeli mi, destek verirlerse eğer, bu Tarım Bakanlığı ile çakışır mı, çakışmazsa o zaman bizim destek vereceğimiz şey ne olacak? DAKA bilerek 49 başa kadar destek verdi, 50'den sonrası Tarım Bakanlığı desteğidir dedi ve en az 20 büyükbaş hayvan satın alma şartı koydu. Bu gerçekten DAKA için uygundu belki ama; diğer ajanslar için yol gösterici olabilir mi? Biz de geçen sene hibe çağrısına çıktık ve projesi geçen yem fabrikaları oldu; mesela bu tür yem fabrikalarının geliştirilmesi için şu anki KOBI desteği uygun mu? Biz damızlık sığır yetiştiricileri birliklerinin kapasitesini geliştirebilmek için onlara veteriner desteği sağlamalı mıyız, bunun için istihdam desteği sağlamalı mıyız, bunları nasıl yapmalıyız? Hani birazda bu destekleri çok makro ölçekte değil de ajansların operasyonel programı içerisinde değerlendirebilirsek daha faydalı olacaktır. Mesela Melek Hanım diyor ki, sanayici olması lazım, sütün belirli bir kaliteye gelmesi lazım. O zaman bu bölgenin o aşamaya gelebilmesi için sanayiciler ne tür taleplerde bulunuyorlar, araştırmak gerek. Mevcut durumda Hazine Teşvikleri var, en az 500 bin TL'lik yatırım yaparsanız destek vereceğim diyor Hazine; ama diyelim ki bu bazı yatırımcılar için çok cazip değil. O zaman ajanslar bu yatırımı daha cazip hale getirebilir mi? Ziraat Bankasından ve Tarım Krediden beyefendiler burada, dağıttıkları kredinin faiz desteğini Hazine karşılıyormuş, benzer bir model de Ajanslar ile ortaklaşa yapılabilir mi? Bürokratik evrakları kolaylaştırma anlamında, başvurular için hangi belgeler yeterli olur. Örneğin ÇKS istenmesin ama Birliğe üyelik belgesi istensin gibi. Bu tür sorulara yanıt verebilirsek biraz daha somutlaştırmış oluruz.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Keşke burada daha fazla işletme temsilcisi olsaydı. Bunu niye istiyorum?

Çünkü üretici bize geliyor, diyor ki "Hocam biz ürünü satamıyoruz", mandıracı geliyor, "Hocam, biz süt bulamıyoruz" diyor. Bir taraf satamadığını söylüyor, bir taraf bulamadığını söylüyor. Bunları karşılıklı konuşabilseydik keşke, burada onların da bulunmasını isterdik. Bir de buranın bir gerçeği var, bakteri düzeyi, ürün kalitesi açısından ürünler çok iyi değil. Besiciler çok yaşlı hayvanları alıyorlar, besi süresi uzun oluyor, yemden faydalanma oranları az oluyor, kalitesiz et ürün üretiyorlar.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Şimdi, arkadaşlar, tamam devletimiz destek veriyor ama hiç ummadığınız bir anda da belinizi kırıyor. Benim belim kırık şu anda. Ben besicilik yapıyorum, devlet bana sıfır faizli kredi veriyor. Ben krediyi aldım, hayvancılık yapıyorum, Kars'tan baskül kilosu 12 TL'ye hayvan aldım, koydum. Ondan sonra da devletimiz tuttu, önce kasaplık hayvan getirdi, ondan sonra o da yetmedi, eti getirdi. Gelen et 10 TL'ye Türkiye'ye giriyor ise, benim 12 TL'ye aldığım hayvanı kaça satmam lazım? Arkadaşlar, ithal etin bir an önce durdurulması lazım! Kasaplık ithal hayvan getirilmesinin bir an önce durdurulması lazım! Devlet burada dengeyi kuracağı yerde tam tersini yapıyor. Denge nedir burada; Toprak Mahsulleri Ofisi çok güzel çalışıyor, nasıl; Türkiye'de buğday fiyatını tek başına bıraktığın zaman çıkıyor 900 binlere, getiriyor 100 bin ton buğday, fiyat düşüyor 600 bine. Devlet burada denge görevini yapmadı. Daha halen et giriyor. Bende yetişmiş 800 tane hayvan var, besili, 12 TL'ye alan varsa vallahi hemen vereceğim! Burada ne desteği, ne teşviki konuşuyoruz! Önce politikaların istikrarlı olması lazım! Sen beni destekle, sıfır faizli kredi ver, para ver, ondan sonra da ithal et getir, belimi kır! Yarın dışarıdan süt gelmeyeceği ne malum, süt fiyatı çıkınca? Ha, işte bizim çıkmazımız bu.

MEHMET AKİF YÖRÜK: O zaman Tarım Bakanlığına önereceğimiz ilk şeylerden biri politikaların da uzun süreçli olması.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Ben Türkiye Yem Üreticileri Sanayicilerini temsilen soruyorum; et neye göre pahalıdır? Devlet yem fiyatlarına bakmadı, girdiye bakmadı, et pahalı dedi. Ama bu besici bu yemi kaç liraya alıyor, bir ona bak bakayım. Bir torba besi yemi 30 TL olursa olmaz. Ben besici olarak bir kilo karkas et sattığım zaman 25 kilo yem almam lazım, bu bilimsel bir şeydir, 1 kilo karkas et sattığım zaman 25 kilo fenni yem almam lazım. Eğer alamıyorsam zarardayım demektir. Buna göre benim karkas etimin piyasada satılması gereken fiyatı nedir? En az 14-15 TL olacak ki başa baş noktasını ancak kurtaracak. Arkadaşlar, Kars'ta besicilik olmaz. Kars'ta besicilikle uğraşayım, teşvik edeyim dediğiniz zaman suyu yokuşa doğru götürürsünüz. Besicilik nerede olur? Besicilik artık maddenin olduğu yerde yapılır. Nerede un fabrikası çok, nerede şeker fabrikası çok, nerede yağ fabrikası çok besicilik orada yapılır. Sen burada besicilik yaparsan eğer, Trakya'dan ayçiçeğini getireceksin, Konya'dan kepek getireceksin, hayvana yedireceksin, ondan sonra da o hayvanları yükleyeceksin, geri satacaksın, böyle bir düzen olmaz. Kars'ın en büyük yapacağı, kalkındıracağı şey şudur: Ben burayı bir Uruguay, Yeni Zelanda gibi görüyorum; Allah buraya bir iklim vermiş, dağ taş diz boyu ot, toprak. Burası üretim bölgesi olacak, hayvanları ıslah edecek. Biz besicilerin besi materyali nereden geliyor, buradan. Burada ne yapmak lazım? Burada bu hayvanları besleyip üretene destek olmak lazım. Buranın desteklenmesi lazım. Beni Batıda destekleme, önemli değil, beni hiç teşvik etme ama burada destek ver, teşvik et, burası üretsin. Burada Holstein 'de ürer, Montofon'da. Bunların üretimine büyük destek ver. Ama sen buraya süt teşviği verirsen sen buraya besi desteği verirsen açık söyleyeyim, hiç başarılı olmaz, suyu yukarıya doğru akıtmaya çalışırsınız. Buranın yeri gayet güzel, elverişli, tam bir üretim bölgesidir. Akıllı Karslı burada besicilik yapmıyor. Besicilik

yapılacak yerler neresidir, Ankara, Kayseri, Suluova, Turhal, Konya, işte buralar. Niye, bu adamlar bu işi biliyor. Buradan hayvanı alıyor, ucuza pancar, arpa sağlıyor, ucuza besliyor, nüfus yoğunluğu da oralarda fazla, satıyor. Bu denge böyle işliyor. Benim birinci sıraya yazılmasını istediğim önerim et ithalatının derhal durdurulması. Bu iş 6 ay daha devam etsin, burada köylerde adam bulamazsınız, kimse kalmaz. Hepsi göçe hazır. Çünkü artık hiç birimiz buralardan hayvan almıyoruz, getiriyoruz gemilerle yurt dışından, ithal hayvanın baskül ağırlığı 8 TL, parayı bastırıyorsun, ayağına teslim, hem de Angus! Peki, bu adamın suçu ne? Bu adam ne olacak? Bu adam burada nasıl geçinecek? Tutamazsınız!

ÖMER EFE: Pansuman tedavisi işe yaramaz.

AHMET YILDIZ: Bu et üretimiyle ilgili olarak, Erzurum'da uygulanan TAR-ET projesi vardı, ben onun çıktılarını çok olumlu buldum, vatandaşın katılımı da çok iyiydi, TAR-ET projesinin devamı yapılabilir miydi? Çünkü fiyat baştan belliydi, vatandaş yetiştirdi, yetiştirdiğini de satabildi, Et Balık Kurumu aldı, vatandaş da mağdur olmadı, çünkü önünü görebilmişti, şu fiyata satabileceğim, şu kadar yem vereceğim diyebilmişti. Vatandaş memnun kaldı. Bu tip projeler hayata geçirilebilir gibi geliyor bana.

MELEK US: Çok özür diliyorum, bununla ilgili bir şey söylemek istiyorum. TAR-ET projesi bana göre bir felakettir. Birincisi özel sektörün gelişmesini engelleyen bir projedir. Besiciye TAR-ET projesi kapsamında Et Balığa gider kestirirsen sana 1 TL vereceğim diyorsun, özel sektöre gider mezbahada kestirirsen vermem diyorsun. Şunu söylemeye çalışıyorum, TAR-ET projesi veyahut Et Balık Kurumu Bölgede hayvancılığın gelişmesini önleyen şeylerdir. Özel sektörün kar-zarar sisteminde gelişir böyle şeyler, zorla pansuman tedavisi ile para vermekle olmaz. Tarım Kredi Kooperatiflerine üye olan 3 tane adama gelir aktarmakla hayvancılık gelişmiyor. TAR-ET projesi ile bir şeylerin geliştirilmesi sonuçta mümkün değildir, çünkü bir noktadan sonra siyasi bir projeye dönüştü. Et Balık Kurumuna da böyle bakmak gerekir diye düşünüyorum.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ben Ahmet Beye katılıyorum. Vatandaşın bize söylediği, memnun kaldıkları şeklindedir. Hatta et balık kombinası kapanırsa çok büyük eylemler yapacaklarını bile söylediler. Et balık bölgede biraz dengeyi sağlıyor.

ÖMER EFE: Ben Ardahan Göle'de gittim, gördüm. Orada çok güzel bir tesis kurulmuş, çok soğuk olmasına rağmen vatandaş çok güzel üretim yapıyor. Yeter ki vatandaş bilinçlendirilsin, eğitimini alsın, nasıl bakacağını bilsin. Bu hayvanlar kültür ırkları, çok nazik, yaylaya gönderilmez. Serbestçe dolaşsın, sana süt de versin, et de versin; ama yeter ki vatandaş nasıl bakacağını bilsin. Teşvikler pansuman tedavidir. Şimdi üretim azaldı, hayvanı olana diyoruz ki, sana kaba yem lazım, ek diyoruz, ekmiyor. Çiftçinin tekrardan eğitilmesi lazım. Devlet şimdi şunu çıkardı, bence yanlış, anlaşmalı kesimhane veya kombinede kestirirsen büyükbaş hayvan başına 250 TL destek veriyor, besi hayvanına. Peki, bu nereye kadar devam eder? Ardahan'da bir bölgeyi pilot seçtik biz, vatandaş salıyor hayvanını, sütünü alıyor, burada sıkıntı yem tedariki. Biz mısır silajını seçtik, şimdi 60 günlük, 70 günlük mısır silajı var mı; onu araştırıyoruz. Ardahan'ın her yerinde olmasa bile belli yerlerinde bunu uygulamaya çalışacağız. Yani demek istediğim, sorunu temelden çözmeye çalıştığınızda çiftçi de kazanır, ülke de kazanır, ekonomi de kazanır.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Bu tür talep projeleri düşünülebilir. Ajanslar bu tür projelere destek verebilirler.

ÖMER EFE: Biz Tarım Kredi olarak şöyle bir şey yaptık, Doğu Anadolu'da bizim bölgemize bağlı yerlerde TAR-SÜT projesi. 10 baştan az olmamak kaydıyla % 20 özkaynak, % 80'i bizden destekli. Bir mandırayla anlaştık, vatandaş ürettiği sütü getirdi, mandıraya sattı, ürettiği sütle kredisini kapattı. Ama biz süt sağım makinesini şart koştuk, soğuk hava tankını mecbur tuttuk. Böylece ürettiği süt kalitesi artacağı için 6 ay sonra sattığı sütün fiyatı 60 değil 70 kuruş olacak. Yani sadece hayvan vermekle olay bitmiyor. Yemini karşılamak, sütünü değerlendirmek lazım. Bunları yaptığın zaman vatandaş bakıyor ki kazanıyor, o zaman yapıyor. Şu anki tarım projesinde Erzurum'un bütün besicileri gelip bize diyor ki, "Allah sizden razı olsun, bizim atamızdan babamızdan gördüklerimiz yanlışmış, bu şekilde yaptığımızda demek ki kazanılıyormuş" diyorlar.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Eğitimin çok önemli olduğuna ben de katılıyorum. Bu projeleri düşünürken, Ajanslar olarak bir tarafına eğitimi de eklemek gerekiyor. Dedikleriniz doğru, soğutma tankını kurarsanız sütün kalitesini zamanla artırırsınız.

ŞABAN DENİZ: Biraz önce bir et desteğinden bahsedildi. Bir üyem, kendisine ait olmayan hayvanları müstahsille aldı, şirket adına kesimini yaptı, şimdi de parasını alacak. Yani desteğin nereye gittiğini bilin. Kılıfını buluyorlar.

YILMAZ ZEREN: Ben araya gireyim. Anlaşmalı kesimhane diye bir şey yok, ruhsatlı kesimhanelerde kestirenlere hayvan desteği veriliyor. Ruhsatlı kesimhanede zaten sağlıklı ürün üretmek için var. Artı, özellikle kaliteli ürün elde etmek için Bakanlığımız bu konuda, çok ciddi manada üreticileri de teşvik ediyor. Makine, alet, ekipman desteği veriyor; bunların içinde süt tankı desteklemesi de var; ama buradaki temel unsur, temel konuda üreticinin çok ciddi ölçüde bilinçli olması. Yetiştiricinin çok bilinçli olması lazım. Yemini kendisi üretmesi gerek. Yemini kendisi üretmeyen bir hayvancılık işletmesi karlı olmaz. Yem fabrikasından kesif yem almak maliyeti yükseltir. Neden derseniz, yem fabrikasının üretmiş olduğu yemi analize gönderdiğinizde besi hayvanında belki % 15 proteinle 2200 kalori bir enerji olması gerekir, ama siz analize gönderdiğinizde % 8'lerde % 9'larda protein çıkar. Sonuçta işletmenin yem maliyetlerini azaltması şart, siz kendiniz hayvancılık yapıyorsanız yeminizi de kendiniz üreteceksiniz.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ben ders anlatırken ilk anlattığım şu olur; süt sığırcılığı yapıyorsanız giderlerin % 50'si, besi sığırcılığı yapıyorsanız giderlerin % 70'i yem giderleridir. Çok acı bir olaydır, biz üniversite olarak yem teklifine çıkarız, adını vermeyeceğim, 10 tane yem fabrikası vardır Erzurum'da, bize 2 tanesi teklif verir, 8 tanesine sorduğumuz zaman "biz size yem verecek kadar geri zekalı değiliz" diyorlar. Ama biz alırken ne yaparız, biz yemi analiz ettikten sonra alırız. Ama bunu yetiştirici yapamadığı için sıkıntılar oluyor. Eğitim ayağının burada da olması gerekiyor. Mutlaka eğitim! Ama eğitimi de, o eğitimi verebilecek, o tecrübeye ve yeterliliğe sahip insanların vermesi lazım. Çünkü eğitim sırf eğitim verilmiş olmak için veriliyor. Projede eğitim taahhüt edildiği için, sırf projede yazıldığı için öylesine eğitim veriliyor. Bazen de eğitimler verilmiyor, verilmiş gibi gösteriliyor.

YILMAZ ZEREN: Ben size bir şey söyleyeyim, sahaya çıkmadan eğitim veremezsiniz. Üniversitelerde eğitim gayet güzel teorik, kitaptan verilebilir. Eğer siz tarlaya çıkarmadığınız, işletmeye götürmediğiniz sürece eğitim vermiş olmazsınız. Ziraat fakültesinde, veterinerlik fakültesinde okuyan öğrencileri sahadaki işletmelere götürüp o hayvanların beslenmesiyle, olan rasyonla, tarladaki tohumun nasıl

atıldığını, çıkışını göstermediğiniz sürece sizin bahsetmiş olduğunuz eğitim bir anlam ifade etmez, kağıt üzerinde kalır. O yüzden eğitimi vereceğiniz zaman yetiştiricileri işletmelere götürmeniz gerekiyor. İnanın, görmesi gerekiyor, görmediği sürece inanmıyor. Bir örnek vereyim, Adana'dan Angusu Ağrı'ya getirdik ve Kars'ta da birine 10-15 tane sattık yani, getirdik, serbest duraklı sistemli besleyeceğiz dedik. Ağrı'da hiç kimse inanmadı buna. Ya bu hayvanlar vahşi zaten, nasıl bu şekilde beslenecek diye. Ama serbest duraklı bir şekilde besledik, kışı da geçirttik, ilkbaharda da satışını yaptık. Çiftçi gördükten sonra diyor; "tamam, bu oluyormuş". Şimdi serbest duraklı sisteme geçen yetiştiricilerimiz var. O yüzden eğitimlerin mutlaka görsel olması lazım.

SİBEL DEVRİM: Bizim modelde, programda, en az 20 en fazla 49 başlık hayvan işletmelerinin kurulması hedeflenmişti. Yani, şöyleydi, biz sıfırdan kurulmuş işletmeler için bize en az 20 hayvan talepte bulunmaları şartı vardı, ama 50 başlık işletme olmasını da kabul etmiyorduk. Yeni kurulmuşsa bu iki aralıkta 20-49 hayvan olması isteniyordu. Mevcut işletmelerde ise canlı hayvan alımında 49'a tamamlayacak şekilde alımına destek veriyorduk, bir de makine-ekipman alımına destek veriyorduk. Sadece bir makine için başvurular kabul edilmiyordu. Bir de sadece inşaat için, ahır yapımı için de başvuruda bulunulamıyordu, hem canlı hayvan alacak, hem ahırını modernize edecek ve hem de makinesini alacak. Burada, modelimizde böyle bir sistem öngördük, çok iyi bir model oldu.

YILMAZ ZEREN: Ben vereceğiniz hibe destek oranını % 50'den % 60'a çıkartmanızı tavsiye ederim.

SİBEL DEVRİM: Mevzuat gereği KOBİ'lere % 50'den fazla destek verilemiyor. Bir de sistemimizde performans göstergeleri vardı. Mesela istihdamla ilgili, kaç kişiyi istihdam edecek diye. Üç kişiyi istihdam edecekse daha fazla puan veriliyordu. Bunla ilgili olarak Hollanda deneyimimizden açıklamak istiyorum, 40 başlık bir işletmeye gittik, tek kişi yürütüyordu işletmeyi, 55 başlık bir işletmeyi ise 3 kişi, bir aile işletiyordu. Biz bir yandan makine aldırıyoruz, bir yandan da istihdam istiyoruz. Burada bir çelişki varmış gibi geliyor bana, istihdama artı puan veriyoruz, ama zorla işletmeye gider yaratıyoruz. Bir de örnek uygulama yerlerinin ziyaret edilmesi kriteri konulmuştu. Buna değerlendirici artı puan veriyordu; fakat bizim işletmelerimizden başvuran bazı proje sahipleri görmüşler, zaten gitmişler, hatta içlerinde Malkara'yı görmüşler vardı. Şimdi onlara zorunlu olarak, sırf artı puan almalarını sağlamak için bir gezi gideri yaratmış olduk. O yüzden performans kriterlerine dikkat etmek gerekiyor.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Benim anladığım kadarıyla, siz büyük ihtimalle SERKA olarak bir büyükbaş çağrısına çıkacaksınız ve bizden aynı zamanda tecrübelerimizden faydalanarak şu olabilir gibisinden görüş istiyorsunuz aynı zamanda.

EVREN DEMİR: Şimdi bizim bu çalıştayları yapmamızdaki ana amaç, birincisi bilgili insanlarla bu işi konuşmak, tecrübeli insanlarla bu işi konuşmak ve nerede eksik, nerede gedik var onu bir görmek. Bizim topladığımız veriler var, buradaki konuşulan pek çok konuyla örtüşüyor, ama biz bunların böyle bir ortamda değerlendirilmesinin yapılmasını istiyoruz. Bir çok destek var ve bunlarla ilgili bir çok yorum da var; işte bu destek şöyle olmamalıydı, bundan bir şey çıkmıyor diye. Bu konuda, hayvancılıkla ilgili DAKA'nın da yapmış olduğu bir destek, yürüttüğü bir proje var. Şimdi bizim elimizde belirli bir hibe miktarı var, bizim de verebileceğimiz bir destek miktarı var. Ama bu desteği; hem kendi vereceğimiz desteği hem de bulabileceğimiz destekleri doğru kanallara aktarmamız lazım. Yoksa Tarım Bakanlığı

destek veriyor, TUGEM aracılığı ile destek veriyor, AB'den destekler var, DAP destekleri var, biz de ajans olarak destek vereceğiz. Ama bizim müdahalemiz nereye olmalı? Açıkçası biz bu toplantılar sonucunda müdahale edeceğimiz doğru noktayı bulmayı hedefliyoruz. Yoksa tabii ki destekler var, sosyal içerikli olanda var, bazıları direk ekonomik amaçlı yararlı olabilecek şekilde. DAKA'nınkini arkadaşımız biraz özetledi, sizlerce bunun eksiği nedir, ya da uygun bir destek midir bu bölge için?

MELEK US: Ne kadarlık bir destekten bahsediyoruz, para miktarı nedir?

EVREN DEMİR: Bizim kalkınma ajansı olarak şu anda ayırdığımız bütçe 8 milyon TL gibi bir rakam. Bu rakam arttırılabilir de, azaltılabilir de; ama burada bu paranın nasıl kullanılacağı değil, başka yapılabilecek desteklerin, kaynakların nerelere özelleştirilmesi gerektiğini ortaya koymak gerekli, bunun vurgulanması. Tabii ki bir destek verilecek ama hangisi daha yararlı olur, hangisi gerçekten işe yarar onu bulmak, eğer işe yaramıyorsa da işe yaramayan bir destek varsa da onu söyleyip diğer yararlı, yapılabilecek konulara odaklanmak.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ajanslar ürün kalitesinin arttırılmasına yönelik programlara da destek verebilirler. Bu bölgede ürün kalitesinin arttırılmasıyla ilgili problemler var. Ürün kalitesini artırmaya yönelik teşviklerde olabilir.

MELEK US: Para, kaynak çok önemli. Burada yaklaşık 5 milyon dolardan bahsediyoruz. Sizin ajans olarak büyükbaş hayvancılığa verebileceğiniz diyelim ki bu kadar, bu sene bununla ne yapabiliriz diye mi soruyorsunuz?

EVREN DEMİR: Bu rakam şu an bizim Ajans olarak kullanabileceğimiz miktar. Ama bunun dışında başka kalemler de olabilir. Bu çalıştayın sonuçlarını Tarım Bakanlığı ve DPT ile paylaşacağız. İleride kalkınma ajansları AB fonlarını da yönetmeye başlayacaklar, bu çalıştaydan çıkacak doğru sonuçlarla yarın bir gün konuyla ilgili fonlara da ajanslar yön verebilir. Bu yüzden sorunumuz 5 milyon dolarla ne yapalım değil tek başına. Bu fonlar nerede kullanılırsa işe yarar, nerede işe yaramaz onu bulmamız gerek.

MELEK US: Sonuçta % 50 hibe % 50 eş finansman var burada. Yani aslında 10 milyon dolarlık bir kaynaktan bahsediyoruz. Peki 100 büyük başlık bir işletme için kaç liraya gerek var, barınağı ile birlikte, 1 milyon dolara mal olur, benim bildiğim; dolayısıyla biz 10 tane 100 başlık çiftlikten bahsediyoruz kapasite olarak; eğer 50 büyük başlık işletme kurulacaksa toplam 20 tane, hadi 25 diyelim çiftlik yapımından bahsediyoruz, değil mi? Çok fazla bir şey çıkmıyor. Dolayısıyla bu parayı daha avantajlı kullanabileceğimiz yönleri, yerleri tartışalım. Bölgeyi kurtarmak gibi ulvi amaçları bir kenara bırakalım, paramız nedir, bu parayı en iyi ne yapabilirizi tartışalım. Belki o zaman daha mantıklı sonuçlar çıkabilir. Aslında bütün Türkiye'nin besi hayvanı buradan alınır, ama burada besi hayvancılığına niçin hiç yatırım düşünülmüyor. Türkiye'nin hayvancılık politikasında aslında besi hayvancılığı yok, şu teşviklere bakın; ilk defa bu sene hayvan başına 300 TL diye hayvan başına bir destek geldi, Ziraat Bankası ilk defa besicilik sektörüne bu sene teşvik verdi. Besi yatırımları Türkiye'de teşvik edilmedi, besilik hayvan ıslahı Türkiye'de yok denecek kadar az.

YILMAZ ZEREN: Melek Hanım, DAP Projesi kombine ırklar içindir, besi, et ve süt ırkı içindir, tek başına süt hayvanı için değildir. Artı Ziraat Bankasının vermiş olduğu teşviklerin, daha doğrusu krediler içerisinde besi hayvancılığı vardır.

MELEK US: Benim de söylemek istediğim şey bu. Geçen seneye kadar Ziraat Bankasının besi hayvanına yönelik kredisiyle ilgili olarak; süt hayvanının faiz oranı % 7 iken, besi hayvanının ismi geçmezdi, diğeri diye geçerdi, onun da faiz oranı 13,5'tu. Sonuç olarak şunu söylemeye çalışıyorum, Türkiye'de hayvancılık denilince akla süt sektörü gelir, süt hayvanı beslenir, yavru erkek de besilik olur. Bir besi ırkımız yok, besi hayvanımız yok, besiye yönelik olarak besi hayvanı nasıl beslenecektir, yem rasyonu nedir gibi bu tür çalışmalarımızda yok. Hep süt üzerinedir. Tarım Bakanlığı'nın hayvancılık desteklerine baktığınızda onlarda hep süt hayvanı üzerinedir.

GÖKHAN METİN: Burada belirtilen bütçe örnek olarak verildi. Bu bizim Serhat Kalkınma Ajansının bütçesidir. Fakat biz burada, bölgede 3 ajans olarak varız ve Doğu Anadolu bölgesini temsil ediyoruz. Dolayısıyla bizim burada 5-10 milyon dolar diye bakmamamız lazım. Bakacağımız şey; üç ajans birbirini destekleyecek şekilde ortak bir büyükbaş hayvancılık politikasını nasıl yapmalı? Diğer türlü bu sadece Serhat Kalkınma Ajansının büyükbaş hayvancılık programını konuşmak gibi olur. Ama diyelim ki, buradan şu, şu konularda şu desteklerin verilmesi lazım diye bir karar çıkacak, Tarım Bakanlığı ile bir anlaşma yapılacak, DPT ile anlaşma yapılacak, o zaman belki de o destek miktarı, hibe miktarı artacak, bunu bilemeyiz. Bu yüzden kendimizi kısıtlamamalıyız.

İSMAİL ARAS: Buradaki 3 ajansın toplam bütçesi diyelim ki 30 milyon lira olsun, kimse burada 30 milyon liraya Doğu Anadolu Bölgesi Hayvancılık sorunlarını çözeceğini iddia edemez. Yani olay büyük. Burada, bir ana sorun var yukarıda, bir de bunu destekleyen, besleyen alt sorunlar var. Burada şu psikolojiye girmemek lazım; biz üç ajans olarak, beş ajans olarak diyelim ki 20 milyon dolarla Doğu Anadolu Bölgesinin hayvancılık sorununu halledeceğiz. Böyle bir şey yok. Bizim istediğimiz; bu dönemde ne yapalım? Hangi sorunu ele alırsak Tarım Bakanlığı'nı da Ajanslar olarak ikna ederiz. Ana soruna odaklanmayalım, biraz daha mikro sorunlara inelim.

AHMET YILDIZ: Benim anladığım % 50 oranında Ajanslar destek veriyor, ama Bakanlığın destekleri devam ederken Ajans ayrı bir destek mi verecek? DAP projesinin finansman eksiği varken niye Ajanslar ayrı bir destek verecek?

EVREN DEMİR: Siz DAP projesinden bahsediyorsunuz, DAP projesinde bir destek sistemi var, inşaatın % 30'u, makine ekipmanı, % 30'u, hayvanın % 40'ı veriliyor; peki bu haliyle DAP doğru bir sistem mi, mekanizma doğru işliyor mu, belki irdelememiz gereken konulardan biri de bu.

AHMET YILDIZ: Bu DAP kapsamında verilen desteklerle ilgili olarak; vatandaşlar bu işe girdi, ama hazırlıksız girdi, şu anda bu insanların ciddi desteğe ihtiyacı var; çünkü çoğu hayvancılığı bilmiyor. Ve eğer bu insanlar başarısız olursa Bölgemizde teknik hayvancılık en az 10 yıl geriye gider. Başarılı olurlarsa da eğer örnek teşkil edecekler. Bence bu işletmelerin eğitime gerçekten çok ihtiyaçları var. Kesinlikle bu işletmelere teknik manada, suni tohumlama, aşılama gibi konularda eğitimler verilmesi gerekli. Bu insanların çoğu bu konuda bilgi değil, içlerinde kuyumcusu var, inşaatçısı var, avukatı var, diş hekimi var.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Dün olan bir olayı anlatayım. Hayvanlar Erzurum'a inmişler, bana telefon açıyorlar; "biz bunlara ne yedireceğiz?" diye. Böyle sıkıntılar bile oluyor.

İSMAİL UĞUR GÜMÜŞ: Şimdi bu kaynağın etkin kullanılmasından bahsettik. Yalnız burada çok

önemli bir şey söylendi, 10 – 15 projenin desteklenebileceği programlara yüzlerce başvuru oluyor ve bu noktada da proje hazırlayan firmalara, kişilere dünyanın parası gidiyor. Eğer ajansların bu parayı daha etkin bir şekilde kullanmasını istiyorsak, belki de bir araya gelip, bu projelerin belirli havzalarda desteklemesini sağlamaya çalışmamız lazım. Projeler değerlendirilirken, bir değerlendirme komitesi var, kriterleri var, bakıyorlar ama projede yazanlar kağıt üzerinde. O adamın, başvuru sahibinin gerçekten bu işi yapabileceği, yapacağına bakamıyorsunuz, çünkü sizin elinizde değil. Değerlendirme ölçüleriniz size bu bilgiyi vermiyor. Onun için, benim önerim, madem ki elinizin altında uzmanlarınız var, alana iniyorsunuz, sahada çalışıyorsunuz, bu sahaları siz belirleyip, havza olarak belirleyip, eni konu destekleyeceğiniz işletmeleri buralardan belirlemek. Sizin bin projeye verecek paranız, bütçeniz yok ki! Hem sırtınızdaki yükü hafifletmiş olursunuz, hem de belirli potansiyel bölgelerde hayvancılığı kaldırmış duruma gelirsiniz. Bu noktayı yapabilirseniz çok faydasını görürsünüz diye düşünüyorum. Bize GAP olarak 1800 proje gelmişti, ancak 83 projeyi destekleyebildik. Projeye bakıyorsun, kağıt üstünde adam yapmış, puanını almış, ama bu kişi gerçekten desteklenecek kişi mi; değil. Onun için, sizin elinizde böyle bir imkan varsa bu hataya düşmem. Havza çalışması yapın diye ben size öneririm.

İSMAİL ARAS: Biz mevzuatlara göre çalışıyoruz. Biz projeleri beyan esasına göre değerlendirtiyoruz. Projeleri biz değil, bağımsız değerlendiriciler değerlendiriyor. Ajanslar kurulurken bir bölge planı hazırlanıyor, bu bölge planı da katılımcı bir şekilde hazırlanıyor. Ajansın bölge kalkınmasında gerekli, önemli gördüğü öncelikler böylece belirleniyor. Başvuru sahibi de o öncelikleri dikkate alarak zaten başvuru yapıyor. Neticede biz kurum olarak bu mevzuatın dışına çıkamayız.

İSMAİL UĞUR GÜMÜŞ: Ben mevzuatın dışına çıkın demiyorum, bunu, havza bazlı hayvancılığı desteklemeyi önerin diyorum.

EVREN DEMİR: Havza planları 90'lı yıllarda Türkiye üzerinde uygulanmaya başlandı. Havza planlarının bir basamak ilerisi bölgeler. Biliyorsunuz, önceden kalkınma ajansları da yoktu, Ankara tek bir destek çıkartırdı, teşvikler çıkartırdı, artık bu değişiyor. Bu havza planlarının benzeri ajanslarla zaten uygulanıyor.

MEHMET KÜYÜK: DAP ve GAP desteklerini biz veriyoruz. Orada bizi en çok zorlayan şey şu. Kısıtlı kaynaklarımızla bir ilde 5 işletme desteklemek gibi bir şartımız var. Ama bir ilde 5 işletme süt ürettiği zaman bir mandırayı doyurmuyor. Ajanslar olarak bu işi yapacaksanız; inşaat işine pek girmeyin, inşaat işini vatandaş kendisi yapsın; çünkü ruhsat almada zorluklar çıkıyor. Siz öyle bir şey yapın ki, mesela Narman ilçesinde 10 işletmeyi destekleyin, 10 kişi kendi ahırını kendisi yapsın, ama ahırı tamamlayınca sözünüzü tutun, % 50'sini destekleyin. Ama inşaat işine pek girmeyin. Süt sağım ünitesini destekleyin. Süt sağım ünitesi, soğutma tankı standarttır. Hayvan alırken damızlık sığır yetiştiriciliği birliklerine üye çiftliklerden aldırın, hayvan birliğe üye çiftlikten gelsin. Bize çok kızılan bir nokta var, niye kayıtlı hayvan aldırıyorsunuz, işte oradaki çiftlikler zengin oluyor diye; hayır, biz üreticiyi örgütlenme yönünde destekliyoruz, örgütlensin, hayvanını daha fazlaya satsın. Mesela ithal hayvan getirecekse % 25 destek verin, Türkiye'den hayvan alacaksa % 50 destek verin. Dolayısıyla sizin piyasanız canlanacak ve inşaat işine girmediğiniz zaman bir anlamda siz beş üretici yerine on üreticiye ulaşacaksınız. On üreticiden elde ettiğiniz süt bir mandırayı doyuruyor. Ama sakın ha sakın, bunu sadece bir ilçede yapacaksınız. Bunu ayrı ayrı ilçelerde yaparsanız, battınız. Çünkü, pazarlaması sıkıntı. Bunu büyük bir alanda yapmamak lazım. Çünkü gücünüz kısıtlı.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Yalnız, belki ajanslar hayvancılığın başka bir alanda desteğe çıkacak, bunu bilemeyiz, burada teşviklerden bahsediyoruz, belki diğer gruplardan biri yalnızca besi hayvancılığına ya da süt hayvancılığına yönelelim diyecek

BAŞAK ÖNSAL: Şu anda mevcut bütçenin hangi alana aktarılacağıyla ilgili olarak bir planlama yapılması gerekiyor. Bölge içinden öngörülen sektörlerden bir tanesi de hayvancılık olduğu için; eğer ki çalıştayın sonucunda zaten bunun katma değer yaratmayacağı ya da bunun çok atıl kalacağı sonucuna varılırsa, ya da bunda mutabık kalınırsa bu zaten anlamlı bir mali destek programı olmaz. Böyle bir şey o zaman gündeme alınmaz.

MEHMET KÜYÜK: Bunu yapacaksanız, anlatmış olduğum çerçevede yapmalısınız. Ürün zincirinin pazarlanmasını, üreticinin eğitimini dikkate almalısınız. Ama adamın yem bitkisi ekili arazisi yoksa vermeyin, reddedin, bırakın yem bitkisi olan adam alsın. Vereceğiniz yerin yolu düzgün olacak, ulaşım düzgün olacak, çiftçi önder çiftçi olacak, bu tür bir bölge seçerseniz sizin için iyi olur, bu desteğin bir anlamı olur. Bunu bütün birimleriyle düşünmek zorundasınız. O ilçeden biri başvurdu, diğerinden, diğerinden; peki bunlar sütü kime satacak, kışın ne yapacak. Kağıt üstünde yem bitkisi var gibi gözükse de yerinde tespite bakarak karar vermek gerekli. Ajansların bu avantajı var.

SİBEL DEVRİM: Başvuru yapan mandıracılarla başvuru yapan hayvancılık işletmelerini buluşturmak lazım.

ŞABAN DENİZ: Yatırımcıyı ayakta tutan destek inşaattır. Siz vereceğiniz desteklerde inşaatı çekerseniz hayvancılığa hiçbir müracaat göremezsiniz.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Şimdi, birincisi, burada para az, burada bu parayla ne yapmamız lazım, onu söyleyelim. Bana göre hayvan ürünlerini artırmaya çalışmamalıyız bana göre. Verimliliği, AR-GE çalışmalarını da artırmaya çalışmamalıyız. Bana göre öncelikle, bunlardan önce kültürü değiştirici bir aktivitede bulunmamız gerekiyor. Parayı öyle kişilere verelim ki, onlarda öyle bir tesis kursun ki, örnek olsun. Biz buraya bunun tohumunu ekelim. Benim söylemeye çalıştığım mantaliteden yola çıkarsak başarılı oluruz. Kalkınma ajansları ön izleme yapıyorlar. Bunu kaçırıyorsunuz. Bu programların hepsi AB'den gelir. İşletmelerle sözleşme imzalanmadan önce biz gidip bütün işletmeleri görürüz. KOBI programlarında bunu uyguladık. Risk analizlerimiz var. Risk analizlerimizle beraber yönetim kuruluna bunların hepsini sunuyoruz. Diyoruz ki, bu adam projede böyle böyle demiş ama bu adamın bu kadar hektar arazisi tapulu değil diyoruz. Ya da bu adam araziyi kiralayacağım demiş ama kiralamada bazı şüphelerimiz var diyoruz. Ya da diyoruz ki, bu adam buraya yatırım yapmak istiyor ama bu adamın yeterli parası yok diyoruz. Yani bizim risk analizlerimiz çalıştı, 5-6 başvuru sahibiyle sözleşmelerini imzalamadık. Dolayısıyla ajansların böyle bir önlem alma gücü var. Diğer tarafa gelecek olursak, benim kendi önerim kesinlikle modern işletme kurmaya yönelik olmalı. Yani, canlı hayvana verilen destekte hayvan A şahsından B şahsına geçecek ve canlı hayvan miktarını artırmayacak. Dolayısıyla ülke ekonomisine çok büyük bir katkıda bulunmayacak. Ama modernize bir çiftlik kurarsanız, inşaatı da modernize yapmak zorundasınız. Çünkü burada daha modernize inşaat yapısı kültürü yok. Onu bir getirin, birkaç kişi görsün; kimse daha modern inşaat yapısı nedir, onu bilmiyor. İkincisi, buradaki en büyük problemlerden biri yemin yıla homojen dağılmaması. 6 ay-7 ay kar, ondan sonra yine düşük

sıcaklık, yaz gelince de kısıtlayıcı faktör su. Burada iki aylık bir yem periyodu var. Siz bunu depolamak için çalışmıyorsunuz. Daha burada silaj bilinmiyor. Bu yüzden silaj makinelerine şiddetle destek verilmesi gerek. Çünkü daha yem depolama kültürü yok. Üçüncüsü; diz boyu ot kültürü çok yanlış bir kültür. Diz boyu otun enerji değeri 10'a düşüyor. İki kere biçilmesi gerek. Teknik yönden burada problemlerin olduğunu düşünüyorum. Çünkü enerji konsepti hiç yok. Bizim üniversitelerde ürettiğimiz yayınların çiftçiye intikal etmediği bariz ortada. Çünkü hala silajın açıklamasını yapmamız inanılmaz bir şey. Bunun biliniyor olması lazım artık.

ŞABAN DENİZ: Bizim en büyük sıkıntımız, çiftçi hiçbir şey bilmiyor. Projeye dahil olacak, uygulayacak kişiler eğitilmeliler. İleride başlarına gelecekleri görebilmeliler. Bir eğitim proje öncesinde verilmeli, projeyi kabul edecek kişiler tekrar eğitilmeli. Eğitim proje bittikten sonra, finansman bittikten sonra bitmemeli, uygulamada devam ettirilmeli. Bu şekilde hem proje sağlıklı olur, hem de kaliteli üretim sağlanır. Örneğin süt üreticisi, sütü asitlendiğinde sadece ciliv peyniri yapılabileceğini, değerinin çok düşük olacağını, sanayiciyle tartışmaması gerektiğini bilebilmeli.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Projelerle ilgili benim bir önerim daha olacak; inşaat konusunda bence ajansların örnek projeler hazırlayıp, dağıtması lazım. Çünkü yüzlerce farklı proje çıkıyor. Bu işi bilmeyen mimarlara çizdiriyorlar. Mimarlarda insanların yaşayabileceği alanlar oluşturuyorlar. Hayvanla insanın ihtiyacı çok farklı; havalandırması, ışık şiddeti, vs. Onlar insanların rahat edebileceği mekanlar çiziyorlar. Onun için model projeler yapıp yararlanıcılara verirseniz çok büyük bir yükten kurtarmış olursunuz.

ŞABAN DENİZ: DAP'tan süt sığırcılığı ile ilgili iki tane proje geçti, ama ahırlarının her biri diğerinden farklı. Standart bir ahır formatı olabilmeli.

MELEK US: Ben bir şey sormak istiyorum. Diyelim ki ben bir çiftliğim, ajansa müracaat ettim, 50 başlık bir işletmem var, sizden de % 50 destek aldım, peki ben Tarım Bakanlığına aynı projeyle başvuruda bulunsam oda bana aynı desteği verecek, hem Bakanlıktan hem ajanstan destek alabilecek miyim? Hayır. Elimde bir projem var, bu projeyi ne yapayım diye düşünüyorum, Tarım Bakanlığı'na başvurursam bana şu teşvikleri verecek, ajansa başvurursam şunu verecek, acaba TKDK'dan şu; niye bu işi bu kadar karışık yapıyorsunuz. Eğer hayvancılığı destekleyeceksek, bir tane proje varsa ortada bu projenin alacağı şeyler bellidir, farklı farklı kapılar gezmek yerine, Tarım Bakanlığı bunu koordine etsin, TKDK ayrı, Ajansı ayrı, Tarım Bakanlığı ayrı destekler olmasın. Yani bu böyle olmaz. Kaynaklarınızı birleştirin! Tarım politikası bir tanedir bu ülkenin. Tarım Bakanlığı, DPT'si, Hazinesi, kim bir araya gelecekse hayvancılık politikasını çıkartsın o zaman, ondan sonra da desin ki, bunun A ayağını Tarım Bakanlığı yürütecek, teşvikleri Hazine Bakanlığı yürütecek, Ziraat Bankası da teşvikler için kredi verecek, hibe programlarından faydalananlara da kredi açık olacak gibi. Belirli bir yerden destek alan kişi her yerden destek aldığını görecek. Diğer türlü olmaz!

MEHMET KÜYÜK: Eğer bir program kapsamında bu iş yapılmazsa hiç girmemek gerek. Çünkü pazarlaması, eğitimi ile birlikte havza bazlı, kümelenme olacak şekilde desteğin verilmesi lazım. Ben, bize gelen başvuruları değerlendiriyorum, 5 farklı ilçede 5 farklı işletme kurduruyorum, 50 başlık, 100 başlık. Ama ben bu işletmelerin sütünü satması için bir proje hazırlayamıyorum, çünkü maddi gücüm yeterli değil. Burada ajansların düşündüğü ile bizim yaptığımız arasında bir fark var. Bu işler bir proje

mantığı ile düşünülürse yapılmalı, yoksa hiç girmeyin. Farklı yerlerde farklı ahırlar kurmayın, yapmayın. Biz Bakanlık olarak başvuru yapan herkese, puanı iyi olduğu sürece parayı vermek zorundayım. Bu üretime kaliteyi de getirecektir beraberinde. Sağım ünitesinden çıkmış bir süt kaliteyi de getirecektir.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Yani siz süt sağım ünitesini, tankını verirseniz, besi yemi verirseniz, yem karma ünitesini verirseniz kalite artar diyorsunuz.

MELEK US: Tam öyle olmuyor. Örneğini vereyim. Konya'daki sanayicinin verdiği süt tanklarını elektrik parasından kaçınmak için kapatıveriyorlar. Süt soğuk zincirde taşınsın diye her yere tanklar dağıtılıyor, fazla enerji gidiyor diyerek çiftçi fişi çekiyor.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Şimdi arkadaşlar, bir araba, traktör sürmek isterseniz ehliyetsiz kullanamazsınız. Ama 50 başlık süt ünitesi kuracağım deyin kimse size ehliyet sormaz. Holstein nedir, Montofon nedir, ineğin memesi kaç tanedir biliyor musunuz diye bunları hiç kimse sormaz. Önerim; imtihan olsun, gerçek söylüyorum, eğitimini ver, imtihanını kazansın, ondan sonra sütçülük, besicilik yapsın. Biz var olan potansiyelimizi göz ardı ediyoruz. Bu potansiyel nedir? Bir ziraat mühendisi kaç liraya mal oluyor bu ülkeye? Bir veteriner kaç liraya mal oluyor? Biliyor muyuz, hayır, bilmiyoruz. Ama kaçı işsiz geziyor, binlerce. Elinde diploması olan ajansa geldiği zaman hibe % 50 değil, % 100 olsun. Buradan örnek çiftçiler yetiştiriciler çıkartabiliriz.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Belki ilgili sertifikası olana projesinde daha fazla puan verilmeli.

İSMAİL ARAS: Projeler değerlendirilirken zaten projeye başvuran kişinin deneyimleri, formasyonu göz önünde bulunduruluyor. Yeterli deneyimi var mı, kurumsal olarak kapasitesi bu projeyi yürütmeye uygun mu, eğer proje koordinatörü o alanda herhangi bir diplomaya sahip mi; projenin özelliğine göre bunlara zaten bakılıyor.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Ben not alsın istemiyorum, bu adam ziraat mühendisi ise, veteriner ise buna bir ayrıcalık tanınmasını öneriyorum.

MELEK US: Bence kişinin parası varsa, yapabilecek kapasitesi varsa yeterlidir. İstediği mühendisi, veterineri tutar. Önemli olan adamın niyetidir. Sermayenin mesleği yoktur. Paran var mı, yatırım yapacak mısın, bu kafi. Parası olmayan da gelmesin zaten. Ajanslar % 50'sini hibe veriyor, kalanı ne olacak!

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ben katılmıyorum. Parası olan zaten istediği hayvancılık yatırımını yapar, ama gerçekten hayvancılık mı yapacak, burada kalacak mı o önemli. Erzurum'dan bir örnek, kuyumcunun bir hayvan alım satımı yapmış, niye, kendi iş yerini kurtarmak için yapmış, hayvancılık yapmak için değil.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Ben veteriner ve ziraat mühendisi diploması olanlara öncelik verilmesi gerektiğini savunuyorum. Okutmuşum, veteriner, ziraat mühendisi yapmışım, buna imkan verelim. Parası olanda yapsın tabii, karşı değilim.

MELEK US: Peki gıda mühendisi destek almasın mı, alsın. Peki o zaman niye iktisatçılar da destek almasın ki? Bana göre iktisatçılar daha iyi işletir veterinerden.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Burada benim sermayeye karşı filan olduğum yok. Şimdi Türkiye'de tarım havzaları çalışması yapıldı, çok güzel. Ama bunun bir bacağı eksik, o da ne? Buralarda ne ekileceği biliniyor ama hayvancılık bilinmiyor. Hayvancılık havzalarının da bir an önce tespit edilmesi gerekli.

Nerede koyunculuk yapılır, nerede sütçülük yapılır, nerede besicilik yapılır diye. Her yerde yapılır, tamam ama o ayrı konu; ama ekonomik açıdan en verimli şekilde nasıl yapılır, ona bakmak gerek. Türkiye'de hayvancılık havzalarının bir an önce tespit edilmesi gerektiğini öneriyorum. Bir de, biz projeleri dışarıda biz firmalara yaptırmayalım. Siz standart bir şeyler hazırlayın, dışarıya 2,5-3 milyar para vereceğimize size bir milyar liraya yaptıralım. Kalkınma ajansları yapsın, yazsın.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Bu daha önce de çok tartışıldı, projelerin bizim yazmamızla ilgili olarak, burada bir çıkar ilişkisi söz konusu. Benim projem geçsin muhabbetine döner bu iş. Size şiddetle önerim; Ankara'dan gelen adama proje yazdırmanız çok yanlış. Standart cümleleri alıp yazıyorlar. Ama yazılan o projeler başvuru sahibinin mevcut durumunu yansıtmıyor. Biz ön izleme ziyaretlerinde bunu bariz gördük. Hatta proje sahibinin yazılanlardan bile haberi olmayabiliyor. Mesela KOBI programlarında Singapur'a fuar ziyareti yazılmış ama adam daha İstanbul'a gidemiyor. Kamu kurumlarında çok iyi proje yazan elemanlar olabiliyor. Bunlara belki destek sağlayarak, buna da valiliklerden olur alarak yazdırmak olabilir. Ama ücret karşılığı olacak. Kimse kimseye bedava bir şey yapmaz, net olarak söyleyeyim. Bu çok güzel bir çalışma olabilir. Yalnız kalkınma ajanslarında çalışanlar çıkar ilişkisi olduklarından, destekleyici kuruluş olduklarından bu olmaz. Zaten mevzuatta da bu açık seçik yazılmış.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Peki, illa da niye birilerine yazdırılsın ki! Ajanslar formatlarını biraz daha sadeleştirseler; eşgüdüm yazılmasa da başka şey yazılsa, farkındalık yaratmak yerine ne anlıyorsun yazılsa, bu formlar biraz daha sadeleştirilse.

MELEK US: Peki, ne kadar farklı olabilir, 50 başlık bir hayvan çiftliği projesi ne kadar farklı olabilir?

EVREN DEMİR: Birisi Kağızman'da yapar, birisi Sarıkamış'ta yapar, birisi arazi kiralayacaktır, diğeri kendi arazisi üzerinde yapacaktır, yem bitkilerini farklı karşılarlar, duruma göre projede değişir. Hiçbir fabrikanın projesi, bir fabrikayla diğerinin projesi aynı olmadığı, birebir örtüşmediği gibi bu da böyledir.

MELEK US: Vakti zamanında tır desteği veriliyordu, fizibilite isteniyordu. Bunun ne fizibilitesi olacak, çünkü bir noktadan sonra baktık, birisi normal projeyi alıyor, fotokopi çekiyor, firmanın isimlerini siliyor, kendi ismini yazıyor; onun için önemli olan o belgeyi almak. Daha sonra uygularken fark ediyor, değiştiriyor pek çok şeyini. Onu ilave ediyor, bunu çıkarıyor. Sırf geçebilmek için size belge sunuyor. O zaman bunu, ajansların proje formu basitleştirin.

EVREN DEMİR: Bütün kalkınma ajansları tüm desteklerinde başvuru belgelerini hazırlamak zorunda. Tıpkı bir test çözer gibi, projenizde nereden kaç puan alacağınız açık açık belirtiliyor. Bu formu doldurabilmek için bilgilendirme toplantıları yapılıyor, proje yazım eğitimleri veriliyor, mevzuat gereği bütün ajanslar bunu yapıyor, şu an burada farklı farklı ajanslardan katılanlar var, hepsinde aynı şey yapılıyor, proje yazımı konusunda yardımlar veriliyor. Sonuçta bu bir yarışma, kalkınma ajanslarının verdiği mali desteklerle ilgili bir yarışma. Gelen proje teklifleri puanlanıyor, biz de yazılanları değerlendirmek zorundayız. Ajanslar proje yazımını öğretebilmek için elinden geleni yapıyor.

İSMAİL ARAS: Bizim "Destek Yönetim Kılavuzu" diye bir rehberimiz var. Biz başvuruları buna göre açmak, hazırlamak zorundayız. Onu da DPT hazırlıyor. Formlarla ilgili olarak biz burada karar verici bir noktada değiliz.

MEHMET KÜYÜK: Kimse mevzuattan bağımsız değil, bu konuda çok haklısınız.

BAŞAK ÖNSAL: Ben çok somut bir pratikten, deneyimden yola çıkarak bir şey eklemek istiyorum. Biz bu sorunun kesinlikle farkındayız. Ben daha önce merkezi bir kurumda belirli mali destek programlarıyla ilgili çalışmıştım, şimdi de bir süredir burada, yerelde çalışıyorum, program yönetiminde mali destek programlarıyla ilgili. İdari mali kapasitesi çok yerinde, çok iyi STK'lara, kamu kurumlarına da uygulasanız, yerelde TRA2 gibi çok dezavantajlı bölgede de uygulasanız, sonuçta bu sorunlar ortak. O başvuru formları destekleyici belgeleri ile birlikte her zaman kompleks, detaylandırılması zor. Bunların gerçekten çok farkındayız. Biz bir küçük ölçekli altyapı ve KOBI destek programına çıktık, yeni sonuçlandı ve şimdi yeni programlar hazırlıyoruz. Burada şimdi konuşulanları yeni çıkacağımız programlar için kesinlikle göz önüne alıyoruz. Bu rehberleri daha anlaşılır nasıl yapabiliriz, ilçeye, beldeye indiğimizde, bu eğitimleri düzenlerken insanlar ile aynı dili nasıl konuşabiliriz diye düşünüyoruz. Şu anki sistem devşirme bir sistem, bunun farkında olmalıyız. AB sisteminden, mali destek sisteminden getirilmiştir. Bu yüzden bunun kesinlikle adapte edilmesi gerekiyor. Bu sorunlar, özellikle dezavantajlı bölgelerde çalışan ajanslarda bu mali destek programları yapıldıkça, öğrenilen dersler olarak muhakkak ki DPT'ye aktarılacak ve değiştirilmeye çalışılacak. Ama mevzuatı değiştirmek çok kolay değildir. Bunun için merkezi kurumların üst düzey yöneticilerini mobilize etmeniz gerekir. Bu sorunlar o kurumlara aktarıldıkça ileride yapılacak bir yönetmelik değişikliği ile ya da destek yönetim kılavuzunda yapılacak değişiklikler ile önüne geçilebilir; ama biz pratikte bir şeyler yapmaya çalışıyoruz. Biz ön izlemeye gittiğimizde projeyi kendisinin yazıp yazmadığı, bilgisi olup olmadığı belli oluyor. Danışmanlık firmaları artık bu işi çok iyi biliyorlar, nereye ne yazılacak, bunu otomatikman yapıyorlar. Ama bağımsız değerlendiriciler de aynı şekilde öğrenmiş durumdalar ve bunu artık çok kolay tespit edebiliyorlar. Bağımsız değerlendiriciler bize diyor ki şu, şu, şu projeler aynı kişinin elinden çıkmıştır diye. Zaten firmalar formları doldururken hatalar yapıyorlar, bütçeye bakıyorsunuz, Antep-Kars ulaşım var, silmemişler. Bağımsız değerlendiriciler bunları tespit ettiğinde projeye ilişkin kanaatleri de değişiyor. Bu tür tespitler yapıldığında bağımsız değerlendiricilerin de bir görüş oluşturduğunu açıkçası ben düşünüyorum. Hem yerelde hem de merkezi kurumlarda bağımsız değerlendiriciler bu pratiği edinmiş durumdalar. Bundan sonra biz ajanslar olarak değerlendirme kriterlerimizi gözden geçireceğiz, bu sorunları DPT'ye ileteceğiz. Belki bundan sonraki süreçte TUGEM'le, ilgili kurumlarla daha sık bir araya gelip desteklerle ilgili mükerrerlikleri, çakışmaların ortadan kaldırılması için ne yapabileceğimizi değerlendireceğiz. Bunlar ancak konuşuldukça ve açıkçası kurumlar birbirleriyle koordineli oldukları zaman mümkün olabilecek.

FEHMİ ARVAS: Biz genelde şunu gördük, bu tür desteklerin bir yan gelir olarak görülmesinin engellenmesi gerek. Böyle düşünen vatandaşa bu desteğin kesinlikle verilmemesi lazım. Sürdürülebilirliği olan projelerin desteklenmesi gerekiyor. Burada küçük üreticiyi desteklemeyelim diyenler oldu ama, ben küçük üreticilerin güç birliği yapmasını sağlamamız gerek diye düşünüyorum. Bu son konuşmalarda ajanslar bir destek verecek ama nasıl versin diye bir tartışma ortamı oldu ama amaç bu değil. Bu destekler nasıl yerine ulaşmalı, bununla da ilgili bir çözüm önerisi geliştirmemiz gerek. Daha önce sadece Tarım Bakanlığı bu destekleri veriyordu, ama şimdi başka kurumlarda veriyor, TKDK da veriyor. Bu da bir yetki karmaşası meydana getiriyor. Çok başlılık ortaya çıkmış durumda. Bu desteklerin tek elden yürütülmesi gerekiyor. Şu anda Tarım İl Müdürlükleri bu desteklerle uğraşmaktan kendi asli görevlerini

yapamayacak duruma geldiler. Bu desteklerin sağlıklı yerine ulaşmasını istiyorsak o zaman bu destekleri verecek tek bir kuruluşun olması lazım. Desteklerin tek elde yürütülmesinde fayda görüyorum.

AHMET YILDIZ: Bence Bakanlık verdiği teşvik ve hibelerde Doğu ve Güneydoğu Bölgesi için bir pozitif ayrımcılık yapmalı. Hayvancılıkla ilgili bilhassa. % 10, % 20 daha fazla destek verilmeli.

ŞABAN DENİZ: Destek oranında, özellikle hayvancılıkta destek oranı biraz daha artırılmalı. Çünkü destekler yüzünden hayvan fiyatları giderek artmaya başlıyor. Projede yazılan hayvan fiyatıyla alınan hayvan fiyatı arasında çok farklar oluyor. Destek oranı artırılsa bu mağduriyet engellenmiş olur.

FEHMİ ARVAS: Destek oranı artarsa hayvan fiyatları da artacak. Bir de Ziraat Bankası kredi verirken dağlık arazilerle ilgili sorunlar çıkartıyor, bununla ilgili sıkıntılar da var.

İBRAHİM GEDİKLİ: Şimdi vatandaş, dağdaki araziyi göstererek, ipotek ettirmeye çalışarak kredi almaya çalışıyor. Sonuçta kredi dönüşü olmadığı zaman nasıl tahsil edecek banka?

FEHMİ ARVAS: Dağdaki arazilere 3083 sayılı yasa şerhi düşülmüyor. Sadece sulanan ve sulamaya açılacak alanlarda, yani düzgün alanlarda oluyor.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Şimdi Ziraat Bankası dağlık arazilerde ipotek kabul ediyor mu, etmiyor mu?

İBRAHİM GEDİKLİ: Ediyor. Mevzuatımız değişti ve yeni mevzuatımızla buna bir engel yok, kabul ediyoruz.

YILMAZ ZEREN: Benim de şöyle bir önerim olacak. Bu damızlık işletmelerin desteklenecekse büyük ölçekli desteklenmesini öneriyorum. Özellikle desteklenecek olan köyde, bölgede veya havzada mera varsa o merayla ilgili de bir destekleme modelinin olması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü mera zayıfsa onun iyileştirilmesi için, ıslahı için bir destek verilmesinin uygun olacağı kanaatindeyim. Bir de üretime yönelik, dönük destekleme modelini benimsememiz gerekiyor. O yüzden desteklenecek üreticilerin, yetiştiricilerin çok iyi tespit edilmesi gerekiyor. Bunun için de bence, bağımsız değerlendiriciler projeleri incelerken ajanslarında alanda bir tespit yapması gerekiyor. Böylelikle değerlendirmeye katkı sağlayarak projelerin ön elemeden geçmesini sağlayabilirsiniz. Desteklenecek hayvan miktarı konusunda DAKA güzel bir çalışma yapmış; bizim uygulamış olduğumuz 50 başlık hayvancılık desteklemesinde öz sermayesinin çok güçlü olması istenir. Bundan dolayı ajansların yapacakları desteklerde destek oranının % 60'a yükseltilmesini, işletmeye sağlanacak hayvan desteğinin, hayvan sayısının biraz daha düşürülmesini öneriyorum.

İSMAİL ARAS: Peki meralarda ıslah mı desteklenmeli sadece?

YILMAZ ZEREN: Bu özellikle hayvancılıkla ilgili proje yapacak, uygulayacak köylerde yapılmalı. Bir de bir köyün kendi merasını iyileştirmesi açısından proje sunmasına da olanak sağlanmalı. Köy tüzel kişiliği bu projeyi sunsun, merasını iyileştirmek için proje sunduğu zaman o projenin % 90'ını ajans desteklemeli; bu da çok güzel bir çözüm olur.

İSMAİL ARAS: Peki mera alanlarını İl Tarım Müdürlükleri ıslah ediyor mu?

YILMAZ ZEREN: İl Tarım Müdürlükleri mera alanlarını ıslah ediyor ama bizim ıslah ettiğimiz meralar, diyelim; bir yılda beş bin dönüm bir alan ve bu yeterli değil. Bazı yerlerde tespit çalışması yapılmadığından, biz oralarda mera ıslahına giremiyoruz. O bölgede, merası olan köyler, böyle bir proje sunduğu ve desteklendiği zaman hayvancılık açısından büyük bir gelişme yaratır.

İSMAİL ARAS: Kalkınma ajansları peki meraların izlemesini nasıl takip edebilir?

YILMAZ ZEREN: Ziraat mühendisi ve veterinerlerden oluşan bir ihtisas komisyonu kurulur. İzlemesi zor olmaz diye düşünüyorum. Mesela hayvan alımına destek verdiğinizde, sizin Simental'i Holstein'dan ayıracak bir deneyiminiz, bilginiz var mı; yok, ne yapacaksınız, destek alacaksınız bunun için, burada da aynı şey geçerli.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Burada bu bağımsız değerlendiricilik, bağımsız değerlendiriciler hakkında bilgi almak isteyen arkadaşlar var. Bu konuda kısa bir bilgi verilebilirse iyi olacak.

BAŞAK ÖNSAL: Çok kısaca söyleyeyim. Zaten mevzuatta bu konu bayağı ayrıntılı bir şekilde anlatılıyor. Buna göre ajanslar teknik, mali değerlendirmeye hiçbir şekilde dahil olamazlar. AB'nin, diğer uluslararası fonların başvurularında da aynı şey geçerli. Bunun için üniversite mezunu, en az 5 yıl iş tecrübesi olan, konuyla ilgili uzmanlığını, sertifikalarını, diplomasını belgeleyebilen kişiler arasından değerlendiriciler seçiliyor. Ajanslarda bağımsız değerlendirici denilen bir havuz kuruluyor, internetten gelen başvurular toplanıyor, başvuruları almak için istenilen özellikler internette, web sayfasında duyuruluyor, bu haliyle Merkezi Finans İhale Biriminin sistemine benziyor; çünkü Türkiye'de bu sistemi en eskiden beri yürüten kurum orası; gelen başvurulardan sonra bağımsız değerlendirme komisyonu kuruluyor, kimlerin seçileceğine dair, seçim için kriterler belirleniyor; biliyorsunuz ki, bir hayvancılık programına çıkıyorsanız ziraat mühendisi, veteriner, vb. mesleklerden olması, master veya doktora yapmasının tercih sebebi olması gibi. Bunlar gibi ölçütlerle puanlama yapıyorsunuz. Her CV puan sırasına göre sıralanıyor ve iletişime geçiliyor; "Başvurunuz olumlu değerlendirildi, şu tarihler arasında bağımsız değerlendirme sürecine uygun görülmüştür" diye. Değerlendiricilerle bir sözleşme imzalanıyor. Bunun içinde tarafsızlık ve gizlilik beyanları da var. Özel şartlar altında, genelde ajans binalarında, kameralı sistemde, cep telefonları toplanarak, bir çalışma sisteminde, sabah 08.30'dan akşam 18.30'a veya değerlendirmeye göre ajansın durumuna bağlı olarak akşam 21.00, 22.00'a kadar çok yoğun bir şekilde projeler değerlendirtiliyor. Bağımsız değerlendirici sayısı Programa gelen başvuru sayısına göre değişebiliyor. Çünkü bir değerlendirici en fazla 20 projeyi, bir günde ise en fazla 3 projeyi değerlendirebiliyor, daha fazlasını mevzuat engelliyor. Mevzuatta bu şekilde tanımlanmış. Her bir projeyi 2 değerlendirici değerlendiriyor. Aralarında anlaşmazlık, çok yüksek puan farkı olması durumunda 3. Değerlendirici değerlendiriyor. Verilen puanların ortalamasına göre projelerin geçer not alıp almadığı belli oluyor.

SİBEL DEVRİM: Şimdi burada örgütlenmeye önem verilmesi gerektiği belirtildi. Ben buna katılıyorum. Nitekim Hollanda'da tarımsal pazarlamada örgütlenmenin çok önemli olduğunu gördük. Bir de bizim bölgede süt pazarlaması konusunda büyük işletmeler zorluklar yaşadıklarını söylüyorlar. Bu yüzden bizim, DAKA'nın modelinin etkileri incelenmeden yeni bir hibe çağrısına çıkmak uygun olmayabilir. Bir de inşaata destek verilmemesi gerektiğine dair görüşler ortaya atıldı. Biz hem yeni işletmelerin kurulmasına destek verdik, hem mevcut işletmelere. Yeni kurulan işletmelerde inşaat mutlaka var, mevcutlarda da zaten modernizasyon yapılması gerekiyor. Bu yüzden inşaatla ilgili bir destek verilmeli ama sıfır işletmelerin kurulmasına değil de mevcut işletmelerin modernizasyonuna daha fazla destek verilebilir.

MEHMET KÜYÜK: İnşaatın süresi uzun oluyor. Siz ise bir an ince işletmeyi faaliyete geçirmek zorundasınız. Bu bölgelerde işin içine inşaat girdi mi, iş uzuyor. Siz inşaat işlerine hiç karışmayın, inşaatı bitirince destek verin. Ve dediğim gibi, destek verilecek yerleri bir havza gibi düşünün, her yere destek vermeye kalkmayın.

SİBEL DEVRİM: O zaman mevcut işletmeler için bir tadilat desteği verilebilir. Biz aynı teklif çağrısında, aynı anda hem hayvancılık hem KOBI teklif çağrısına çıktık. KOBI'de ise et ve süt ürünlerinin işlenmesine de destek verdik. Dolayısıyla mandıralar da başvuru yapabiliyordu. Bunun olması da bence önemli.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Yani, birbirini tamamlayan sektörlerin aynı anda teklif çağrısına çıkmanın yararlı olacağını düşünüyorsunuz.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Bence, ön izlemesi yapılmış, sözleşmesi imzalanmış başvuru sahiplerinin batıda, ayrı çiftliklerde yirmişer gün çalıştırılması gerekiyor, profesyonel işletmelerde. Ben buna çok büyük önem veriyorum. Bu çok etkili olacaktır. İkincisi, bölgede homojen yem bitkileri dağılımı yok. Mutlaka yem bitkilerinin depolanmasına yönelik makinelerin teşvik edilmesi gerekiyor. Son derece önemli! Üç, yem bitkilerinin enerji değerleri hesaba katılmıyor. Projelerde mutlaka üniversiteler ile ortak eğitim programları olmalı. Bu eğitimlerde kameraya alınmalı. Çünkü bu eğitimler verilmeyebiliyor. Bu yüzden ajans izleme uzmanları tarafından bu eğitimlerin bizzat kameraya çekilmesi gerekiyor. Dört, ahır modernizasyonlarına gidilmemeli! Bunun esas sebebi; bir taraf oryantalizm, bir taraf batıyı temsil ediyor. Yapılacak inşaatlara kesinlikle sıfırdan başlamalı ve bunlar modern olmalı. Bizim tohum atmamız, kültürü değiştirmeye yönelik adımlar atmamız lazım.

YÜKSEL ÇAPAN: Bölgede mandıralar süt bulamıyorlar. Buradaki mandıracıların ürünlerini satamaması gibi bir durum yok. Üretimi artıracak, mandıraların süt bulmalarını sağlayacak çalışmalar, destekler gerekli.

İSMAİL UĞUR GÜMÜŞ: Büyükbaş hayvancılıkla ilgili kurulan birlikler var. Damızlık sığır yetiştiricileri birliği, süt üreticileri birliği gibi. Bunların arasında çakışan bazı destekler var. Bunların gözden geçirilmesi gerekli. Ajanslar hibe çağrısına çıkmadan araştırmalar yapmalılar. Havza çalışmaları, uygun bölgelerin belirlenmesi gibi. Bu ajans mevzuatına uygun değilse gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılması iyi olur. Ajanslar bir bölgeye gitmeli ve orada çalışma yapmalı, burayı pilot bölge seçmeli ve demonstrasyon yapmalı. Bu örnek bir çalışma olmalı, içinde eğitimler, yem bitkileri olmalı. Bir eğitim yayım projesi olabilir. Buna benzer bir proje bizim GAP bölgesinde uygulanmaya başlandı. Projede farklı disiplinlerden danışmanlar istihdam ettik, bu kişiler ile, sahip oldukları bilgi birikimi işletmelere aktarılmalı, bunun için destek verilmeli. Bence büyükbaş hayvancılık konusu önemli. Böyle önemli bir konudaki çalıştayın, gelecek yıllarda da tekrarlanması gerektiğini düşünüyorum.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Benim önerilere ilave edebileceğim iki önerim olacak. Bir defa yeme yüzde bazında destek verilmeli. Bu çok önceden verilmişti ve bayağı başarılı olmuştu. Hayvancılığın % 70 girdisi yemdir. Ve şu anda hayvancı dünyanın en pahalı yemini kullanmaktadır. Yüzde bazlı destek şudur; bir torba yem aldınız 30 lira, bunun % 20'sini, 6 lirası destek olsun. Bu doğrudan destek. İkinci önerim, her şeyin KDV'si % 1'lere düştü, yemde olmadı. Yemdeki KDV'nin % 8'den % 1'e düşürülmesini öneriyorum. Bir de tarıma, hayvancılığa yapılacak en büyük destek, benim arabama koyduğum mazot ile çiftçinin traktörüne koyduğu mazot aynı para olmasın!

FEHMİ ARVAS: Bölgede hayvan borsalarının kurulması, yaygınlaştırılması lazım.

SİBEL DEVRİM: Bölgede süt ırkı hayvanların yaygınlaştırılması, desteklenmesi lazım. Çünkü sütünü satmasa bile danasını satar, damızlık işletmelerin desteklenmesi önemli. Damızlık düve ithalatı devam edebilir, ama et ithalatının bırakılması gerekli. Damızlık özelliği olan hayvanların kesilmesinin engellenmesi gerekli. Özellikle de dişi damızlıkların.

MELEK US: Peki kalkınma ajansları olarak tek tek, münferit üretimlerin desteklenmesi yerine, üretimlerin daha iyi olmasını sağlayacak altyapı yatırımlarını destekleme imkanınız var mı?

BAŞAK ÖNSAL: Var tabii ki.

MELEK US: Diyelim ki, burada kurban kesim merkezi diye bir yer kurulsa, bayramda bütün kurbanlar buralarda, vekalet usulü ile kesilse gibi. Tek başına 50 başlık çiftlikler kurdurmak yerine bu tür, herkese hizmet edebilecek farklı projelere yönelmenin, kalkınma ajanslarının bölgeye yapacakları hizmetler açısından daha yararlı olacağını düşünüyorum. Sizin 50 başlık bir işletme kurulmasına vereceğiniz destek yıllardır tüm kurumlar tarafından denendi, hala daha deneniyor ve hiçbir yere varmıyor. Açıkçası 50 başlık bir işletmeyi desteklemenin dışında bir bakışa sahip olmalı kalkınma ajansları. Kalkınma ajansı daha global teşvikler vermek zorunda, daha herkese hizmet edecek. Ajanslar yine de örnek çiftlik yapsınlar, destek olsunlar ama iki tanesine olsunlar. Parayı 20 tane süt çiftliği oluşturmak için harcamasınlar. Bu kaynak israfıdır. Ajansların bir farkı olması gerek. Hazinenin, Tarım Bakanlığının desteklerinden farklı şeyler yapmalılar. 50 başlık işletme kurulmasına destek olmak kolay olan yöntemdir. Ajanslar kolay olanı seçmemeliler. Mesela ajanslar sivil toplum kuruluşlarına destek olsunlar hayvancılığı geliştirme çalışmalarında. Ajanslar üretime destek olacaklarsa da çıkan ürünün satış ve pazarlamasını şart koşmalılar. Süt üretecek, o sütü pazarlayabilecek mi, buna bakılsın. Sözleşmeli üretime destek verilsin. KOBİ ile üretici arasında sözleşme yaptırılsın, ikisi aynı anda desteklensin. Üreticiyi farklı kanallardan destekleyin, ürettiğini satmasını sağlayın. Dolayısıyla sözleşmeli tarımı özendirin.

SİBEL DEVRİM: Desteğin üç ayağı olsun. Bir ayağında yem bitkilerinin üretimi, diğerinde hayvan üretimi, ötekinde de elde edilen ürünün değerlendirilmesiyle ilgili destek olmalı.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Alınacak olan hayvanlarda mutlaka test yapılmalı, ona göre satın alımı yapılmalı. Özellikle brusella ve tüberküloz yönünden bakılmalı. Bunlar yaşadığımız şeyler, gelen hayvanların % 60'ında brusella çıkıyor. En büyük eksiklerimizden biri ise markalaşma! Daha öncede söyledim, markalaşma olmazsa olmaz. Markalaştığınız zaman ürününüzü daha pahalıya satarsınız. Markalaşmaya destek verilmesi çok önemli. Biz de üniversite olarak marka almaya çalıştık, üniversite olmamıza, işi bilmemize rağmen "Ervet" markasını almak iki yılımızı aldı. Belki, ajanslar markayı almada, markalaşmada destek verebilirler. Marka almak isteyenlere profesyonel yardım almaları konusunda destek olabilirler. Öyle firmalar var ki, iki ay içinde marka alma çalışmalarını tamamlayabiliyorlar. Bir de organik tarıma, iyi tarım uygulamalarına destek olunmalı ve bu bölgenin özelliğinden ötürü, burası yüksek rakımda olduğundan, burada üretilen ürün bilimsel olarak daha kaliteli, aroması iyi bir ürün. Bu ürünler daha pahalıya satılabilir. Alplerde üretilen bir ürün deniz kenarında üretilen bir üründen daha pahalı satılır. Bu dünyanın her yerinde böyledir. Organik hayvancılık ile yüksek yerlerde üretilen ürünlerin bir araya gelmesi ve ön plana çıkması sağlanırsa markalaşma daha kolay sağlanır. Sanıyorum öneriler kısmı bitti, şimdi hep birlikte tartışma ve görüşlere geçebiliriz.

İSMAİL UĞUR GÜMÜŞ: Örgütlenmeyle ilgili olarak; biz bilinçli insanlar arasında bile bir araya gelip bir şey yapmak zor, bu artık toplumun genetiği gibi bir şey oldu, toplumumuz değişti, eskiden imece usulü diye bir şey vardı, şimdi sanki oda kalktı, toplum farklı bir noktaya gidiyor. Örgütlenmenin güçlendirilmesini sağlamak için destek öyle bir şekilde verilmeli ki, o örgütlenme olmadan destek verilmemeli. Bu bir fikir, öneri, tartışılmasını istediğim bir konu. Hayvan desteğiyle ilgili olarak, işletmelere denmeli ki, bir araya gelmezseniz destek alamazsanız. Mesela bir ilçede 6 köyden işletmelere, 50 baştan 300 hayvan eder. Denebilir ki; siz bir araya gelin, bir kooperatif kurun, desteği alın gibi.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Bence çok güzel bir fikir. Bir kişi yılda 3 ton yem aldığı zaman pazarlık gücü var mı, yok. Ama bir araya gelseler, 500 ton alsalar, fiyatta 1 TL indirim yapsalar, o zaman nasıl fark yaratır. Ama bu bölgeler, kardeşin kardeşle anlaşmasının çok zor olduğu bölgeler. Örgütlenmek burada zor.

EVREN DEMİR: Örgütlenmeye olumlu bir örnek vereyim. Mesela Ardahan'ın Hanak ilçesinde bir kooperatif var ve ilçedeki köylerin yarısı ürünlerini kooperatife satıyor. Ama örgütlenme, ortak iş yapma sorunu sadece bölgeye özgü değil, İstanbul'daki KOBİ'de yanaşmak istemiyor ortak işe. KOBİ'lerin ortaklık kurması, ortak iş yapması için teşvikler var, fakat yanaşmıyorlar.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Orada başarılı olmasının en büyük nedeni, işin başında bir kişinin olmasıdır, aile hayatını bir kenara bırakmıştır, tüm zamanını kooperatif için harcamıştır, bu işi yapmaya adanmıştır, onun kişisel gayretiyle gidiyordur.

YILMAZ ZEREN: Doğru kişileri bulmak, destek olmak çok önemli. Ancak o zaman başarılı olur.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Bence gençler, yetişecek nesiller değiştirirlerse onlar değiştirirler. Size bir anımı anlatayım; hayvancılıkla ilgili eğitimler veriyoruz, bir köyde eğitim yapıyoruz, anlattım, anlattım, biri dedi ki; "biz bunları zaten biliyoruz hocam, ama biz bunları yapamayız. Şu gördüğün sakallı benim babamdır. Her şeye kafa sallar. Ama sen diyorsun ki, kapı, pencereleri açın, havalansın, mümkün değil, hayvan üşür diye açtırmaz. Peki sen yapmak için 10 yıl mı bekleyeceksin diye sorduğumda, yok hocam, 10 yıla kalmaz babam ölür, hakimiyet bana geçer, o zaman istediğimi yaparım" dedi. Birisi de dedi ki; "boşuna konuşma, 10 sene babanla yaşaya yaşaya sende baban gibi olursun" dedi. Yani, artık genç olmayan kimselere anlattığınız zaman, çok da etkili olmuyor.

İSMAİL UĞUR GÜMÜŞ: Bu dediklerinize paralel bir şeyler söylemek istiyorum. Çocukların, gençlerin eğitilmesiyle ilgili. GAP İdaresi bir proje geliştirdi, "Lider Çiftçi Yetiştirme Projesi". Burada da, büyükbaş hayvancılıkla ilgili, okul çağındaki çocukları bir araya getirip onlara eğitimler verilebilir, çiftçiler arasından da lider çiftçiler yetiştirilebilir.

İSMAİL ARAS: Şimdi, bu süt teşviklerini almak için çiftçinin birliğe üye olması gerekiyor. Bu ne yapılması gerektiğini gösteriyor işte. Çiftçiyi zorlayıcı kanunlar yapılmalı. Yoksa diğer türlü çiftçi eğitimi bana göre bir fantezidir. Bazı şeyleri harekete geçirirken zorlayıcı tedbirler olmalı. Diyelim ki köylü yem alacak, tohum alacak. Kooperatife üyeysen yeminin, tohumunun yarısını ödeyeceksin gibi. Bunlar çok basit şeyler, yapılabilir şeyler.

MEHMET KÜYÜK: Ondan sonra destek sayısı çok artıyor, 146'nın üzerine çıkıyor, milletin kafası daha çok karışıyor.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ben eğitim konusundaki bu fikre katılmıyorum.

GÖKHAN METİN: Ben de bir öneride bulunmak istiyorum. Bizzat sahada uygulanan çalışmalara ihtiyaç var. GAP'ın birkaç projesi vardı öyle, bizzat sahada uygulanan. BTC hattında uygulanan kırsal kalkınma projeleri de var. IFAD tarafından Sivas-Erzincan'da uygulanan projeler var. Burada da bir kırsal kalkınma projesi uygulanacak, Ardahan-Artvin-Kars Kırsal Kalkınma Projesi. Bazı şeyler, bir kırsal kalkınma projesi kapsamında sahada uygulanarak, yapılarak oluyor. Küçük bir örnek vereyim, 2007 yılında biz Maraş'ta silajlık mısır ektirecek kişi bulamamıştık ki, her şey bedavaydı, tohumuyla, gübresiyle. Zar zor 2 kişiye ektirdik. O zamanda Bakanlığın silaja desteği vardı, şimdi de var. Ama sahada yapılan uygulamalar, eğitimler, proje destekleri sayesinde 2010'da silajlık mısır eken kişi sayısı 150'ye çıkmıştı ve Bakanlığın silajlık mısır desteklerinden de faydalanmaya başladılar. Demem odur ki; bizzat sahada, bir kırsal kalkınma projesi yaklaşımı çerçevesinde çalışarak başarı elde edilebilir. Çünkü sahada çalışan ekip sürekli çiftçiyle beraber, sürekli köyleri geziyor. Sürekli tek bir yerde değil. Bu yüzden tarımsal yayım çalışmalarını daha kolay yapıyor ve daha başarılı oluyor. Bu yüzden bu tür kırsal kalkınma çalışmalarının, gerek ajanslar gerekse de başka kuruluşlar tarafından desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum.

YILMAZ ZEREN: Bir konuya açıklık getireyim. Sonuçta çiftçi yayım-eğitim çalışmasını Tarım Bakanlığı yapıyor. Hatta TARGEV projesi kapsamında köylerde ziraat mühendisi ve veteriner hekim de istihdam ediyor. Tabi taraflar çok önemli. Burada hedef taraf, kolay bir taraf değil. Eğitim seviyesi gerçekten düşük, ataerkil bir toplum yapısından gelen bir taraf var. Ben de bir örnek anlatayım. Almanya'da bir işletmeyi gezdik, koyun işletmesi. Orada bir bayan ve kızı çalışıyordu, işletme koyun işletmesi olmasına rağmen bütün tarım makineleri vardı. Hepsini de kullanıyorlardı. Çünkü neden? Yemini kendisi üretiyordu. Böyle bir işletme kazanır. Çok da büyük bir işletme de değildi, 70 küçükbaş hayvanı vardı. Burada taraf eğer eğitimsiz ise siz istediğiniz kadar destek verin, eğitmeye çalışın, çok zorlanıyorsunuz. O yüzden bölgemizin şartlarında bu tür hayvancılık işletmeleri kurulması ve bunların sürekliliğinin olabilmesi için mutlak surette sektörün içinde yer alan kişilerin tespit edilmesi, destek verilmesi gerekiyor, yoksa siz başarılı olamazsınız. Artık teknoloji gelişiyor, destekler açıklanır açıklanmaz vatandaş hemen bize geliyor, destekleri takip ediyor. Artık bilgiye ulaşım kolay, köylüler de bilgiye rahatlıkla ulaşabiliyor. İsterlerse bu bilgileri kendileri de alabilirler diye düşünüyorum.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Ama bilgi kirliliği de söz konusu. İnternette yalan yanlış bilgilerde olabiliyor. Bir de bakanlık personeli kendisini, bilgisini yenilemiyor. Çok eski bilgilerle yanlış şeyler aktarabiliyorlar. Onlar içinde her sene bir hizmet içi eğitim çalışması yapılırsa, bilgileri yenilenirse, ondan sonra sahada eğitim verseler çok daha etkili olur diye düşünüyorum.

YILMAZ ZEREN: Bakanlığımız gerçekten o eğitim çalışmalarını en üst düzeyde yapıyor. Kesinlikle endişe etmeyin. Çünkü neden diyeceksiniz; bizim Ağrı'da, Tarım İlde çalışan bütün veterinerlerimiz yılda beş sefer eğitim çalışmalarına gidiyorlar. Bakanlığımız çağırıyor, çok güzel eğitim çalışmaları yapıyor. Çiftçilere örnek demonstrasyon çalışmaları yapıyor. Az önce verdiğiniz örnek, Maraş. Ben de 2003 yılında Ağrı'da göreve başladığımda yem bitkisine destekleme vardı ama hiç kimse yonca ekmiyordu; nasıl yaptık, çoğalttık? Özel İdareden projeler yaptık, bedava tohum dağıttık. Çiftçi görünce bu sefer silajlık mısır ekimine başladı, şimdi Ağrı'nın her yerinde silajlık mısır ekilişi, yapılıyor. Burada taraf

çok önemli, birlikte hareket ettiğimiz tarafın da biraz katkı sunması ve istekli olması lazım. Çiftçinin, yetiştiricinin, yaptığı işin ekonomik bir faaliyet olduğunu, bunun geçim kaynağı olduğunu bilmesi lazım.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Bence desteklerde, teşviklerde yem fiyatının baz alınması gerekli. Bu baz alınmadan, et fiyatının yüksek ya da alçak olduğunu söylemek anlamlı değil. Bir de göz ardı ettiğimiz bir şey var. Marketler zincirleri! Benim 12 liraya sattığım et markette kaç lira? Ben eti 12 liraya satıyorum, markette 25 lira.

MEHMET KÜYÜK: Yalnız destek ve teşviki birbirine karıştırmamak gerekiyor. Biz Bakanlık olarak destek veriyoruz, kredi de farklı, Ziraat bankası ve Tarım Kredi Kooperatifi kredi veriyor. Ajanslar ise teşvik veriyor.

YILMAZ ZEREN: Geçmişte, bundan 20 yıl önce, şu anda verilen bu destekler yoktu. Tarım Bakanlığı tarım politikalarını belirlerken ona göre destekler açıyor. Şimdi Bakanlığımızın tüm desteklerini dikkate aldığınızda bir hayvan için 1500 TL gibi bir destek ortaya çıkıyor. Eğer hayvanın kaba yemini işletme kendisi üretirse, silaj tohumu, ekimi için bir destek veriyor. Ama bir de kesif yem için destek vermesi yanlış olur burada.

M.ÖZGÜR TÖNGEL: Bir de burada kültüre bağlı bir yanlışlık var. Aşırı derecede konsantre yem yediriliyor. Hayvan başına kesif yem miktarı fazla olduğu sürece bunun altından kalkılmaz. Enerji değeri yüksek kaba yem verilirse kesif yem maliyetleri düşürülür.

BEKİR TAŞKALDIRAN: Türkiye'de ne kadar kesif yem üretiliyor, ne kadar hayvana veriliyor, çok değil. Bizim hayvanlar beslenmiyor, çok açlar. Ama Almanya'nın kesif yem üretimi 12 milyon ton. Bunu kime yediriyor, hayvanına yediriyor. Burada öyle değil.

MEHMET AKİF YÖRÜK: Hepinize teşekkür etmek istiyorum. Sağ olun. Gerçekten güzel fikirler ortaya çıktı. Bazı yanlışlarımız olmuş olabilir, ama tartışmalar esnasında güzel fikirler ortaya çıktı.

GRUP 3: Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı ve Hayvan Beslemesi ve Yem Bitkileri

Tablo 3: Grup Katılımcı Listesi

Grup 3: Süt Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı Ve Hayvan Beslemesi Ve Yem Bitkileri		
Moderatör	Prof. Dr. İsmail Kaya	Kafkas Üniversitesi
Katılımcılar	Kurum	İl
Abdülmecit Çalışcı	Üreticiler Ve Besiciler Birliği	Kars
Ali Gürbüz Sadıkoğlu	Süt Üreticileri Birliği	Kars
Bülent Çiftlik	Tarım İl Müdürlüğü	Iğdır
Bülent Mahmutoğlu	İşletme Sahibi	Van
Erhan Keskin	Patnos Ziraat Odası	Ağrı
Ezgi Odabaş	Göle İlçe Tarım Müdürlüğü	Ardahan
Felemez Sosan	Sosan Tarım	Muş
Feyzullah Kuzucan	İşletme Sahibi	Erzincan
Haydar Koçulu	Üretici	Kars
İbrahim Taşdemir	Serhat Kalkınma Ajansı	Kars
Köksal Karadaş	Iğdır Üniversitesi	Iğdır
Osman Demir	Ana Süt	Ardahan
Öztürk Kaylan	Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	Iğdır
Şekip Akcan	Aydoğdu Köyü Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzincan
Yücel Ünal	Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi	Ağrı

İSMAİL KAYA: Süt hayvanlarının beslenmesi, ırk ıslahı çalışmaları, suni tohumlama, yem bitkileri, silaj yapımı, buzağıların beslenmesi, bakımı gibi konularla ilgili problemler ve çözüm önerilerini konuşacağız. Konuyu başlıklar halinde tartışalım. Ana Başlıklar: 1.Irkların Durumu, 2. Beslenme Şekilleri, 3. Barınma, Barınakların Durumu, 4, Üretim Ve Pazarlama, 5. Hayvancılık Politikaları.

FELEMEZ SOSAN: 500 başlık işletme açtım. 160 baş Simental getirttim. Hayvanlar sağlıklı, % 80 doğum oranı var. Süt üretimi günde 2 ton (160 hayvandan) 3-3,5 ton olabilir. Yem konusunda, veterinerlik hizmetleri konusunda sıkıntımız yok. Tek sorun sütün para etmemesi ve hayvan başına günlük 7 TL para harcanması.

İSMAİL KAYA: Bölgede yerli ırklar ağırlıktadır, Cumhuriyetin ilk yıllarında İsviçre Esmeri, Montofon getirtilmiş ve halka dağıtılmıştır, son yıllarda Simental ağırlık kazanmıştır. Günümüzde bölgede yerli ırk ile İsviçre Esmeri, Montofon, Simental ve bunların melezleri ağırlıktadır. Sığırlar verim özelliklerine göre sütçü, etçi ve kombine verimli ırklar olarak üçe ayrılır. Kombine verimli olanlar da et yönü veya süt yönü daha iyi olarak sınıflandırılır. Devlet bölgeye kombine verimli ırkları ve bunun da et verimi daha iyi olanlarını önermiştir. Yüksek süt verim potansiyeli olan Holstein gibi ırklar yaygınlaştırılmamış. Yerli ırk hayvanların süt ve et verimi düşüktür. Esmer ırk, Montofon ve Simental bir laktasyonda 4,5-6 ton süt verebiliyor, fakat bölge için bu miktar 2-3 ton civarında.

BİR KATILIMCI: İlde 32 kooperatif proje uyguladı. Çoğu hayvan Simental veya yerli ırk. Holstein bizim orada barındırılamadı, verimli olmadı. Montofon daha uygun. Biz yedirmeden içirmeden, akşama kadar merada gezdirip hayvandan süt istiyoruz. Ankara'nın batısında mera hayvancılığı yok. Bölgede Simental tuttu. Montofon 'un genel anlamda safı kalmadı, melezi var. Islah konusunda özellikle Doğu bölgelerinde iyi bir çalışma yok, veteriner hizmetleri yetersiz. Devlet desteklerinden yeterli oranda faydalanamıyoruz. Bölgede BTC, SÜRKAL gibi kurumların maddi desteği ile beraber yaptıkları çalışmalarla ıslah konusunda bir hayli ilerleme kaydedildi. Holstein'ın tutmamasının nedeni; kapalı işletmede verimli, meraya çıkmaya gelmiyor. Biga, Çanakkale, İzmir'de işletmelerde Holstein var. Buralardaki verim 25 kg'ın altına düşünce hayvan satılıyor. 57 kiloya kadar süt veren hayvan oluyor. Kapalı alanda durması ve kesif yemle beslenmesi durumunda verimli olabilir. Doğuda mera hayvancılığı nedeni ile Holstein verimli değil.

OSMAN DEMİR: 300 baş süt inek işletmesi yaptım 1992 de. 1996'da Trakya'dan 180 Holstein gebe düve getirdim. 2001'e kadar bunlarla üretimi zoraki devam ettirip çiftliği büyük zararla kapattık. Hem et hem süt olarak verim alamadık. Trakya'da 4-5 kilo kesif yem ile 20-25 kilo süt veren hayvan, bizde 8-9 kilo kesif yem ile ortalama 13-14 kilo sütten fazla vermedi. Bu yüzden rakım yüksekse Holstein düşünmeyin.

EZGİ ODABAŞ: İlçe Tarım raporlarına bakıldığında hayvanların çoğunun iklim şartlarından ötürü ciğer hastalıklarına yakalandıkları görülüyor.

BÜLENT MAHMUTOĞLU: Van'da 3 yıldır Holstein ırkı süt inekçiliği yapıyorum ve her yıl zarar ediyorum. Bursa'dan 30-35 litre süt veren hayvan aldım, her türlü yemi denememe rağmen en fazla 16 litre alabiliyorum.

BÜLENT ÇİFTLİK: İlde 10'a yakın Holstein çiftliğinde verim Batıdakine yakın. Meraya çıkarılan, yonca ile beslenen hayvanın verimi düşüyor. Yarı açık ahırlarda gezebileceği şekilde ve kaliteli mısır silajı ile beslenen Holstein verimli olur. Ortalama süt verimi 20 litrenin üzerindedir Iğdır'daki tüm çiftliklerde. 39 kilo veren şampiyon ineklerde var.

OSMAN DEMİR: Iğdır'da iklim yumuşak olduğu için bu durum geçerlidir. Fakat sert iklimde mecburen kapalı alanda tutmak zorundayız. Holsteinlar tırnakları hassas hayvanlar. Ahır tabanına ateş tuğlası döşetmeme rağmen hayvanlarda tırnak hastalıkları oluştu.

FEYZULLAH KUZUCAN: Montofon meraya uygundur. Meraya gönderip sıfır maliyetle aldığım 15 kg sütü kapalı ahırda aldığım 25 kiloya tercih ederim. Çünkü karlılığım daha fazla olur. Montofon ve Simental bölge için uygun ırklardır.

ÖZTÜRK KAYLAN: Holstein hem çok tüketir hem de süt para etmediği zaman sizi sıkıntıya sokar.

HAYDAR KOÇULU: Mera konusunda, girdilerin düşürülmesi konusunda Montofon daha verimli. Holstein'dan 13 kilodan 1 kg peynir çıkarırsan, Montofon'dan 6-7 kilodan çıkar.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: 1996'da 3400 adet Simental türü düve Avrupa'dan ithal edildi. Hayvan bölgeye, insan hayvana yabancıydı, eksiklikler oldu, umursamazlık oldu. Şap vb. hastalıklardan dolayı hayvanların % 50'si telef oldu. Kalanlardan bir nesil elde ettik. Sağlıklı, iklime dayanıklı, meraya uyumlu. Montofon'dan daha fazla gelir sağlayan hayvanlar. Daha sonra damızlık birliği kurduk. Simental ve Montofon bölgede hayvancılık ile ilgili tercih edilecek iki ırktır. Holstein bu bölgede fazla tutulmadı.

ŞEKİP AKCAN: Üniversitelerin bu yönde çalışmaları yok mu? Irk ıslahı konusunda dışarıya bağımlıyız. Ülkeye, bölgeye uygun ırk geliştirilemez miydi bunca yıldır? Simental ve Holstein çiftleştirildi, dayanıklı, et ve süt verimi olarak iyi bir yavru oldu. Fakat devlet o yavruya melez olduğundan destek vermiyor.

İSMAİL KAYA: Kendi gen kaynaklarımızı geliştirememiş, yeni ırk üretememişiz. Melezleştirmenin büyük faydaları var. Hayvan dayanıklı ve verimi yüksek olabilir. Fakat bu programların Tarım Bakanlığı tarafından uygulanması lazım. Yurt dışından getirilen hayvanlar Türkiye'ye adapte edilmeye çalışılıyor veya getirilen gebe düvelerin Türkiye'de doğum yaptırılarak hayvanların ülkede doğması sağlanıyor. Biz kendi ırklarımızdan da yüksek verimli ırklar oluşturabilirdik. 50 yıllık bir çalışma bunu halledebilirdi. 2023'e kadar verimli bir Anadolu ineği ırkı oluşturulması lazım. Tabii hükümet, devlet, bakanlık bunu düşünmek zorunda. Siz kendi çapınızda melezlemeden sonuç aldıysanız, devam edin.

KÖKSAL KARADAŞ: Doğu Anadolu Tarımsal Araştırma Enstitüsü var. Simental, Montofon, Holstein melezlemesi yapılıyor, Bakanlık yapıyor. Sonuçlar buradan istenebiliyor.

OSMAN DEMİR: Üç ırk konuşuldu burada. Yeni bir ırk olan Angusları tanıma fırsatımız oldu. İnternetten bunların genetik yapılarını inceledim. Her türlü iklim şartına, her türlü yeme uygun. Et verimi yüksek. Bunu da değerlendirelim.

BİR KATILIMCI: Patnosluyum. Tavsiyem Holstein'dan vazgeçilmesin. Biz yanlış tutum içerisindeyiz. Önce sütçü mü, etçi mi olacağız ona karar verelim. Sütçü olacaksak, Holstein'dan vazgeçmeyelim. Holstein'ı açık besleyeceksiniz, bağlamayacaksınız, meraya çıkarmayacaksınız. Bölgede etçi sığırlar beslendiği için yıllardır sütçülüğe önem verilmemiş. Hala ulusal firmaların sütünü içiyoruz; çünkü bölgemizde sütçülük yapılmıyor.

YÜCEL ÜNAL: Holstein bölgeye uygun değildir. Meslektaşlar arasında farklı düşünen olabilir. İki sebepten uygun değildir. Birincisi Holstein'ın soğuğa dayanıklılığı azdır, bakım beslemesi iyi yapılırsa olabilir ama bölgede hayvan beslemesine önem verilmiyor. Örneğin modern süt inekçiliği, mısır silajı, yonca, korunga, fiğ olmadan Holstein burada olmaz. "30 kg süt verir diye aldık, 10 kilo süt veriyor" diyor çiftçi. Hayvanın ne yediğine baktığımızda arpa, buğday samanı görüyoruz. Normalde bu hayvanların yemlerine saman katılmaması gerekir. Ne kadar yem verirseniz o kadar süt alırsınız. Kesif yemin de yedirilmesi gerekir; fakat yüksek süt verimi için yüksek miktarda kesif yem verilmesi mecburi değil. İngiltere'de 5kg kesif yem ile 32 litre süt alıyorduk. Ayrıca kaba yem veriyorduk.

BİR KATILIMCI: Biz de mera çok diye insanlara etçi ırk alışkanlığı yerleştirildi. Neden biz Holstein üzerine tartışmayalım?

YÜCEL ÜNAL: Holstein daha fazla önem gerektiriyor. Önerim, Holstein buraya getirilmemeli; çünkü profesyonel hayvan beslemeyi bilmiyoruz. Modern işletme için bilinmesi gereken kurallar bölge insanlarımız tarafından bilinmiyor. Hayvanın diğer ırklardan daha fazla soğuğa duyarlı olduğu da göz önüne alınınca burada Holstein'ın verimsiz olduğu sonucuna varabiliriz. Benim tavsiyem Simental ya da Montofon ırklarıdır.

HAYDAR KOÇULU: İngiltere'de, ABD'de, hayvan hastalıkları, şap var mı? Bölgemize Ermenistan'dan Gürcistan'dan, birçok ülkeden hayvan giriyor. Hastalıklara karşı da Holstein zayıf bir ırk.

FELEMEZ SOSAN: Türkiye'nin bir sorunu var, tembel kişiliğe sahibiz. Hayvanı meraya salıyoruz. Avrupa meraları tarlaya dönüştürmüş, biçtiğini getirip ahırda besliyor, hem çayırları bozulmuyor hem de hastalıklara karşı önlem almış oluyor.

BÜLENT ÇİFTLİK: En karlı hayvancılık yerli ırk ya da melez ırklarla yapılıyor. En dayanıklı en az masraflı inekler kendi ineklerimiz. Halkın elindeki hayvanlar melezlerden oluşuyor. Hedefimiz; çiftçimiz 10 yerine nasıl 20 inek besler olmalı. Iğdır'da Holstein getirip iyi bakanlar da var; fakat onlardan özenip eve 2 Holstein inek alan, sonra da yarı parasına getirip çiftliğe satanlar da var. Eldeki imkânlara göre davranılmalı. Zavot önemli bir ırk. İyi bir melezleme ile ve iyi bir seçimle daha iyi hayvancılık yapılabilir. Bir şey daha eklemek istiyorum; Iğdır'da manda geni var, manda sütünü kullanamamaktan manda genini kaybediyoruz.

İSMAİL KAYA: Yapılan konuşmalardan şu sonuç ortaya çıkıyor. Süt sığırcılığı yapılacaksa Simental ve Montofon tavsiye ediliyor. Ovada ve kapalı sistemde iyi bakılacaksa Holstein da olabilir. Birim süt veya buzağı maliyetini en düşük hangi ırkla elde ediyorsanız o daha karlıdır. Simental, Montofon ve Holstein ırkları ile melezlerini değerlendirmiş olduk.

İkinci konu başlığımız; besleme konusu. Kaba yemden, çayır ve meralardan başlayalım.

HAYDAR KOÇULU: Samanın hayvana zararlı olduğunu gördüğümüz için samanı bıraktık. Yulaf ve fiğ ekiyoruz, balya yapıp veriyoruz. Mera hayvancılığı devam ediyor. Çayırdan koparılan otlar yediriliyor. Buğday arpa samanından verim elde edemedik, kullanmıyoruz.

İSMAİL KAYA: Kaba yem olarak merada hayvan otluyor, yulaf, fiğ kışın yediriliyor. Bu şekilde verimli olduğunu düşünüyor musunuz?

BİR KATILIMCI: Bu şekilde girdiler düşüyor. Süt para etmediği için en azından zarar etmemiş oluyoruz.

BİR KATILIMCI: Allah bu doğayı yarattı, ama hayvanlara suni yedirmeye çalışıyorsunuz. Hayvanlar çeşitli çiçeklerden, otlardan yiyecek ki sağlıkları da güzel olacak, ürünleri de iyi olacak. Hayvan hep içerde beslenirse, ondan çok verim almayı konuşmayın. Ben Kooperatif başkanıyım, İstanbul yolu üzeri Refahiye de fabrikamız var, süt işliyoruz. Gelen sütleri analiz ediyoruz. Holstein'ın sütü çok, yağ oranı % 2,5, yoğurt yapamıyoruz. Simentalin sütü az oluyor, yağ oranı yüzde 7, kuru madde % 10-11 oluyor. Montofon dağlarda iyi otluyor. Akşam 15 kg süt getiriyor. Diğer hayvandan alınan 30 kg süt ile 1 kg peynir elde ediyoruz, Montofonun 15 kg sütü ile de 1 kg peynir ediyoruz. Besleme otlama ile olmalı, güneşten gıda almalı.

YÜCEL ÜNAL: Hayvancılıktan mı para kazanacağız, sütten mi, buzağıdan mı? Sizin dediğiniz organik hayvancılık. Süt çok olsun para kazanalım diyorsunuz. Bu hayvanlar 70-80 yıldır Avrupa'da ıslah

edilenler. Hedefiniz çok süt elde etmek ise hayvanları bizim dediğimiz gibi beslemeniz gerekiyor. Süt bu bölgede genelde peynir yapılıp satılıyor. Ama Batıda süt olarak değer kazanıyor. Dolayısıyla nasıl para kazanmak istediğimize karar vermemiz lazım. Organik hayvancılık yapıyım, az ama kaliteli süte razıyım diyorsanız çayırda besleyin.

OSMAN DEMİR: Holstein'ın hakkını verelim. Hem Afyon'da hem Göle'de süt fabrikam var. Afyon'daki ineklerin hepsi Holstein. Kuru maddeyi % 9-9,5 altında, yağ oranını % 3,2'nin altında görmedim. Yağ oranı nasıl düşer, besleme ile. Silaj, sulu gıda verirseniz yağ oranı ve kuru madde düşük olur. Kesif yem, saman verirseniz yağ oranı da kuru madde oranı da yüksek olur.

FEYZULLAH KUZUCAN: Bizim eksiğimiz meranın yeterince iyi olmaması. Mera sağlam olsa Montofon 25 kg süt verecek. Merada ot yok.

ŞEKİP AKCAN: Amacımızı belirlememiz lazım. Amaç daha çok kazanmaksa ona göre davranmak lazım. Meraya giden hayvan hastalıklardan kurtulamaz. Benim kendi yöremde proje uyguladığım kooperatifte, hayvanını meraya gönderen çiftçinin hayvanlarının yarısı telef oldu. Meraya çıkarıp, hayvanını diğer hayvanlara katmayan ya da içerde besleyen çitçi hayvanını üçe katladı. Doğu Anadolu Bölgesinin Kars, Erzurum ve özellikle Erzincan'ın kaba yeme uygun, sulak arazisi var. Çayır ve yonca bol. Fakat biz hayvanlara ne yonca, ne korunga, ne silaj yediriyoruz. Buğday samanı ile kandırıyoruz, o da süt vermiyor, et vermiyor. Böyle hayvancılık olmaz.

İSMAİL KAYA: Konuyu besleme, kaba yem üzerinde tartışıyoruz. Sizler hayvanlarınızı beslerken bu saydığım kaba yem kaynaklarını, yonca, korunga, fiğ, yulaf, silaj, kuru ot, saman vs. kullandığınızda yeterli midir? Ekmeye yeterli araziniz var mı? Bildiğiniz gibi kaba yem süt inekçiliğinde çok önemlidir. Hayvana verdiğiniz yemin hemen hemen yarısı kaliteli kaba yemden oluşmak zorunda. Kaliteli kaba yem ekim alanınız yoksa veya bu yemi ucuza mal edemiyorsanız, karlılık azalır veya zarar edersiniz. Duyuyoruz Trakya'dan silaj balyaları geliyor bölgeye, fakat onun % 60-70'i su. Bu silajın kg'ına 80-100 kuruş ödeniyor, bu çok pahalı. Böyle alınan silajı, kuru ot gibi düşündüğümüzde gerçek fiyatı iki liranın üstüne çıkmış oluyor. Bu şekilde hayvan beslenmez, etin veya sütün maliyeti fevkalade yüksek olur. Benim duymak istediğim; süt ineklerinin beslenmesinde kendi kaba yem durumunuz ne, yeterli mi, eksiklikler nelerdir?

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Devlet kaba yem ekimine teşvik veriyor. Köylüyü işin içine çekiyor, ekilen alan genişliyor. Bu durumun hayvanlar için kaba yem teminine olumlu yönde etkisi var. Her sene yem ekimi artıyor. Bölgemizde mera ve yaylalarımız, mayıstan ekime kadar hayvanları doyurucu. Ancak mera ıslahının yapılmaması, aşırı otlatma, meranın korunamaması gibi durumlarda olumsuzluklar oluyor. Özellikle Tarım Bakanlığı'nın meraları ıslah etmeye, korumaya yönelik çalışmaları çok zayıf.

ŞEKİP AKCAN: Siz de bilirsiniz ki her hayvan için 5 dönüm kaba yem ekilmesi gerekir en az. Kendi yöremde yeterli derecede kaba yem üretebiliyoruz fakat akaryakıt pahalı, maliyeti bize fazla oluyor.

İSMAİL KAYA: Yoncanın tonunu kaça mal ediyorsunuz?

ŞEKİP AKCAN: Yoncanın tonu yöre yöre değişiyor. Su pahalı. Bir dönüm araziyi sulamak için sulama birliği yılda 100-150 TL para alıyor. Bir de akaryakıt maliyeti işin içine girince pek cazip olmuyor bizim için.

ÖZTÜRK KAYLAN: Bölgede iklim şartları önemli. Iğdır'da 2 dönüm yoncası olan 2 baş hayvana bakabiliyor. Çünkü senede 5 kez biçim yapıyor. Bizim bölgede hayvancılık kolay. Ben geçen sene Kars'a 1200 tona yakın silaj sattım. Iğdır kendi kaba yemini üretiyor.

OSMAN DEMİR: Herkes kendi bölgesinin ekolojik durumuna göre besicilik ve hayvancılık yapmalı. Göle'de rakım 2000 metre. Iğdır'da 2 dönüm 2 hayvan için yeterliyken bizde 20 dönümlük yerde 2 hayvanı besleyemezsiniz. Hayvan ne verirsen yer. Randıman almak için bölgenizde ne yetiştiriliyorsa onunla besleyin. Kars, Ardahan ve Göle'de Montofon ve Zavot ırkları 5-6 ay merada kalıyor.

İSMAİL KAYA: Anladığım kadarıyla kaliteli kaba yem üretimi imkânları var ama mazot, sulama, elektrik pahalı. O yüzden maliyet yükseliyor ve çayır-mera tercih ediliyor.

BİR KATILIMCI: Hala babalarımızın, dedelerimizin tekniklerini kullanmakta ısrar ediyoruz. Yeniçağa bir türlü ayak uyduramadık. Öncelikle patosun ortadan kalkması lazım. Hayvana patos yemi verilmemesi lazım. İster süt ister besi hayvanı olsun. Hayvan geviş getiremiyor. Kendi işletmemde bir balya makinesi aldım, yoncamı biçip 1-2 gün sonra toplayıp balya yapıyorum. Simental'a bunu verince zapt edemiyorum; ama patos yemiyorlar. Samanı ben de veriyorum, ama toz halinde değil. Çünkü toz olduğu zaman hiçbir değeri kalmıyor. Devletin hayvancılıkla ilgili tarım makineleri konusunda destekleri var. 40.000 TL'ye aldığım balya makinesinin yarısını devlet ödedi. Bu tür destekleri sürekli takip etmek gerekiyor.

İSMAİL KAYA: Hayvanlarınıza kaba yem olarak ne veriyorsunuz?

BİR KATILIMCI: Süt ineklerine çayır otu, fiğ, korunga veriliyor. Simentaller çabuk et aldığında ilk doğum zor geçiyor. O yüzden zayıf olmaları doğum öncesi daha iyi.

FEYZULLAH KURUCAN: Hayvanın geviş getirmesi için yemin en az 5-6 cm olması lazım. Bir diğer husus süt elde edebilmek için hayvanlara günde en az 1-1,5 kg yonca yedirilmeli.

ERHAN KESKİN: Şeker pancarındaki artıklar besi ve süt hayvanlarına veriliyor. Çok yanlış bir tutum. Bu devam ediyor, Ağrı, Patnos ve Van'da.

ÖZTÜRK KAYLAN: Yoncanın kilosunu İstanbul'a 56 kuruşa teslim ediyorum. Vatandaşın kendine yonca aldığını düşünelim. 40 kuruşa yonca alacak, 67 kuruşa kırık arpa alacak, 30 kuruşa saman alacak sütü 40-45 kuruşa satacak. Bu şartlarla ancak hayvanı besliyoruz. 37 lira besi yemi, 35 lira süt yemi.

İSMAİL KAYA: Kaba yemi ucuza mal ettiğin sürece ve süt inekleri kaba yem ağırlıklı beslenirse sütün maliyeti düşer. Fakat kilosu 50 kuruşa yonca alırsan, 80-100 kuruşa silaj alırsan sütçülük yapamazsın. Ekilebilir topraklar varsa, doğal meralar varsa, kaba yem maliyeti düşük olacaktır. Devlet teşvikleri, mazot teşvikleri sayesinde, yem bitkileri yonca, korunga ve fiğin maliyeti 15-20 kuruşa geliyor. Eğer yem bitkilerini bu şekilde mal edip 50 kuruşa da sütü satabilirseniz kar edersiniz. Eğer dışarıdan 40-50 kuruşa yonca saman alırsan sütçülük mümkün olmaz. Kaba yem için toprakların, ucuz maliyetle ekilebilir hale gelmesi lazım, yonca, fiğ, korunga ve silajlık mısırın ekim maliyetlerinin düşürülmesi ve yaygınlaştırılması lazım. İkinci önemli husus; meraların daha verimli olması için, sulama yapılması ya da gübre atılması. Kars'ta en büyük sorun hayvanın otlamak için 4-5 km yol yürümesi. Gidiş gelişte harcanan enerjiden dolayı, 3-5 litre süt daha az oluyor ve süt kalitesi düşüyor. Hayvanların merada sulanması, merada sağılması, ilave gerekiyorsa konsantre yem, mineral katkılarının verilmesi gerekir. Vatandaşın yem bitkileri ekilebilir alanı varsa onu ekecek, biçip soldurarak hayvanına verecek, ya da

silajını yapacak ya da kurutarak saklayacak. Silaj kaba yemin saklanma yöntemlerinden bir tanesidir. Sadece silaj ile beslemek de uygun değildir. Hepsini beraber yapmak lazım. Silaja kaba yem eklemek maliyeti düşürür. İngiltere'de kaba yem ağırlıklı besleyip 5 kilo konsantre yem veriyorlar. Türkiye'de ise 8-10 kg konsantre yem veriliyor. Konsantre yemin maliyeti yüksek olduğu için sütün maliyetini de artırıyor. Kaba yemin ucuza mal edilmesi lazım. Vatandaş kendi kaynaklarını seferber edip, devlet desteklerinden yararlanacak. Süt ineklerinin beslenmesi için farklı yöntemler var. İneklerin 4-5 farklı dönem halinde beslenmesi gerekiyor. Her dönem için ayrı bir beslenme programı uygulanmalı. Bu bilimsel bilgilerin uygulamalı olarak gösterilmesi gerekir. Üniversitenin bu anlamda örnek göstereceği bir ahırı yok. Devletin, çiftçilere örnek olarak göstereceği dört dörtlük örnek işletmelere ihtiyaç var. Konsantre yem meselesine gelirsek; acaba işletmelerinizde ne tür konsantre yem kullanıyorsunuz? Bu amaçla fiğ, arpa, yulaf vb. ekiyor musunuz? Hayvanlara bu yemleri hangi oranlarda veriyorsunuz? Dışarıdan aldığınız yemlerin kaliteleri nasıl? Bunları konuşalım isterseniz.

BÜLENT ÇİFTLİK: Her yörenin kendine özgü artı ve eskileri var. Bölgesel olarak bir tarafın avantajları ile diğer tarafın eksikliğini giderebilir miyiz? Bölgesel kalkınmadan bahsediyoruz. Iğdır farklı bir iklime sahip, yoncayı beş kere biçiyorsun, silajı buğdaydan sonra ekebiliyorsun, silajın boyu 3 metreye ulaşıyor, bu gibi üstünlükleri var. Iğdır, Ardahan ve Kars'ın kaba yem kaynağı olabilir. Kars'ın da çayırlarında çok güzel kekik kokulu otlar var. Artık bölgesel düşünmemiz lazım. Yaylalarda Kars ve Ardahan'ın, yem bitkisi alanında Iğdır'ın avantajlarından faydalanılabilir. Kışın Iğdır'ın sıcak havasından yazın Ardahan ve Kars'ın serin meralarından ortak hareket etmek suretiyle faydalanma yoluna gidilebilir. Hayvancılıkta bölgesel bakış açısı oluşturulabilir.

İSMAİL KAYA: Konsantre yemlerden, fabrikadan aldığınız yemlerin yeterliliğinden, maliyetlerinden konuşuyoruz, bu konuda söz almak isteyen var mı?

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Hayvancılık yapmak isteyenin arazisi olmalı. Ne kadar arazi varsa o kadar hayvan beslenebilir. Orta ölçekli hayvancılık yapanların buna uygun arazisi var. Fiğ, yulaf karışımı ve az da olsa yonca ekiyoruz şu anda. Mısır silajı pek fazla yok. Arpa ve fiğden elde ettiğimiz kırma dediğimiz yemi, kesif yemle karıştırıp hayvanlara veriyoruz. Son zamanlarda üretim maliyetleri yükseldi. Ama rakam veremem size; çünkü işletmecilik yok bizde. Kar zarar hesabı yapmıyoruz.

BİR KATILIMCI: Bizde 70 kuruş fabrika yemi, 40 kuruş yonca samanı, buğday samanı 35 kuruş, ot almış başını gidiyor, silaj, fiğ yok bizde.

İSMAİL KAYA: Bu rakamlarla hayvancılık yapamazsın.

BİR KATILIMCI: Mümkün değil. İnsanlar hayvancılığı bıraktı zaten. 1000 tane hayvanı olan köyde şimdi 10 tane 15 tane hayvan bulamazsın.

ÖZTÜRK KAYLAN: Kaba yem maliyetleri bizde dönüm başı sürüm, ekim, tohum olarak hesaplanır. Yonca 5 kuruş, silaj 8 kuruş, fiğde ile 100 kuruşu buluyor. İşçiliği hesaba katmayalım. Mazotu 2 liraya ya da 1,8 TL'ye alıyoruz. Bu maliyetlerle hesap yapıyoruz.

FELEMEZ SOSAN: Bir çiftçi kendi yemini üretemiyorsa hayvancılığı yapmaması lazım. Taşıma suyla değirmen dönmez. Kesif yem için kendi alternatifini üretmesi lazım insanların. Kesif yemde maliyetten daha önemli olan kalitedir. Alınan yemlerin protein değerleri nedir, bilinmiyor. Kesif yemlerde kalite

sorunu var. Protein değeri 21 olması gerekirken, 11-12 çıkıyor; yani içinde yabancı maddeler olduğu için düşmüş protein değeri.

OSMAN DEMİR: Mandayı neden hiç konuşmadık, mandanın çok kaliteli sütü var. Eskiden bizim bölgede her evde 3-5 tane manda vardı. Manda da proje kapsamına alınabilir.

YÜCEL ÜNAL: Mandadaki sorun et kalitesinin düşük olması. Süt inekçiliği için çok karlı değil.

İSMAİL KAYA: Özetlemek gerekirse süt üreticiliğinde kaba yem çok önemlidir. Ne kadar fazla ve kaliteli kaba yem tedarik edilir ve kaba yem maliyetleri ne kadar düşürülürse, sütçülükte verim artacaktır. Bu yüzden yetiştiricilerimiz ekilebilir alanlara silajlık mısır, korunga, yonca vb. ekmelidirler. Tarım Teşkilatının da buna gerekli mazot vb. desteğini vermesi gerekmektedir. Beslemede kaba yemin toz haline getirilmemesi, saman vb. kötü kaliteli yemlerin kullanılmaması önerilmektedir. Yemlerin en az 5 cm boyunda olması hayvan sağlığı açısından önemlidir. Kaba yeme ne kadar ağırlık verirsek, maliyetleri ne kadar düşürürsek üreteceğimiz süt o kadar karlı olur. Fabrika yemi ağırlıklı olarak besleme yapılırsa, sütte 40 kuruşa satılırsa hayvancılık yapılmaz. İşletmede konsantre yem maliyetinin de aşağı çekilmesi, arpa mısır, fiğ üretiminin sağlanması, fabrika yeminin uygun fiyata alınması, besin içeriklerinin protein, enerji ve vitamin-mineral vb. yeterli seviyede olması gerekmektedir. Çiftçi kendi yemini kendi üretmeye çalışmalı. Devlet kaba yeme verdiği destek gibi konsantre yeme de destek verebilir. Süt ineklerinin beslenmesinde yanlış bir uygulama yapılıyor: Doğum sonrası, damızlık dişi buzağının farklı şekilde beslenmesi lazım, gebe olduğunda, süt verdikten sonra vs. farklı beslenmeli. Örneklerin vatandaşa uygulamalı olarak gösterilmesi, tarım teşkilatı ya da üniversitelerin örnek çiftlikler kurup bu işi yapması faydalı olacaktır. Ya da özel müteşebbislerin modern çiftliklerinden diğer vatandaşlarının da faydalanabileceği şekilde uygulamalar olabilir.

ABDÜLMECİT ÇALIŞCI: Kaba yem çeşitlendirilebilir. Fiğ, korunga vb. dışında; kanola, ısırgan otu gibi bölgeye uygun otların ekimi de yapılabilir.

İSMAİL KAYA: Evet hayvanların beslenmesinde tek yönlü değil, kaba yem ile kesif yemin karışımı şeklinde bir beslemeyi öneriyoruz. Yalnız silajla, yalnız yoncayla, yalnız kuru otla olabilecek bir şey değil. Çeşitliliği ne kadar artırabilirseniz o kadar faydalı olacaktır.

FEYZULLAH KURUCAN: Elimizde kaliteli korunga veya yonca otu varsa, alacağımız bir basit arpa kırma makinesiyle kendi arpamızı yapabiliriz. Arpa hasat olduğunda maliyeti 36 kuruş, şu anki fiyat bunun iki katı. Basit yem kırma makinesi ile korunga ve yonca ilave edilerek hayvana verilirse verim alınabilir.

YÜCEL ÜNAL: Rasyon konusunda konuşmamız da gerekir. Süt ineklerinde hangi dönemde nasıl yem vereceğiz, protein düzeyi ne olacak gibi konuları üniversitelere danışan var mı? Bu da önemli bir konu. Laktasyon başında ve sonunda hayvan beslenmesi farklı. Aşırı fabrika yemi ile beslemede yağlandırılan hayvanların verimi de düşüyor. Hayvan ırk olarak iyi olsa bile düvelik döneminde fazla yağlanırsa o da kötüdür. Dolayısıyla süt ineklerinin hangi dönemde ne kadar protein ne kadar enerji ile besleneceğini iyi bilmemiz lazım. Fakat bu mevzu araştırılmıyor, önemsenmiyor.

BİR KATILIMCI: Hangi firmadan yem alıyorsanız o firmanın teknik elemanından bilgi alınması faydalı olur. Eleman geliyor, toplantılar yapıyor. Nasıl, ne tür yem verileceğini anlatıyor. Eskiden ezbere yem

veriyorduk. Fakat firma elemanı geldi, ahır ahır nasıl yemleme yapılması gerektiğini anlattı. Faydasını da gördük.

İSMAİL KAYA: Bilinçlendirme konusunda Tarım Teşkilatının, veteriner hekimlerin vb. çiftçiye yardımcı olması gerekiyor.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Yem fabrikalarının sattığı yemlerin bileşimini gösteren kartların doğru olduğuna inanmıyoruz. Bunu denetleyen bir mekanizma da yok. Ya da var çalışmıyor.

İSMAİL KAYA: Tarım Teşkilatı bu kontrolleri yapıyor. İsterseniz buzağıların beslenmesi için bir parantez açalım. Süt ineklerinde süt verimi ve buzağı verimi önemlidir. 305 gün sağım dönemidir. Süt ineğinde yılda bir dönem süt vermesi ve bir buzağı hedeftir. Buzağı alamadığınız zaman bu işi yapmanın faydası yok. O yüzden buzağılarla ilgili, besleme, yetiştirme ile ilgili sorunlar nelerdir, neler öneriyorsunuz?

FEYZULLAH KURUCAN: Suni tohumlama yapılıyor, verim alınamıyor. 4-5 defada tutmuyor. En büyük sorun bu. Tohumlarda da eskiye göre kalitesizlik var.

BİR KATILIMCI: Yeni doğmuş hayvanlar için süt emme dönemindeki besleme bilinmiyor, hayvanın doğurduktan sonra kaç litre süt vereceğini çiftçi bilmiyor. Yetiştirici, "buzağı 15 gün sonra öldü" diyor. Sebep bilinçsizlik. Bir buzağı anasının yarı fiyatı demektir. Buzağılara önem verilmesi gerekir.

İBRAHİM TAŞDEMİR: Köylerde iki türlü buzağı beslemesi var. Süt ihtiyacı olmayan aileler buzağıyı salıyor, buzağının emebildiği kadar annesini emmesini istiyorlar. Bunlar sadece buzağıyı büyütüp satmak istiyor. Diğer grup süt, yağ, peynir ihtiyacını karşılamak için ineğini sağıp sonra buzağıyı besliyor. Buzağı sonra inek ne yiyorsa ondan besleniyor, otlar yeşerip buzağı dışarı çıkana kadar. Bakıma gelince buzağı inekle aynı ortamda dar ve pis alanlarda bakılıyor. Hastalıkların ve ölümlerin büyük bir kısmı bundan kaynaklanıyor.

BÜLENT ÇİFTLİK: Hekim olarak tespitlerimi söyleyeceğim. Sütün en hijyenik olduğu yer memenin içidir. Ardahan'da çalışırken, yörenin Veterinerler Odası "en iyi besleme biberonla beslemedir" dedi. Tabi kirli ahır, kirli biberon, ishalden öldü hayvan. En önemli konu buzağının hayatı boyunca ihtiyacı olan dayanıklılığın, antikorların ağız sütü ile geçtiğini bilmemizdir. İkinci olarak ayrı bir buzağı bölmesi olması gereklidir. Aşırı cereyan ve yanlış havalandırma hayvan ölümlerinin en önemli nedenlerinden biridir. Hayvan dışkısı direnç konusunda büyük bir sorun değil. Asıl sorun yazın ahırda hayvan varken sıcaklıktan buzağıya bir şey olmaması, hayvan otlamaya çıktığında ahırın havasının soğuyup buzağıyı öldürmesi. Büyük işletmelerde biberonla besleme iyi olabilir. Daha küçük ölçekli işletmelerde ise hijyene, meme başı temizliğine önem verilmeli. Buzağı ishal olana kadar hiçbir üreticinin aklına memenin iltihaplı olabileceği gelmiyor. Beslemeden önce memenin kontrolünün yapılması lazım. Buzağıları ayrı bir bölmede, daha kuytu, altlığı güzel yapılmış yerlerde beslemeliyiz. Yavru aşırı olmayan süt ile beslenmeli. Sütü kesmek yanlış. Yapacağımız işlemlerin doğaya aykırı olmaması lazım. Sütle beslenen hayvanın daha pahalı satıldığı bir gerçektir. Doğar doğmaz buzağıya yumurta içiriliyormuş Kars'ta, bu da yanlış, hayvanı ishal ediyor. Süt masrafları karşılarsa, yılda bir de buzağı satarsam ben hayvancılığı devam ettiririm.

OSMAN DEMİR: Doğum sırasında hijyen önemli. Doğuma yakın doğumhaneye götürülüyor hayvanlar ve orada hijyen ortamı sağlanıyor. 2 gün buzağı yanında kalıyor. Memeler önce temizleniyor

kurulanıyor, sonra buzağıya emdiriliyor. 2 gün ağız sütü çok önemli. Sonra normal yerine alınıyor. 10-15 gün biberonla besleniyor. Sonra hayvan buzağıdan kesilip sağılıyor. 2 kg ile başlanıyor 5 kg'a kadar çıkıyor. Buzağı yemi ile destekliyoruz. 75 gün sonrada kesiliyor.

BÜLENT ÇİFTLİK: Bir konudan daha bahsetmek istiyorum. Sayı çoğaldıkça kalite düşer. Buzağılara antibiyotik doğar doğmaz veriliyor. Daha sonra buzağı ishal olunca iyileştirmiyor. Bölgede birçok köyde buzağıların aşırı ilaç kullanımı, aşırı antibiyotik kullanımından iflah olmadığını görüyoruz. Bölge gerçeklerine baktığımızda üreticinin bilinçsiz olduğu ortaya çıkıyor. Buzağı bakımı konusunda üniversiteler eksik kaldı. Veteriner hekimler donanımlı yetişmiyor. Veteriner hekimlerin, ziraat mühendislerinin sahaya uyumu için en az 10 yıl gerekiyor. Buzağı havasız ahırda bile yaşıyor, ama hava akımı olan yerde yaşayamıyor. Ardahan'da, Kars'ta bu böyledir. Iğdır'da bu sorun daha az. İşletme temizse biberonla besleyelim, yok değilse memesini temizledikten sonra anasından emsin. Gereksiz ilaç kullanılmasın.

BİR KATILIMCI: Ağrı Patnos hayvan pazarlarına gidiyorum. Doğan yavruyu ayırmıyorlar, anne yanında bırakıyor. Anne yavruyu yalıyor, yavru kuruyor. Yavruyu ayrı bölüme de almıyorlar. Belli süre sonra süt verimi düşüyor. Sonra hayvan hastalandı deniyor. Buzağı ayrılmasının faydasını toplantımızda görmüş olduk. Bu sıkıntı köylerimizde çok yaşanıyor.

BİR KATILIMCI: Bölgede ağız sütü kesinlikle verilmiyor. 20 yıl boyunca buzağı doğduktan sonraki üç gün ben de süt vermedim, ishal olur diye. Üç günden sonra süt vermeye başladık.

İSMAİL KAYA: Buzağıların bakımı ve beslenmesi ile ilgili bilgi noksanlığı var, uygulama sıkıntısı var, bu da buzağı kayıplarını beraberinde getiriyor. Teorik olarak baktığımızda buzağı doğar doğmaz kurulanır, göbek bağı ile ilgili gerekli işlem yapılır ve ağız sütü verilir. 72 saat sonra bu süt normal süte dönüyor. Bu sütün içerisinde buzağının bağışıklık sistemini güçlendiren antikor içeren maddeler var. Ayrıca ağız sütünün besin içeriği, yağ ve protein içeriği çok yoğun. Hayvan doğumunu takip eden ilk 4 saat içinde ağız sütü verilmesi lazım. Buzağı işletme yapısına göre ya tamamen annesinden ayrılır, ya da anne emilmek suretiyle bu ağız sütü alınır. Tavsiye edilen özel bölmeye alınan buzağının 12-24 saat içerisinde anasından ayrılmasıdır. Bu süre içerisinde her seferde 5 dakikayı geçmeyecek şekilde anasını emerek ağız sütü alabilir. Burada önemli olan, buzağı ilk bir hafta ağız sütü ile beslenmelidir. İlk 1-4 günde 3-4 öğün şekilde kova ile ağız sütü verilebilir veya anasını emebilir. Buzağı birden bire fazla süt içerse, sindirim sistemleri ve enzimleri gelişmediği için midede ekşime oluyor ve ishal şekillenir. Bu yüzden az miktarda, öğün sayısı fazla olacak şekilde 1 hafta- 10 gün içerisinde beslenmeli. Sütten kesme yaşı, işletmenin buzağıları süt ağırlıklı mı, yoksa konsantre yemlerle mi besleyeceğine göre değişiyor. Buzağı 10 günlük, 2 haftalık olduktan sonra çok iyi kaliteli kaba yem, buzağı başlangıç yemi ve su verilmeye başlanır. Buzağının sindirim sistemini geliştirilmek üzere, kaba yem ve fabrika yemi yedirilir. Gün geçtikçe buzağıya verilen yem miktarları gittikçe artırılır, verilen süt miktarı gittikçe azaltılır. Besi danası mı, damızlık mı olacak ona göre sütten kesilir ve 6 aylıktan sonra buzağılıktan çıkar. Yani yeni doğan buzağıya ağız sütünün mutlaka verilmesi lazım. Genelde buzağılar, canlı ağırlıklarının yüzde 10' u kadar günlük süt ile beslenirler. Buzağı annesinin karnında güvendeyken doğumla birlikte mikroplu bir ortama gelir ve hastalıklara karşı duyarlı hale gelir. Bu nedenle buzağının mikropsuz, temiz, belli sıcaklığa sahip yere alınması önerilir. Hijyenin sağlanması ve beslemenin ifade ettiğimiz

şekilde yapılması önemli. Buzağı doğmadan önce annenin beslenmesi, bakımı, sütten kesilme şartları da önemli. Buzağının doğduktan sonra hastalıklara dayanıklı olabilmesi için örneğin annenin doğuma iki ay kala sütten kesilmesi gerekiyor.

YÜCEL ÜNAL: Ağız sütü konusuna önemli olduğu için birkaç ekleme yapayım. Buzağılara verilmesi gereken sıvı gıda miktarı canlı ağırlığının yüzde 10'udur. Yani buzağı 40-45 kg doğdu ise günde 4 litre alması lazım. Ağız sütünde ise 6-8 kilo içmesi gerekir. Çünkü hayvanın hastalıklara karşı dayanıklı olabilmesi için 300-400 gr immunoglobulin alması gerekir. Bu miktarda 6-8 kg ağız sütünde bulunur. 48 saat içinde hayvanın 7-8 litre ağız sütü alması gerekir. Aksi takdirde bu hayvanlardan düşük verim alınır. Bunları damızlıkta kullanmak da verimli olmaz.

BÜLENT ÇİFTLİK: Ardahan'da farklı bir uygulama yapıldı. Yeri geniş olan yetiştiricilerimiz doğumdan sonraki 1 ay, anneyi buzağıdan ayırmadı, buzağıyı bağlamadı. Buzağı günde 8-10 defa gitti emdi. Bu şekilde yetişen buzağıların gelişme hızına hiç bir buzağı yetişemedi.

YÜCEL ÜNAL: Modern işletmelerde bu işin kurallarından biri şudur; buzağı anne yanında kalmaz. Doğumdan sonraki 10 saate kadar kalması makuldür. Daha sonra buzağının annesinden ayrılarak ölçülü süt ile beslenmesi gerekir. Eğer modern hayvancılık yapmak istemiyorsanız o başka tabi.

BÜLENT ÇİFTLİK: Bölgenin gerçeklerine bakmamız lazım. Bölgede modern ahır yok. "Dananın ölmemesi için ne yapmalıyız" bunu konuşalım. Buzağıyı ayırın, biberonla besleyin deyince daha çok buzağı ölüyor Kars'ta.

YÜCEL ÜNAL: Modern süt inekçiliği yapmak için illa ki modern ahır gerekmez. Dikkat edilmesi gereken, ahırın temizliğinin yapılması ve havadar olmasıdır. İdeal olan tabii ki tümüyle modern bir işletmenin kurulması.

İSMAİL KAYA: İsterseniz diğer konumuza geçelim: Barınaklar. Süt inekçiliği yapılan işletmelerde ahır sistemleri, sağım sistemleri vb. ile ilgili değerlendirmeler yapalım.

İBRAHİM TAŞDEMİR: Benim gördüğüm temel sorun yer darlığı. Hayvan başına en fazla 2 m^2 civarında alan düşüyor. Standart olan 10 m^2 düşünülünce yetersiz olduğu görülüyor. Bir diğer sorun da havasızlık. Iğdır'da yarı açık ahırlar var. Bölgenin geri kalanında ise tamamen kapalı. Hatta pencereleri hava girmesin, hayvan üşümesin diye naylonla kapatılmış ahırlar var. Bölge ahırları genelde kerpiç, taş ya da briketten yapılıyor.

BİR KATILIMCI: Bizim kooperatifin yaptığı ahırlarda 210 baş hayvan kalıyor. Ahırlar yarı açık, sulukları, kaşıma sistemi var. Bağlı sistem değil, serbest sistem. Yem depoları, doğumhane, buzağı kulübeleri var. Yani modern bir tesis olarak faaliyet sürüyor.

FELEMEZ SOSAN: Bizim işletmemizde hayvan başına 11 m^2 alan düşüyor. Açık sistem, gezi alanları var. Eğer ahıra şehir elbisesi ile gelip üzerinize koku sinmeden tekrar işyerine gidebiliyorsanız o işletme moderndir diye düşünüyorum. Ben günde 3-5 kez, iş elbisemle ahırda dolaşırım, sonra aynı elbiseyle toplantıya giderim. Kışa açık sistemle girdim 3 metre duvar sonra 1 metre açık, kafesin üstü tamamen açık. Gezi alanlarındaki gübreler ve sular donmaya başladı. Tesisatlar da donunca perdeleme sistemi yaptık, ama o da kurtarmadı. Su tesisatı bahara kadar farklı şekillerde uygulandı. Hayvanlar susuz kaldı bir süre, hatta 3 hayvan yavru attı bu yüzden. Bu yüzden kış için başka yöntemler düşünüyoruz.

YÜCEL ÜNAL: Donma sulukta mı?

FELEMEZ SOSAN: Sadece suluk değil, suluğun altındaki tesisat dondu. -30 derecede yaşandı.

ÖZTÜRK KAYLAN: 650 üyemizden 100'ünün ahırı açık sistem. Iğdır'da yazın hayvan ahıra girmez, ya bahçede, ya çayırda durur. Kışın 2 m^2 alana hayvanı zincirle bağlayıp, yaza kadar tutan üyelerimiz de var. Fakat bizde ağır kış şartları olmadığı için kaybımız olmuyor.

İSMAİL KAYA: Barınaklar konusunda dikkat edilmesi gereken bir husus coğrafi şartlardır. Barınakların, açık, yarı açık veya kapalı olacağını iklim şartlarına göre yapmamız gerekiyor. Yemlik, suluk, altlık, temizlik barınakta önemli hususlar.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Bizim bölge gerçeğimiz, kapalı ahırların yoğun olduğu, 3-4 işletmenin yeni yeni açık ahır uygulaması yaptığı şeklinde. Diğerlerinin tamamı kapalı sistem. Biz 1996'da Simentalleri getirdiğimizde çoğu hayvan kapıdan sığmadı diye kapıları söktüler. Havalandırma, aydınlatma yok. Yurt dışından gelen damızlık hayvan böyle bir barınakta ne kadar yaşayabilir. Hayvancılığın temeli barınaktır. Eğer modern ahır olursa yetiştiricinin motivasyonu da artar. Hijyen, hayvanların rahat hareket etmesi, kolay su içme olanakları çok önemli. Biz ise bağlıyoruz hayvanı, 24 saatte bir köydeki çeşmelerde suluyoruz. Hayvan gece susarsa gündüzü beklemek zorunda kalıyor. Altyapımız ideal süt inekçiliği yapmaya elverişsiz. Özetlemek gerekirse barınaklar çok önemlidir, barınaklar iyileştirilmedikçe verimli süt inekçiliği yapılamaz.

ÖZTÜRK KAYLAN: Süt hayvancılığı yapacak arkadaşlara bir önerim var. Holstein alacaksanız, akşama kadar yonca silajı koyacaksınız önüne, boş kalmayacak. Günde 7 kilo süt yemi (palet yemi) vereceksiniz, açık ahır olacak. 30-35 kilo süt alırsınız. Ben böyle yapıyorum. En başta Holstein'ın önü yeşil dolu olacak.

İSMAİL KAYA: Modern işletmelerimiz belli planlar çerçevesinde oluşturuldukları için, süt verimini düşürecek etkenler mevcut değil. Soğuk yerlerde zeminin ve suyun donma ihtimaline karşı önlem alınmalı. Ahırlar alan ve havalandırma olarak yetersiz, bunlar da verim düşüklüğüne neden oluyor. Hayvanların ideal ısısı 15 derecedir, -25'e kadar da dayanır. Süt ineği de böyledir. Hayvanların soğukta kalma süresi ve soğuğun derecesi arttıkça enerji ihtiyacı artar. Bu durumda hayvanın yeminin enerji bakımından daha zengin hale getirilmesi gerekir, bu da yem maliyetini arttırır. Yeterli yem vermezseniz süt verimi azalır. Soğuk havada yemi artırmıyorsak, verim düşüklüğünü göze almamız gerekir. Hayvanın verimli olacağı sıcaklık ortalama 15 derecedir.

Sağımla ilgili değerlendirmeler yapalım. Köylümüz hayvanları elle sağıyor, modern işletmelerde makineyle sağım yapılıyor.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Bölgede genel olarak elle sağım yapılıyor, meme yıkanmadan sağılıyor. Tarım İl Müdürlüğü bir dönem sağım makinesi kampanyası yaptı, makine dağıttı, ama yeterli değil. Elle sağım kaldırılmalı. Memeler temizlenmediği gibi, kaydırma kolay olsun diye sütün içine el sokulur, memedeki dışkı süte bulaşır, sütteki bakteri oranı artar.

OSMAN DEMİR: Ben beyaz peynir imalatı yapamadım. Sağımın kirli olmasından dolayı beyaz peynir esmer oluyor.

İSMAİL KAYA: Sağım çok önemli bir konu süt ineklerinde. Sütün makine ile hijyenik şartlarda

sağılması, hijyenik şartlarda depolanıp pazara sulanması gerekir. Hem üreticilerin, hem tüketicilerin duyarlı olması lazım. Tarım teşkilatının da gerekli önlemleri alması lazım.

BÜLENT ÇİFTLİK: Yıllar boyu gelen bir alışkanlık var. Köylünün getirdiği sütü eve koymazsınız, zaten kendi evine ayırdığı sütü başka temiz kovada götürüyor. Yol almamız gereken konuların başında hem sütte, hem memede, hem de buzağıda hijyen ve temizlik.

FELEMEZ SOSAN: Bir süredir sütten bahsediyoruz. Süt satın alan arkadaşlar da burada. Peki, temiz süte gereken değer veriliyor mu? Pisliğin aktığı, elle sağılmış, güneşin altında bekleyen süt ve benim en son teknoloji ile sağdığım hijyenik sütüm aynı paraya alınıyor. Kısaca benim tesisimde nasıl sağım yapılıyor bahsetmek isterim. Hayvan sağıma gelir, memeler yıkanır, dezenfekte edilir, her bir inek için bir havlu kullanılarak kurutulur. Bu süreçte sağımcının elinde eldiven vardır. Sağımdan sonra meme tekrar yıkanır, ilaçlanır. Süt doğrudan 4 derecede depoda tutulur. Ve ben fabrikaya gittiğim zaman, benim sütümle köylünün sütüne aynı değer veriliyor.

OSMAN DEMİR: Hem üretici hem imalatçıyım. Bizim bölgede sütün yoğun zamanı Mayıs 20 den Temmuz ayına kadardır. Bu süre zarfında hayvanlar yaylada olduğu için zorunlu olarak elle sağım yapılır. Afyon'da da süt fabrikam var, kapı teslimi 50 kuruşa geliyor. Kendimiz topladığımızda 45 kuruşa alıyoruz. Göle'de alıyorum 65 kuruşa. Parasını da sütü almadan önce avans verdiğim için 55 kuruş şeklinde ödedim.

BİR KATILIMCI: Yörsan gibi bir firma 45 kuruşa alıyor sütü. Biz 85 kuruştan alıyoruz. Bir de Yörsan'la rekabet etmeye çalışıyoruz.

İSMAİL KAYA: Bölgemizde, özellikle Kars bölgesinde laktasyon dönemi boyunca süt alamıyoruz. Daha çok mera döneminde, Mayıs-Ekim arası süt mandıralara satılıyor. Yılın diğer aylarında süt verimi iyi değil. Bunun temel nedeni tüm yıla yayılan bilinçli bir hayvan besleme uygulamasının olmayışı. Bölge için büyük bir dezavantaj. Avantajlı tarafı ise mera döneminde yem maliyetlerinin sıfıra inmesi ve karlılığın göreceli artması. Süt inekçiliğinde sağım günü sayısı 305 gündür. Bunun sağlanması, iyi besleme ile gerçekleşebilir. Bu işi para kazanmak için yapıyorsak sütün birim maliyetini düşürmek çok önemli. Tüm maliyetler çıktıktan sonra bir miktar kar bırakması lazım. Örneğin Felemez Bey, hayvana günde kaç kg yem veriyorsunuz?

FELEMEZ SOSAN: 10 kg kuru yem veriyoruz 21 proteinli, 15 kg silaj veriyoruz, daha önce 20 idi azalttık. 4 kg yonca, 4 kg da çayır otu veriyoruz.

İSMAİL KAYA: Yani sizin toplam kaba yem maliyeti hayvan başına 11,3 lira.

FELEMEZ SOSAN: Hesap ettirdim günlük bir hayvanda kaba yem dâhil 13 TL gider var. Ortalama 20 kg süt alıyorum hayvan başına. Hayvanlar içinde yılda 6-7-8 ton süt veren var. 5,5 ton altına düşen yok. Sütü 60 kuruşa veriyorum.

İSMAİL KAYA: Yani sütten 12 lira kazanıyorsunuz ama yeme 13 lira harcıyorsunuz.

FELEMEZ SOSAN: Dün itibarıyla yapılan hesaplamalarda işletmem aylık tüm giderler dâhil 33.000 TL zarar ediyor. Benim bu Çalıştay'a geliş amacım, ne yemleme için, ne ahır bazında. Tek isteğim sesimizi yukarı taşımanız. Devlet et ve süt tozu girdisi yaptı, bu durumda çiftçinin sütü elinde kaldı, danası

da para etmeyecek. Muş'a dün 450 Angus geldi, bu durumda dana da para etmeyecek. Ben elimdeki danaları ya kesime göndereceğim ya da işletmeyi elden çıkaracağım. Batıdaki büyük işletmeler şanslı. Metin Aras, traktör bayiliği de yapıyor Erzurum'da, İzmir'de ahırı var ve süt satmada sıkıntısı yok. Bense sütümü satabilmek için işletmelere yalvarıyorum.

İSMAİL KAYA: Bu durumda şu tespit yapılabilir; Batıda olduğu şekilde ciddi miktarlarda süt alan Pınar, Sütaş gibi firmalar olmadığı için sütün değeri düşük.

BÜLENT ÇİFTLİK: Karslı, Ardahanlı sütçüden avans aldığı için söz söyleyemiyor. Sütten aldığı parayı yatırıma dönüştürse sütün fiyatı artar. Ama alınan avansı hemen harcıyor ve verdiği süt miktarı sözünü gerçekleştirmek için uğraşıyor.

İSMAİL KAYA: Yeme verilen para sütten kazanılandan fazla. Yüksek miktarda süt alan firmada yok. Burada muhtemelen devlet piyasaya müdahale etmeli, sütü satın alma yoluyla üreticiye destek olmalı.

BİR KATILIMCI: Bölgede süt üreticileri birliği fazla yok. Batıda 2005 yılında kuruldu bu birlikler. Ağrı'da ise 4 ay önce kuruldu. Ağrı'da, Bitlis'te, Muş'ta, Kars'ta var. Ağrı'da aylık rahat 200 ton süt toplarım. 1500 üyem var. Süt toplama merkezim, soğutma tanklarım, kısacası hiçbir şeyim yok. Ağrı'daki özel idarenin süt fabrikası çürümeye terk edilmiş. Vali Bey "bu fabrikayı kullanamazsınız, işinize yaramaz" dedi. Bu kadar sütü ne yapacağız? Tarım Bakanı "1,5 milyon ton süt alıp süt tozu olarak yurtdışına vereceğim" dedi bir ay önce Ankara'daki bir toplantıda. Piyasadan sütü çektiğin zaman sanayiciler de biraz yola gelir, çünkü bunlar yüzünden süt fiyatı düşüyor. Biraz önce hesabı yaptınız. Süt üreticisi zarar ediyor.

BİR KATILIMCI: Süt fiyatları düşük, yem fiyatlarını çekemiyoruz, süt fiyatları artmalı. Üretici, sütü mandıraya satıyor, mandıra peynir yapıyor, yoğurt yapıyor aracıya veriyor. Aracı da bu ürünü tüketiciye satıyor. Bu tüketim zincirinin azaltılması gerekir. Bunu birlikler veya kooperatifler yapabilir. Üretici bireysel davrandığı ve kendisinin az miktarda sütü olduğu için fiyatı belirleyemiyor. Ben devletin piyasaya müdahil olacağını zannetmiyorum. Üreticiler birleşecek sütün tamamını şu fiyattan veriyoruz diyecek. Başkanın 200 ton sütü ve İl Özel İdaresinin atıl duran bir süt tesisi varsa, tahsis edilmiyorsa, Başkanım ya hata sende ya da bölge olarak hepimizde.

İBRAHİM TAŞDEMİR: Bir işletmeci süt üretip satamazken başka işletmeci süt bulamıyor. Ortada bir sorun var. Bizim faaliyet bölgemize bakıldığında sadece Kars'ta 70, 80'e yakın mandıra var ve süt bulamadıklarından şikâyetçiler. Bir diğer sorun da üreticinin sütünü sadece 3-4 ay satması.

FELEMEZ SOSAN: Günde 2 tondan az olmamak üzere 4 tona yakın süt üretebiliyorum. Çevredeki illeri gezdim herkesi bilgilendirdim. Davet ettim, ihale mektubu gönderdim, başka yerlere satmak istedim, gelen olmadı. Herkes bizim yöremizdeki süt bizim için yeterli diyor. Muş Valisi ile Tarım İl Müdürü ile defalarca konuştum, kendisi diğer il müdürleriyle irtibat kurdu, hiç alıcı çıkmadı. Ya biz bu sütü dökeceğiz hayvanları imha edeceğiz ya da bize destek olun, mandıra açmak için destek olun. Ya hayvanları elimizden alın, harcadığımız parayı geri verin ya da sütü işleyebileceğimiz bir kapı açın. İlla mandıra olması gerekmez. Sütü alabilecek bir kurumu buraya teşvik edin. Serhat bölgesinde peynirciler, kaşarcılar çok. Bizim bölgede ise bunlar yok, yalvarıyoruz ama sütü satamıyoruz.

İSMAİL KAYA: Kars'ta peynir yapımı ve mandıra çok olduğu için süt talebi var şu an. Süt üretimi tüm yıla yayılmadığı için talep var gözüküyor.

BÜLENT ÇİFTLİK: Et ihtiyacını karşılayamayan, et ithalatı yapmak zorunda kalan, etin 20-30 TL' ye çıktığı ülkede nasıl oluyor da sütümüz talep görmüyor. Üretici sütü ucuz veriyorum diyor öbür taraftan mandıracı da kar etmiyorum diyor. Eksiklik acaba nerede? Süt ürünlerini mi yeterince tüketmiyoruz? Sorun neredeyse onu çözelim. İnek sayısı 12 milyon başa düştü yine sütümüz para etmiyor. Sütü ucuz alan mandıracı da ucuz aldım diye sevinmiyor, o da dertli.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Kars için konuşmak gerekirse, süt problemi yok. Mandıracılar ekibi tüm köyleri parsellemiş. Hem Birlik yönetim kurulu üyesiyim hem de üreticiyim. Mandıracılar grubu, Kars sütünü tekelleştirmişlerdir, başka alternatif de yoktur. Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun en büyük fabrikası şu anda atıl durumda. Biz bununla ilgili bir proje yaptık fakat mandıracıların engeline takıldık. Tarımsal amaçlı kooperatifler olarak burayı valilikten kiraladık 1996'da. 17000 liradan süt satılırken 34000 liradan süt alıyorduk. Mandıracılar da süt fiyatını 34000 lira yaptılar. Bölgede gelinen noktada üretici sütünü avans sistemiyle satmaktadır. Mandıracı 9-10. ayda köye gidip kişilerin sezon boyunca verebileceği süt miktarına göre avans vererek sütün pazarlığını yapıyor. Ertesi yıl çok ufak bir zamla sütü almaya devam ediyor. Çünkü onlarla rekabet edebilecek bir güç yok. Vatandaş mandıracıların iki dudağı arasına mecbur kalmış. Köyde artık genç nüfus da yok, köylü sağdığı 50 kilo sütü ne yapacak her gün? Gençler büyük şehirlere göçmüş. Yaşlı karı koca her gün peynir vs. yapamaz ki. "Mandıraya ver kurtul" daha kolay geliyor. Bu sütler de daha önce bahsettiğimiz sağlıksız koşullarda veriliyor. Mandıracı buradan para kazanıyor, kazanmasa bu işi yapmazlar. Kars'ta bize kayıtlı 76 işletme var. Para kazanmıyorsa neden bu kadar çok işletme var? Bir işletme Kars sütünün % 40'ını topluyor. Olması tabi ki iyi, biz isteriz ki birkaç tane olsun. Para kazanmıyorum diyenler maliyeti köylüden çıkarıyor. Hayvan kışın zaten süt vermiyor. Yazında üretici yükten kurtulmak için hayvanı meraya salıyor. Bu tür üreticiliğin ekonomik hiçbir değeri yok. Sadece ihtiyaçları karşılayan bir meşguliyettir. Konya'dan gelen çiftçi 40 inek sahibi, aylık maliyetler çıkınca karının 11.000 TL olduğunu söyledi. Ben 11.000 değil 5.000 TL kazansam aylık Kars'ın en zengini olurum.

OSMAN DEMİR: Burada bir sorun var. Onu açıklamak istiyorum. Biraz önce süt farkı her sene 5-10 kuruş artıyor dendi. Peki, kaşar fiyatı nasıl değişti yıllar içinde? Ben toptan 7 TL'ye kaşar satamıyorum. Kayseri'de, Konya'da 6,5 TL kaşarın kg'ı. Geçen sene 7,5 liraya Karadeniz'e kaşar sattım. Nasıl mandıracılar köyleri paylaşmış diyorsunuz, Pazar da o şekilde firmalar tarafından paylaşılmış. Burada üretilen ürünler için de toptan satılan yerler var, onun dışında başka yere satamıyorum. Üretimi olmadan, üretici gibi paketleyip satan firmalar var. Tüketimin büyük kısmını oluşturan zincir marketleri bağlamışlar. Biz üreticilerden aldığı malı paketleyip kendi malıymış gibi satıyor. Biz zincir marketlerde ürünümüzü satmak isteyince, bu mağazalar kar payı ya da raf kirası istiyor. Mandıracının da pazar sorunu var.

BİR KATILIMCI: Pazarlama ile ilgili öneride bulunmak istiyorum. Gerek sütün kendisini, gerekse süt ürünlerini satabilecekleri satış kooperatifleri ve bunların şubeleri şeklinde hareket edecek satış noktaları oluşturun. Tüketici büyük marketler yerine bu noktaları tercih edecektir. Örgütlenmeliyiz. Üreticiler marka ve patent almalı, bir araya gelmeliler. Her önüne gelen, merdivenin altında ürettiğine logoyu basıp Kars kaşarı, Van otlu peyniri, Erzincan tulumu diye satamamalı. Burada görev yine Birliklere düşüyor.

ÖZTÜRK KAYLAN: Bu fikirler çok güzel ama birlikler kendini ayakta tutamıyor ki üretime markalaşmaya yönelsin. Bizim Birlik 3 yıllık. Çalışan 4 personel 500 üyeden sorumlu. Tabi ki yetersiz. Birliklerin ekonomik gücü olmadığı takdirde üretici ezilmeye mahkûmdur.

BİR KATILIMCI: Malatya Süt Üreticileri Birliği, 2600 üyesi ile protokol imzalamış. Her üyenin aldığı desteği hesaplıyor ona göre üyelere yem veriyor. Para yerine yem olarak destek veriyor. Birlikler böyle yöntemler kullanabilir.

İSMAİL KAYA: Üretilenin pazarlanması noktasında büyük bir problem var. Pazarlayamazsan, kar edemezsen ne üretirsen üret, hiçbir anlamı yok. Özel müteşebbisler veya oluşturulan birlikler rantabl çalışmadıkları için muhtemelen devletin pazarlama konusunda müdahil olması gerekir. Doğu için durum böyle gözüküyor. Batıda işler oturdu sanırım. Devlet Ankara'nın doğusu için bir hayvancılık politikası oluşturmak istiyorsa, üreticiyi koruyan şartlar ortaya koymalı. Süt tüketimini artırmamız gerekiyor. Süt tüketimi artar ve bölgede sütü işleyen tesisler kurulursa, üretici desteklenmiş olur. Örneğin Kars'ta kaşarcı çok ama sütü paketleyecek tesis yok. Bu sayede bakkala, markete daha düşük maliyetle süt verilir ve üretici desteklenmiş olur. Anladığımız kadarıyla süt fiyatları yüksek, kaşar fiyatları düşük olduğu için mandıracılar da kar etmiyor. Devlet; göçü önlemek, hayvancılığa dayalı ekonomiyi desteklemek istiyorsa, bölgeye denetleyici, alıcı olarak müdahale etmesi gerekiyor, yoksa serbest piyasa üreticinin lehine gelişmiyor.

OSMAN DEMİR: 1987'de Göle'de yoğurt paketleme tesisi kurdum. 9. aydan sonra alınan süt miktarı 1 tona kadar düşüyor. Van'da otlu peynir, Kars'ta gravyer peynir, kaşar desteklensin. Pazarın yüzde 80'i zincir marketlerde. Ürünü satmak için randevu bile alamıyoruz. Keşke kaşarı pahalı satabilsek de, vatandaşın sütüne daha fazla para verebilsek. Bizden 8 liraya eski kaşar alıyor, üzerine etiket vurup 20 liraya satıyor.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Hükümetlerin bir takım politikaları hayvancılığı ve hayvansal ürünleri buraya getirdi. Kars'ta Ortadoğu'nun en büyük süt fabrikası, en büyük süt tozu ünitesi olan fabrika satıldı. Kombina satıldı. Bizi hayvancılık bölgesi olarak ayakta tutan iki kurum yok pahasına satıldı. Biri inşaat alanı oldu, diğeri çürüyor. Sabahtan beri tartışıyoruz, bir tane doğru yaptığımız iş yok. Nereye elimizi atsak bir problem var. Bu sorunlar teşvikle, destekle, krediyle düzelmez. Bu iş sistemle olur. Devletin oturmuş bir hayvancılık politikası yok. Her sene değişken bir politika uygulanıyor. Böyle olursa ithal et gelir, süt tozu gelir, yarın başka bir şey gelir. Ben de çiftçi olarak; 2 çocuğuma, git işçi ol, asgari ücretle çalış derim. Üretici, aracı, tüccar, kimse memnun değil. Devletin uzun vadeli ulusal bir hayvancılık politikası olması lazım.

İSMAİL KAYA: Mevcut durumu, sorunları belirlediğimiz gündem maddeleri içinde konuştuk. Toplantı kayıt altına alındı. Bilgiler raporlanacak, yarın sunum yapılacak. Ortaya çıkan sonuçlar rapor halinde ilgili makamlara iletilecek. Sorunlarımızı, çözüm önerilerimizi tekrar gündeme getirmiş olduk. Bölgemizde hayvancılıkla ilgili çok büyük sorunlar var. Biz de daha güçlü bir ses olarak bunu dile getirmeye çalışıyoruz. Devlet buradaki insanların istihdamını sağlamak istiyorsa, hayvancılığa ciddi anlamda eğilmesi gerekiyor. Aksayan pek çok süreç var. Fakat sorun bizim sorunumuz, bizim çözüm bulmaya çalışmamız lazım. Hayvancılık köklü şekilde ele alınmalı.

ALİ GÜRBÜZ SADIKOĞLU: Basit bir örnek vermek istiyorum. Damızlık Sığır Yetiştiricileri Merkez Birliği ithal hayvana karşı çıktı, ama yetkilerinin ellerinden alınacağı ile tehdit edildiler. Biz burada ülke menfaatleri için bir şeyler söylemeye çalışıyoruz. Avusturya gibi bir ülke Türkiye gibi en az 10

ülkeye damızlık düve ihraç ediyor. Kars'ta beğenmediğimiz Macaristan'dan gelme Angus, Simental vb. hayvanlar var. Bu ülkelerden birçok konuda ilerideyiz fakat hayvan dileniyoruz.

BÜLENT ÇİFTLİK: Bu toplantıdan şu izlenimi elde ettim; girdi ucuzsa hayvancılık ayakta kalıyor. Ardahan ve Kars'ın çiftçisi ayakta kaldı çünkü yaylada bedava hayvan otlattılar, 20 kg değil 5 kg süt sattılar ama maliyetleri hep düşük tuttular. Modern çiftçi ise ayakta kalamadı. Iğdır'da 200 bin sığırı besleyecek yonca, mısır ekim alanı var. Yem maliyeti ne kadar düşükse hayvancılık o kadar karlı. Yem girdisini ucuzlaştırmak için, Iğdır, Kars, Ardahan arasında işbirliği yapalım. Yetiştiriciler 2 inek saklamasın en az 10 inek saklasın. Fakat bölge illerinin nimetlerinden faydalansın. Kışın Iğdır'da yazın Kars'ta kalsın hayvanlar örneğin. Bu koyun için de mümkün, sığır için de mümkün. Birbirlerinin ihtiyacı olan ürünleri birbirlerinden karşılayacak şekilde proje yapalım. Ajans ile bunu yapalım. Bölgeyi toplu olarak kalkındırabiliriz.

İSMAİL KAYA: Süt sığırcılığının sorunları ve çözüm önerilerinin tartışıldığı bu Çalıştay'a katılımınız için çok teşekkür ederiz. Bu çalışmanın raporu kitapçık olarak tüm katılımcılara ve ilgililere iletilecektir.

GRUP 4: Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı, Hayvan Beslemesi Ve Yem Bitkileri

Tablo 4: Grup Katılımcı Listesi

Grup 4: Besi Hayvancılığının Geliştirilmesi, Irk Islahı, Hayvan Beslemesi Ve Yem Bitkileri		
Moderatör	Doç. Dr. Muammer Tilki	Kafkas Üniversitesi
Katılımcılar	Kurum	İl
Abdülmecit Çalışçı	Üreticiler ve Besiciler Birliği	Kars
Emrullah Akpınar	Daphan Sulama Birliği	Erzurum
Oğuzhan Köse	Tarım İl Müdürlüğü	Ardahan
Akif Acarbay	İşletme	Ağrı
Hasan Ülker	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van
Mevlüt Karaoğlu	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
Oğuz Tuncay Görür	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Van
Cihan Koca	Tarım İl Müdürlüğü	Muş

MUAMMER TİLKİ: Öncelikli olarak ırk ıslahı konusunda konuşma yapmak istiyorum, bir çok etçi ırk Türkiye'ye getirildi, biliyorsunuzdur. Son zamanlarda getirilmesini daha çok görüyoruz ama Türkiye'ye ilk etçi ırkların getirilmesi 1958'e dayanıyor. Hani şu anda televizyonda çok görüyoruz, Angus, Hereford Türkiye'ye 1958 yılında getirilmiş ve Türkiye'nin farklı illerine dağıtılmıştır. Hereford Kars'a, daha doğrusu Göle'ye, Angus ise Konya'ya getirilmiştir. Zamanla bunların yetiştiriciliğinde başarı sağlanamamış, vatandaşın elinde bunların yetiştiriciliği yeterince yapılamamıştır. Tabi bunda bir takım nedenler var, yani etçi ırklar, tek tip yetiştiricilik yapılan hayvan yetiştiriciliklerinden bir tanesi. Yani sadece et verimi yönünün ön planda olduğu bir yetiştiricilik. Daha sonra kombine dediğimiz ırkların gelmesiyle birlikte Türkiye'de bu etçi ırkların yetiştirilmesinden vazgeçilmiş. İşte Holstein, Esmer ve Simental gibi sığır ırkları yetiştirilmeye başlanmış. Etçi ırkların yetiştirilmesinden vazgeçilmesinin en önemli nedenlerinden bir tanesi, hocalarım da katılacaktır, yetiştiricilerin hayvandan süt de almak istemesidir. Bu hayvanlarda süt verimi düşük ve sadece buzağıların beslenmesi için kullanılmaktadır. Vatandaş genelde ineğinden az çok süt almak istiyor, siz yetiştiriciler daha iyi biliyorsunuz, onun için yetiştirici sadece tek tip etçi ırkların yetiştirilmesinden vazgeçmiş, kombine verimli, hem et verimi, hem süt verimi olan yetiştiriciliklerden faydalanmaya çalışmıştır. Kars'ta ve bölgedeki diğer illerde genel olarak gördüğümüz şey, yerli ırklarımızın sayısı oldukça fazla. Kars, Ardahan, Iğdır ve Ağrı illerindeki yerli ırk oranı % 57 civarında. Erzurum, Erzincan, Bayburt'ta % 25 civarında. Fakat orada melezlerin sayısı biraz daha fazla. Onların ikisini toplayınca da hemen hemen yine benzer bir oran çıkıyor. Bunun

dışında Hakkari, Van, Muş ve Bitlis'te ise % 54 civarında yerli ırk hayvan var. Melez sayılarımız ise diğer rakamlara göre düşük. Kültür ırklarına baktığımızda, tabii ki bu verilere güvenmek zorundayız, TÜİK verileri bunlar, kültür ırklarına baktığımızda, yani bu TRA2 bölgesinde Kars, Ardahan, Iğdır ve Ağrı bölgesindeki kültür ırkı oranı % 5 civarındadır, oldukça düşük. Diğer iki bölgede ise % 10 ila % 13 civarında. Şimdi konu başlıklarına geri dönersek, biz besi hayvancılığını nasıl geliştirebiliriz, ırk bakımından ne yapabiliriz, yetiştirme şekli olarak ne yapabiliriz, ne tür sorunlarımız var, bu konuda sizlerin görüşlerini almak istiyoruz. Yetiştiricilerden başlayalım, sorunlar nedir, onlardan dinleyelim. Yani besi sığırcılığında yaşadığınız sorunlar nelerdir, onları bir dinleyelim sizlerden.

ABDÜLMECİT ÇALIŞÇI: Hocam, kültür ırklarını kırsal alanda yetiştirmek küçük üretici için zor. Kültür ırkları örneğinde kendi alanımı size örnek vereyim, benim hayvanım ahırımdan çıkıp yaklaşık 2 kilometre 3 kilometre gittikten sonra otlak yerine, meraya gidiyor, orada otlayabiliyor. Kültür ırkı hayvanın ağırlığı söz konusu olunca o yolu yürüyemiyor, onun ayaklarında sorun oluşuyor, dolayısıyla erkenden elden çıkarmaya çalışıyoruz, onun yerine yerli ırka kaçıyoruz üretici olarak. Yerli ırkı sağlama amacımız; yerli ırkın türlü hastalıklara karşı bağışıklık sistemi güçlü, canlı ağırlığı da az olduğundan dolayı yüksek yerlere çıkabilmesidir.

MUAMMER TİLKİ: Yani genelde mera besiciliğinde yerli ırklar hastalıklara karşı son derece dayanıklı diyorsunuz.

ABDÜLMECİT ÇALIŞÇI: Mera besiciliği yaptığımız için, meraya da uyumlu bir hayvan olduğundan dolayı tercih ediyoruz. Şimdi bir DAP projesi geliştirilmiş Doğu Anadolu Bölgesinde. Bu DAP projesinden hangi üretici yararlanacaktır? Bana göre hiçbir üretici. Çünkü niye? Diyor ki sen 100 başlık veya en azından 50 başlık bir ahır yapacaksın, Avrupa standartlarında, projelendireceksin, süt ve süt ekipmanlarını kuracaksın, sertifikalı hayvan koyacaksın ahıra, ondan sonra geleceksin ben sana % 30 % 40 arasında hibe destek vereceğim. Şimdi tüm bu olguyu canlandırıp hayata geçirmek için yaklaşık 1 milyon lira gerekiyor. Ben 35 senedir çiftçilik yapıyorum. Samanın kilosu 10 kuruş, buğdayın kilosu 35 kuruş, sütün kilosu 40 kuruş. Şimdi ben bununla nasıl bu kadar birikimi sağlayacağım, DAP'ın programını uygulayacağım, DAP bana yüzde 30 yüzde 40 hibe verecek. Bu proje benim için, çiftçi için veya üretici için çıkarılmamıştır. Bu, büyük para sahipleri için çıkarılmış. Kars'ta biz 5 kişi müracaat ettik o projeye, 7 kişi müracaat ettik pardon, 5 kişinin projesi kabul edildi. Tarım Bakanlığı'nda 5 kişinin projesi kabul edildi. 5 kişiden ikimiz vazgeçtik. 3 kişi yapıyor ve alanın biri 50 baş, biri 75 baş, biri de 100 baş. 100 başlık yapan benim amcamın oğlu ve durumunu şimdi görüyoruz, büyük bir para ile girdi, şimdi perişanları oynuyor. Üretici desteklenecekse böyle desteklenmemeli. Diğer tarafta devlet suni tohumlamaya destek veriyor, suni tohumlamaya destek verdiği zaman üretici diyor ki ben de devletin verdiği bu destekten yararlanırım. Üretici ya Damızlık Birliğine gidiyor, ya İlçe Tarıma müracaat ediyor, veteriner getiriyor, üretici o ilacın nasıl kullanıldığını, son kullanma tarihinin ne olduğunu bilmiyor. Getiriyor hayvanını tohumlatıyor. 10 gün sonra hayvan tekrar boğaya geliyor. Tekrar gidiyor veteriner veya o birlik başkanı neyse onu getiriyor, tekrardan yapıyor, ineği tutmuyor. Düşünüyorum, ben devletin teşvik verdiği suni döllemeden mi hayvanımı tohumlayayım; yoksa kendi saf yetiştirdiğim, elimde yetiştirdiğim boğamla mı yaptırayım? Ben devletin bu suni tohumlama desteğini istemiyorum, ben kendi beslediğim boğamla yapayım diye düşünüyorum. Kayınbabam 80 baş besi tosununu piyasadan topladı, kendi hayvanlarını

da kattı, Kars'ta bir ahır kiraladı şimdi besicilik yapıyor. Adam o zaman aldığı paraya şimdi satamıyor. Ben de ona bakıyorum, diyorum ki "bak bu adam bunca bilinçli, bunca zamandır besicilik yapıyor, ama bu adam bile girdi bu çıkmaza, şimdi çıkamıyor, gönlümde besicilik varsa bile ona bakıp vazgeçiyorum. Türkiye'de hayvancılık politikası belirli bir kurala oturtulmamış, et fiyatları olsun süt fiyatları olsun her gün inip çıkıyor. Kimse güvenmiyor, devletin verdiği destekler de az geliyor, üreticiyi ayakta tutamıyor. Diğer bir hususu ele alalım, örneğin mazot ve gübre desteği veriliyor, süt desteği veriliyor, damızlık işte suni tohumlama desteği veriliyor, bunların hepsi dilim dilim, parça parça. Bir sürü bürokrasi engelini geçerek, zar zor oluyor, üreticinin eline de azıcık bir şey kalıyor.

AKİF ACARBAY: Ağrı'dan katılıyorum, 500 başlık bir yerimiz var, et geçen sene kombinada 16 TL idi, yemin torbası 22 lira idi, 22 liralık yem fenni yem. Et 16 lira, 15 lira, 17 lira civarı idi. Bu sene yemin torbası 32 lira, 31 lira, 33 lira. Etin kombinada kesimi 12.5 lira. Bugün Kombinadan önce pazarlarda falan canlı hayvanın kilosu 11 lira. 11 liraya canlı hayvanı alıyorsun, götürüyorsun altı ay besliyorsun, götürüp kombinada 12 liraya, 12.5 liraya kestiriyorsun. Şimdi biz bu sene ithal Hereford cinsi hayvan getirdik, 1 yaşında. Toplam ağırlığı 450 kilo falandı. Biz kilosunu işte 8.5 liraya aldık, yani ahırın kirasıyla birlikte bize 9 liraya mal oldu. Şimdi Kombina 12.5 liraya kesiyor, yemin torbası 30 lira. Arpa geçen sene 30 kuruştu, bu sene 60 kuruş, 65 kuruş. Ben artık besicilik yapmayı düşünmüyorum, biz altı ay hayvana bakıyoruz, kiloda iki lira falan para kazanıyoruz. Yani bir hayvan 300 kilo et verse, hayvan başı iki lira kazanırsak 600 lira para kazanıyoruz. Biz 6 ay bakıyoruz kiloda 2 lira kazanıyoruz. Ama piyasa kötü giderse 1 lira, belki başa baş noktasındayız, belki zarar bile ediyoruz. Bu hayvan kesildikten sonra, kasabın, marketin tezgahına düştükten sonra 25 liraya satılıyor. Biz 6 ay bakıyoruz, iki lira kazanıyoruz, tüketiciye satışta kasap, market kiloda 7-8 lira para kazanıyor. Yani besiciden daha ziyade aracılar bu işten kar ediyor. Bu et piyasasını falan yükselten, üreticilerle besiciler değil. Türkiye'nin yüzde 40'ı tarımla, hayvancılıkla uğraşıyor. Ama Türkiye'de bir hayvancılık politikası yok. Bir de sanayinin olmadığı bir ülkede, işsizliğin olduğu bir ülkede sen küçük üreticiyi öldürmeye çalışıyorsun, yani bunu öldürüp, yeni işsizlerin oluşturulması demek kaos yaratmak demek gibi bir şey. DAP'tan işletme kurmak için en az 500 bin liranın cebinde olması lazım, beş yüz bin lira! Ben 500 hayvan bakıyorum, bugün cebimde 500 bin lira yok. 2009›da biz yerli hayvanın kilosunu 9 liraya aldık, içeri koyduk, geçen sene kurbanda, 2010'da 10.5 liradan, % 8 fire düşerek İstanbul›a sattık. Piyasalar çok yükseldiği için korktuk. Şimdi canlı hayvanın kilosu 12-13 liraya çıktı, kombinalarda et 12-13-14 liraydı, dedik bir dengesizlik var, korktuk, yeni hayvan almadık. İyi ki almamışız, yani bu ithal bağladığımız hayvanın yerine biz yerli hayvan bağlamış olsaydık, bugün 1 milyon lira zarardaydık. Şu anda yerli hayvan bağlayanların % 70'i hayvanın tanesinde 500 lira, çiftinde 1000 lira silmiş, zarar etmiş durumda. Hayvanların yemini biz daha çok kendi arazimizden temin ediyoruz. 2500 dönüm araziyi ekip biçiyoruz biz. Bir yem karma makinası aldık.

MUAMMER TİLKİ: Rasyon hazırlamada faydalandığınız bir veteriner hekim, ziraat mühendisi ya da hoca falan var mı, üniversiteden? Yoksa kendi başınıza mı yemi hazırlıyorsunuz?

AKİF ACARBAY: Kendi başımıza. Yıllardır bu işi yapıyoruz, biraz da veterinerlerden destek alıyoruz, destek, ama öyle üniversitelerden yardım istediğimiz yok. Rasyonu şöyle yapıyoruz. Ortalama hayvana 2 ile 2.5 kilo arası bir kaba yem, saman, yonca veriyoruz günlük. 100 kiloya da yaklaşık 2 ile 2.5 kilo arası fenni yem veriyoruz. Yani bir hayvan, canlı 500 kilo gelirse ortalama 10 kilo fenni yem veriyoruz.

HASAN ÜLKER: Akademik boyutta biz onu şöyle izah ediyoruz. Her 100 kilogram canlı ağırlık için 2,5-3 kilogram arasında kuru madde. Mesela siz posa verirsiniz, şeker pancarı verirsiniz, küspe diyorlar, 10 kilo verseniz o 1 kiloya tekabül eder, çünkü yüzde 90'ı su onun. Kuru madde esasına göre böyle. Biz bir köye gitmiştik. Orada çiftçinin tesislerini ziyaret ettiğimizde sığırlarda gebelik oranının çok düşük olduğunu gördük. Gebelik oranı düştü mü, hayvan başına 53 dolar ile 60 dolar arasında zarardasınız. Yani 1000 baş düşünürseniz, 60 dolardan eder 60 bin dolar, yani 100 bin liranızı bir anda siliyorsunuz.

AKİF ACARBAY: Şimdi ben size şöyle söyleyeyim, biz beslediğimiz hayvanları kombinaya götürdüğümüzde, yüzde 62-63 randıman alıyoruz, yani canlı kilosunun yüzde 62'si 63'ü et olarak kabul ediliyor. Rasyon hazırlanmış olsa belki yüzde 10 20 fark eder; ama asıl sorun burada değil. Hayvan mesela 500 kilo geliyor, altı ay sonra çıktığında bir tonla çıkıyor, yani bizim o rasyondan, şurdan burdan ettiğimiz zarar yüzde 10 yüzde 20›dir. Yani asıl mesele bu değil, benim anlatmak istediğim.

MEVLÜT KARAOĞLU: Piyasada bir tutarsızlık var, geçen sene hocam, aynı zamanda Ziraat İşletme Müdürlüğüne bakıyordum üniversitenin. Bizim kültür hayvanlarımız var; fakat biz bunları satacak bir babayiğit bulamıyoruz. Türkiye keşke kendi iç dinamikleriyle bu problemlere çözüm bulsa, içteki dinamikleri harekete geçirse, yetiştiricisini desteklese, ülke dışına müracaat etmesek.

AKİF ACARBAY: Geçen sene biz, herhalde bir on yıl sıkıntı olmadan bu işi yaparız diyorduk, yalnız sektör şimdi öyle ki, hayvan alalım mı, satalım mı, et ne olacak bilmiyoruz. Ben hayatımda böyle bir sektör görmedim. Çok riskli bir sektör, kiloda bir lira bizim için ne demek, 100 ton ette 100 bin lira para demek, yani çok büyük bir para.

HASAN ÜLKER: Biz şunu söylüyoruz, hayvancılıkta giderlerin % 70'i, % 80'i neredeyse yem maliyetine dayanıyor. Veterinerlik hizmetleri olsun, sigortası olsun, diğer maliyetler olsun o kadar yüklü tutmuyor. Bir de hayvanlar kartlaştıktan sonra kesime veriliyor. Kartlaşmış bir hayvan hem kaliteden taviz veriyor, hem artık ondan sonra yağlanma başlıyor, yağa gidiyor yem maddesi, malzemesi.

AKİF ACARBAY: Bir de şöyle bir şey var, devresini tamamlamadan besiye aldığınız zaman, istediğiniz kiloyu vermiyor, biliyorsunuz iki yaşını bitirmiş olması lazım besiye alınması için. Diş değiştirmesi lazım. Yerli ırkta besi yapmak çok uygun olmuyor, maliyeti yükseliyor.

ABDÜLMECİT ÇALIŞÇI: Neticede şuraya varıyoruz, şu bir şişe suyun fiyatı bir lira, geçen sene de bir lira, seneye de bir lira kalacaktır. Piyasada bir istikrar olmayınca üretici ne yapacağını şaşırıyor. Üretimden vazgeçiyor. Üretim çok zahmetli bir iş, çok riskli bir iş.

AKİF ACARBAY: Biz bu partiden sonra mesela, yapmamayı düşünüyoruz. Yerli bağlamamız mümkün değil, canlı kilosu 10 lira, 12 liraya satılsa bu zahmeti çekilmiyor. Çok sıkıntılı, çok zahmetli bir sektör. Üç beş kuruş kimse kazanmazsa kolay kolay girilecek bir sektör değil. Bugünkü şartlarda faize koysan yine kazanırsın, demir çimento alsan, inşaata yatırsan yine kazanırsın.

EMRULLAH AKPINAR: Ben Erzurum'da Küçükbaş Yetiştiriciler Birliği Başkanıyım, aynı zamanda üreticiyim. Hocam şimdi bizim ülkemizin bu durumundan yurtdışındaki ülkeler daha çok faydalanıyor. Ben bir ay önce Avusturya'ya, ithal hayvan getirmek için gittim, kombine, Simental. Oradaki çiftçinin elinde ki de düveler 800 avro, yani 1600 lira civarındaydı, gebe, 650 kilo canlı ağırlığı olan bir düvenin fiyatı. Ama orada öyle bir sistem kurulmuş ki; üreticiler direk bize satamıyor, çünkü üreticinin ithalat

izin belgesi yok. Onun ithalat izin belgesini veren de üretici birlikleri. Üretici birlikleri üreticiye diyor ki, "Sen direk satamazsın. Getireceksin biz satacağız".

AKİF ACARBAY: Orada yemin torbası 5 lira, bizde 30 lira. Madem hayvan ithalatına izin veriliyor, yeme de izin verilsin.

EMRULLAH AKPINAR: Şöyle bir şey var, Avusturya'da 39 düvesi olan bir işletmeciye yılda 68 bin avro destek veriyor. Öyle parça parça da değil. Diyor ki süt bu kadar, et bu kadar, ama 40 tanenin üzerindekine demiyor. Yani burada küçük üreticiyi tutuyor, besliyor. Bana benim ülkem gelip 68 bin avro destek verse devletin gösterdiği süt fabrikasına sütü bedava, gösterdiği et fabrikasına da eti bedavadan veririm.

AKİF ACARBAY: Bir şey söyleyeyim. Türkiye'de biliyorsunuz Bursa'da sütleri yere döküyorlar. Sütleri yere dökülen bir ülkede sizce kimse damızlık yetiştirir mi? O inekler ya kesilecek, ya satılacak, sütten zarar ettiği için.

MUAMMER TİLKİ: Bölgede % 30, % 40 civarında yerli gen kaynağımız var diyoruz, daha doğrusu yerli ırk var diyoruz, ama kesinlikle o kadar yok. Çoğu melez. Yani yerli ırk doğru dürüst kalmadı ve yerli hayvan ırkı ne olursa olsun birçok hastalığa dayanıklı. Meraya gittiği zaman besi bakımından düşünürsen, mera besisi yapıyorsun, dayanıklı hayvanlar.

EMRULLAH AKPINAR: Bakın hayvana işletmede baktığınız zamanla, meraya vurduğunuz zamanın karını ölçtüğümüzde ahırdaki daha karlı çıkıyor. Ben üç dört kere hayvanı yaylaya, meraya götürmüşüm, üç dört kere de hayvanı içeriye bağlamışım. Ve inanın çoban masrafı, kurdun yediğinin, ayağını kıranın masrafı çıktığında kesinlikle işletmede daha hesaplı oluyor. Ben meraya götürüp otlatmam, otlattığım gün, otuz kilo süt veren hayvan on beş kiloya düşüyor. Kesinlikle hayvanlarımızı bağlamayı bırakacağız. Hayvan açık, serbest olacak. Ben köyüme getirdim, buzağılar doğmaya başladı, -17 derece soğuk oldu o gece, benim ilk buzağılarım da o gece doğdu ve ben buzağıları buzağı kulübelerinden dışarı attığımda bütün köylüler "yahu dondu, günahtır" dediler. Vallahi sabah beşte, başka köylerden bile gelenler oldu, buzağıyı merak etmişler, donmuş mu diye. Ben bunu Tarımsal Araştırmada gördüm Erzurum'da, kendim de uyguladım. Bu şekilde de bugün hocalarıma da söyledim ki, yazık etmişiz, kendimize yazık etmişiz.

HASAN ÜLKER: Bizim sorunlarımızın en büyüğü, çiftçi eğitim çalışmalarımızın olmaması. Yani bu konuda şimdi bir buzağının bir ahırının havalandırılmasını, bir oksijenli ortam sağlanmasını, bir yem hazırlanmasını, hayvanın beslenmesini büyük firmalar, işletmeler kavramış ama küçük işletmeler, çiftçiler öğrenememiş. Küçük yetiştiricilerimizi eğitmek bu konuda bize ciddi oranda katkı sağlayabilir. Bizim o konuda çok eksiğimiz var.

MEVLÜT KARAOĞLU: Besi sığırcılığındaki işletmenin çok büyük bir maliyeti yoktur, yani bir hayvanın normal havalandırma şartlarında, hayvanın barınması için çok büyük projelerle modern işletme yapmaya gerek yok, dışarıda dahi yapabilirsiniz.

OĞUZ TUNCAY GÖRÜR: Ajans neden tarıma destek veremiyor? DAKA bunu yaptı hayvancılıkta; niye KUDAKA ve SERKA da yapmasın? Ajanslar Tarım Bakanlığı'yla oturup tartışsınlar çözüm üretmek için. Ben, yerelde bu işi yapan ajans uzmanları olarak mali destekler konusunda hayvancılığa ve tarıma kalkınma ajanslarının destek vermesinden yanayım.

CİHAN KOCA: Burada konuşulması gereken bir konu üzerinde durmak istiyorum. Vatandaş barınak

yaptıracak, inşaatçıya gidiyor. İnşaatçıda indiriyor internetten bir proje. Soruyorsun neden böyle yaptın? Mühendis böyle yaptı diyor. Şimdi inşaat mühendisine de bir şey diyemiyorsun; çünkü adamın alanı değil. Fakat burada herhangi bir denetleme mekanizması da yok. Geçen yıl değişen hayvan ıslah kanunlarından önce biz bir nebze buna müdahildik. Hiç değilse şöyle bir ibare vardı, Tarım İl Müdürlüğü görevlileri bakar onay verirse projeye başlanır. Yeni ıslah kanununda bu da kalktı. İllerde İl Özel İdareleri; ilçelerde belediyeler, kim bakıyorsa onlar ruhsatlandırıyor. Yani vatandaş bu işi, ahırını nasıl yapacağını bilmiyor. Büyük işletmeler bunu uzmanına çizdirirler. Fakat normal vatandaş köyde 20-30 veya 40 başlık yapacaksa veya ağıl yapacaksa bunu Tarım İl Müdürlüğünde denetleyecek, bakacak ya da onaylayacak ne kimse var ne de Müdürlüğün yetkisi var. Bir de aslında tip proje diye bir şey de yok. Çünkü çiftçi arsasına göre onu değiştirmek zorunda. Silaj, yem, kaba yem deposu, kesif yem deposu nerde olacak? Vatandaş inşaat mühendisine gidiyor; fakat inşaat mühendisi de ev, baraj yapıyor ve dolayısıyla ahırın nasıl olması gerektiğini bilmediği için kolay yoldan, bir projeyi internetten indiriyor, basıyor kaşeyi, veriyor vatandaşa. Arsa yapısı uygun olmadığı için de çiftçi arsaya uydurmaya çalışıyor artık. Çiftçi süt sığırcılığı yapacaksa adam besi ahırı projesi çiziyor. Dolayısıyla işletmeci ne sağlıklı süt alabiliyor, ne de hayvan orda rahat edebiliyor. Böyle bir sıkıntı var. Bu hayvancılık işletmelerinin bir şekilde ya Ziraat Fakültesi ya da Tarım İl Müdürlüğü'nden uygunluk almalarını sağlayacak bir mekanizmanın olması gerekiyor.

OĞUZ TUNCAY GÖRÜR: Bu aslında bizim destek mekanizmalarımıza çok uyan bir teklif. Uygun başvuru sahipleri arazi eğim durumlarına göre fizibilite raporları hazırlayıp, bu raporlar doğrultusunda ahır planı hazırlanması için bize başvururlar ve bizden destek alabilir. Mesela üniversitenin Tarımsal Yapı ve Sulama bölümü, KUDAKA için Erzurum, Erzincan, Bayburt; SERKA'ya bağlı iller 10 başlık, 20 başlık tip hayvan ahırı projesi için başvurur ve bunun maliyetini de ajanslar karşılar.

HASAN ÜLKER: Bir çok sektörde olduğu gibi tarım ve hayvancılık sektöründe de sorunların tek yönlü olarak değerlendirilmemesi gerekiyor. Bir tarafta üreticiler diğer tarafta da tüketiciler var. Yani sadece üreticilerin sorunu değil bu aynı zamanda tüketicilerin de sorunu. Arz ve talep durumu stabilize olacak şekilde planlamaların yapılması gerekiyor. Arz attığı zaman nasıl sıkıntılar meydana geliyorsa azaldığı zaman da değişik sıkıntıların meydana geldiği görünüyor. Satış veya fiyatlandırma ile ilgili sıkıntılar olabiliyor bunlar. Diğer yandan kültürel yapımız, toplumsal yapımız yani kimyamız dikkate alınacak şekilde planlamaların yapılması gerekiyor. Ülkemizin durumunun dikkate alınması gerekiyor. Avrupa'dan görüyoruz, olduğu gibi getirip ülkemizde yapmaya çalışıyoruz. Bu şekilde olmaması gerekiyor. Yani bizim daha yerel, bölgesel şekilde kendi kimyamıza uygun şekilde bu işleri yapmamız gerekiyor. İklim koşulları, sosyo-ekonomik yapımız göz önüne alınarak bu planlamaların yapılması gerekiyor. Nasıl bir planlama yapıyoruz. Mesela herkes hayvancılık işletmesi kuracak diye bir şart yok. Herkese istediği kadar destek verelim mantalitesinin olmaması gerekiyor. Adam 5 hayvan alacak diye destek verilmemeli. Devlet herkese destek olacak diye bir şey yok. Devlet ne yapabilir? Hayvancılığı geliştirme amacıyla destekler yapabilir. Bu doğru bir iştir. Diğer yandan hayvancılıkla geçimini sağlayan kırsal kesimde yaşayan, bu işi aile işletmesi gibi gören, fazla kar etmek gibi düşüncesi olmayanlara da destek sağlanabilir. Bir yandan geçimini sağlayan küçük aile işletmeleri, diğer yandan da ülke genelinde ihtiyacı karşılayacak büyük işletmelerin teşvik edilmesi, bunlara destek verilmesi ve kurulması gerekir. Devletin ihtiyaçlara

göre destek vermesi gerekiyor. Her şeye gözü kapalı şekilde destek verilmemesi gerekiyor. Mesela aile işletmeleri için kırsal kesimde mutlaka yaşamın sürdürülebilirlik ilkesi göz önünde bulundurularak, büyük işletmelerde hayvancılığın geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği göz önünde bulundurularak destek verilmesi gerekiyor. Sonra ilde kültürel yapı, çevre koşulları, topografik yapı, meraya dayalı hayvancılık, uygun arazi koşulları, iklim şartları göz önünde bulundurularak bu destekler planlanabilir. Meraya dayalı hayvancılıkta kültür ırkları verimli olmayabilir. Burada, ortak şartlarda meraya dayanıklı olabilen, adaptasyon kabiliyeti yüksek, verimli ırklarda sürdürülebilir bir hayvancılık modeli ile alternatif üretim modelinin yaygınlaştırılması gerekir. Diğer taraftan ahırda besicilik için de yem maliyetlerinin en aza indirilecek şekilde düzenlenmesi gerekiyor. Burada alternatif üretim çok önemli ve kültür ırkı hayvan ile hayvancılık yapmak gerekiyor.

ABDÜLMECİT ÇALIŞCI: Konu ile ilgili bir şey söyleyeyim. Kültür ırkı dediniz. 1997'de Kars bölgesinde sadece yerli hayvan vardı. 1997de bir kooperatif kurdum, Avusturya'dan 1200 baş kültür ırkı hayvan getirdik. Benim köyümde şu anda 5000 hayvan var ve bu hayvanların % 98'i Simentaldir. Kültür ırkı ancak bu şekilde sağlanır. Bir, iki aileye 3-5 tane vererek o yöreyi değiştirmek zor. Belli bir pilot bölge seçip, kurup adım atacaksın. Pilot bölge doğrultusunda plan, program yapacaksın. Ancak bu şekilde o bölgede kültür ırkının geliştirilmesini sağlayabilirsin. Bölgede yem maliyetleri pahalı olduğu zaman hayvancılığı devam ettirme şansın yok. Bankalara gidiyorsun, kırsal alandaki malvarlığını bankalara teminat olarak gösteremiyorsun; çünkü banka kabul etmiyor. Banka kabul etmediği zaman ne yapıyorsun, elindeki hayvanı elden çıkarmaya çalışıyorsun. Yerinde kalkınmayı sağlamak için gerek Tarım Bakanlığı gerek ajanslar gerekse başka gruplar olsun pilot bölgeleri belirlemeli ve pilot bölgeler nezdinde de kendi programlarını uygulamalılar. Devlet destekleri konusunda devlet destek vermesin demiyorum. Versin daha fazlasını versin diyorum ama bir seferde versin diyorum öyle parça parça vermesin.

HASAN ÜLKER: Bizim sahada karşılaştığımız ciddi manada besleme ve yemleme hataları vardır. 4 temel faktörümüz vardır. Irk, silaj, cinsiyet, kondisyon. Sonuncudan başlayacak olursak, belli ki kondisyon beslemeye bağlı olarak değişen parametredir. Bu parametrenin belirli normlarda olabilmesi için beslemede bir kere sıkıntı olmaması lazım. Bu ister kültür ırkı, ister kültür melezi, ister yerli ırk olsun bu hayvanlarda yeterli düzeyde besleme yapabilsek şu anki mevcut verimini en az % 100 oranında artıracak bir standarda ulaştığını görüyoruz. Bunları anlattığımız çiftçi 15 gün uyguladıktan sonra 4-5 litre süt aldığı hayvandan 9-10 litre süt almaya başlıyor. Bu açıdan besleme son derece önemli. Kalitesiz kaba yem kullanma gibi bir sıkıntımız var. Ama şimdi biz hayvan barınaklarını, bütün hayvan cinslerini büyükbaş hayvana oranlayarak hesaplarsak, bizim 25-26 milyon büyükbaş hayvan barındıran barınaklarımız var. Bunları rantabl olabilmesi için hayvan başına 2 ton kaliteli kaba yeme ihtiyaç vardır. 25 milyon hayvanınız varsa toplamda 50 milyon ton kaba yeme ihtiyacımız var anlamına gelmektedir. Burada, bütün hayvan varlıklarını büyükbaşa oranlayarak söylüyorum. Mesela 5 baş koyun veya 100 baş kazı bir büyük baş olarak alırsak 25 milyon büyükbaş hayvana tekabül etmektedir. Bu da 2 tondan hesaplarsak 50 milyon tona ihtiyaç var demektir. Kaynaklarımızdan, meradan, çayırdan, yem bitkilerinden gelen miktar da 25 milyon tondur. Bizim verim kısmını hesaba katmadan açığımız 25 milyon tondur. Bu açıktan dolayı biz de başka kalıntılardan gelen sap, saman gibi şeyleri almak zorunda kaldık. Sadece kışı geçirmek için hayvanın ölmemesine yetecek kadar sap ve saman veriyoruz ve dolayısıyla bundan verim beklemek de

mümkün değil. Mecbur kaldığımız için kaba yem veriyoruz. Üretim maliyetini minimize etmek için ortaya çıkan sap ve samanı tamamen kullanmasınlar diyemeyiz. Kullanılsın ama belli oranlarda kalitesi iyileştirilerek kullanılsın. Hayvan her zaman samana talim etmez. Bu yüzden bunun sodyum hidroksitle, alkalilerle yapısını kırarsanız, mamul ederseniz bu şekilde % 3-4 protein değerine sahip samanın protein düzeyini % 10'a çıkarabilirsiniz. Ayrıca yemin içeride de kamuflaj etkisini kırarsanız diğer yemlerden gelen maddeleri, hayvan tarımının değerlendirilmesine engel teşkil etmeyecek bir noktaya taşırsınız. Bir başka husus aşırı kesif yem verilmesidir. Eğer hayvanın 10 lt süt verimi varsa bunu zaten kaliteli meralardan karşılarsınız. Eğer 20 lt süt alıyorsanız mera ile birlikte 2,5 kg kesif yem vermek zorundasınız. Fabrika yeminin girdileri ciddi bir maliyet oluşturmaktadır. Mesela siz bir yem hazırlayacaksınız. 700 kg arpayı 300 kg fiğ ile kırarak karıştırırsanız, ayrıca 10 kg da tuz koyarsanız; bu karışım belki fabrika yem ayarında olmayacaktır ancak normal, tek tip yeme göre daha iyi olacaktır. Bölgede tek tip yem kullanılıyor. Sanki tek tip yem; mesela hayvana arpa vererek yem konusunda sorumluluğumuzu yerine getirmiş oluyoruz. Burada sorumluluğumuzu yerine getirmemiz gerekiyor. Tek tip yem değil de farklı yem hammaddelerinden karışım yapılarak hayvanlara yem verilmesi gerekiyor. Tek tip yemleme bir hatadır ve bundan kurtulmamız gerekiyor. Hayvana kaliteli kaba yem ve yonca verilirse, ekstra birşey vermeye gerek kalmaz. Eğer kalitesiz saman yemi veriliyorsa ekstra fabrika yemi bahsettiğimiz rasyonda verilebilir. Kaba/kesif yem oranında da sıkıntı vardır. Besicilikte yapılması gereken, ilk hafta kesif yem oranının % 30, kaba yem oranının % 70, sonraki haftada her ikisinin de % 50 oranında olması, sonraki hafta ise kesif % 85, kaba ise % 15 olmalıdır. Bu bölgede gördüğümüz bir diğer sıkıntı ise otların saman gibi patostan geçirilmesidir. Vatandaşlar yemi üretip patostan geçirdikten sonra hayvana veriyorlar. Bize göre yanlış bir uygulama, çünkü yemi 1 cm'nin altında düşürdüğün zaman hayvanda salya üretimi olmuyor. Salya üretimi olmayınca sodyum bikarbonat üretimi de olmayacak ve dolayısıyla asidoz vakaları karşımıza çıkacak. Böyle bir sıkıntı da mevcut. Çiftçi yemi 1 cm'nin üzerinde, 3-4 cm civarında tutacak. Mera kullanımı üzerine sorunlar da vardır. Bunlar mera üzerinde hayvan baskısı, erken otlatma ve yanlış otlatma tekniklerdir.

MUAMMER TİLKİ: Hayvancılıkta besin kaynağı bölgeye göre farklılık göstermektedir. En ekonomik besin kaynağı meradır. İstatistiklere bakıldığında ülkemizde 21 milyon hektar meraya sahibiz. Ben bunun doğru olduğunu düşünüyorum. TÜİK ise 10-14 milyon hektar olduğunu söylemekte fakat ben 21 milyon hektar civarında bir mera alanımızın olduğu kanaatindeyim. Doğu Anadolu Bölgesi'nde mera yoğunluğu açısından bir sıralama yapmak gerekirse Ardahan, Kars, Erzurum şeklinde olur. Verimlilik sırasına göre de Ardahan, Kars, Erzurum geçerlidir. Meranın verimliliği üzerinde bulunan en önemli faktörler toprak yapısı, iklim yapısı, özellikle yağışlardır.

OĞUZHAN KÖSE: Ardahan'da uzun yıllar mera üzerine çalıştık. Otlatma teknikleri ile kullanılan meralardaki hayvanlarda çok ciddi verim aldık. Hiç bir şey yapmanıza gerek yok. Sadece otlatma sistemlerini çok ciddi bir şekilde yerine getirmeniz gerekir. Suni yem verilen ve serbest, düzensiz otlatılan hayvanlara göre 2 kat daha fazla canlı ağırlık artışı sağladık. Diğer taraftan basit uygulamalar ve verimi artırma çalışmaları ile çok iyi sonuçlar elde ettik ve buna biz bile inanamadık. Meradan önce hayvanları tarttık ve 3 ay sonra hayvanlara yaklaşamayacak seviyeye geldik. Ardahan Çamlıçatak köyünde yaptık bu çalışmayı ve köylüler şahit oldular buna ve sonuçlarını da yayınladık. Hayvancılık meradan bağımsız

düşünülemez. Merada çalışanlar, Zooteknistler ve Veteriner Hekimlerden bağımsız çalışamaz. Biz yaptığımız değerlendirmelere ya da gözlemlere göre dışsal değerlendirme yaptığımız zaman, meralar hayvanların ihtiyacı olan besin maddelerinin neredeyse tamamına yakınını karşılayabiliyor. AB ülkelerinde böyle bir nimet yok. Ama Amerika ve Yeni Zelanda gibi ülkelere bakıldığı zaman hayvanların tükettiği kaba yemin nerdeyse yarısından fazlası meralardan karşılanıyor. İlave yem verilmeden verimlilik sağlanıyor. Bahsedildiği gibi belirli bir süre yoğun besleme döneminden geçildikten sonra kesiliyor. Yem bitkileri de oldukça önemli. Potansiyelimize baktığımız zaman, arazi durumu bakımından iyi seviyede olmamıza rağmen, üretim noktasında istenilen düzeyde değiliz. 2 milyon hektara yakın bir ekim alanı var. Ekilebilir araziye bakıldığı zaman ise 28 milyon hektar civarındadır. Bu da yaklaşık % 11 bile değil. Yani ülke genelinde, 28 milyon hektar arazinin iki milyon hektarı yalnız. Oldukça düşük. Diğer taraftan baktığınız zaman peki hep yem bitkisi mi ekelim? Değil. Ama Avrupa Birliği'ndeki ülkelerde bu oran % 25, en az % 25 ekiyorlar. Biz de % 25'i yakalayabilir miyiz? Besinsel üretimi kısıtlamadan yem bitkisini artırabilir miyiz? Artırabiliriz. Nasıl? Şu anda 4 ila 5 milyon hektar civarında oldukça verimli tarım arazisi kullanılmıyor, kullanım dışı, üretim dışı. İşte nadasa bırakılıyor veya bir şekilde terkedilmiş kenarda duruyor. Buraları değerlendirebiliriz. Bu da bizim hayvancılıktan elde edeceğimiz karı, 12,5 liraya sattığımız hayvanın kilogram fiyatını elde ederken ihtiyaç duyduğumuz yem maliyetini belki 5 liraya indirecek. Bu çok önemli, yani Avrupa'yla biz niye rekabet edemiyoruz? Mesela Avrupa'da üretim çiftlikleri tek yönlü. Besicilik çiftliği ayrı, süt çiftlikleri ayrı, süt üretim çiftlikleri ayrı, damızlıklar ayrı. Her bir çiftlik ayrı, niye ayrı? Adamlar altyapılarını oluşturmuşlar, yem kaynaklarını son derece dengeli bir şekilde, ihtiyacı karşılayabilecek bir şekilde verimli olarak oluşturmuşlar. Dolayısıyla sorunları yok, ama bizim öyle bir şansımız yok. Çoğu yerde 150 hektardan az arazi çiftlik kabul edilmiyor ya da minimum çiftlik büyüklüğü olarak 150 hektar kabul ediliyor. Bizim o şekilde üretim yapabileceğimiz bir alanımız, toplu bir arazimiz çok fazla yok. Mevcut durumda mutlak surette, özellikle mera alanlarından maksimum verim elde edebilecek şekilde, bunları sürdürülebilir kullanım prensiplerine uygun olarak değerlendirmemiz gerekiyor. Yem bitkilerinde de tek yönlü yetiştiricilik yerine alternatifli üretimle, yeşil olarak değerlendirebileceğimiz yemlere önemli oranda yer verip yetiştiricilikte bunları kullanmamız gerekiyor. Yem bitkilerinde kurumayla oluşan kayıpların önüne geçmeye yönelik tedbirler almamız gerekiyor.

MEVLÜT KARAOĞLU: Bir başka önemli husus da muhafaza yöntemlerini vatandaşımız bilmiyor veya yanlış öğreniyor. Siz o yoncayı hasat ettiniz ve siloladınız, silajını yaptınız, hayvan size 8.5-9 litre süt verecek. Eğer o yoncayı kuruttunuz bu sefer, silolamadınız da, kurutarak muhafaza etme yöntemini seçtiniz. Bu sefer size 10 litre veren hayvan ertesi gün onunla beslediğiniz zaman göreceksiniz ki 6 litre süt veriyor. Eğer o yoncayı biraz tarlada tuttuysanız, ertesi gün onunla beslediyseniz 5 litre süt verir. Onun için bu muhafaza konusu önemli.

OĞUZHAN KÖSE: Hayvancılıkta planlanan verimliliğin, karlılığın artırılması için temelde eğitim gereklidir. Mesela saman bir hayvan yemi değildir ama işte buna üre katılabilir % 2'ye kadar, ama üre % 4-5 katılırsa hayvanda zehirlenme olur. Bunun gibi eğitim konularında kalkınma ajanslarının herhangi bir projesi, desteği olacak mı? Bu bilgileri köylere götürebilecek herhangi bir projeleri var mı?

MEVLÜT KARAOĞLU: Biz Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı'yla çalışıyoruz. Bu bahsettiğiniz

eğitim çalışmaları kapsamında bir projeyi tamamladık, şu anda da devam eden 2 tane proje var. Yani bu şekilde köylünün bizzat ayağına gidip kahvelere zorla toplayarak bir şeyler anlatmaya çalışıyoruz.

AKİF ACARBAY: Hocam pancar küspesinin süt hayvanlarına faydası var mı?

MEVLÜT KARAOĞLU: Günlük 10 kilogramdan fazla verilmesini önermiyorum. Beside de çok kullanılsın istemiyoruz. Beside pancar belki garnitür olarak, iştah açıcı şekilde kullanılabilir. Yemlerin saklanmasında ben silolamayı tavsiye ediyorum. Biz diyoruz ki samanın besin madde kompozisyonunu artmasını istiyorsanız, yani biraz arpa ayarına çekmek istiyorsanız içine oranlı şekilde üre de katın.

MUAMMER TİLKİ: Evet arkadaşlar başka bir öneri, açıklamasını dile getirmek isteyen varsa dinleyelim. Yoksa toplantımızı bitiriyoruz. Hepinize teşekkür ediyoruz.

GRUP 5: Hayvan Hastalıkları İle Mücadele:

Tablo 5: Grup Katılımcı Listesi

Grup 5: Hayvan Hastalıkları İle Mücadele		
Moderatör	Doç. Dr. Ahmet Ünver	Kafkas Üniversitesi
Katılımcılar	Kurum	İl
Atilla Beşkaya	Tarım İl Müdürlüğü	Ardahan
Cemalettin Ayvazoğlu	Ardahan Üniversitesi	Ardahan
Çetin Tokur	Tarım İl Müdürlüğü	Erzurum
Ercan Çiçekçi	Öztarım hayvancılık	Kars
Erdal Bingöl	Hakkari Üniversitesi	Hakkari
Gökhan Elyıldırım	Serhat Kalkınma Ajansı	Kars
İsmail Hakkı Behçet	Tarım İl Müdürlüğü	Van
İsmet Güler	Ulaşlar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi	Erzurum
Kemal Yazıcı	Ardahan Üniversitesi	Ardahan
Metin Bektaş	Tarım İl Müdürlüğü	Erzincan
Seyit Battal Can	Patnos Değirmendüzü Kooperatifi	Ağrı
Talha Bekir Özmen	Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı	Kudaka
Ufuk Dinler	Veteriner Hekim	Erzurum
Zeynel Abidin Gönültaş	Tarım İl Müdürlüğü	Ağrı

AHMET ÜNVER: Öncelikli olarak çalıştayımızın hepimize hayırlı olması temennisiyle konuşmalarıma başlamak istiyorum. Konuşulacak olan konulara geçmeden önce katılımcılarımızdan isimlerini, hangi kurum veya kuruluşu temsilen geldiklerini belirtmelerini rica ediyorum ve toplantımıza bir tanışma faslıyla başlayalım istiyorum.

Hayvan hastalıkları ile mücadele konusunda özellikle verim kayıplarının hayvancılık sektörünün ekonomik gücünü azalttığını ve bölgemizde bir nesil kayıplarına neden olan yavru atma hastalığının görüldüğünü biliyoruz. Ayrıca bölgenin temel ekonomik faaliyetlerinden birini oluşturan süt sanayinin mastitis hastalığından dolayı büyük sorunlar yaşadığı biliniyor. Sütün kalitesi ve fiyatı doğrudan bir ilişkiye sahip olduğundan dolayı bu faktör önemli etmeni oluşturuyor. Bunlar haricinde hayvan kayıplarına neden olan ve bölgemizde sıklıkla görülen birçok hastalık bulunuyor, bunları zamanımız ölçüsünde değerlendireceğiz.

Belirtilen hususların yanı sıra enfeksiyona bağlı olmayan etkenler de bulunuyor. Metabolik, beslenmeye bağlı, viral hastalıklar ile karşılaşılıyor ve bunlar hayvancılık sektörünün ilk bakışta en önemli tehditleri olarak karşımıza çıkıyor.

Hayvan hastalıklarının diğer boyutları (gıda teknolojisi, zoonoz hastalıklar vb.) konumuz dâhilinde değerlendirilmeyecektir. Zoonoz hastalıkların oranı günümüzde %70'lere yaklaşıyor, hatta insanlarda hastalık potansiyeli büyüyen hastalıkların %84'ünün hayvanlardan insanlara ya da gıdalardan insanlara bulaşan hastalıklar olduğu belirlenmiştir. Hastalıkları sadece oluşturduğu ekonomik boyutu ile değil, insanlarda oluşturduğu hastalık tabloları açısından da değerlendirmemiz konumuzun akışı içerisinde bizlere yarar sağlayacaktır düşüncesindeyim.

Hayvan hastalıkları ile mücadele konu başlıklı çalışma grubumuzda sorunlarımızı konuşarak bunlara çözüm önerileri sunmaya çalışacağız.

AHMET ÜNVER: Hastalıklar ile mücadele konusunda son yıllarda yaşanan gelişmeler sürü sağlığı açısından değerlendiriliyor. Hayvancılığı gelişmiş ülkelerde hastalık ile karşılaşılmadan önce buna yönelik önlemlerin alınmasının daha ekonomik ve faydalı olacağı görüşü kazanıldı. Bu bakımdan hangi hastalıklar ile mücadele edilmesi gerektiğini SERKA yetkilileri ve araştırma enstitülerimiz başta olmak üzere diğer kurum ve kuruluşlarımızın yaptığı araştırmalar ışığında özetlemeye çalışırsak, bölgemizde şap salgını, brusella, yavru atma, şarbon hastalıkları oldukça yaygın görüldüğüne rastlıyoruz. Bunlar haricinde yeni doğan hastalıkları önemli kayıplar oluşturuyor. Hayvanlarda görülen ishaller oldukça mühim bir tehdit konusu olarak karşımıza çıkıyor. Mastitis hem hayvan sağlığını etkileyen hem de sütün kalitesini bozan bir hastalık olarak görülüyor. SERKA'nın önderliğinde yapılan süt kümelenmesi projesinde sütlerin toplanması ve kalitesinin belirlenmesi çalışmaları bulunuyor. Çalışmalar sonrasında elde edilecek süt ve süt ürünlerinin marka olması yolunda önemli adımlar atılıyor. Bölgemizin en önemli sorunları arasında sınır bölgesi olması sebebiyle kayıt dışı hayvan varlığının oldukça yüksek olması yatıyor. Komşu ülkelerden bulaşan şap vb. hastalıklar hayvan hastalıkları ile mücadeleyi zorlaştırıyor. Bu çalıştayın ayrıca birçok kurum ve kuruluştan gelen temsilcilerimizin ikili ilişkilerinin geliştirilmesi ve ilerideki dönemlerde bilgi alışverişinin sağlanması anlamında bir altyapı oluşturacağı ümidindeyim.

UFUK DİNLER: Bölgede hastalıklar hakkında yoğun olarak çalışan bir kurumuz. Gözlemlediğim bazı hususları aktarmak ve bununla ilgili yaklaşım farklılıklarının olması gerektiği konusunda görüşlerimi paylaşmak istiyorum. Yöremizde hayvan hastalıklarına bağlı verim kayıpları, sınırı aşan hastalıklar, insan sağlığını etkileyen hastalıklar bulunuyor. Fakat hayvancılığın ekonomik olarak sürdürülebilirliğini tartışmak üzere burada bulunuyoruz, bizim odaklanmamız gereken konuların özü hayvancılığın sürdürülebilirliğinde hayvan hastalıklarının oluşturduğu olumsuzlukları bertaraf etmektir. Bunun için Sayın Ünver'in dile getirdiği sürü sağlığı yaklaşımının olmazsa olmaz koşul olduğu ve buna benzer şekilde hastalıklar ile toplu halde mücadeleyi amaçlayacak uygulamaya dönük projelerin olması gerektiğini dile getirmek istiyorum. Sürü sağlığı ile ilgili profesyonel ekipler tarafından buzağı ve kuzu dizanterisi hastalıklarına karşı tedbir alıcı çeşitli uygulamaların hayata geçirilmesi gerekiyor. Örnek verdiğim hususlarda anneye aşı uygulanmazsa yavru, doğduğu andan itibaren 15 gün içerisinde bu hastalığa maruz kalıyor ve sizin yavruya yapabileceğiniz hiçbir müdahale şansınız olmuyor. Bu durum yavrunun kaybı ile sonuçlanıyor. Buna benzer birçok örnek söz konusu ve konu hakkında çözüm olarak sürü sağlığına ilişkin yaklaşımlar üretmemiz şart haline geldi. Eğer biz bu yaklaşımları uygulayamazsak doğu bölgesindeki kalabalık hayvan topluluklarına çözüm önerisi getirmediğimiz için sorunlarımızı da çözme şansımız olmayacak görüşündeyim.

Bu husus ile ilgili olarak sürü sağlığının ötesinde bölgemizde hastalık anlamında ön plana çıkan brusella hastalığına ilişkin 3-6 aylık yavruların aşılanmasına yönelik illerdeki otoriteler tarafından çeşitli programlar başlatıldı. 3-6 aylık buzağılarda aşılama ön plana çıkartılmalıdır. Söyleyeceklerime ek olarak antraks ile ilgili düşüncelerimi paylaşmak istiyorum. Bölgemizde antraks hastalığı çok yoğun olarak görüldüğü için hemen hemen hiçbir yerde risksiz alan kalmadı. Bu yüzden bahsettiğim programlar içerisine antraks aşıları da dâhil edilmelidir.

Et kalitesini etkileyen çeşitli paraziter etkenler söz konusudur. Bunlarda kedi, köpek gibi ara konakçıların verim üzerindeki etkisi büyüktür. Çeşitli projeler ile bu hususlara yönelik mücadele başlatılmalıdır. Devlet politikalarının başka konulara yönelmesi sonrasında yerel yönetimlerin gerçekleşeceği proje yaklaşımları ile halledilecek hususlar önem kazandı.

AHMET ÜNVER: Teşekkürler Sn. Dinler. Antraks ile ilgili mevcut uygulama, odak olduğu noktalarda aşılama şeklindedir.

ATİLLA BEŞKAYA: Ardahan'da odak olmasa da mevcut tüm sürülerin aşılamaları yapılmaktadır.

UFUK DİNLER: Özellikle Kars, Ardahan ve Erzurum illerinde bu aşıların yaygın şekilde yapılmasından yanayız. Çünkü çayır meralarda uzun yıllar varlığını sürdüren bir bakteri, sözünü ettiğim bu hastalıklar vb. gibi etmenler ülkenin hayvancılık alanındaki gelişmişliğini tanımlayan etmenler olarak karşımıza çıkıyor. Sizin bu hastalığa maruz kalan insan sayınız çok fazlaysa, çok ciddi ekonomik kayıplar oluşuyor. Proje bazlı yaklaşımlar ile oluşturularak ekiplerin bu hususları göz önünde bulundurup hareket etmesi gerekiyor.

Geçtiğimiz günlerde bir yetiştirici hayvanlarını enstitüye getirdi, buzağıda hastalık tanısı belirlendi, o güne kadar da bu kişinin 7-8 buzağısı ölmüş. Bu gibi durumlar için serum kullanmak yerine gebelik öncesi aşılama tercih edilmelidir, buzağı ilk 4 ay içerisinde şap ile karşılaştığı anda şiddetli bir şekilde, hatta ölümle de sonuçlanabilen sonuçlar yaşanmaktadır. Anneyi ve diğer hayvanları koruyucu dezenfeksiyon önlemleri, kuşatıcı aşılamalar gibi işlemler uygulanarak bu işin artık profesyonel bir yaklaşım ile tanımının yapılması ve önlemlerinin alınması gerekmektedir.

İşletme tiplerinde de farklılıklar görülmektedir. Bazı yetiştiriciler, hayvanını üç ay bekletmekte ve sonrasında satmaktadır. Böyle durumlar olunca o yetiştiricinin söz konusu dönemde aldığı risk, hayvanın yaşamını tehlikeye sokan bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun için sürü sağlığı tanımını ve buna bağlı mücadele önlemlerini çeşitli çözüm önerileri ve uygulama birliktelikleri oluşturulabilirse bölgenin hayvan hastalıklarının kırılma noktasına geleceği kanaatindeyim.

AHMET ÜNVER: Aile tipi yetiştiriciler bölgemizde çok yaygın olarak görülüyor. Sürü sağlığının sağlanması için sürü başına düşen hayvan sayısının yeterli olması gerekiyor. Bu husus hayvancılığı gelişmiş ülkelerde oldukça yüksek bir rakam olarak görülmektedir. Hatta Amerika'da 600'e varan bir ortalama söz konusudur. Bölgemizde ise 50-100 ortalama rantabl olabilir.

Bölgemizde sağlık birimlerine başvurumuz genellikle hayvanın hasta olduğu durumlarda görülüyor. Bizim bu konuda bir model oluşturarak sürü sağlığı için gerekli olan önemlerin, aşılamaların uygulamaya konması ve bu uygulamaların insanlarımıza örnek oluşturmasında önderlik etmemiz gerekiyor. Yetiştiricilerimiz bu örnekleri gördükten sonra hastalıklardan ari sürü oluşturma hedefleri ortaya

çıkabilir. Zaman ilerledikçe bu tür sürülerin tüberkülozdan ari sürüler, bruselloz ari sürüler şeklinde sertifikalı hale getirilerek bu tür örneklerin sahada artırılabilir.

Sürü sağlığını hastalık gelmeden önce sağlayacak, bunlara yönelik önlemini alacak, uygulamaları düzenleyecek hekim danışmanlarına ihtiyaç bulunuyor. Bu şekilde model işletmeler oluşturulursa çarpan etkisi de göz önünde bulundurularak ilerlemeler sağlanabilir.

METİN BEKTAŞ: Aramızda hayvan hastalıkları ile ilgili bilgi birikimine sahip birçok veteriner hekim bulunuyor. Bunlara değinmeden önce benim öğrenmek istediğim husus, Kalkınma Ajanslarının hayvan hastalıkları ile mücadele konusundaki etkinliği hangi aşamada olacak? Bunu öğrenirsek, önerilerimizi buna göre şekillendirebiliriz.

GÖKHAN ELYILDIRIM: Bizim Büyükbaş Hayvancılık Çalıştayı'nı organize etmemizdeki amacımız, 2011 yılı içerisinde çıkacağımız mali destek programı proje teklif çağrısında sektöre ilişkin hangi konulara öncelik vereceğimizin belirlenmesidir. Oluşturulan çalışma gruplarında sizlerin bizlere getireceği öneriler doğrultusunda bu önceliklerin içerikleri şekillenecektir. Yarın burada birlikte kararlaştıracağımız hususlara ilişkin bir sunumun gerçekleşmesinin ardından tüm katılımcılarımız ile Ajans olarak neler yapabileceğimiz üzerine tartışacağız. Desteklemeler konusunda herhangi bir kısıtlamamız bulunmuyor. Kar amacı güden kuruluşlara mevzuatımız gereği %50'ye kadar destek üst limitimiz bulunmaktadır.

TALHA BEKİR ÖZMEN: Arkadaşımızın söylediklerine ek olarak Kalkınma Ajansları olarak Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında acil alınması gereken önlemlere finansman ve Teknik Destek kapsamında ise eğitim ve danışmanlık hizmetleri sağlanabiliyor. Bu desteklerden üniversite, STK ve kar amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar faydalanıyor.

METİN BEKTAŞ: İşletme boyutunda neler yapabildiğinizi sormak istemiştim.

GÖKHAN ELYILDIRIM: İşletme boyutunda sizlere biraz önce bahsettiğim mali destek programımız mevcuttur.

CEMALETTİN AYVAZOĞLU: Günümüzde yetiştiricinin hayvan hastalıkları konusunda eğitilmesi gerekiyor. Hastalıklarda yanlış ilaç kullanımları çok yoğun olarak görülüyor. Buna yönelik olarak köylerde eğitim seminerleri vermemiz şart hale geldi. Eğitim bu işin bana göre başlangıç noktasıdır. Ancak bunun sonrasında hastalıklar ile ilgili mücadelede yetiştiriciye yardımcı olabiliriz. Projeler hazırlayıp bunları insanlarımıza sunabiliriz. Hastalıklardan en ucuz ve en etkili şekilde kurtulabilmenin yöntemlerini arayabiliriz.

AHMET ÜNVER: Sn. Dinler ara konakçıların kontrolünü gündeme getirdi. Bunların önüne geçilmesi için eğitim şarttır. Kedi, köpek paraziter hastalıkların artmasında olduğu kadar brusella gibi hastalıkların da yayılmasında önemli rol oynuyor. Bunun ile ilgili Bölge Veteriner Hekimler Odası "1000 Köyde 1000 Seminer" adı altında birçok toplantı düzenliyor, Kafkas Üniversitesi Veteriner Fakültesi öğrencileri köyleri gezerek bilgilendirme toplantıları yapıyorlar. Eğitimler ile birlikte bir mücadele programı ortaya konduğunda bu konuda ilerlemeler sağlanabilir.

ATİLLA BEŞKAYA: Bizim bölgemizde görülen en önemli hastalıklar arasında şap, şarbon ve kuduz yer alıyor. Özellikle bu hastalıklar ile mücadelede küpeleme dönemlerinde yoğun olarak uygulanan ve

Tarım Bakanlığı tarafından yürütülen "Hayvan Hastalıkları ile Mücadele Programı" nı belirli bir çerçeve içerisinde kullanarak yürütmemiz mümkün olabilir.

Küpeleme ile birlikte kayıt altına alınan hayvanların şap yapılırken köylerdeki kedi ve köpeklerin de birlikte kuduz aşılarının yapılması mümkün olabilir. Şarbon ve kuduz belirli bir çerçeve içerisine alınarak ilkbahar ve sonbahar aylarında küpeleme faaliyetleri ile birlikte yürütebilir. Brusellanın önlemini alabilmek için suni tohumlamanın desteklenmesi gerekmektedir. Vatandaş, işletmesi altı ay boyunca karantina altına alınacağı için bildirilerde bulunmuyor. Brusella, zoonoz hastalık olması sebebiyle hem insan sağlığını tehdit ediyor hem de büyük bir ekonomik kayba sebebiyet veriyor. Türkiye, Dünya'da brusella hastalığının en çok görüldüğü üçüncü ülke konumunda ve bu durum yaşanan çoğu durumun bildirilmemesine karşın gerçekleşiyor.

Koruyucu hekimlik ile sürülerin korunmasının yanında burada aynı zamanda bakım ve beslemelerinin de dikkate alınması gerekiyor. Buzağı, genç ve gebe olan hayvanlarda çeşitli mineral ve vitamin yetersizlikleri de birçok soruna yol açıyor. Vatandaşlarımızın eğitilmeleri gerekiyor ve bu noktada Çiftçi Eğitim Müdürlükleri'mize büyük rol düşüyor. Böyle bir durumun proje biçimine dönüştürülerek Kalkınma Ajansları tarafından da destek görmesi sağlanabilir.

AHMET ÜNVER: Brusella konusu, üzerinde önemle durulması gereken bir noktadır. Bununla ilgili Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü'nün mücadele programlarının eksik yönleri giderilebilir. Örnek vermemiz gerekirse, şu anda ülkemizde erkek hayvanların aşılama uygulaması bulunmuyor. Yıllardan beri erkek hayvanlarda birçok hastalığın mevcut olduğu ile görülüyor. Brusella konusunda aşılama programlarının düzenlenmesi ve yıl boyunca belirli dönemlerde uygulanması önerimizin yayınlanacak olan basılı materyalde yer verilmesi gerektiği görüşündeyim.

UFUK DİNLER: Brusella ile mücadelede prevelans aralıklarının belirli düzeylerine göre ayrı mücadele stratejilerinin oluşturulması gerekiyor. Bölgemizde prevelans aralığı yüksek ve yıllardır da devam eden bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Kars'ta Tarım İl Müdürlüğü ve Kafkas Üniversitesi, genç hayvanları yoğun bir aşılama kampanyasına tabi tutarak bir uygulama başlattı. Bunun gibi faaliyetlerin diğer illerimizde ve hatta ilçelerimizde de başlaması gerekiyor. Aşılama sonrası hayvan 7-8 yıl boyunca bağışıklık kazandığı için annelik döneminde hayvan hastalıktan ari şekilde doğum yapabiliyor. Bunun proje konseptinin oluşturularak finans kaynağının da sağlanması ve iller ile ilçelerin sahiplenmesi gerekiyor.

Günümüzde göz damlası şeklinde aşılar geliştirilme aşamasındadır. Uygulaması kolay olduğu için mücadelede kolaylık sağlayabilir. Ayrıca daha detaylı aşı geliştirme uygulamalarına devam edilmelidir. Her bir lokasyonun bu soruna ilişkin çözüm üretmesi yarar sağlayacaktır.

Bölgemizde her bir köyün kendine ait sürüleri bulunuyor, köylere ait sürülere çeşitli yaklaşım farklılıkları getirmeliyiz. Muhtarlar ile birlikte köylerin önde gelenlerinin çözüm önerileri ve uygulamalar konusunda önderlik etmeleri gerekiyor. Yaklaşım farklılıklarını da bireysel değil toplu hareket etme özelliği ile bir araya getirmek zorundayız. Hastalık ile mücadelede iyi örnekler ortaya çıkartırsak bu yaygınlaşır. Bireysel anlamda hayvanlarımız için tüm önlemleri almamız bir şey ifade etmeyebilir. Bu şekilde hareket etmemiz soruna çözüm getirmez.

ATİLLA BEŞKAYA: Bu çok önemli bir vurgu. Aile işletmeciliğinden çıkılarak yerel düzeyde köy temsilciliklerinin ortak hareket etme ve strateji geliştirme prensibini edinmesi gerekmektedir.

AHMET ÜNVER: Bu konuyu hemen not ediyorum. İklimi, ekolojisi, kullandığı mera, onun odak olup olmaması ve bu gibi değişkenler göz ününde bulundurularak stratejilerin geliştirilmesi elzem görünüyor.

KEMAL YAZICI: Koruyucu önlemler alınarak çok büyük ekonomik kazançlar elde edilebilir. Aile işletmelerimizin sayısı çok ve ülkemizdeki hayvancılık yapısının büyük bir kısmı bu biçimde seyrediyor. Fakat bu işletmelerimizin çoğunda insanlarımız hayvancılığı bir iş olarak görmüyor. Bir iş olarak görmediği gibi de bununla ilgili eğitim çalışmaları, öneriler ve uygulamalar da bu kişilerin ilgisini çekmiyor. Oysa bunu bir meslek olarak görüp uzmanların önerilerini dikkate alsa kişi kendisine çok daha faydalı sağlayacaktır. Ardahan'da bulunduğum on seneye yakın sürede İl Tarım Müdürlüğü'ndeki çalışmaların gayret içerisinde devam ettiğini görüyorum. Buna karşın vatandaşımızda aynı gayreti göremiyorum. Kazanılan paralar işletmeye yatırım olarak geri dönmüyor. Bu gibi yatırımların barınak koşullarının iyileştirilmesi, dezenfeksiyonu gibi konulara yönlendirilmesinin hayvan hastalıklarında yardımcı bir unsur olacağı kanısındayım.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Yöremizde hayvan hareketleri yoğun olarak görülüyor. Şap hastalığında sadece aşılamaya yönelik önlemler bulunuyor. Bununla birlikte kesim yaşına gelmiş hayvanların kesime yönlendirilmesi gerekiyor. Sınır illerimizden ülkemizin uç kısımlarına kadar ilerleyen hastalıkların önüne geçilmesi için kesimlerin teşvik edilmesinin katkı sağlayacağını düşünüyorum.

AHMET ÜNVER: Kesim söz konusu olduğunda prevelans oranının iyi belirlenmesi gerekiyor.

UFUK DİNLER: Yerinde kesime ekstra teşvik konulabilir. Bunu öneri olarak gündeme alabiliriz.

ATİLLA BEŞKAYA: İlk olarak Trakya Bölgesi, ari bölge olarak kazandırıldı; ulusal politikalarımız doğrultusunda batıdan doğuya doğru gelinerek 2025 yılına kadar tüm bölgelerimizin ari bölge olması planlanıyor.

Yerinde kesime ek olarak kurban bayramlarında bile kesimler doğu illerimizde yerinde yapılır sonrasında gerekli soğuk zincir sağlanıp frigrofik araçlar ile metropol illerimize gönderilir ve canlı hayvan hareketinin önüne geçilmiş olunur.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Brusella hakkında da birkaç görüşüm olacak. Son yıllarda brusella hastalığı ile mücadelede kan alma, serum gönderme ve aşılama gibi önleyici uygulamalar başlatıldı. Bu konuda sormak istediğim bir konu var. Örneğin hayvanda brusella görüldüğünde, bu aşıdan mı yoksa hastalık bulaştığı için mi kaynaklanıyor? Bu durumun sebebinin anlaşılması mümkün mü?

UFUK DİNLER: Bölge enstitüsü olarak tarama testlerimizi uyguluyoruz fakat mevcut uygulamalar hatta bağışıklığın ölçümünün güvenilirliği bile tartışmalı hususlar olarak görülüyor.

AHMET ÜNVER: Serolojik testler ile bunları ortaya koymak pek mümkün olmuyor.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Geçen yıl gerçekleşen bir toplantıda brusella aşılarının göz damlası şeklinde üretileceği söylenmişti. Brusella aşısı uygulanması riskli bir aşı ve bu yüzden aşılama yönteminde göz damlası uygulamasının daha yarar sağlayacağı görüşündeyim.

ATİLLA BEŞKAYA: Gelecek sene içerisinde bu uygulamaya geçileceği söylendi.

AHMET ÜNVER: Bu konuda şap hastalığında olduğu gibi birtakım çalışmalar devam ediyor. Şap Enstitüsü'nün çeşitli uygulamaları bulunuyor. Uygulaması kolay, etkinliği yüksek uygulamaların bulunup, aşı teknolojisinin geliştirilmesi şart olarak gözüküyor. Bunu da yarın yapacağım sunum için notlarım arasına alıyorum.

Şap ile ilgili sahada gördüğümüz sıkıntılardan biri serotip belirlemedir. Bu noktada sıkıntılarımız bulunuyor mu? Şap Enstitüsü bunu merkezi olarak yapıyor fakat 1.000 km'yi aşan bir uzaklık söz konusu. Bu konuda sadece numune gönderiyoruz ve merkez bunları analiz ediyor. Bunun ile ilgili numune gönderme ve serotip belirleme konusunda sorunlarımız var mı? Baktığımızda numunelerden çıkan sonuçlar sonrasında serotip belirleniyor. Bu noktada en önemli sıkıntının sınırın diğer tarafında bulunan İran, Ermenistan, Nahcivan gibi komşu ülkelerimizin durumunu bilmiyor olmayışımız görülüyor. Konu ile ilgili uluslararası araştırmalara ihtiyaç bulunuyor. Kendi envanterimizi bildiğimiz kadar sözü geçen ülkelerin hayvan yapısını da bilmemiz gerekiyor. Aşı serotipi belirliyoruz fakat başka bir tipin ortaya çıkması çalışmaları boşa çıkarıyor. Bu konuda neler düşünüyorsunuz?

ÇETİN TOKUR: Antalya›da yakın zamanda konu ile ilgili gerçekleştirilen toplantıda merkeze giden numunelerin sayı ve kalite açısından yetersiz olduğu söylendi.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Bölgemizde Şap Enstitüsü›nün uyguladığı tetravalan aşılarının başarılı sonuçlar verdiğini söylemek istiyorum. Enstitü de bizlerin gönderdiği numunelere göre serotip belirliyor. Bu noktada numunelerimizin yeterli miktarda, doğru zamanda gönderilmesi halinde Şap Enstitüsü de testlerinde başarılı olur ve biz de sahada o kadar iyi sonuçlar elde ederiz. Bizlerin aşı uygulamalarının iyi sonuçlar vermesi için yetiştiricinin bilgi düzeyini artırması gerekiyor.

BİR KATILIMCI: Şap Enstitüsü tarafından bizlere İl Müdürlükleri'nden gelen numunelerin yetersiz olması ve ilde 4-5 hastalık çıkışının yapılmasından sonra il ve ilçe düzeyinde başka hastalık çıkışının yapılmadığı aktarıldı. Bunun için bazı mihraplarda serotiplerin alt tiplendirmesinin yapılarak aşı üretiminin gerçekleşmesi gerekiyor. Bu noktada Enstitü, gelen tüm numuneleri teste tabi tutamayacağı için belirli bir istatistiki kurala göre gelen numuneler arasından seçim yapıyor. Bir aşının üretilmesi ise 8-9 ayı buluyor, bu noktada tüm paydaşların duyarlı olarak hastalık çıkışı yapmaları önem kazanıyor. Bu bizim doğru yolda ilerlememize yardımcı olur.

Bölgemizde hastalık çıktığında ortak kararlar almalıyız. Hayvan pazarlarının kapatılmasından tutun da il içi hayvan hareketlerinin kısıtlanması gibi yaptırımlara varan uygulamaların hayata geçirilmesi gerekiyor. 11 ilimizden herhangi birinin tek başına aldığı bir kararın bizlere faydası olmayacaktır. Aracılar bu pazarın kapatılmasından sonra gidip başka pazardan hayvan getiriyorlar. Kendi vilayetimizde biz bunları yaşadık. Burada hastalıklar ile mücadele konusunda ortak kararlar ile iller düzeyinde değil bölge düzeyinde hareket etmemiz gerekiyor. Hastalık çıkışında birlikte planlama yapılırsa daha başarılı olabiliriz.

UFUK DİNLER: Hayvan dışkısı kendisini altı ay boyunca muhafaza edebiliyor. Kış dönemi etraf buz tutuyor, bahar döneminde çözülmenin yaşanmasından sonra enfeksiyon tekrardan ortaya çıkıyor. Mücadelede ezberi bozarak bu tür noktalara da dikkat etmek gerekiyor.

Pazar yerleri hastalıkların bulaşmasında ve yaygınlaşmasında en önemli faktörlerden birini yaratıyor. Bu konuya çözüm önerileri getirmek zorundayız.

Bunun dışında, bölgemizde hayvancılıktaki kazancı artırma yönünde büyük bir avantaj bulunuyor. Canlı hayvan satışı bölgede çoğu insana kazanç sağlayan bir etmen olarak karşımıza çıkıyor. Bölgemizde kontrollü hayvan toplama merkezi gibi hastalıklardan ari hale getirilmiş ticari müesseseler oluşturulmalıdır. Gerçekleştirilecek bu gibi yatırımlarda borsalar, özel sektör, yerel yönetimlerin bu gibi faaliyetlerin içerisine dâhil edilmesi gerekiyor. Çünkü hayvan hastalıkları ile mücadelenin özünde bu gibi yapıların kontrol altında yürütülmesi yatıyor.

BİR KATILIMCI: Hayvancılığı gelişmiş ülkelere bakıldığında, hayvan alım satımının birlikler aracılığı ile yapıldığını görürsünüz. Bu birliklerde hayvanların belirli zamanlarda açık artırma tarzında veya birlik vasıtasıyla ilan edilerek satış gerçekleşmektedir. Bu yüzden ülkemizde ve bölgemizde birliklerin üye sayılarının artması ve yetiştiricilerin de hayvan pazarından çekilerek bu yol ile hayvanının satışını gerçekleştirmesi gerekmektedir.

ATİLLA BEŞKAYA: Bu noktada önce küçük yerleşim birimlerinde kooperatifçiliğin benimsenmesi ve sonrasında bu oluşumların birlikler gibi üst kuruluşlara dönüştürülmesi yarar sağlayacaktır.

İSMAIL HAKKI BEHÇET: Bu sene Tarım Bakanlığı›nın gerçekleştirdiği uygulama sonrasında başlatılan ilkbahar şap aşılama kampanyamız Mayıs ayı ortasına kadar uzatıldı. Henüz yaylaya çıkmadan hayvanları ahırda aşıladık, bu sayede hastalığın il içerisinde yayılmasını büyük ölçüde engellemiş olduk.

AHMET ÜNVER: O halde meraya çıkmadan önce aşılama kampanyasının başlatılması gerektiği yönündeki önerinizi not alıyorum. Biraz önceki konular ışığında kooperatiflerimize değinmişken bir de onların düşüncelerini almak isteriz.

İSMET GÜLER: Hayvan barınaklarının şartlarının kötü olması birçok probleme sebebiyet veriyor. Aynı zamanda bu sene şap hastalığından sürekli olarak sıkıntılar yaşıyoruz.

BİR KATILIMCI: Şap hastalığı ile ilgili Şap Enstitüsü, Afganistan ve İran tarafından gelen bir virüsün söz konusu olduğunu ve bunun tetravalan aşısında bulunduğunu belirtti. Sözü geçen virüsün ülkemize giriş yapıp yapmadığı konusunda önümüzdeki günlerde sınır illerinden başlamak üzere bir hastalık taraması yapılacağını öğrendim. Burada önemli olan hangi türün olduğunu tespit etmek ve buna yönelik önleyici yöntemler geliştirmek.

İSMET GÜLER: Virüsün türü tespit edilemediği için yaptırdığımız aşılardan randıman alamıyoruz.

BİR KATILIMCI: Şap aşılamasında eğer anne aşısız ise ve o dönemde doğum yaptıysa buzağı 14 günlük olduğunda ilk doz aşının yapılması gerekiyor. Annede şap aşısına karşı antikor yoksa 21 gün sonra bu aşılamanın yavruda tekrarlanması gerekmektedir. Siz ancak bu yolla şap hastalığından ari yeni bir nesil elde edebilirsiniz. Bu noktada ulaşabildiğimiz yetiştiriciye bunu anlatmaya çalışıyoruz. Fakat kimi yetiştiricimiz anne ve yavrularını aşılatmaya yanaşmıyorlar. Sürü hareketini köy bazında göz önüne alıp değerlendirmemiz gerekiyor. Köydeki tüm işletmelerden sadece bir tanesi bile önlem almadığında bu durum bizim için büyük bir risk oluşturuyor.

ÇETİN TOKUR: Öncelikle bizlerin Kalkınma Ajansları vasıtasıyla yapmamız gereken, koruyucu ve eradikasyon programlarını devreye sokmaktır. Çiftçilerin programlar kapsamında eğitim almaları da

önemli bir nokta olarak karşımıza çıkıyor. Eğitim programları kapsamında çiftçilerimize Trakya›daki başarılı örnekleri yerinde ziyaretler yaparak gösterdik ve güzel sonuçlar aldık.

TURKVET kayıt sistemine girdiğimizde brusellanın bölgemizde ne kadar yaygın olduğunu görüyoruz. Brusella hastalığının ülkemize maliyeti 4,2 milyar dolar ve bunun yanında diğer hastalıkların da bulunduğunu düşünürsek hayvan hastalıklarının ne derece önemli ekonomik kayıplara yol açtığını tahmin edebiliriz. Bu konuda uygulamalı programları harekete geçirmemiz gerekiyor.

Buna ek olarak biz Yakutiye ilçemizde mastitisin önüne geçerek süt sanayine kaliteli ürün sağlayabilmek için toplu sağım ünitesi ve süt toplama merkezi oluşturduk. Bizlerin bu tip projeler üretmemiz gerekiyor.

Bölgemiz insanı hayvancılıktan kazandığı paraları bölgeye yatırım yaparak değerlendirmiyor. Sosyolojik olarak hayvan yetiştiricileri yaptıkları işlerin ekonomik bir faaliyet olduğu bilinci yönünde eğitilmelidir. Modern işletmelerin kurulması için öncelikli şartın yerel sahiplenmenin gerçekleştirilmesi olduğunu düşünüyorum.

UFUK DİNLER: Eğitim konusundaki projelendirmelerde hedef kitlelere ulaşılması gerekiyor. Eğitimin etkinliğini artıracak farkındalıkların yaratılması şart. Sürekli eğitimden bahsediyoruz fakat bu konuda bir yol haritamız bulunmuyor.

AHMET ÜNVER: Bölgede bu iş ile geleceğini görmeyen kişiyi eğitseniz de ondan verim alabilmek mümkün değildir. O kişinin hayat standardının yükseltilmesi, sosyolojik bakışının değiştirilmesi ve hayvancılık faaliyetlerine ilişkin tüm bilgilerin bunlarla birlikte aktarılması gerekiyor. Yapılan eğitim seminerlerinin Sn. DİNLER ‘in biraz önce bahsettiği gibi hedef kitlelerinin bulunması, uygulamalara göre sınıflandırmalarının olması ve gerekirse pratik uygulamaların devreye sokulması halinde başarıya ulaşacağını düşünüyorum.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Bu noktada eğitim faaliyetlerinin en önemli adımını iletişim oluşturuyor. İnsanların aşılama kampanyaları başta olmak üzere hayvan hastalıkları ile mücadelede yapılacak olan tüm faaliyetlerden haberdar edilebilmesi için ulusal basının kullanılması gerekiyor. ALO Gıda Hattı gibi ALO Hayvan Sağlığı Hattı gibi bir numara alınarak çiftçinin direk olarak Tarım İl Müdürlüklerine ulaşması sağlanabilir. Ayrıca İl Müdürlükleri bünyesinde Acil Müdahale Ekibi gibi bir birim oluşturulmalıdır.

CEMALETTİN AYVAZOĞLU: Bölgemizde yapılan eğitim faaliyetlerinde insanların bakış açılarının ve beklentilerinin maddi anlamda olduğu görülüyor. İnsanlar eğitime gelen kişilerden kendilerine para yardımı yapmalarını bekliyorlar. İkinci olarak, hastalıklar ile mücadele konusunda sadece tavsiyelerde bulunmayıp genel kapsamlı bir taramayı da Kalkınma Ajansları vasıtasıyla devreye sokmamız gerekiyor. Bu sayede yetkililerin köyler ile ilgili bilgi sahibi olması ve bir veri tabanı oluşturulması sağlanır.

Suni tohumlama noktasına da değinmek istiyorum. Bu yöntem, bildiğiniz üzere ırkın ıslahını sağlamak, cinsel yolla bulaşan hastalıkların önüne geçmek için yapılan ve hayvanın verimini artırmak için uygulanan bir yöntemdir. Bölgedeki veteriner hekimlerimizin çoğu suni tohumlama sertifikasını alıyor fakat bunun uygulanabilirliği ya çok düşük seviyelerde kalıyor, ya da desteklerden yararlanabilmek için boğalara bile suni tohumlama yapıldığı gösteriliyor. Şu anda Ardahan'daki tüm veteriner hekimlerin suni tohumlama sertifikaları ellerinden alınmış durumda ve insanlar suni tohumlama yaptıramıyor. Halkımızın birliklere duyarlı olması ve bu oluşumların toplantılar gerçekleştirerek faaliyetlerde etkin

rol oynaması gerekiyor. İnsanlar birliklere gitmek istemiyor çünkü büyük bir önyargı oluşmuş durumda. İnsanlarımızın aynı zamanda ortak hareket etme gibi bir alışkanlığı bulunmuyor.

ATİLLA BEŞKAYA: Yetiştiricilerimizin üretici birlikleri aracılığı ile ajansların belirleyeceği objektif kriterler ışığında desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

BİR KATILIMCI: İşin aslında işletme olmayı öğrenmek yatıyor. Biz bu işten ekonomik bir değer yaratacaksak, yetiştiricilerimizi işletme olma konusunda bilgilendirmeliyiz. Girdimizin ne olduğu, bunun kaça mal olacağı, faaliyetimize göre çıktımızın ne olacağı konusunda ne olacağı hakkında bir hayvancılık ekonomi işletmesinin oluşturulması gerekiyor. Ekonomik girdileri sağlıklı bir şekilde ortaya koyabilirsek hastalıklar ile mücadele konusunda kişilerin daha fazla bir oranda katılımını sağlarız. Biz bunu yapabilirsek, yetiştiricilerimiz veterinere, ziraat mühendisine, zootekniste ve bunun gibi teknik elemanlara daha fazla eğilim gösterir. Bahsettiğim husus zaman alacak bir olaydır. Yetiştiricinin ekonomik olarak eğitimini sağlayıp süreci başlatmalı, ardından hastalıklar, besleme vb. hususların eğitimini gerçekleştirmeli ve süreci bir mekanizma halinde yürütmeliyiz.

AHMET ÜNVER: Hastalıklar ile mücadele konusunda yetiştirici birliklerimizin fikrini almamız gerektiği görüşündeyim. Bu konuda sizleri dinleyelim, hangi konularda bilgi sahibi olmak istiyor, hastalıklar ile mücadelede ne gibi sıkıntılar yaşıyorsunuz? Bunları sizden dinleyelim.

İSMET GÜLER: Tarım İl Müdürlüğü ve teknik elemanlar aracılığı ile hayvan besleme, barına koşulları, hastalıklar ile mücadele hakkında destek almamız gerekiyor.

AHMET ÜNVER: Bölgenizde yem bitkileri üretimi yapılıyor mu?

İSMET GÜLER: Ben şahsen kaba saman kullanmıyorum fakat benim haricimde kimse bunu dikkate almıyor. Eğitim faaliyetleri içerisinde hayvan besleme konusuna da ağırlık verilmelidir.

AHMET ÜNVER: Peki Seyit Bey, sizin bir üretici olarak hayvan hastalıkları ile ilgili söylemek istedikleriniz var mı?

SEYİT BATTAL CAN: Bizim bölgemizde yetiştiricilerimiz hayvanları hastalandığında konuya büyük bir önem vererek veteriner desteği alıyor. İlaç kullanma konusunda da yeterli duyarlılığın sağlandığı kanısındayım.

AHMET ÜNVER: Zeynel Bey, siz Ağrı ilinde görev yapıyorsunuz, bölgedeki sorunlar hakkında bizleri bilgilendirir misiniz?

ZEYNEL ABİDİN GÖNÜLTAŞ: Ağrı'da brusella ile ilgili sıkıntılar yaşanıyor. Bölge dışından gelen hayvanlar bunun en büyük nedeni olarak görülüyor. Hayvanların getirilmeden tahlil edilmesi gerekiyor.

CEMALETTİN AYVAZOĞLU: Bölge dışından iklim koşullarımıza uyum sağlama konusunda sıkıntılar yaşayan kültür ırklarını getiren yetiştiricilerimizi bulunuyor. Kars'a gelen bir hayvanın Mayıs-Temmuz ayları arasında bölgeye getirilmesi idealdir. Adaptasyon sürecini uygun bir ortamda yaşatmadan hayvanı bölgeye kış ayında getiriyoruz. Bu yüzden hayvan ölmese bile kronik bir hastalığa sahip oluyor ve hayvandan verim alamıyoruz. Bakımını yapamadığımız hayvanın ayrıca barınma koşulları için de iyi bir ortam sağlayamıyoruz.

METİN BEKTAŞ: Erzincan'da Tarım İl Müdürlüğü olarak geçen sene 30 kooperatife yaklaşık 6.000 hayvan verdik ve bunların çoğunu bruselladan dolayı kestik. Bunun üzerine bu sene hayvan alımı yapan

kişilerden brusella arilik sertifikası istendi ve çeşitli sıkıntıların yaşanmasının ardından Bakanlık bu konuda geri adım attı. Ajansların kırsal kalkınma kooperatiflerine alınacak hayvanların hastalıklardan ari sürüler olması konusunda halkın haklarını gözetmesi gerekiyor. Ekonomik kayıp ile beraber ilimizdeki prevelans miktarı da önemli miktarda artış gösterdi. Hayvan hastalıklarının gözetilmesi konusunda Kalkınma Ajanslarının brusella testinin maliyetini karşılamasının fayda sağlayacağı görüşündeyim.

UFUK DİNLER: Metin Bey'in bahsettiği konuda hayvan alımlarının birlikler veya kooperatiflerin üzerinden yapılıp tek bir işletmeymiş gibi bunun üzerinden gerekli testlerin yapılarak hastalıkların önlenmesi sağlanabilir. Testlerin yanında buna benzer koruyucu aşılar da gerçekleştirdikten sonra birlikler veya kooperatifler hayvanları üyelerine teslim etmelidir.

GÖKHAN ELYILDIRIM: Benim bu konuda bir önerim bulunuyor. Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında mevzuatımız doğrultusunda üretici birliklerimiz programa başvurabilir. Üniversitemizin de daha öncesinde sizlerle konuştuğumuz üzere fiziki imkânları bulunuyor. Üniversitemiz iştirakçi olarak üretici birliklerimizin bu konudaki testlerinin yapılması bir çözüm yaratabilir mi?

AHMET ÜNVER: Biz bunu kişisel olarak başvuranlara sağlıyoruz. Eğer SERKA, Doğrudan Faaliyet Desteği kapsamında böyle bir teklif çağrısına çıkarsa biz de bu konuda üreticilerimize destek verir ve testlerin yapılmasında öncülük edip sonuçlarını yetiştiricilerimiz ile paylaşabiliriz.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Ben başka bir hususa değinmek istiyorum. Bir veteriner hekimin asli görevinin hastalıklar ile mücadele olması gerekiyor fakat bu konu haricinde benim birçok görevim bulunuyor. Küpeleme, aşılama vb. işlerin batı illerinde olduğu gibi özel işletmelere devredilmesi gerekiyor. Benim görevimin hastalık çıkışı, sönüşü, aşılama faaliyetleri gibi aktiviteleri içermesi gerekiyor. Eğer bunu yapamıyorsak İl Tarım Müdürlüklerinde ayrı bir birim açılmalı bu konuya ilişkin uzmanlar sadece bu faaliyetlere eğilmelidir.

Söylediklerim haricinde teknisyen, tekniker gibi ara eleman eksiğimiz de bulunuyor. Ara elemanların sayısının artırılmalı ve veterinerlerin özlük haklarının düzenlenerek görev tanımları gözden geçirilmelidir.

BİR KATILIMCI: Küpeleme çalışmalarının 81 ilde özele bırakılması konusunda Koruma Kontrol Genel Müdürlüğü'nün bir çalışması bulunuyor. Tarım Bakanlığı bunu ya büyük bir şirket kurarak ya da DSYB'ler aracılığı ile yürütmeyi düşünüyor. Faaliyete ek olarak Bakanlığımızın da veteriner hekimlerin asli görevlerini yapmaları konusunda bir görüşü bulunuyor. Sadece bu işi yapacak bir firma bulunup küpeleme işlemleri destek kapsamında olduğundan dolayı buradan doğan haksız kazançlar vb. durumların ortadan kaldırılmasının ardından sözünü ettiğim işlemlere başlanacağı söyleniyor.

ERDAL BİNGÖL: Beslenme ile ilgili hastalıklarımız da mevcut, buna konuya da ağırlık verilmelidir. Hayvan giriş çıkışlarına acil önlemlerin alınması gerekiyor. Alo Hayvan Sağlığı Hattı haricinde köy muhtarlıkları, aşılama faaliyetleri hakkında kısa mesajlar ile bilgilendirilebilir.

ERCAN ÇİÇEKÇİ: Bölgemizde suni tohumlama konusunda istenilen düzeye gelinememiştir. Bunun nedeni altında hayvanların kapalı ortamlarda, sabit yemleme sistemlerinde beslenmesi yatıyor. Ayrıca brusella çok önemli bir hastalık haline geldi, yavru atan hayvanlar yöremizde yaz aylarında sürünün arasında otlatmaya götürülüyor ve çiftleşme sonrasında hastalık yayılarak devam ediyor.

UFUK DİNLER: Brusellanın yavru atan hayvanda akıntıyla beraber 300 gün boyunca bulaştırma olasılığı bulunuyor. Bu konuda yavru atan tüm hayvanların tanıları konmadığı için burada o sürüye erkek hayvanın karıştırılmaması görüşü ortaya çıkıyor. Enstitüye son üç ay içerisinde gelen 125 yavru atma olayından 67 tanesi bruselladan kaynaklanıyor. Bu rakama yıl bazında baktığımızda da yüzde ellinin üzerinde bir oran görüyoruz. Gözlemlenemeyen bazı durumlar da bulunuyor. O yüzden sürü düzeyinde kontrollü tarama mantığının geliştirilmesi noktasına gerekiyor.

ERCAN ÇİÇEKÇİ: Sürülerin barındırdığı hayvan sayısına bir sınır getirilmesi hastalıkların önüne geçmede ne kadar etkili olur?

AHMET ÜNVER: Sürü büyüklüğü ile ilgili çalışmalar yapılıyor. Bir işletme için bu rakamın 50-100 arası olması doğrultusunda çeşitli görüşler mevcut, köy bazında ele aldığımızda herhangi bir limit bulunmuyor fakat tüm hayvanların kontrol altına alınması gerekiyor.

ERCAN ÇİÇEKÇİ: Mayıs – Haziran aylarında bölgeye getirilen hayvanlarımız bir sonraki sene aynı dönemlerde doğum yaptığı için brusella vb. koruyucu aşıların yapılmasında yaylaya çıkıldığı için sıkıntılar yaşıyoruz. Eylül ayında yayladan dönen işletme sahiplerimizin hayvanlarını aşılatmaları için doğru zaman geçmiş oluyor. Bence hayvanlarımızın geliş tarihlerinde bir düzenleme yapılması gerekiyor.

UFUK DİNLER: Aşılama tekniklerinde göz damlası teknolojisine geçilirse, bu sıkıntıların da önüne geçilerek ergin hayvanlara da aşılama yapılması sağlanır.

ERCAN ÇİÇEKÇİ: Ergin hayvanlarda da brusella aşısı yapılıyordu fakat bu dönemde sözünü ettiğim uygulama kalktı. Yöremizde biz bunun faydasını çok görmüştük fakat uygulamanın kalkması ile tekrardan artışlar yaşanmaya başladı.

AHMET ÜNVER: Aşının özelliği itibariyle genç ve ergin hayvan arasında doz farkı bulunuyor. Ulusal politikalarda bu konudaki araştırmalar devam ediyor fakat sizlerin de önerilerini gündeme getireceğiz.

Söylediklerinizi haricinde bir konuya daha değinmek istiyorum. Suni tohumlamada sperm hastalık etkenlerinden ari ise bu hastalıklar ile mücadelede bir avantaj sunuyor ancak bu durum iyi kontrol edilerek yapıldığında oluşuyor. Bölgemizde yanlış uygulamalar sonucunda insanlar tohumlama konusunda isteksiz davranıyor.

Abort yapmış hayvanların ortada dolaştırılmaması gerekiyor, yavru zarları ve sıvılarının uygun atılması gerekiyor. Bunların eğitim faaliyetleri ile desteklenerek insanlarımıza anlatılması gerekiyor.

UFUK DİNLER: Ulusal politikamız ile ilgili hayvan hastalıklarımız konusunda birçok koordinasyon çalışması bulunuyor.

BİR KATILIMCI: Özellikle Bakanlıklarımızın hastalıklar ile ilgili belirlenen öncelikler doğrultusunda çalışmaları bulunuyor. Kuduz hastalığı ülkemizde çok fazla görülmeye başladı. Sağlık Bakanlığı ve Tarım Bakanlığı'nın Kırım Kongo ile ilgili çalışmaları bulunuyor. Bunların hepsi bir sıra ile uygulamaya konuluyor.

İSMAİL HAKKI BEHÇET: Başka bir noktayı tekrardan hatırlatmak istiyorum. Kaç yıldır ne tekniker ne teknisyen alınıyor, hastalıklar ile mücadele konusunda teknik eleman sayısının artırılması büyük önem arz ediyor.

ÇETİN TOKUR: Saman ve otlaklarda hastalık bulaşabiliyor bununla ilgili projelerin üretilmesi gerekiyor. Köye hiç hayvan giriş çıkışı gözükmüyor fakat yaptığımız analiz sonucu işletmenin aldığı saman veya hayvanını çıkardığı çayır ve meradan hastalığın bulaştığı tespit ediliyor.

AHMET ÜNVER: Bu noktada hayvan karantinası gibi otlak karantinası da olmalı, özellikle dayanıklı bakteriler dikkate alınarak çayır mera transferinin kontrollü bir şekilde yapılması gerekiyor. Hayvan hastalıkları ile mücadele konusunda bir sistematik eksiği de bulunuyor. Bırakın hastalığın görülüğü bir alanı ağaçlandırıp kapatmayı, görülen bir hastalığın hangi işlemler izlenerek imha edileceğini bile bilmiyoruz. Bu konuda bir mücadele ekibinin kurulması gerekiyor. Hayvan ölüyor, ihbar edilmesi lazım, gerekli makine ve ekipmanlar kullanılarak gömülmesi lazım buna benzer birçok işlemin bir düzen içerisinde işlemesi gerekiyor. Bunların yapılmasının bireysel ilişkiler ile olmaması gerekir. İmha timlerinin olması bir ihbar geldiği zaman herkesin yapacağı işleri bilerek hareket etmesi gerekiyor.

ÇETİN TOKUR: 2005 yılında Bafra'da görev yaptığım sırada her dört kuş gribi vakasından biri bizim bölgemizde ortaya çıkmıştı. 10 km civarındaki tüm köylerdeki hayvanları topladık fakat bu görevi üstlenen ilgili bir birim yoktu. Bu konuda size katılıyorum.

BİR KATILIMCI: Hastalıklar ile ilgili acil eylem planları oluşturulmalı ve buna üniversite, yetiştirici birlikleri, kamu kurumları dahil olmak üzere herkesin bir rol üstlenmesi gerekiyor. Ülkemizde sadece kuş gribine ilişkin bir acil eylem planı bulunuyor. Acil eylem planı için kullanılacak olan ödeneğin belirlenmesi, araç ve gereçlerin sağlanması, çalışacak olan personelin alacakları ücretlere kadar her noktanın planlanması gerekiyor.

ÇETİN TOKUR: Bu gibi durumlarda daha hızlı müdahaleyi gerektiren noktaların projelendirilerek finansmanının sağlanması ve örnek teşkil etmesi gerekiyor.

BİR KATILIMCI: İl veya İlçe Tarım Müdürlüklerinden yönetmelikler çerçevesinde numuneler gönderiliyor. Ajanslar bunun finansmanını sağlayarak, bu numunelerin otobüs kargolarında gönderilmesi yerine Bakanlığın belirlediği standartlarda gönderilmesine öncülük edebilirler. Hem hastalıklar ile mücadele konusunda hem de doğru materyalin doğru zamanda sağlıklı koşullarda gönderilerek iyi mikroorganizmanın tespit edilmesiyle hastalıkların yayılmasının önlenmesi sağlanabilir.

AHMET ÜNVER: Az önce materyallerin sağlıklı koşullarda gönderilmemesi şap hastalığında da vurgulanmıştı. Kalkınma Ajansları bu konuları göz önünde bulundurabilirse çok iyi olur.

BİR KATILIMCI: Bütçesi küçük olan teşkilatlarımızın bulunduğu bölgede Kalkınma Ajanslarından bu konuda bir destek alabilirsek çok memnun oluruz.

AHMET ÜNVER: Belirtmek istediğimiz konular üzerinde detaylı görüşmeler yaptık. Sayın katılımcılar, bunlar haricinde söylemek istediğiniz herhangi bir husus yoksa toplantımızı sonlandırıyorum. Hepinize çok teşekkür ederim.

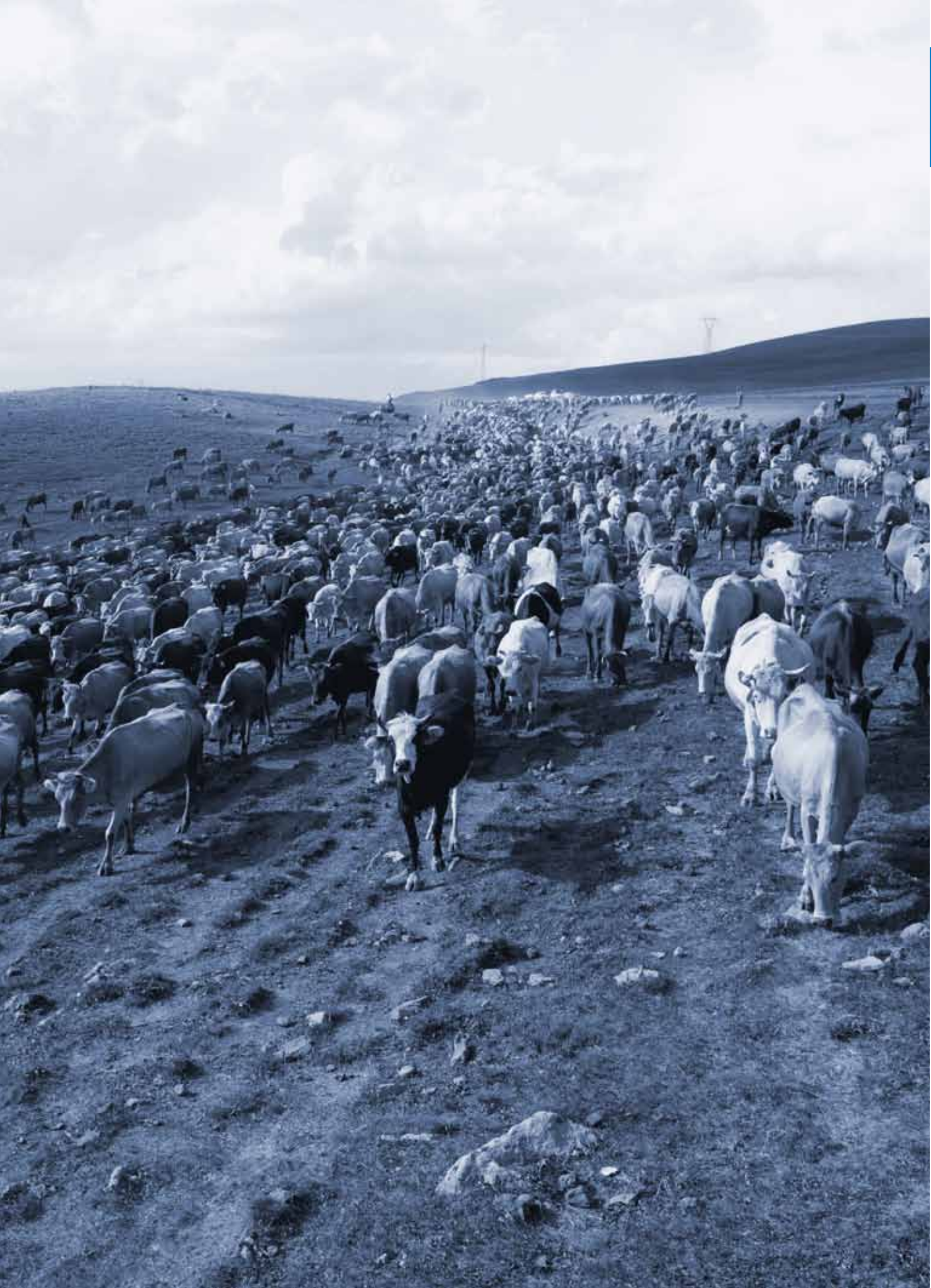

EKLER - 4

Büyükbaş Hayvancılığın Geliştirilmesine İlişkin

Destekler ve Programlar

1568

Kurumlarca Verilen Büyükbaş Hayvancılık Destekleri

Tablo 1: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI ALAN BAZLI DESTEKLEMELERİ (TL/da)

BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN DESTEKLER VE PROGRAMLAR			HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/ İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	Toprak Analizi	2,5 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
2	Organik Hayvancılık - Anaç Sığır	112,5 TL/ Baş)	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
3	MAZOT DESTEĞİ			
	Özel Çayır, Mera ve Orman emvali	2,5 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Yem bitkileri	3,75 TL/ Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
4	GÜBRE DESTEĞİ			
	Özel Çayır, Mera ve Orman emvali	3,5 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Yem bitkileri	4,75 TL/ Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler

Tablo 2: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI HAYVANCILIK DESTEKLERİ

BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIĞIN GELİŞTİRİLMESİNE İLİŞKİN DESTEKLER VE PROGRAMLAR				HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	Yem Bitkileri (TL/da)	Yonca (sulu)	130 TL/ Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Yonca (kuru)	70 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Korunga	90 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Tek Yıllıklar	30 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Silajlık Tek Yıllıklar	45 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Silajlık Mısır (sulu)	55 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Silajlık Mısır (kuru)	30 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
		Yapay Çayır-Mera	75 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
2	Süt Primi (TL/Lt)	Sığır-Manda Sütü	0,06 TL/Lt	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan, işletme faturası
3	Hayvan Başı Ödeme (TL/baş)	Sığır	225 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
		Manda	300 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
		Sığır (Soykütüğü İlave)	50 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e ve E-Islah'a kayıtlı hayvan,
		Hastalıklardan Ari	300 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan, sağlık sertifikası

4	Hayvan Gen Kaynaklarını Koruma	Büyükbaş (TL/baş)	400 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
5	Halk Elinde Manda Islahı Desteği (baş)		500 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
6	Besi Desteği(Büyükbaş)	(TL/baş)	300 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan, kesimhane faturası
7	Buzağı Desteği	Brusella S-19 Aşısı	25 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
		Suni Tohumlama	75 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
		Suni Toh.Doğ. Çevir.Melezi	150 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e ve E-Islah'a kayıtlı hayvan,
8	Aşı Desteği(Baş)	Büyükbaş Brucellosis	1,5 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
		Büyükbaş Şap	0,75 TL/Baş	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Birlik Üyeliği, TÜRKVET'e kayıtlı hayvan,
9	Süt Fiyatı Düzenlemesi(Regülasyonu)		TKB	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	

Tablo 3: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI BİTKİSEL ÜRETİM İLE İLGİLİ DESTEKLEMELERİ

BİTKİSEL ÜRETİM İLE İLGİLİ DESTEKLEMELER			HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
Yurtiçi Sertifikalı Tohum Kullanım Desteği (TL/da)				
1	Buğday, yonca	6 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Arpa, tritikale, yulaf, çavdar	4,5 TL/ Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Susam, kanola, aspir	4 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Korunga, fiğ	3 TL/Dekar	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
Yurtiçi Sertifikalı Tohum Üretim Desteği (krş/kg)				
2	Arpa, tritikale, yulaf, çavdar, patates	8 Kuruş/Kg	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Nohut, kuru fasulye, mercimek, aspir, korunga, fiğ	50 Kuruş/ Kg	Çiftçiler, Koopera tifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Kanola	120 Kuruş/ Kg	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
	Yonca	150 Kuruş/ Kg	Çiftçiler, Kooperatifler	ÇKS Belgesi ve istenen diğer belgeler
3	Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (işletme)	300 TL/ İşletme	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	TKB sistemine kayıtlı olmak
4	Tarımsal Yayım Danışmanlık (işletme)	500 TL/ İşletme	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	

5	Ar-Ge Destekleri			Proje Başına	Üniversite, Özel Sektör, Kamu Kurumları, Meslek Odaları	Başvuru formu ve ekleri, Öncelikli konular; Bakanlıkça uygulanan politika, program ve projelerin etkinliğinin araştırılması, Tarımsal pazarlama ve ihracat imkânlarının geliştirilmesi, Organik tarım, Hayvan aşıları ve teşhis kitleri geliştirmesi, Hayvan hastalık ve zararlılarının eradikasyonuna yönelik araştırmalar, Yeni hayvan genotiplerinin geliştirilmesi ve halk elinde yaygınlaştırılması, Hastalık, zararlı ve yabancı otlara karşı alternatif mücadele metotlarının geliştirilmesi, gıda sağlığı
6	Kırsal Kalkınma Destekleri (Ekonomik Yatırımlar) Proje Başına Tüzel Kişi	Gerçek Kişi	50%	75 bin TL/ Proje	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Başvuru formu ve ekleri, Mandıra kurulması, mevcut mandıraların kapasitesinin geliştirilmesi, süt ve süt ürünlerinin paketlenmesi, ambalajlanması, makine ekipman alımı, tesis inşaatı
		50%	300 bin TL/Proje			
7	Kırsal Kalkınma Destekleri (Makine Ekipman) Makine Başına Tüzel Kişi	Gerçek Kişi	50%	50 bin TL	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS belgesi, Başvuru formu ve ekleri, en az 10-30 dekar arazi, traktör ruhsatı, 3-5-20 büyükbaş hayvan olması, Balya, mibzer, silaj, süt sağım ünitesi ve soğutma tankı, yem hazırlama makinelerine destek verilir.
		50%	100 bin TL			

8	Kırsal Alanda Sosyal Destek (KASD) Proje Başına		30-120 Aile X 4 Baş Süt Sığırcılığı	Kooperatifler	Her aileden en fazla bir kişi olmak üzere, Süt Sığırcılığında en az 30 aile kooperatif kurmak için teşkilatlanmalıdır, herhangi bir tarımsal kalkınma kooperatifine üye olmayan küçük gruplar proje sahasındaki kooperatiflere üye olması şartı ile ve kooperatiflerin çalışma sahası içerisinde olup, daha önce projeden faydalanamayan ortaklar desteklenebilecektir. İki yıl ödemesiz borcun altı eşit taksitte olmak üzere toplam sekiz yılda ödenmesi
9	Kooperatiflere Kredi Desteği		Yatırımın % 80-85'i	Kooperatifler	İstenen özel şartları sağlayarak başvuru yapmış olmak Sabit yatırımlarda 7-12 yıl, işletme sermayesinde 3 yıl, KOBİ faizlerinin 1/2 - 1/4 oranında.
10	Tarım Sigortası Destekleri	Süt Sığırı Sigortası Desteği	Poliçenin %50'si	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	İstenen özel şartları sağlayarak başvuru yapmış olmak
		Erkek Besi Sığırı Sigortası Desteği			

Tablo 4: ZİRAAT BANKASI/TARIM KREDİ KOOPERATİFLERİ FAİZ İNDİRİMLİ KREDİ UYGULAMALARI (%)

KREDİ KONULARI		FAİZ İNDİRİM	KREDİ	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
HAYVANSAL ÜRETİM		ORANI (%)	ÜST LİMİTİ (TL)		
1	Damızlık sığır yetiştiriciliği (etçi - süt)	100	7.500.000	Çiftçiler, Kooperatifler	**Damızlık belgesi:** Sığırlarda, ana ve babası bilinen ve E-Islah veri tabanında kayıtlı ve cetlerinin verim kayıtları bilinen damızlık hayvanlara Bakanlıkça veya yetki verilen kuruluşça verilen belgedir. Damızlık Belgesine/ Saf Irk Sertifikasına sahip, en fazla ilk doğumu yapmış veya ilk yavrusuna gebe ve azami 36 aylık yaşta olmalıdır. Yatırım kredilerinde; söz konusu belgeler sadece hayvan alımı için istenir ve belgelerin aslı ile işlem yapılır. İşletme kredilerinde ve ekipman alımına yönelik yatırım kredilerinde işletmedeki hayvanların kulak küpe numaralarını da içerecek şekilde hayvanların kayıtlı olduğuna dair Bakanlık il/ ilçe müdürlüklerinden onaylı yazı istenecektir. Besi için İşletme kredisi ile temin edilecek hayvanlar en fazla on sekiz aylık yaşta, erkek olmalıdır. Ayrıca alınacak hayvanların "Sığır Cinsi Hayvanların Tanımlanması Tescili ve İzlenmesi Yönetmeliği" kapsamında tanımlanmış (küpelendirilmiş) olmaları ve TÜRKVET veri tabanında en az 3 ay süreyle kayıtlı olmaları zorunludur. Damızlık sığır, düve, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, besiciliği için en az 10 baş hayvan için Damızlık Belgeli/Saf Irk Sertifikalı hayvan alımlarını, barınak yapımını ve tadilatını, süt sağım ünitesi, süt soğutma tankı, yem hazırlama ünitesi ve silaj makinesi alımını, damızlık hayvan başına azami 5 dekarı aşmamak üzere çok yıllık yem bitkisi tesisi ve diğer yatırım giderlerini kapsar. açılacak kredilerin vadeleri işletme kredilerinde 24 ayı, yatırım kredilerinde 7 yılı geçmemek üzere Banka ve TKK tarafından kendi uygulamaları esas alınarak belirlenir.
2	Damızlık düve yetiştiriciliği	100	7.500.000	Çiftçiler, Kooperatifler	
3	Büyükbaş hayvan yetiştiriciliği	100	3.000.000	Çiftçiler, Kooperatifler	
4	Büyükbaş hayvan besiciliği	100	3.000.000	Çiftçiler, Kooperatifler	

Tablo 5: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI DİĞER ÜRETİM KONULARI

KREDİ KONUSU		İNDİRİM ORANI (%)	KREDİ ÜST LİMİTİ (TL)	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	İyi tarım uygulamaları / Organik tarım	50	3.000.000	Çiftçiler, Kooperatifler	
2	Sertifikalı tohum, fide, fidan yurt içi üretimi/kullanımı	50	1.500.000	Çiftçiler, Kooperatifler	
3	Standart fidan yurt içi üretimi/kullanımı	50	1.500.000	Çiftçiler, Kooperatifler	
4	Tarımsal mekanizasyon	50	500.000	Çiftçiler, Kooperatifler	

Tablo 6: TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI GAP/DAP HAYVANCILIK DESTEKLERİ

HAYVANSAL ÜRETİM		HİBE ORANI (%)	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	Canlı Hayvan	40	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	ÇKS kaydı, İnşaat gider kalemleri; kapasiteye uygun olan süt ineği ahırı, gübre çukuru, yem deposu, silaj çukuru, süt sağım odası ve soğutma sistem odası inşaatlarını kapsamalıdır, idari kısımlara destek verilmez, 2011 bayındırlık birim fiyatları esas alınır, Desteklenecek gebe düvenin birim fiyatı, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü tarafından her yıl belirlenen satış bedelinin % 80 ini geçemez, Seyyar süt sağım ünitesi ve seyyar soğutma tankı hibe desteğinden yararlandırılmaz. Damızlık belgesine veya saf ırk sertifikasına sahip Bakanlık kayıt sistemlerine kayıtlı veya Bakanlığın ithalatına izin verdiği ülkelerden ithal edilen en az üç aylık gebe hayvanıdır. Yeni yatırımlarda inşaat, barınak, soğutma tankı zorunludur. Hayvan başına 2,5 dekar sulu arazi zorunludur. Yeni inşaat yapımı, damızlık gebe düve alımı ve sabit süt sağım ünitesi ve soğutma tankı alımına veya eksik kalan bir veya iki yatırımları için başvurusu onaylanan ve yatırımı gerçekleştiren gerçek ve tüzel kişiler
2	İnşaat	30	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	
3	Makine-Ekipman	40	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	

Tablo 7: TARIMSAL VE KIRSAL KALKINMAYI DESTEKLEM KURUMU DESTEKLERİ - TKDK

DESTEKLER		HİBE ORANI (%)	LİMİT (AVRO)	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	Süt Üreten Tarımsal İşletmeler	% 50-65	15 bin - 1 milyon avro	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	65 yaş altı, en az 3 yıl deneyime sahip, diplomalı, 7-100 baş ineği olan, ulusal çiftçi kayıt, hayvan kayıt, vergi kayıt sistemine kayıtlı olmak, 10-100 baş inek küçük ve orta ölçekli işletme olarak tanımlanıyor Yapım işleri, makine-ekipman, danışmanlık
2	Et Üreten Tarımsal İşletmeler	% 50-65	20 bin - 1 milyon avro	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	65 yaş altı, en az 3 yıl deneyime sahip, diplomalı, 30-250 baş ineği olan, ulusal çiftçi kayıt, hayvan kayıt, vergi kayıt sistemine kayıtlı olmak. 30-49 baş küçük, 50-250 orta ölçekli olarak tanımlanıyor. Yapım işleri, makine-ekipman, danışmanlık
3	Süt Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	% 50-65	25 bin - 3 milyon avro	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	65 yaş altı, en az 3 yıl deneyime sahip, diplomalı, ulusal vergi sistemine kayıtlı olmalı, üretim ve kayıt belgesi olmalı, üretici örgütleri kooperatif/birlik kanununa göre kurulmuş olmalı. 10-70 ton kapasitesi küçük-orta ölçekli tanımlanıyor. Yapım işleri, makine-ekipman, danışmanlık

4	Et Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	50	30 bin - 3 milyon avro	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	65 yaş altı, en az 3 yıl deneyime sahip, diplomalı, ulusal vergi sistemine kayıtlı olmalı, üretim ve kayıt belgesi olmalı, kesimhaneler için sadece sığırlar için 36-500 sığır/gün kesim, et işleme için 0,5-5 ton/gün kapasiteye sahip işletmeler Yapım işleri, makine-ekipman, danışmanlık
5	Üretici Grupların Kurulmasına Destek	100	100 bin avro	Birlikler, Kooperatifler	En az 16-50 üyeli, meyve, mantar dahil sebze, çiçek, tıbbi bitkiler, süt, kırmızı ve beyaz et, yumurta, bal ve balık sektörlerinden birinde, Süt; Bu ürün bazında kurulacak birliğin, asgarî pazarlanabilir süt üretiminin yıllık 3600 ton olması, Kırmızı et; Bu ürün bazında kurulacak birliğin, asgarî pazarlanabilir et üretiminin yıllık 320 ton olması gerekir. sadece üretici grubunun kuruluş ve idari masrafları uygun harcamalardır. Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci yıllarda bir milyon avroya kadar pazarlama yapan üretici grupları üretim değerlerinin sırayla %5, %5, %4, %3 ve %2'si destek verilir

Tablo 8: DAKA MODEL BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK İŞLETMELERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI MALİ DESTEK PROGRAMI

DESTEKLER		HİBE ORANI (%)	LİMİT (TL)	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	İnşaat + Canlı Hayvan + Makine-Ekipman	% 10 - % 50	50 bin - 500 bin TL	Çiftçiler, Şirketler	Hayvan başına en az 3 dekar sulu veya 5 dekar kuru araziye (kiralık veya mülk) sahip olmak, ahır işletmesi ile hayvan gezinti alanlarının Başvuru Sahibinin mülkiyetine ait olması zorunludur, en az 5 yıl süreyle kiralanmış arazi, en az 5-10 dekar arazi, ÇKS, TÜRKVET, tapu, Avan proje, en az kayıtlı 5 baş hayvan 20-49 baş kapasiteli ahır modernizasyonu, en az 20 baş hayvan alımı, inşaat işleri hibenin % 30'unu geçemez.

Tablo 9: SİVAS - ERZİNCAN KIRSAL KALKINMA PROJESİ

DESTEKLER		HİBE ORANI (%)	ÜST LİMİT (TL)	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
1	Süt Sığırcılığı Serbest Duraklı Ahır Yapımı	% 50 - % 85	30.600	Çiftçiler, Kooperatifler,	Tapu veya 20 yıllık kiraz sözleşmesi, TÜRK-VET sistemine kayıtlı 5 dişi hayvanı olan, 2010 ÇKS kaydında en az 5 da yem bitkisi ekilişi olan gerçek kişiler ile, hayvan kayıt sistemine en az 100 Büyükbaş Baş (BÜYÜKBAŞ) dişi hayvanı olan, 2010 ÇKS kaydında 250 da yem bitkisi ekilişi olan fiilen süt sığırcılığı yapan tüzel kişiler En az 20 başlık ahır, 200 m^2 gezinme alanı, gübre sıyırıcı, çukuru şart değil, gebe/hasta Hayvan yeri en az 5 m^2
2	Süt Sığırcılığı Alet-Ekipman Hibe Desteği	% 50 - % 85	30.600	Çiftçiler, Kooperatifler, Şirketler	Traktör, tarım arazisi (5-50, 200-1000), büyükbaş hayvan (5-100) Silaj, balya, ot biçme, mibzer, yem kırma, çapa, seyyar süt sağım makineleri

Tablo 10: SOSYAL YARDIMLAŞMA VE DAYANIŞMA VAKFI DESTEKLERİ

KREDİ KONULARI		FAİZ İNDİRİM	KREDİ	HEDEF GRUPLAR	ARANAN ŞARTLAR/İSTENEN EVRAKLAR VE AÇIKLAMALAR
HAYVANSAL ÜRETİM		ORANI (%)	ÜST LİMİTİ (TL)		
1	Canlı Hayvan + Makine-Ekipman	100	15.000	Çiftçiler	Yeşil kart, Tarım İl-İlçe taahhüdü İlk 2 yılı ödemesiz, faizsiz olmak üzere toplam 7 yıl

4.1. Tarım Ve Köy İşleri Bakanlığı Destekleri İle İlgili Açıklamalar

Hayvancılık Desteklemeleri Hakkında 2011- 26 sayılı Uygulama Esasları Tebliği 06.05.2011 tarih ve 27926 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Bu Tebliğ kapsamında desteklemeden yararlanmak isteyen çiftçilerin aşağıda belirtilen şartlar doğrultusunda İl/ İlçe Müdürlüklerine müracaat etmeleri gerekmektedir.

a) Anaç Sığır Desteklemesi:

En az 5 baş "kültür ırkı veya kültür ırkı melezi anaç sığıra" sahip olan yetiştiriciler İl Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'ne üye oldukları zaman bu destekleme kapsamına alınırlar.

Anaç sığır desteklemesinden yararlanmak isteyen yetiştiricilerimiz üyesi oldukları örgütlere dilekçeyle başvururlar. Örgütler ise üyeleri adına 01.12.2011 ile 31.12.2011 tarihleri arasında İl Müdürlüğü'ne müracaat eder.

Desteklenecek anaç sığırlarda aranan şartlar:

1- Bakanlık kayıt sistemlerinde (TÜRKVET ve E-Islah) kayıtlı olmalıdır.

2- 01.11.2010 ile 31.12.2011 tarihleri arasında suni tohumlama yapılmış ve E-Islah sistemine kayıt edilmiş olmalıdır.

b) Anaç Koyun Keçi Desteklemesi:

İl Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliği'ne üye, hayvanları TÜRKVET ve KKKS' ne kayıtlı bulunan, kuzu ve oğlaklarına Rev-1 aşısı yaptıran yetiştiriciler bu desteklemeden yararlanır.

c) Buzağı Desteklemesi:

Yetiştiricilerin, bu desteklemeden yararlanabilmesi için;

1 - Buzağıyı oluşturan suni tohumlamanın E-Islah sisteminde kayıtlı olması gerekir. Eğer suni tohumlamada kullanılan tohum ineğin ırkıyla aynı değilse desteklemeden yararlanamaz. (Örnek: Montofon inek Simental boğa ile tohumlanmışsa doğan buzağı destekleme kapsamına alınmaz.)

2 - Desteklemeye esas buzağılar suni tohumlamadan 2011 yılında doğmuş olmalıdır.

3 - Dişi olan buzağılara 3-6 aylık iken S-19 Brusella aşısı yapılmış ve TÜRKVET'e kayıt edilmiş olmalıdır. S-19 Brusella aşısı yapılmayan dişi buzağılar desteklemeden faydalanamaz.

Buzağıların zamanında küpelenmesi, dişilerine S-19 Brusella aşısının yapılması ve kayıt sistemlerinde kulak küpe numaraları üzerinden güncellenmesinden yetiştiriciler sorumludur. Ayrıca, mağduriyet oluşmaması için yetiştiricilerin küpeleme, aşılama ve kayıt işlemlerinde süre kısıtlamasını göz önünde bulundurarak en kısa zamanda İl Müdürlüklerine müracaatını yapması gerekmektedir. Müracaat için, uygulayıcı Veteriner Hekim tarafından verilen suni tohumlama belgesi, hayvanların kulak küpe numaraları ve kimlik yeterlidir.

ç) Çiğ Süt Desteği:

Ürettiği sütü Bakanlıktan üretim izni ve süt teşvik kod numarası almış süt işleme tesislerine fatura veya müstahsil makbuzları karşılığında satan, hayvancılık örgütüne (İl Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği) üye sığır, manda, koyun ve keçi sütü üreticilerine beher litre süt için ödeme yapılır.

d) Besilik Erkek Sığır Desteği:

Yurt içinden temin edilerek besi süresini müracaatçının işletmesinde tamamlamış TÜRKVET'e kayıtlı erkek sığırlarını veya mandalarını Tarım ve Köyişleri Bakanlığından çalışma izni almış mezbaha ve /veya kombinalarda kestirerek desteklemeye esas verileri Ulusal Kırmızı Et Kayıt Sistemine kayıtlı olan yetiştiricilere, erkek sığır başına, 300 TL ödeme yapılır. Desteklemeden yararlanmak isteyen yetiştiricilerin, kesilen hayvan pasaportu, veteriner sağlık raporu, işletme tescil belgesi, fatura veya müstahsil makbuzuyla birlikte İl/ İlçe Müdürlüklerine müracaat etmeleri gerekmektedir.

e) Brusella S-19 Aşı Desteği:

3-6 aylık yaşta iken S-19 genç aşısı ve 2011 yılı içinde şap aşısı ile aşılanarak TÜRKVET'e kayıt edilmiş dişi sığırlar bu destekleme kapsamına alınır.

f) Projeli Damızlık Koyun Keçi Desteği:

Damızlık Koyun Keçi Yetiştiricileri Birliğine üye **olan** işletmelerden temin edilen en az 200 başlık damızlık hayvan ile projeli yeni işletme kuracak yetiştiricilere hayvan başına destekleme ödemesi yapılır. İşletme, hayvan ve ödemeye ilişkin esaslar Bakanlıkça Haziran ayında yayımlanacak olan Uygulama Rehberi'nde belirlenecektir.

g) Mazot, Gübre ve Toprak Analizi Desteği:

Bu desteklemeden yararlanmak isteyen çiftçilerin Çiftçi Kayıt Sistemindeki bilgilerini güncellemesi gerekmektedir.

ğ) Yem Bitkileri Desteği:

Desteklemeye esas yem bitkileri toplam ekiliş alanı en az 10 dekar olacaktır.

EKLER - 5

TANIMLAR

Abort: Gebe hayvanın yavru atması, gebe hayvanın düşük yapması, doğumu gerçekleştirememesi.

Açık Tip Barınak: İklim koşullarına bağlı olarak yan duvarları tamamen veya kısmen açık olan ağıl türü

Şap Hastalığı: Halk arasında tabak hastalığı olarak bilinen, daha çok sığır, koyun, keçi ve domuzlarda görülen, ağız ve tırnak aralarında yaralar oluşturarak verimin düşmesine neden olan, direk temas ve hava yoluyla bulaşabilen bir hastalık

Ara Konakçı: Asalağın gelişme evreleri sırasında beslenip barındığı konakçılardan her biri

Asidoz: Kandaki asit maddelerin artışı

Bağımsız Değerlendirici: Herhangi bir proje sürecinde proje tekliflerini, başvuru rehberlerinde belirtilen esaslara göre teknik, ekonomik, sosyal ve mali açıdan değerlendirmek üzere görevlendirilen uzman kişi

Barınak Modeli – Tip Proje: Belli iklim, çevre, hayvan sayısı vb. şartlarında, kullanılması önerilen barınak şekli

Barınak Modernizasyonu: Barınağı; aydınlatma ve havalandırma yapıları, suluklar, duraklar, kauçuk altlıklar, kaşınma fırçaları, buzağı kulübeleri, gezinme alanları, gübre çukuru ve gübre sıyırma sistemi gibi modern ahırlarda olması gereken özelliklere sahip olmasını sağlayacak şekilde tadil etmek

Besicilik: Kesimden önce belli bir süre özel bir beslenme döneminden geçirilerek hayvanların et kalitesi ve veriminde artış sağlamak

Beyaz Sertifika: Bir inekten doğacak hayvanların verim özellikleri baba ve anadan ne kadar olduğu tespit edilmişse ve resmi kayıt altına alınmışsa alınabilecek sertifika.

Brusella: Halk arasında "yavru atma", "Malta humması" veya "dalgalı humma" olarak bilinen hastalık. İnsan, sığır, koyun, keçi ve domuzlarda yavru atma, kısırlık ve meme hastalıkları ile seyreder.

Çayır: Doğal veya suni olarak tesis edilmiş çeşitli bitkilerin bulunduğu, düz ve taban suyu yakın olan arazilerde yetişen, genelde otlarının biçilip kurutularak hayvanlara verildiği alanlardır.

Çiftçi Kayıt Sistemi (ÇKS): Sağlıklı tarım politikalarının oluşturulması, güncellenmesi, geliştirilmesi ve tarımsal desteklemelerin denetlenebilir, izlenebilir bir şekilde yürütülmesini sağlayan kayıt sistemi

Destek Yönetim Kılavuzu: Kalkınma ajanslarının sunacağı desteklerin nasıl yönetileceğini içeren DPT Müsteşarlığı tarafından hazırlanmış kılavuz.

Dönüm: Türkiye'de 1000 m2›lik tarım alanları için kullanılan, 918,393 m2 ‹lik alan ölçüsü.

Düve: Boğaya gelmemiş 1-2 yaşında dişi sığır.

Ekstansif Hayvancılık: Mera veya kaba yem ağırlıklı beslemenin yapıldığı, genelde barınak dışı yetiştiricilik.

Entansif Hayvancılık: Barınak içi ortamlarda, kesif yem ağırlıklı yapılan hayvancılık.

Eradikasyonu: Yavru zarları ve sıvılarının sağlıklı şekilde söndürülmesi

Geçimlik İşletme: Sadece hane ihtiyacı kadar üretim yapılan işletme.

Hastalıklardan Ari Sürü: Tarım Bakanlığı'nın verdiği bir sertifika ile hastalıksız olduğu belgelenmiş sürü.

Hektar: Yüz ar, on dönüm (10.000 m^2) , değerinde yüzey ölçü birimi

Hemoglobin: Hemoglobin, kanda solunum organından dokulara oksijen, dokulardan solunum organına ise karbondioksit ve proton taşıyan protein.

Irk Islahı: Herhangi bir hayvan veya bitki türünün, daha iyi verim alınabilmesi için verimli bir ırk ile tohumlanması

İlkel Ahır: Genellikle konutlarla bitişik olan, havalandırması, yemlikleri, sulukları vb. sistemleri standartlara uymayan, modern olmayan ahır türü.

Kaba Yem: Yeşil yemler; yonca, çayır-mera, kuru ot, vs. gibi birim hacimde sindirilebilir besin madde içeriği düşük, selüloz (lif) oranı yüksek yemlerdir.

Kapalı Barınak: Kapalı hayvan ahırı

Kesif Yem: Tane yemler; arpa, yulaf, fiğ ile fabrika, karma yem, konsantre yem; besi yemi, süt yemi vs. gibi birim hacimde sindirilebilir besin madde içeriği yüksek, selüloz (lif) oranı düşük yemlerdir.

Kombine Irk: Hem et hem süt bakımından verimli ırk.

Kültür Irkları: Ekonomik açıdan önemli bazı hayvan ve bitkilerin özel koşullar altında yetiştirilmesiyle oluşturulan ırklar.

Küpeleme: Kimliklendirme ve kayıt altına alma

Laktasyon: Memeli hayvanlarda doğumla birlikte meme bezlerinden süt salgılanmaya başlanması ve bu süt salgılamasının belirli bir süre devam etmesi

Mandıra: Koyun, keçi vb. süt veren hayvanların barındırıldığı, süt ve süt ürünlerinin elde edildiği yer

Mastitis: Meme yangısı, meme iltihabı

Mavi Sertifika: Bir inekten doğacak hayvanların verim özellikleri baba ve anadan ne kadar olduğu iki kuşak için tespit edilmişse ve resmi kayıt altına alınmışsa alınabilecek sertifika

Melez Irk: İki farklı ırkın tohumlanmasıyla elde edilmiş

Mera: Hayvanları otlatmaya elverişli, doğal veya yapay bir bitki örtüsü bulunan, otları seyrek ve kısa boylu, biçilmeye uygun olmayan engebeli arazi

Nahır: Sürü

Organik Üretim: Üretimde kimyasal girdi kullanılmadan, üretimden tüketime kadar her aşaması kontrollü ve sertifikalı üretim biçimi

Padok: Ahıra yakın, etrafı çitle çevrilmiş çayır veya otlak alan.

Parazit: Canlı bir organizmanın üzerinde veya içerisinde organizmanın zararına yaşayan bitki veya hayvan, asalak.

Patoz: Kaba yemleri, kültür yem bitkilerinin sap ve dallarını öğütmek veya fındığın dış kabuğunu ayırmak için kullanılan tarım makinesi, harman dövme makinesi.

Prevalans: Bir hastalığın belli bir popülasyon içinde belli bir süre aralığında eski ve yeni olguların birlikte görülme oranı veya yaygınlığı.

Rasyon: Hayvanların yaşama ve verim payı besin madde gereksinimlerini karşılayan, bir veya daha fazla yem maddesinin karışımından oluşan, hayvanların tüketebileceği bir günlük yem miktarı, diyet, günlük rasyon.

Sağım Ünitesi: Süt sağım makineleri, süt tankı, süt boruları, sağım sıraları, kompresör ve farklı sayıda süt sağım pençeleri içeren sağım yerine monte edilmiş sağım kompleksi.

Serbest Dolaşımlı: Hayvanların bağlanmadığı serbestçe ahır içinde dolaşabildiği açık ahır şekli.

Serbest Duraklı: Dış hava ortamının ahır içinde oluşturulduğu soğuk ahır tipine dönüştürülmüş ahır şekli.

Serolojik Test: Serumda antikor ya da antijen aranmasına dayalı test.

Serotip: Özellikle bakteri ve virüslerde, antijen karakterleri ile belirlenen türün alt tür kümesi.

Silaj: Biçilmiş, belirli boyutlara getirilmiş, bir süre pörsütülmüş ve yeterli düzeyde kuru madde içeren yeşil yemlerin, silo içerisine sıkıştırılarak yerleştirilip hava alması engellenecek biçimde üzeri kapatıldıktan sonra doğal laktik asit bakterileri veya yapay olarak asitlerle fermantasyona uğratılmasıyla elde edilen konserve yem.

Şamandıra: Kapama düzenini sağlayan, metal veya plastikten yapılmış, suda yüzen top.

Şap: Çift tırnaklı hayvanlara özgü çok bulaşıcı ve hızla yayılan ölümcül bir hastalık.

Şarbon (Antrax): Çeşitli hayvanlarda, özellikle koyun ve sığırlarda ani ölümlerle görülen, deri veya mukoza yoluyla insana bulaşan, bulaştığı yerde kara bir çıban yapan tehlikeli hastalık, karakabarcık, karayanık.

Viral: Virüsün oluşturduğu, neden olduğu, virüsten kaynaklanan, virüsle ilgili.

Yarı Açık Barınak: Üç duvarı ve sundurması olan fakat dördüncü duvarı olmayan barınak.

Zavot: Yerli bir sığır ırkı

Zoonoz Hastalık: Hayvandan insana geçen hastalık.

SERKA
SERHAT
KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

SERKA
SERHAT
KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

SERKA
KALKINMA AJANSI
DEVELOPMENT AGENCY

Kapak Görseli: www.deviantart.com